

Az én pénzem

Pénzügyi Oktatási Program

Törzsanyag

Második, átdolgozott kiadás

Készült az Öngondoskodás – A Pénzügyi Kultúra Fejlesztéséért Alapítvány és a Tudatos Pénzügyekért Alapítvány támogatásával

Írták

Merényi Zsuzsanna
Megyesi Gabriella
Szűcs Tamás
Matits Ágnes
Mihók Viktória
Lendvai Györgyi
Tóth Attila

Lektorálták

Matits Ágnes
Sz. Pap Judit
Szalay György
Halász Éva
az MNB és a BAMOSZ munkatársai

A könyv elkészítésében közreműködött a Magyar Nemzeti Bank, a Nemzetközi Bankárképző Központ és a Budapesti Értéktőzsde Zrt.

Tartalom

Tartalom

Az én pénzem Pénzügyi Oktatási Program Törzsanyag	1
I. Útra kelünk	6
<i>1. Mit jelent gazdálkodni?</i>	7
1. Álmaink, céljaink	7
2. Kezdjük az alapvető fogalmakkal!	7
3. Miért kell állandóan döntéseket hoznunk, választanunk?	9
4. Hogyan hozzunk jó döntéseket?	10
<i>2. Az áruk és a pénz világában élünk</i>	12
1. Hogyan szüntethetjük meg a szűkösséget?	12
2. Piaccgazdaságban élünk	13
3. A piaccgazdaság alapkategóriái: piac, kereslet, kínálat, ár.	14
4. Változások a piacon	17
5. Hogyan valósul meg az elosztás az ár segítségével?	19
<i>3. Szereplők és kapcsolatok a piaccgazdaságban</i>	20
1. Én is a gazdaság része vagyok?	20
2. A piaccgazdaság egyszerűsített modellje	21
3. Az állam szerepe a piaccgazdaságban	21
4. A külföld szerepe	22
5. A pénzügyi piacok	23
II. A mindenható pénz	24
<i>4. Pénztörténet (a kaori kagylótól a bankkártyáig)</i>	25
1. Milyen út vezetett a kaori kagylótól a bankkártyáig?	25
2. Az árupénz korszaka	25
3. Az aranypénz korszaka	26
4. Az arany és pénzhelyettesítők korszaka	26
5. A modern pénz	28
6. A pénz és banktörténet összefüggése	28
<i>5. A pénz szerepe és funkciói</i>	30
1. A pénz szerepe a gazdaságban	30
2. Hogyan kerül ma a pénz a gazdasági szereplőkhöz?	31
3. Mire használják a pénzt az emberek? Melyek a pénz funkciói?	32
<i>6. Ahány ország, annyi bankjegy</i>	35
1. Hogyan viszonyulnak egymáshoz a különböző országok pénzei?	35
2. Hogyan működik a devizapiac?	36
3. Konvertibilis-e a forint?	37
4. Az euró, mint az Európai Unió közös pénze	38
7. Az infláció	40
1. Az infláció fogalma és mérése	40
2. Az infláció csoportosítása az infláció mértéke szerint	41
3. Az infláció csoportosítása a kiváltó okok szerint	42
4. Kinek jó? Kinek rossz? - Az infláció nyertesei és vesztesei	43
III. Akik gazdálkodnak – szereplők a gazdaságban	44
A háztartások	44
<i>8. Bevételek - kiadások</i>	45
1. Kik alkotnak egy háztartást?	45
2. Milyen bevételei lehetnek egy háztartásnak?	45
3. Mire költik a háztartások a jövedelmüket?	47
<i>9. Hitelek - megtakarítások</i>	50
1. Miért takarítunk meg?	50
2. Hogyan takarítsunk meg?	51
3. Mi is az a kamat?	52
4. Vegyünk fel hitelt?	54
5. Milyen hiteleket vehetünk fel?	55
<i>10. Fizetési technikák</i>	56
1. A bankszámla	56
2. A bankszámlák típusai	58
3. Fizetési forgalom	60
A vállalatok	63
<i>11. Pénz vagy tőke</i>	64
1. Mitől üzlet az üzlet?	64

2. Mi történik a vállalatban?	64
3. A vállalat, mint befektetés	65
4. A vállalat környezete	66
<i>12. A garázscégtől a multinacionális nagyvállalatig</i>	69
1. Pénzt csak pénzből lehet csinálni ...	69
2. A pénzügyi piac, ami nélkül a vállalatok nem élhetnek	70
3. Mire tanít a hitel?	70
4. A vállalkozások ruhája – azaz milyen vállalkozási formát válasszunk?	71
Az állam	74
<i>13. Az állam, mint gazdasági szereplő</i>	75
1. „Az állam én vagyok!” – vagy még sem?	75
2. Mi tette szükségessé az állami szerepvállalást?	75
3. Az állami szerepvállalás területei	76
4. Miből gazdálkodik az állam?	77
14. Az állam pénztárcája	79
1. Az állami költségvetés	79
2. Mi a hatása az állami kiadásoknak?	80
3. Az adók fogalma és fajtái	80
4. Mi van, ha nincs egyensúly?	81
<i>15. „Ki fizeti a révést”, avagy hogyan és miért adózunk?</i>	84
1. Ki fizeti a révést?	84
2. Az adó	84
3. A magyar adórendszerről	86
4. Néhány kiemelt adónem	86
<i>16. A fogyasztó- és versenyvédelem Magyarországon</i>	93
1. A fogyasztóvédelem fogalma és feladatai	93
2. Fontosabb intézmények a fogyasztóvédelem szolgálatában	93
3. A versenyvédelem jelentése és szabályozása	95
4. Versenyvédelem a gyakorlatban	96
IV. A pénzügyi piac mindenkit összeköt	90
17. Bankrendszer a mai gazdaságban	93
1. Kinek van, kinek nincs? - pénzügyi közvetítők a gazdaságban	98
2. A bankrendszer két alaptípusa	99
3. A jegybank feladatai	101
4. A kereskedelmi bankok fogalma és tevékenysége	102
5. Sok hűhó, miért is? - A kereskedelmi bankok profitja	104
<i>18. A tőkepiac és termékei</i>	105
1. A tőkepiac, és ami mögötte van	105
2. Értékpapírok	106
3. Értékpapír piacok	108
4. A közvetítő kapocs – a befektetési szolgáltató	109
5. A tőzsde	110
<i>19. A pénzügyi közvetítők</i>	112
1. Közvetítők nélkül nem megy	112
2. Intézményi befektetők	113
3. Egyéb nem banki közvetítők	116
V. Mérlegelj és dönts!	118
<i>20. Életpályánk pénzügyi döntései</i>	119
1. Bevezetés – mi lenne ha?	119
2. Miről és hogyan döntünk?	120
<i>21. Korszerű pénzkezelés</i>	122
1. Hol érdemes pénzünket tartani, pénzügyeinket intézni?	122
2. Számlanyitás előtt tisztázzuk!	122
3. Hogyan válasszunk bankot?	124
4. Hogyan nyissunk bankszámlát?	126
5. Mire használhatjuk bankszámlánkat?	127
6. Tájékozódjunk a bankszámlánkról!	128
7. E-banking	129
<i>22. Kártyázzunk!</i>	132
1. A kártyák világa	132
2. Hogyan válasszunk bankkártyát?	134
3. Hogyan juthatunk a bankkártyához?	136
4. Hogyan használjuk a kártyánkat?	136
5. Intelmek a biztonságos bankkártya-használathoz	137
<i>23. Az „előrehozott” vásárlás – a hitelek</i>	138
1. Meddig nyújtózkodjunk?	138
2. Mely célunkat milyen hitellel tudjuk elérni?	139

3. A hitelfelvételről hozott döntés lépései	140
4. Mennyibe kerül a hitel?	140
5. Hogyan csökkenti a bank a kockázatát?	141
6. Mi történik, ha nem tudunk fizetni? - Az eladósodás problémája	141
<i>24. Hitelekhez kapcsolódó pénzügyi számítások</i>	<i>143</i>
<i>25. Megtakarításból befektetés</i>	<i>147</i>
1. Miért érdemes lemondani a pénz azonnali elköltéséről?	147
2. Befektetési szempontok	148
3. Befektetési lehetőségek	150
4. A betét típusú befektetések	152
5. Hogyan döntünk a betétekről?	152
<i>26. Amit az értékpapír befektetésekről tudni érdemes</i>	<i>155</i>
1. Néhány gondolat a kockázatokról	155
2. Hitelpapírok	156
3. Részvények	156
4. Tőzsdézzünk, de hogyan is?	157
5. Mi védi a befektetők pénzét?	160
<i>27. A befektetésekhez kapcsolódó pénzügyi számítások - befektetések értékelése</i>	<i>161</i>
1. Az értékelés alapelvei	161
2. A pénz időértéke	162
3. A befektetés nettó jelenértéke	164
<i>28. A biztosítások</i>	<i>166</i>
1. Életünk tele van bizonytalansággal	166
2. A biztosítással védhető területek – a biztosítások csoportosítása	168
3. Hogyan döntünk a biztosításokról?	171
<i>29. Nyugdíjas évek</i>	<i>172</i>
1. Hol van az még?....	172
2. A jelenlegi magyar nyugdíjrendszer lényege	173
3. Mit tehetünk a magasabb nyugdíj érdekében?	175

I. Útra kelünk

1. Mit jelent gazdálkodni?

1. Álmaink, céljaink ...

Biztos kérdezték már tőled, hogyan képzeld a jövődet, mit szeretnél megvalósítani? Te is, mint mindenki, szeretnél szép jövőt magadnak, szeretnéd, ha megvalósulnának álmaid. Szeretnél sok új dolgot látni, kipróbálni, jól fizető és érdekes munkát, később családot, gyerekeket, nyugodt, biztonságos és kényelmes életet. Mai világunkban persze mindehhez pénzre lesz szükséged, melynek előteremtéséhez valódi gazdálkodást kell folytatnod. S hogyan lehet mindezt megvalósítani? Hogyan lehet okos döntéseket hozni, gyorsan és hatékonyan megoldani problémáidat, megérteni, ki mit miért tesz, illetve nem tesz? Ebben lehet segítségedre az a gondolkodásmód és sok praktikus gyakorlat, készség, mely e fejezetben fellelhető.

Mi közünk van mindehhez?

Talán tudatában sem vagyunk, hogy nap, mint nap mennyi **döntést** (gazdasági döntést is) hozunk, melyeknek esetenként az egész életünkre (és mások életére is) kiható következményei lehetnek.

Bemenjünk-e az órára ma? Tanuljunk-e a vizsgára vagy inkább moziba menjünk? Otthonról hozzuk a szendvicset vagy a büfében vegyük meg? Busszal menjünk suliba vagy biciklivel? Megvegyük-e azt a divatos dzsekit, vagy inkább berakjuk a pénzünket a bankba, hogy kamatozzon? Keressünk-e munkát nyáron, vagy inkább táborozni menjünk a barátainkkal? Nem is beszélve arról, ha már betöltöttük a 18 évet, és politikai választójogunkat gyakorolva az egész országot érintő kérdésekkel kapcsolatban kell mérlegelni és dönteni.

Minden döntésünknek hatása van másokra is, a gazdaság más szereplőire. Nem mindegy tehát, hogy mikor mit döntünk, milyen iskolát, tantárgyakat választunk, milyen munkát vállalunk, mire költjük a pénzünket, hogyan takarékoskodunk, stb. Mindezek azt bizonyítják, meg kell tanulnunk **gazdálkodni**, azaz a közgazdaság-tudományt a mindennapi döntéseink szintjén is alkalmazni.

A **közgazdaságtan** feltételezi, hogy **ésszerű döntéseket** hozunk, és vizsgálja, hogy mi lesz ezen döntések következménye. Más tudományhoz hasonlóan **törvényszerűségeket** állapít meg, és sajátos **fogalmakat**, **szakkifejezéseket** használ. A világot leegyszerűsítve, de lényeges elemeit kiemelve **modellekben** elemzi.

2. Kezdjük az alapvető fogalmakkal!

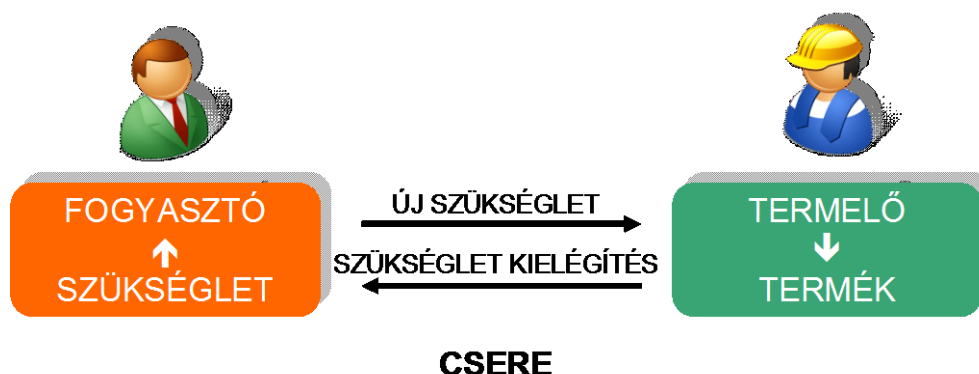
- **Termék (Hasznos dolog, jószág, termékek = javak):** Szükséglet kielégítésre alkalmas dolog, mai formájában áru, melyet a cégek (termelők) állítanak elő annak érdekében, hogy a fogyasztóknak eladják. Pl. CD, Túró Rudi, autó, stb.
- **Szolgáltatás:** Cégek által értékesítésre felkínált tevékenység, amelynek leginkább az eredménye fontos. Megfoghatatlan, de értékkel rendelkező dolgok. (Pl. fodrászok, orvosok, jogászok, utazási irodák, bankok, biztosítók nyújtanak szolgáltatásokat).
- **Erőforrások (termelési tényezők):** azok a dolgok, melyeket áruk és szolgáltatások előállítására (azaz termelésre) használunk. Négy fajtája van, melyek mindegyike szükséges a termeléshez: természeti erőforrás, tőke, munkaerő és a vállalkozói

készségek. De egyre gyakrabban mondjuk, hogy az **információ** önálló termelési tényezővé vált.

Erőforrások	Tartalmuk	Jövedelmük
Munkaerő (emberi erőforrás, humán tőke)	Fizikai és szellemi erőfeszítések, melyekkel a természet javait, vagy a mások által előállított termékeket új terméké, szolgáltatássá alakítjuk	Munkabér
Természeti erőforrások	Természeti kincsek, energiák, folyamatok, amelyeket az ember a termelés során felhasznál Két fő típusa: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kimerülő, korlátozott mennyiségű (ásványkincsek) ▪ Megújuló (termőföld, vízenergia) 	Járadék, bérleti díj
Tőkejavak	Olyan termelési eszközök, amelyeket az ember állított elő annak érdekében, hogy velük új javakat hozzon létre (gép, autó, pénz, üzem stb.)	Kamat, osztalék, bérleti díj
Vállalkozó	Az a szervezőtevékenység, amelyik biztosítja a termelés kezdeményezését, a termelési tényezők kombinálását, a termelés irányítását.	Profit

A gazdaság **két legfontosabb szereplője** a fogyasztó és a termelő. A fogyasztó képviseli a gazdaság hajtóerejét, azaz a szükségleteket, a termelő pedig a szükségletek kielégítésére alkalmas javakat állítja elő.

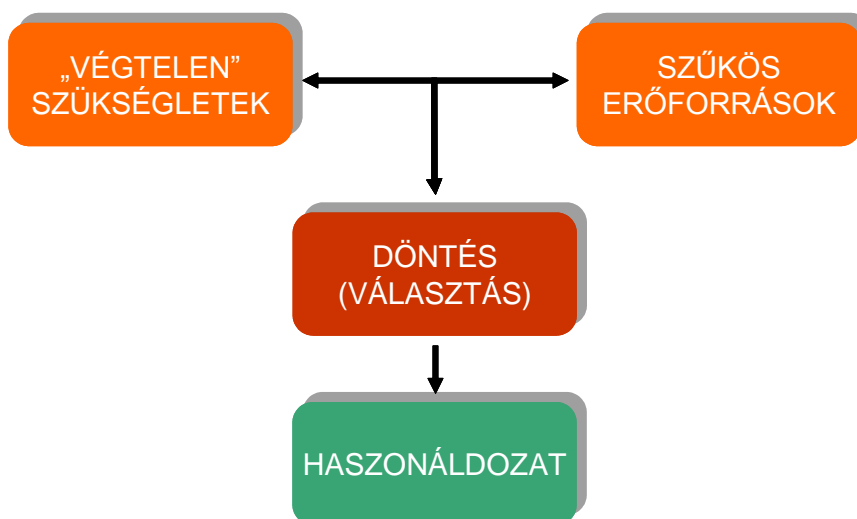
- **Fogyasztó:** bárki, aki szükségletei kielégítésének céljából termékeket/szolgáltatásokat vásárol.
- **Termelő:** bárki, aki a szükségletek kielégítéséhez termékeket/szolgáltatásokat állít elő és értékesít.

3. Miért kell állandóan döntéseket hoznunk, választanunk?

Szeretnénk egy új ruhát, számítógépet vagy tengerparti nyaralást? Esetleg több szabadidőre vágyunk? Legtöbbször sok hasonló és még számos más dologra vágyunk, **igényeink** sora szinte végtelen. Vannak bizonyos **alapszükségleteink** az életben maradáshoz (élelem, ruházat, lakóhely, levegő, víz), ám amint ezen szükségleteinket kielégítettük, újabb szükségletek merülnek fel, amelyek egyénileg különbözőek és eltérő mértékűek lehetnek. Az emberek folyton törekednek életszínvonaluk, életminőségük javítására. Sajnos túlnyomó többségüknek nincs annyi ideje, pénze és egyéb (természeti, emberi és mesterségesen előállított) **erőforrása**, mint amennyi szükségletei kielégítéséhez **elegendő lenne**. Ez a szűkösség tehát a gazdaságot általánosan jellemző probléma. A **szűkösség** gazdasági értelemben nem csak a ritka és csekély mennyiségben rendelkezésre álló dolgokra (pl. gyémánt) vonatkozik, hanem mindenre, ami **korlátozott mértékben** áll rendelkezésre.

Választanunk kell tehát, és a legtöbbször le is kell mondanunk egy-egy döntés során. Az, amiről lemondunk a **használdozata (használdozati költsége)** a választásunknak. Ha 1000 Ft-unk van, és abból pizzát veszünk, akkor le kell mondanunk pl. egy 1000 Ft értékű mozijegyről (amennyiben a mozi lett volna a következő legjobb alternatíva pénzünk elköltésére). Ez esetben a pizza használdozata a mozielőadás, melyről lemondunk, amikor a pizzát választottuk.

Mi segít a döntések meghozatalában?

Fogyasztóként a termékek, szolgáltatások tulajdonságai, minősége, az elfogyasztással **nyerhető előnyök** és **mindezek ára** segít minket a választásban. Jövedelmünk, mint korlátozó tényező jelenik meg. Mindezek alapján mérlegelünk, hogy hol vásároljunk, és miből mennyit vegyünk.

A termelők is az előnyök (pl.: hasznok) és hátrányok (pl.: ráfordítások, költségek) illetve korlátok (pl.: tőke) mérlegelésével döntenek. A termelés során különféle **költségekkel** kell számolniuk. Egyrészt az erőforrások költségével, melyek például a csoki gyártás esetében a nyersanyagokat, munkaerőt, gépeket és a felhasznált energiát jelentik. Ezen költségek miatt a termelők általában nem engedhetik meg maguknak, hogy a felmerült költségek összegénél kevesebért adják termékeiket, szolgáltatásaikat. Tehát az ingyen csokoládé lehet valamelyik cég éppen aktuális reklámkampányának része, ám ha mindig mindenütt ingyenes lenne, akkor

nem lenne semmi ösztönző a csoki termelésre és előbb utóbb minden csokigyártó cég tönkremenne, vagy abbahagyná a gyártást.

A közgazdaságtan egyik alaptétele, hogy az **ösztönzők, a gazdasági érdekek befolyásolják a döntéseket. Az ösztönzők, azaz az előnyök (haszon) és hátrányok (haszonáldozat) mérlegelése segít a döntések meghozatalában.**

A piacgazdaságban a legjelentősebb ösztönző a **profit**. Ha például vállalkozást alapítunk, a profit lesz az az összeg, ami a költségek levonása után a bevételből megmarad. Ha ez az összeg pozitív, akkor pozitív ösztönzőt jelent a tevékenység vagy befektetés folytatására. Amennyiben pedig negatív a profit, azaz veszteséges a vállalkozásunk, akkor ez negatív ösztönzőként megakadályoz minket abban, hogy olyan tevékenységet folytassunk, amit a társadalom, a fogyasztó nem vásárol, azaz nem értékel.

4. Hogyan hozunk jó döntéseket?

Döntéseinknél mindig figyelembe kell venni az egyes **választási lehetőségek (alternatívák) várható előnyeit és hátrányait**. Ha kell, szánjunk erre több időt, írjuk le egy papírra az egyes lehetőségek (pl. a továbbtanulás) összes várható előnyét és hátrányát, és ezek összevetésével választhatjuk ki azt az alternatívát, mely a legtöbb előnnyel jár a hátrányokhoz képest. Pl. lehet, hogy egy főiskola vagy egyetem pont olyan szakot kínál, amit tanulni szeretnénk, ám ha több órányira van lakóhelyünkötől, az ingázás, vagy a kollégium többletterhet jelent anyagilag és időben is, nem beszélve a barátok, család hiányáról. Ez esetben azt mondhatjuk, hogy túl nagy lenne döntésünk haszonáldozata, és másik lehetőséget kellene választani. Lehetséges ugyanakkor az is, hogy már régóta épp arra vágyunk, hogy új várost, új barátokat ismerjünk meg, kiszakadjunk eddigi környezetünkötől, és a saját lábunkra álljunk. Ez esetben máris kicsi ennek az alternatívának a haszonáldozata a várható előnyökhöz képest, ezért ez a jó döntés, amit választanunk érdemes.

Minden **választás** valamiről való **lemondást** (feláldozást) is jelent. Választanunk kell például, hogy a jobb jegy érdekében inkább tanulunk még egy kicsit délután, vagy feladva a jobb jegy lehetőségét moziba megyünk a barátainkkal. De ugyanígy, ha vásárlási döntésünkkel pénzünköt elköltöttük, azt a pénzt már másra nem használhatjuk. **Racionális (ésszerű) döntést** az hoz, aki a rendelkezésre álló információkat figyelembe véve a számára várható legtöbb előnnyel járó lehetőség mellett dönt. Nem mindenki dönt persze egyformán a rendelkezésre álló információk birtokában, és nem is mindig van elég információ dönteni, hisz sokszor idő és lehetőség sincs minden információt begyűjteni. Van, amikor a pillanat tört része alatt kell döntenünk. Ilyenkor természetesen nem ülünk le papírral és tollal a kezünkben költség - haszon elemzést készíteni, de ilyenkor is **mérlegelünk**, még ha villámgyorsan is.

ALTERNATÍVA	ELŐNY (HASZON)	HÁTRÁNY (HASZONÁLDOZAT)
1. Tanulsz (este)	Jól sikerül a dolgozatod másnap	Nincs szórakozás (mozi) aznap este, nem találkozhat a barátaiddal
2. Moziba méssz (este)	Kikapcsolódsz, találkozol barátaiddal	Nem tudsz tanulni, így nem kapsz jó jegyet a dolgozatodra

A táblázat mutatja, hogy az 1. alternatíva haszonáldozata a 2. alternatíva. Ha pedig a 2. alternatívát választod, akkor az 1. alternatíva előnyeit kell feláldoznod. Ha összehasonlítod mindkét alternatíva várható hasznát, illetve haszonáldozatát, akkor biztosan okosabban döntesz, mintha meggondolatlanul választanál (a haszonáldozatot nem véve figyelembe) és utána esetleg megbánnád a döntésed.

A helyes döntés kritériuma: a döntéssel nyert haszon legyen nagyobb, mint a lemondott alternatívával feláldozott haszon.

Ha szeretnénk megérteni magunk és mások döntéseit, cselekedeteit, akkor ismernünk kell az azokat befolyásoló erőket; megtanulni gazdálkodni erőforrásainkkal, pénzünkkel, jól dönteni felhasználásukról: ezek lehetnek azok a célok, melyek arra készíthetnek minket, hogy további lépéseket tegyünk a gazdasági gondolkodásmód megismerésében, terveink valóra váltásában. Lépünk tovább!

2. Az áruk és a pénz világában élünk

1. Hogyan szüntethetjük meg a szűkösseget?

Kézenfekvő a válasz: termeljünk többet. Igen, az emberiség egyre **jobb módszereket, előállítási módokat** talált ki. Különbéféle **találmányok** sokasága tette lehetővé, hogy a hétköznapi ember számára is elérhető legyen számos, korábban csak a kiváltságosokat szolgáló luxus, mint pl. a gyors közlekedés (autó, vonat, repülő, stb.), az olvasás (nyomdatechnika), a korszerű kommunikáció (fax, telefon, rádió, televízió, mobiltelefon, internet, stb.). Az erőforrások korlátaiba ennek ellenére is beleütközünk.

A közvetlen környezetünkben, vagy az országban, a világban látható szűkössegbeli különbségekre még egy megoldás kínálkozik: osszuk el másképpen az erőforrásokat. Az emberiség által „kitalált” és kipróbált **elosztási módszerek** alapján különböző **gazdasági rendszerek** alakultak ki.

Gondoljuk végig, ha 30 fős osztályunk egy iskolai versenyen egyetlen tábla csokoládét nyer, akkor milyen elosztási lehetőségeink vannak.

- Kapjon mindenki egyenlően?
- Csak azok kapjanak, akik szeretik a csokit?
- Döntsön az osztályfőnök?
- Sorsoljuk ki?
- Licitáljanak rá azok, akik szeretnék megkapni?
- Rendezzünk háziversenyt?
- Tegyük készpénzzé és vegyünk jobban elosztható dolgot?
- Ajánljuk fel jótékonysági célra?
- Aki kapja marja?

A sok-sok elosztási mód közül, melyet az emberek valaha is alkalmaztak, a **piaci (ár alapján történő) elosztás** bizonyult a leghatékonyabbnak a szűkösség enyhítésére. Nem garantálja, hogy minden mindenkinek azonnal elérhető legyen, ám lehetővé teszi, hogy az emberek fizetési hajlandósága egyensúlyba kerüljön a termékek iránti vágyukkal. Motivál továbbá olyan termékek, szolgáltatások előállítására, melyekre másoknak szüksége van, hiszen csak akkor kapunk fizetséget tevékenységünkért, ha találunk rá vevőket.

2. Piacgazdaságban élünk

Az **erőforrások elosztásának** az a módja, amikor a termelő és fogyasztó a **piac közvetítésével** találkozik, és az erőforrások felhasználásáról a **jövedelmezőség** alapján, piaci közvetítéssel döntenek, a **piacgazdasági rendszert** jellemzi. A piacgazdasági rendszer napjainkban uralkodó elosztási típus, amely kiegészül az állami, központi elosztással illetve egyéb móddal, például adakozással.

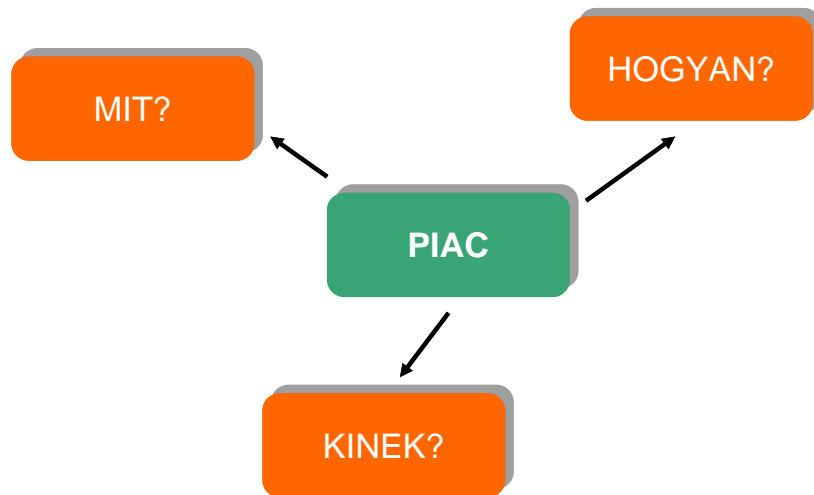
A piacgazdasági rendszer alappillérei

- A magántulajdon
- A piac
- A verseny

A **magántulajdon** az alapja és feltétele a piaci cserének. Tulajdonunk (házunk, telkünk, gépkocsink, üdülők, találmányunk, pénzünk stb.) arra készítet minket, hogy a segítségükkel elkészült termékeket, szolgáltatásokat csak akkor adjuk oda másnak, ha cserébe árut, vagy pénzt kapunk. Ez az alapja a megélhetésünknek, tulajdonunk megőrzésének, gyarapításának. A tulajdonhoz kötődő érdek a cselekedetünk, döntésünk mozgatója.

A tulajdonosokat a **piac** köti össze. Ez az a hely, ahol cserélhetünk, olyan termékekhez juthatunk, amelyekre szükségünk van. A piac fontos információkat is nyújt. Ha kevés van egy termékből, vagy hiányzik, akkor a piacon derül ki, hogy lenne rá igény. A hiány a magas árban fejeződik ki, jelezve, hogy sokat áldoznánk megszerzéséért. Ha túl sokat kínálnak egy termékből, akkor az alacsony ár jelzi, kevesebbet kell belőle termelni. Termelési döntésünk sikerét a nyereséggel járó értékesítés, kudarcát a veszteség bizonyítja.

A piacon az is kiderül, hogy kik a vevőink, milyen igénnyel, milyen fizetőképességgel rendelkeznek? Megtudhatjuk, más termelők milyen termékekkel, szolgáltatásokkal és milyen árral jelennek meg? Mit és hogyan tudnak előállítani? Az erőforrásaink (tulajdonunk) felhasználásáról tehát piaci jelzések alapján döntünk.

A piac a **verseny** legfontosabb színhelye. Mind fogyasztóként (vevőként), mind pedig termelőként részesei vagyunk a versenynek. Fogyasztóként a korlátozott mennyiségű (szüksős) olcsó és jó minőségű áruért versenyzünk (gondoljunk egy-egy meghirdetett akcióval együtt járó tülekedésre). A termelők versenye a fogyasztók kegyeiért, vásárlásaiért zajlik. Ezt szeretnék elérni technikai újításokkal, új, korszerű termékekkel, alacsonyabb költségeken nyugvó alacsonyabb árakkal. A tényleges előnyök mellett a reklámokkal is igyekeznek meggyőzni minket, hogy termékeiket válasszuk.

Elvész a verseny jelentősége, ha egyetlen előállítója, vagy vevője van egy terméknek, szolgáltatásnak. Ekkor lehet szerepe az államnak a tisztességtelen piaci magatartás megtiltásában.

3. A piaccgazdaság alapkategóriái: piac, kereslet, kínálat, ár.

A piac

A piac az a hely, ahol a vevő és eladó találkoznak, és üzletet kötnek. Ez lehet egy konkrét hely, pl. a budapesti Bosnyák téri piac, valamelyik nagyáruház, vagy a sarki közért, de lehet az internet is, hiszen ma már számos dolgot adhatunk-vehetünk az interneten keresztül (pl. használt és új autót, hangszereket, CD-eket, könyveket, ruhákat, koncertjegyet, részvényeket, biztosítást, utazást, oktatást, stb.).

Szakszerűen a **piac** a kereslet és a kínálat összessége, egymásra hatása és találkozási helye, módja.

Mi a kereslet?

A **kereslet** a vevők vásárlási szándéka egy árura vonatkozóan. Az az árumennyiség, melyet az emberek hajlandók és képesek megvenni a különböző árak mellett adott termékből. Ha pl. szeretnénk egy úszómedencét, de nincs rá pénzünk, akkor az még csak vágy, de nem fizetőképes kereslet.

A **kereslet törvénye** szerint alacsonyabb árak mellett az emberek többet vesznek valamiből, míg magasabb árak mellett kevesebbet.

Eset:

Tegyük fel, hogy együttesünk zeneileg megérett arra, hogy CD-t adjunk ki. Vajon mennyit? 10-et, 100-at, 1000-et, 10 000-et? Mérjük fel, hogy rajongóink különböző árak mellett mennyit hajlandók vásárolni.

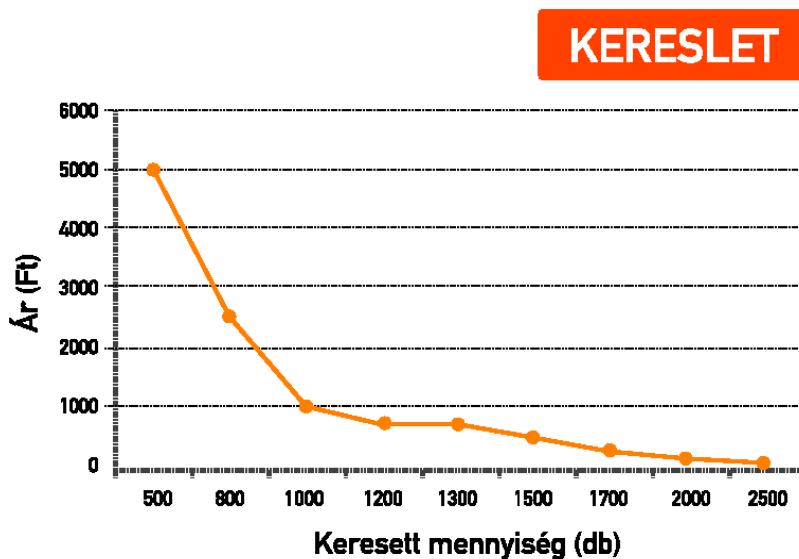
Íme, a felmérés eredménye:

Az „Ereszd El A Hajam” Együttes CD-je iránti tervezett kereslet táblázata:

Ár (Ft)	Keresett mennyiség (db)
500	5000
800	2500
1000	1000
1200	800
1300	700
1500	500
1700	300
2000	200
2500	100

A táblázatból is látható, igazolódik a **kereslet törvénye**. Sokkal több CD-t hajlandók venni az együttesünk rajongói alacsonyabb árak mellett, mint magasabb árak mellett. Biztosan akad egy-két fanatikus rajongó, aki még 5000 Ft-ot is adna egy „Ereszd El A Hajam” CD-ért, de lesznek olyanok is, akik még ingyen se kérnék.

Grafikusan ábrázolva a **keresleti függvényt** kapjuk:

A keresleti görbének nem kell minden egyes pontját ismernünk, hogy meg tudjuk rajzolni, és nem is kell egyenesnek lennie. Láthatjuk a rajzon, hogy a görbe balról jobbra ível, vagyis negatív „meredekségű”. A kereslet törvényével összhangban fordítottan arányos az összefüggés az ár és a kereslet között.

Mi a kínálat?

A **kínálat** a termelők, kereskedők eladási szándékát fejezi ki egy termékből, szolgáltatásból. Az a mennyiség, melyet az eladók hajlandók és képesek eladni különböző árak mellett. A szándék tehát nem elég, képesnek is kell lenned eladásra kínálni pl. termékedet, azaz kell, hogy legyen elegendő legyártott termék a helyszínen, vagy egy közeli raktárban.

A kínálati tábla és függvény tehát megmutatja, hogy a különböző árak mellett mennyit hajlandók és képesek az eladók eladni. A **kínálat törvénye** szerint magasabb árak mellett az emberek többet hajlandók eladni valamiből, mint alacsonyabb árak mellett.

Miért változik egy termék kínálata, ha változik az ára?

Azért, mert a gyártók a **profitszerzés** érdekében kínálják termékeiket. Minél magasabb az ár, adott költségek mellett annál nagyobb az ösztönzés arra, hogy egy terméket előállítsanak.

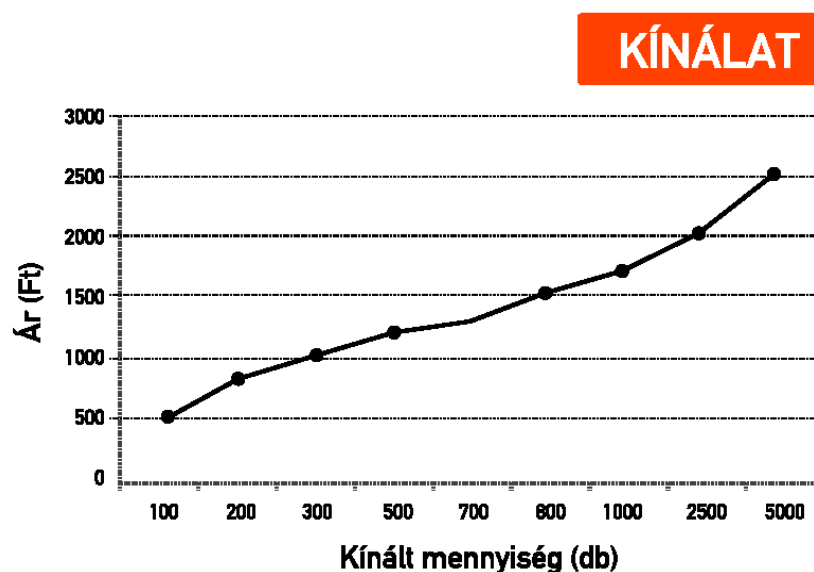
CD-nk esetében így nézne ki a kínálat táblázatba foglalva:

Az „Ereszd El A Hajam” Együttes CD-jének kínálati táblázata:

Ár (Ft)	Kínált mennyiség (db)
500	100
800	200
1000	300
1200	500
1300	700
1500	800
1700	1000
2000	2500
2500	5000

Itt is igazolódik a **kínálat törvénye**. Sokkal több CD-t szeretnénk eladni magasabb áron, mint alacsonyabb áron.

Kínálati táblázatunk csak néhány árszinten mutatja a kínált mennyiséget. Ezen adatok segítségével azonban nagyjából meg tudjuk rajzolni az egész **kínálati görbét**.

Természetesen, ahogy a keresleti görbének, úgy a kínálati görbének sem kell egyenesnek lennie. A kínálati görbe másképp fest, mint a keresleti, ugyanis nem jobbról balra, hanem balról jobbra ível, vagyis pozitív „meredekségű”, azaz pozitív az összefüggés az ár és a mennyiség között (azonos irányba változnak).

Mi határozza meg egy termék árát?

Bármely termék árát a piaci **kereslet és kínálat** határozza meg együttesen. **Piaci árnak** nevezünk minden olyan árat, amelyen a fogyasztók hajlandók és képesek a termékeket megvásárolni. Piaci ár az „Ereszd El A Hajam” CD esetében az 500 Ft is és a 2500 Ft is, csak más mennyiség kel el a két különböző áron. Piaci ár egy termék esetében nagyon sokféle is lehet, ám egyensúlyi ár csak egy van.

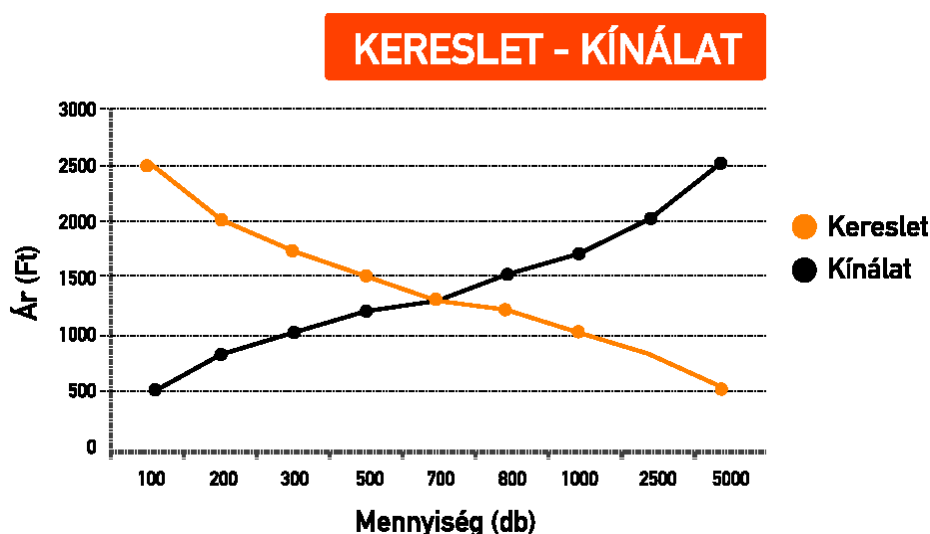
Mi az egyensúlyi ár?

Az **egyensúlyi ár (piactisztító ár)** egyben piaci ár is. Az az ár, ahol a termékből felkínált mennyiség pontosan megegyezik a vásárolt mennyiséggel (vagyis, amely ár mellett minden elkel a piacon és többlet kereslet sem jelentkezik.). Legegyszerűbben a keresleti és a kínálati görbe közös grafikonban való ábrázolásával lehetne szemléltetni.

A két függvény metszéspontja az egyensúlyi pont, amiből látszik, hogy 1300 Ft-os **egyensúlyi ár** mellett egyezik meg az eladók és vevők szándéka, a keresett és kínált mennyiség egyaránt 700 db CD.

Mikor nincs egyensúly a piacon?

- Az 1300 Ft-nál magasabb árak mellett **túlkínálat** (kínálati többlet, felesleg) alakul ki. Ez lejjebb nyomja az árakat egészen az egyensúlyi ár irányába. (A túlkínálatra reagálva a CD-t forgalmazók olcsóbban kezdik árulni a CD-t).
- Az 1300 Ft-nál alacsonyabb árak mellett pedig **túlkereslet** (hiány) áll fenn, ami feljebb hajtja az árakat, míg be nem áll az egyensúly a piacon. A CD-t forgalmazó kereskedők reagálnak a boltok előtt kigyózó sorokra, a kielégítetlen keresletre és drágábban kezdenék árulni a CD-t a hiányállapot megszüntetése érdekében.

Természetesen ennél az egyszerű modellnél nem számoltunk sem a keresletet, sem a kínálatot befolyásoló egyéb tényezőkkel, az idő elteltével bekövetkező változásokkal, csupán az

árváltozás hatására bekövetkező mennyiségi változást vizsgáltuk („**ceteris paribus**” azaz minden mást változatlanak tekintve.) Az egyensúlyi ár is csak addig marad változatlan, míg a kereslet és/vagy a kínálat meg nem változik.

4. Változások a piacon

Mitől változhat meg a kereslet?

Vigyázzunk! A termék árának változása csak a keresett mennyiséget változtatja meg, a függvény egyes pontjai között mozgunk.

A keresleti függvény az alábbi tényezők hatására változhat meg, azaz növekedhet vagy csökkenhet a keresett mennyiség egy-egy ár mellett.

- **Az emberek ízlésének, szokásainak változása (divatváltozás).** Pl. egy hatékony reklámkampány hatására sokkal többen mennek el „Ereszd El A Hajam” koncertekre, nő a rajongótábor, aminek hatására többen kezdik venni a CD-t is. Azaz a keresleti függvényünk jobbra, felfelé tolódik.
- **Az emberek jövedelmi helyzetének változása.** Pl. általános gazdasági fellendülés következtében többet keresnek az emberek, a diákok is több zsebpénzt kapnak, így többen engedhetik meg maguknak, hogy a CD-t megvegyék.
- **Helyettesítő termék árának változása.** Ha két termék képes ugyanazokat az igényeket kielégíteni, akkor azokat **helyettesítő termékeknek** nevezzük. Az „Ereszd El A Hajam” CD helyettesítője lehet pl. egy MP3 formátumú hanganyag, vagy más hasonló együttes zenéjét tartalmazó CD. Amennyiben ezek a helyettesítő termékek megdrágulnának, akkor az „Ereszd El A Hajam” együttes CD-jét többen vennék.
- **Kiegészítő termék árának változása.** Azok a termékek, amelyeket együtt használunk – pl. CD és CD lejátszó – **kiegészítő termékek**. Amennyiben ezen kiegészítő termékek ára csökken, akkor növekedhet a kereslet az „Ereszd El A Hajam” CD iránt is.

Amikor a kereslet nő, az eredeti keresleti görbe eltolódik jobbra. Változatlan kínálat mellett az egyensúlyi ár növekedése miatt a termék magasabb áron kerül értékesítésre. Amikor a kereslet csökken, az eredeti keresleti görbe balra, lefelé tolódik. Változatlan kínálat mellett az egyensúlyi ár csökken, a termékek alacsonyabb áron kerülnek értékesítésre.

Mitől változhat meg a kínálat?

Vigyázzunk! A termék árának változása csak a függvényen való mozgást magyarázza. A kínálati függvény az alábbi tényezők hatására változhat meg, azaz növekedhet vagy csökkenhet a kínált mennyiség egy-egy ár mellett.

- **Költségek változása.** Ha kevesebbe kerül a CD előállítási költsége, akkor többet tudnak a gyártók előállítani, mint korábban, azaz minden egyes ár mellett nagyobb mennyiséget hajlandók és képesek eladásra kínálni a forgalmazók.
- **Egyéb profitszerzési lehetőségek.** A legtöbb gyártó több terméket is gyárt. Ha pl. az „Alternatív Sasok” nevű rockbanda CD-je iránt nő a kereslet, akkor az „Ereszd El A Hajam” CD gyártói lehet, hogy inkább a másik CD gyártására fordítják szűkös erőforrásaikat. Ez esetben csökken az „Ereszd El A Hajam” CD kínálata a piacon.
- **A jövőre vonatkozó várakozások.** Ha az „Ereszd El A Hajam” együttes mondjuk átalakulása következtében megújulva játszik, akkor javulhatnak a CD eladási kilátások. A CD gyártói és forgalmazói ismét növelhetik kínálatukat a piacon.

Amikor a kínálat nő, az eredeti kínálati görbe eltolódik jobbra. Változatlan kereslet mellett a kínálat növekedés hatására az egyensúlyi ár alacsonyabb lesz.

Amikor a kínálat csökken, az eredeti kínálati görbe balra tolódik. Változatlan kereslet mellett a kínálat csökkenés hatására a termék magasabb egyensúlyi áron kerül értékesítésre.

5. Hogyan valósul meg az elosztás az ár segítségével?

Az ár szerepe, hogy a szűkösen rendelkezésre álló termékek és szolgáltatások **elosztását segítse**. A pénzben kifejezett ár tükrözi a termékek, szolgáltatások megszerzésének és előállításának **haszonáldozatát**, mely egyben **információ** mind a fogyasztó, mind a termelő számára. A magas ár azt jelzi, hogy az illető termék vagy szolgáltatás **relatív szűkösebb**, mint az alacsonyabb árú termék vagy szolgáltatás.

Az ár **ösztönző** is, hiszen a fogyasztókat kevesebb fogyasztásra (vagy több pénz szerzésére) ösztönzi, míg a termelőket versenyre, több termék, szolgáltatás előállítására készíti. A megdrágult terméket kevesebben fogják megvenni mint korábban, és lesznek, akik más termékkel helyettesítik.

Az elosztás a **piaci mechanizmus** segítségével valósul meg. A túlkereslet és a túlkínálat jelzi az egyensúlytól, az optimális elosztástól való eltérést. Az alkalmazkodás az ár és a termék mennyiségének változásával történik. A piac szereplői érdekeiket követve hozzák döntéseiket és vesznek részt az erőforrások elosztásának optimalizálásban.

3. Szereplők és kapcsolatok a piacgazdaságban

1. Én is a gazdaság része vagyok?

A válasz egyértelműen igen. Valamennyien részesei, szereplői vagyunk a gazdaságnak. Ugyanaz a személy akár több szerepben is megjelenhet.

Fogyasztóként nap, mint nap különféle termékeket, szolgáltatásokat vásárolunk (élelmiszereket, ruhákat, telefonkártyát, buszjegyet, strandbelépőt, koncertjegyet, internet-szolgáltatást, hajvágást, zene-, táncoktatást, banki szolgáltatásokat, stb.) Vásárlásainkkal pénz és információ is áramlik a termelőkhez, szolgáltatókhoz: a kínált termékekre szükség van. A nem vásárlás is üzenet: a termék nem kell, vagy nem ebben a formában, nem ezen az áron.

Nyári, vagy évközi munkát vállalva **munkaerőként** is bekapcsolódhatunk a gazdasági körforgásba.

Termelők, szolgáltatók is lehetünk, amikor saját készítésű terméket pl. ékszereket értékesítünk, weblap-készítést vállalunk.

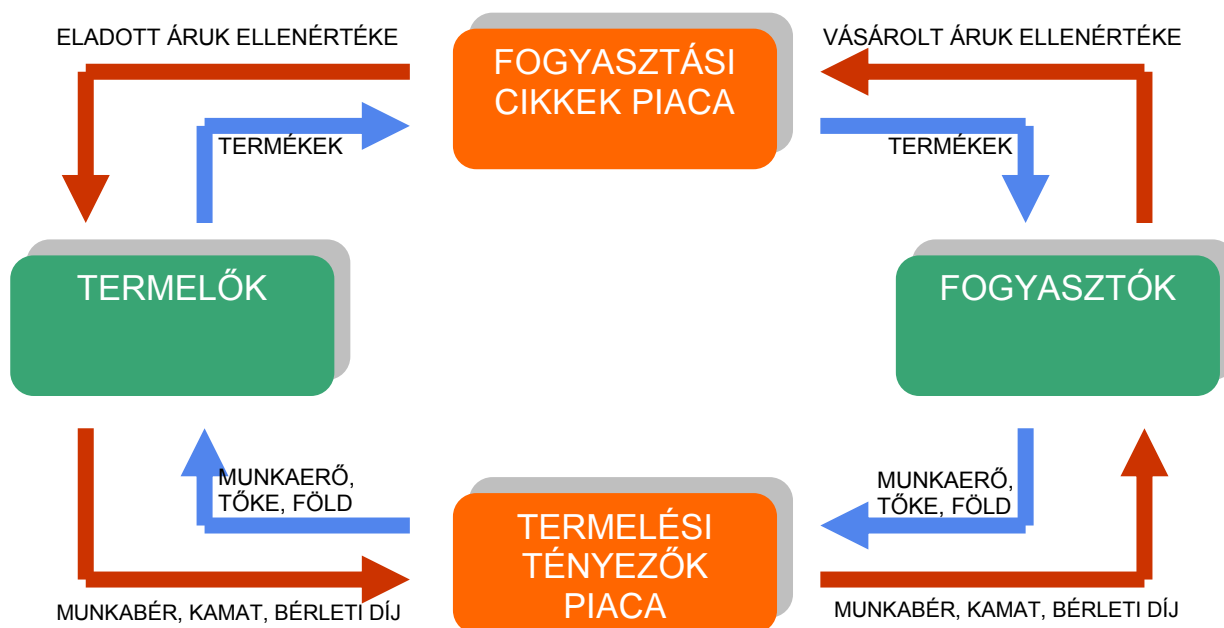
Pénzfelajánlással, élelmiszeradománnyal, árvízvédelmi munkával, segélykoncerten való részvétellel **rászorultak támogatóiként** is megjelenünk.

Ha szabad pénzünket nem otthon, hanem bankban őrizzük, akkor **megtakarító** és a bank közvetítésével **befektetői** szerepet is vállalhatunk.

Ha megpróbáljuk valamennyi családtagunk gazdasági szerepeit sorra venni, hosszú lista készülne. Barátainkkal, ismerőseinkkel a sor folytatható, és olyan sokszínű, összetett, bonyolult kapcsolatrendszer íránk le, hogy a lényeg elsikkadna. A rendszerezés és leegyszerűsítés modell segítségével történhet, ahol a piacgazdaság legfontosabb szereplőit és tipikus kapcsolataikat jelenítjük meg.

2. A piacgazdaság egyszerűsített modellje

A piacgazdaság két főszereplője a fogyasztó(k) és a termelő(k). Két fontos piacon találkoznak, a **fogyasztási cikkek piacán** és a **termelési tényezők (erőforrások) piacán**. A fogyasztó (háztartások) modellünkben a fogyasztás képviselője, az elkészült termékek és szolgáltatások megvásárlásával tudja szükségleteit kielégíteni. Ezeket a cikkeket a **fogyasztási cikkek piacán** szerzi be. A vásárlás egyben gazdasági szavazat, amely versenyre készíti a termelőket

A termelők (= vállalatok) a **termelési tényezők piacán** szerzik be a termelés elindításához szükséges javakat: tőkét, természeti tényezőt, munkaerőt. (A termelési tényezők piaca további fontos részpiacokra bontható: a munkapiacra, a tőkepiacra, a pénzpiacra, az ingatlanpiacra, a földpiacra, hogy a legfontosabbakat említsük. Ezek közül a szereplők megtakarításait gyűjtő és közvetítő **pénzügyi piacokkal** még az alábbiakban foglalkozunk.)

A **Termelők** a megvásárolt termelési tényezők, erőforrások segítségével termékeket és szolgáltatásokat állítanak elő, amelyeket a Fogyasztási cikkek piacán értékesítenek. A cseréket a pénz közvetíti, jövedelmet és ezzel vásárlási lehetőséget biztosítva a szereplőknek. A körforgás modellben a két szereplő egymásra utalt. A **termelők jóléte**, sikere azon múlik, hogy sikerül-e a fogyasztók igényeit kielégíteni. A **fogyasztók elégedettsége** pedig az általuk megvásárolt termékek, szolgáltatások választékán, minőségén nyugszik. Tiltakozásukat, elégedetlenségüket a vásárlás/nem vásárlás döntésével jelezhetik.

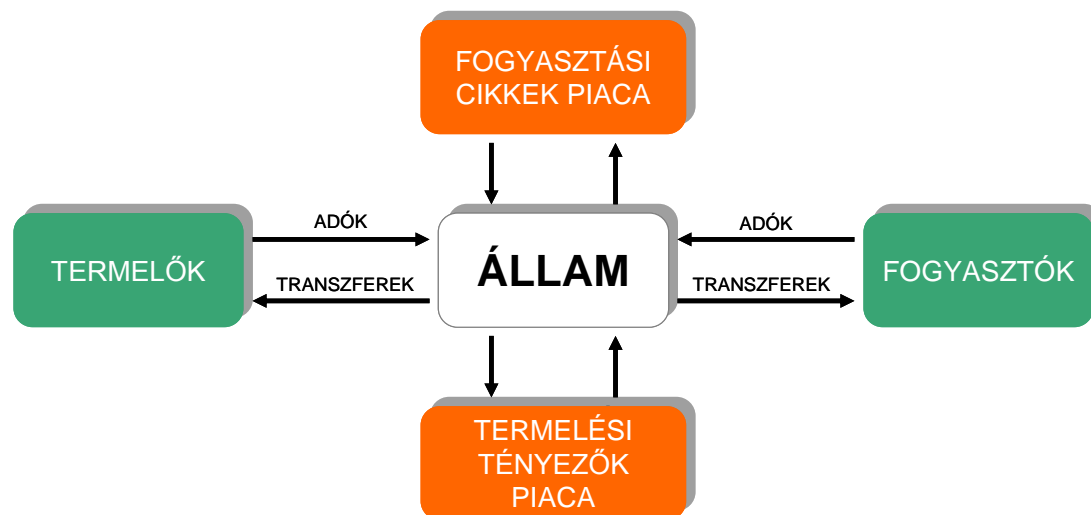
3. Az állam szerepe a piacgazdaságban

Leegyszerűsített modellünket ki kell egészíteni még két szereplővel: az **állammal** és a **külfölddel**.

Az állam szerepvállalása szerteágazó: tapasztaljuk, hogy törvényeket alkot és tartat be, meghatározza és beszedi az adót, iskolákat, egészségügyi intézményeket, rendőrséget, katonaságot tart fenn, autópályát, hidat épít, erőforrásokat fordít a környezet védelmére.

Az állam egyrészt mindkét piacon **vevőként és eladóként** is megjelenhet. Ugyanis vannak állami tulajdonú termelővállalatok, valamint az állam által fenntartott intézmények (pl. televízió, minisztériumok) amelyek a fogyasztási cikkek piacán vásárolnak (benzint, papírt, élelmiszert stb.). Az állam másik fontos szerepe, hogy a képződött **jövedelmeket újra elosztja**. Az állam **adókat és járulékokat** (pl. SZJA, ingatlanadó, ÁFA, TB járulék) von el a háztartásoktól és a vállalatoktól, és **juttatásokat** (pl. nyugdíj, munkanélküli járulék, GYES, segélyek, stb.) nyújt a háztartásoknak, illetve különféle **támogatásokat** egyes vállalkozásoknak (ártámogatás, stb.). Ezeket az állami juttatásokat és támogatásokat összefoglalóan állami transzfereknek nevezzük.

Az állam, mint szereplő nem csak a központi intézményeket (minisztériumok, adóhatóság (NAV) stb.) jelenti, hanem a települések önkormányzatait is kifejezi.

4. A külföld szerepe

Ha végignézzük, milyen országokból származnak ruhadarabjaink, mindennapos használati tárgyaink (mobiltelefonunk, táskánk, CD lejátszónk, számítógépünk stb.) meglepően gazdag térkép rajzolódik ki. Olasz, kínai, koreai, svéd, tajvani, francia, szlovák termékek serege vesz körül minket. Ha magyar terméket találunk, akkor se feledkezzünk meg arról, hogy a termelés során felhasznált alapanyagok, energia, gép is származhat külföldről. Ezernyi szállal kötődünk a nemzetközi gazdasághoz.

Mind a háztartások, mind a vállalatok, illetve az állam is **vásárol külföldről (import = termékek, szolgáltatások behozatala)** és **elad külföldre (export = termékek, szolgáltatások kivitele)**.

A termelési tényezők piaca is kapcsolódik a külföldhöz: gépeket, technológiát, munkaerőt is hozhatnak be, illetve vihetnek külföldre a vállalatok és a háztartások is. Ezzel egyidejűleg, vagy akár ezektől függetlenül **jövedelmek is mozognak**, valutát viszünk magunkkal sielésünkre, hazaköltöző nagynénink itt élvezi német nyugdíját, vagy a Romániában működő magyar cég profitját hazautalják.

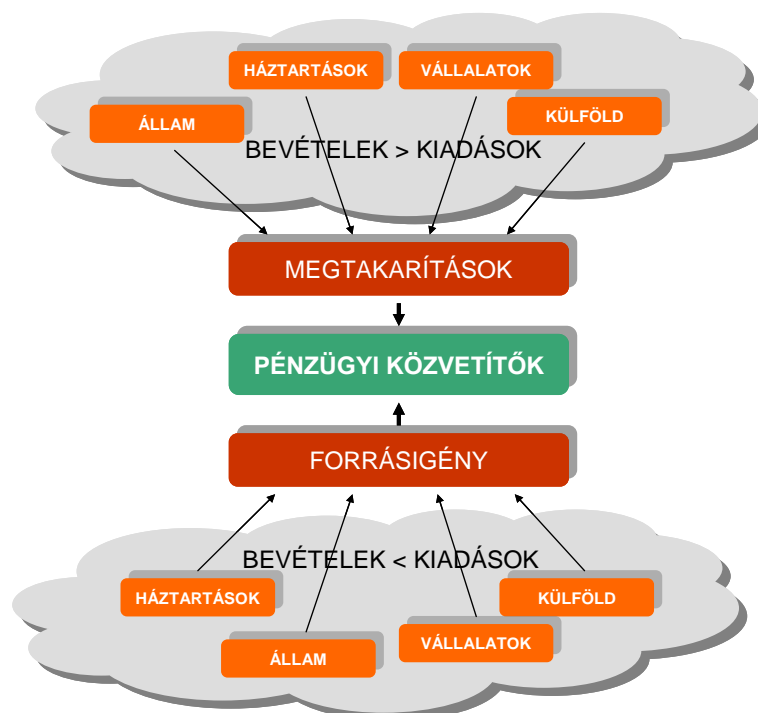
5. A pénzügyi piacok

A gazdaság egyes szereplői a cserék során szerzett jövedelmüket nem mindig költik el teljes egészében. A **háztartások** félretehetnek jövőbeni céljaikra (nyaralásra, autóra, számítógépre stb.), de a család biztonságát is növelheti egy kis **tartalék**.

Megtakaríthatnak a vállalatok (a termelők), az állam, és a külföldiek megtakarításai is megjelenhetnek befektetéseket keresve. A megtakarítással rendelkezők a jövedelmüket nem költik el teljes egészében, mert bevételeik nagyobbak a kiadásaiknál.

A **pénzügyi piacokon** gyűlnek össze a gazdaságban azok a hosszabb-rövidebb ideig **szabad pénzeszközök**, amelyeket tulajdonosuk egyelőre más célra nem használ fel. Ugyancsak ezen a piacon jelennek meg a pénzügyi **forrást kereső, igénylő szereplők**. Ezek ismét a háztartások, vállalatok és az állam lehetnek. Hitelből pl. autót, lakást, számítógépet szeretnének vásárolni, de a forrást keresők között találjuk azokat a vállalatokat is, amelyek üzletüket szeretnék külső forrásból bővíteni. Lehet egy-egy pénziánnyal küzdő önkormányzat, valamint a központi költségvetés is a forrást keresők között. Valamennyien a szűkös erőforrásokkal küzdenek, mivel bevételeik nem elegendőek kiadásaik fedezésére.

A pénzügyi piacok közismert **közvetítő intézményei** a bankok, takarékszövetkezetek, brókercégek stb., amelyek a kínálatot gyűjtik és a keresleti oldalnak - üzleti megfontolások alapján, haszon reményében – közvetítik. A teljes pénzügyi közvetítőrendszert a IV. és V. fejezetben ismerhetjük meg.

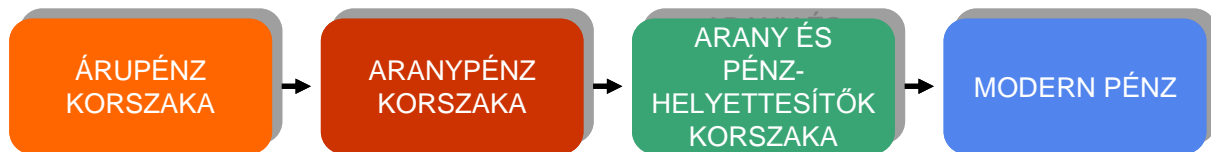

II. A mindenható pénz

4. Pénztörténet (a kaori kagylótól a bankkártyáig)

1. Milyen út vezetett a kaori kagylótól a bankkártyáig?

A pénz szó hallatán a mai kor emberének szeme előtt pénzürmék, bankjegyek és műanyag kártyák jelennek meg, de nem volt ez mindig így. A pénz nem a modern kor találmánya. A pénz formája sokat változott, amíg eljutottunk a kagylóktól a bankkártyáig. A pénz együtt fejlődött, alakult az emberiség történetével, a gazdaság változásával, a termelés hatékonyságának növekedésével és ezzel együtt a csere, a kereskedelem és a bankok fejlődésével. E fejlődés logikai menetét követve általában **négy pénztörténeti korszakot** különböztetünk meg. Ezek a következők:

Az emberiség történelme folyamán a korszakhatárok nem váltak el élesen, a pénz használata földrajzi helyenként és történelmi koronként különböző módon fejlődött.

2. Az árupénz korszaka

A **termelés hatékonyságának növekedése** révén keletkező **árufeleslegek cserére** sarkallták az embereket. A nomád törzsek azt, amiből nekik egy adott időszakban több halmozódott fel, mint amit el tudtak fogyasztani, szívesen cserélték olyasmire, amiből hiány mutatkozott. A cserék eleinte esetlegesek és ritkák voltak. Hiszen nem mindig volt sikeres a vadászat, illetve más törzsekkel véletlenszerűen találkoztak, és az egyik törzsnél jelentkező feleslegre nem biztos, hogy a másíknak szüksége volt. Ekkor még az árut árura cserélték (ezt nevezzük barternek), közvetítő eszköznek, a pénznek még nyoma sem volt.

Későbbiekben a **munkamegosztás általánossá válásával** és a **termelési technológiák fejlődésének** következtében a megtermelt és cserére szánt árumennyiség egyre gyarapodott, ami a **cserék rendszeressé válását** eredményezte. A cserék számának növekedésével párhuzamosan a választható termékek száma is emelkedett. A cserék esetlegessége csökkent, a cserearányok pedig egyre állandóbbá váltak. Az adásvétel helyszíne is állandósult, kialakult a **piac**.

A pénz, mint a cserék közvetítője, először **árupénz** formájában jelent meg, amikor a feleslegek közül kitüntetett szerepet kapott egy különleges áru, amelyet könnyebb volt tovább cserélni, mint más árut, mert az adott közösségben, társadalomban valamiért nagy népszerűségnek örvendett, ezért szívesen fogyasztották, vagy őrizték meg azt. Ez a tárgy sok cserében vett részt, általános csereeszköz lett, mert az eladni kívánt terméket először erre a különleges árura, majd ezt a tényleg szükséges termékre cserélték. Most már minden termék ebben az egyfajta áruban, „mérhette meg magát”, értéke ehhez viszonyult. A történelem során, más-más helyen és időben különböző termékek váltak népszerűvé, töltötték be a pénz szerepét. Ehhez arra is szükség volt, hogy megfelelő **bizalom** nyilvánuljon meg az „**általános csereeszköz**” szerepét betöltő áru iránt. E bizalmat alátámasztotta a csereeszközként forgó árupénzek azon tulajdonsága, hogy pénzként való használatukon túl is értékesnek tekintették őket (belső értékkel rendelkező pénz).

3. Az aranypénz korszaka

A sokféle árupénz közül a csere feltételeinek leginkább megfelelő tulajdonságai miatt előbb-utóbb a **nemesfémek**, azok közül is elsősorban az arany vagy/és az ezüst vált általánosan elfogadottá.

Azt nem tudjuk, hogy mikor használtak először fém pénzt, de az erre vonatkozó első írásos feljegyzések az ókori Mezopotámiából i.e. 3000 körüli időszakból származnak. Az ékírások tanúsága szerint a fizetéseket akkor már meghatározott súlyú ezüsstel, az úgynevezett sékellel bonyolították le.

Kényelmi szempontból és a nemzetközi kereskedelem fellendülése miatt a nemesfémekből készült pénz **érmeformát** öltött. A mai pénzüremek ősei ismereteink szerint először Kis-Ázsiában, az akkori Lüdiában jelentek meg i.e. 640-630 között arany és ezüst ötvözetként, melynek neve elektron volt.

4. Az arany és pénzhelyettesítők korszaka

Hogyan lehet, illetve miért kellett papírral helyettesíteni az aranyat? A középkorban a kereskedőket többek között például a rablótámadások veszélye készítette arra, hogy készpénz helyett letéteket, és arra szóló utalványokat (un. letéti jegyeket) alkalmazzanak.

Az ipari forradalom hatásaként a XVIII – XIX. században a termelés tömegmértékűvé vált, így új megoldások váltak szükségessé. Mivel az áruk cseréjét ekkor még döntően a nemesfémek (elsősorban az arany) közvetítették, de az arany, illetve az ezüst kitermelése, azaz a pénzteremtés fizikai korlátokba ütközött, így előállt olyan helyzet is, amikor nem volt elég nemesfém (aranypénz) a cserék lebonyolításához.

Hogyan oldotta meg a problémát a piac?

1. Vegyük azt az esetet, amikor a termelőnél eladatlan készletek halmozódtak fel, pedig a termékre volt kereslet a piacon. A fogyasztó zsebében aranyak lapultak, ám a csere lebonyolításához szükséges pénz hiányzott a kereskedő kezéből.
2. Ha a termelő nem szeretné, hogy a nyakán maradjon a megtermelt áru, kénytelen azt „átadni” a kereskedőnek, anélkül, hogy az azonnal arannyal fizetne cserébe. Mit kap az arany helyett? Nem mást, mint, egy **váltót** (fizetési ígéretet), amelyben a váltó kibocsátója, azaz a kereskedő azt ígéri, hogy záros határidőn belül (egy meghatározott időpontig), megfizeti az áru ellenértékét a kamatokkal együtt a váltó elfogadója, vagyis a termelő számára.
3. Ezután már egy jól ismert folyamat következik. A fogyasztó megveszi az árut a kereskedőtől, amiért cserébe arannyal fizet.
4. Majd a kereskedő a váltó kamattal növelt ellenértékét átadja a termelőnek, aki ezért cserébe visszaadja a kereskedőnek a váltót.

Ahhoz, hogy a termelő az aranyhoz jusson, a fenti folyamatba be kellett iktatni a **váltót**, ami nem volt más, mint egy papírdarab, egy **fizetési ígérvény**, amelyet a kereskedő aláírásával ellátva hitelesített. Ahhoz, hogy a váltó működőképes legyen a termelő és a kereskedő közötti bizalomra is szükség volt: a termelőnek bíznia kellett abban, hogy a kereskedő nem lopja el az áruját, illetve az áru eladásából származó aranyat.

A váltó tehát időlegesen **helyettesítette az aranyat, közvetítette a cserét**. Ekkor értéket, aranypénzt képviselt a forgalomban. Végül a váltó visszakerült a kibocsátójához – esetünkben

a kereskedőhöz – és ezzel betöltve pénz-helyettesi szerepét megszűnt „létezni”, hiszen kibocsátója kezében a váltó már semmit sem ér, nem képvisel értéket, újra csak egy értéktelen papírdarab.

A váltó a modern pénz előfutára. Lényege, hogy **hitelnyújtás** (jelen példánkban áruhitel nyújtása) útján keletkezik, és a hitel visszafizetésével, megszűnik.

Miért lett népszerűbb a bankjegy (a bank váltója), mint a többi váltó?

- A forgalomban lévő rengeteg váltó miatt a váltóforgalom átláthatatlanná vált.
- Nehéz volt kiszűrni a hamis, fedezet nélküli váltót.
- A bankjegy beváltása a váltó behajtásánál könnyebbnek bizonyult, mivel a bankok több ember pénzét őrizve aranykészletet halmoztak fel, és biztosabb fizetőnek számítottak. Így nagyobb volt az esély, hogy a hitelező hozzájut az aranyához.
- A bankjegyet könnyebb volt továbbadni, pénzként használni, mivel a bank nagyobb ismertséggel, kiterjedtebb bizalmi körrel rendelkezett, mint a váltót kiállító magánszemély.

Tulajdonság	Váltó	Klasszikus bankjegy
<i>Fogalma</i>	A váltó határozott összegre, névre és időre szóló fizetési ígérvény. Forgatható értékpapír, vagyis még lejárta előtt átruházható.	Eredetileg a bank váltója. Lejáratidő nélküli, látra szóló (azonnali) fizetési ígérvény.
Hasonlóságok		
<i>Lényegét tekintve:</i>	Mindkettő hitelviszonyt megtestesítő értékpapír.	
<i>Milyen szerepet tölt be?</i>	Pénzhelyettesítő, az aranyat forgalmi eszköz funkciójában ideiglenesen képes helyettesíteni.	
<i>Ki az adós?</i>	A kibocsátó.	
<i>Mit vállal az adós?</i>	A feltüntetett ellenértéket beváltáskor aranyban fizeti vissza.	
<i>Hogyan szűnik meg?</i>	A hitel visszafizetésével kikerül a forgalomból, és értéktelen papírdarabbá válik.	
Különbségek		
<i>Elfogadási köre</i>	Viszonylag szűk bizalmi körben forgatható, továbbadható.	Kiterjedt bizalom, széles körben forgatható.
<i>Beváltási ideje</i>	Egy meghatározott időn belül kell beváltani, van lejáratidője.	Nincs lejáratidője.

A forgalomban megjelenő **pénzhelyettesítők**, a váltó és a **bankjegy** is azt az ígéretet hordozták, hogy kibocsátójuk a „papírdarabokon” szereplő ellenértéket aranyban fizeti vissza. A bankjegyek fedezeteként tehát ekkor végső soron még az aranykészlet szolgált.

A **bankjegykibocsátás** az 1800-as évek kezdetén még nem okozott nagyobb problémát, mert ekkor a bankjegyek értékösszege Európa teljes arany és ezüst készletének csak kevesebb, mint a felét tették ki. A termelés és az áruforgalom jelentős megnövekedésével párhuzamosan a pénzintézetek egyre több bankjegyet hoztak forgalomba, többet, mint amennyi arannyal rendelkeztek. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy olyan hitelt nyújtottak a bankok, melynek

már nem volt meg a fedezete aranyban. Az első világháborút megelőző években már 9–szer annyi papír alapú fizetési eszköz volt használatban, mint nemesfém pénz. A bankjegyek kibocsátásával és széleskörű elfogadásával tehát létrejött a belső érték nélküli pénz, és a pénzforgalom lényegét tekintve elszakadt az aranytól.

Szemben az áru pénzzel, a belső érték nélküli pénz önmagában teljesen értéktelen papírdarab. A vele szemben megnyilvánuló általános bizalmon és a társadalmi közmegegyezésen múlik, hogy pénzként elfogadják-e (azaz képes-e betölteni a pénz funkcióit). A társadalmi közmegegyezés kialakulását általában törvényes garanciák segítik elő.

A fenti folyamatnak fontos állomását jelentette, hogy a bankok közül országonként kiemelkedett egy bank, a „**bankok bankja**”. Az állami hatalom ezt az egy bankot különleges joggal ruházta fel: a törvényes fizetőeszközként meghatározott, **kizárólagos bankjegy, illetve érme kibocsátás jogával**. Ez azt jelenti, hogy már csak egyféle bankjegy kerülhetett törvényesen forgalomba, amit azonban mindenki köteles volt elfogadni. Ez a bank lett az adott ország központi bankja, vagy más néven **jegybankja**.

5. A modern pénz

A mai modern pénz **belső érték nélküli pénz**, ami mögött tehát nem áll ott az arany, azaz nincs aranyfedezete. A mai kor pénzének fedezete az az áru- és szolgáltatásérték, amit az adott gazdaság előállít, illetve nyújt egy adott időszak alatt.

A **pénzteremtés** a **bankrendszer** segítségével történik, jellemzően hiteltermelés, hitelnújtás útján, ezért is tekintjük a modern pénzt hitelpénznek. A jegybank a kereskedelmi bankoknak, a kereskedelmi bankok pedig a gazdasági szereplőknek hiteleznek. A modern pénz lényege a társadalmi bizalom, amelyet törvényes garanciák is elősegítenek. A törvényes fizetőeszköz az állam által deklarált pénz, amely azonban csak akkor látja el a pénz funkcióit, ha a társadalmi közmegegyezés támogatja az állami akaratot. Ezt tömören úgy fejezhetjük ki, hogy a modern pénz működésének **jogi (törvényi) és gazdasági feltételei** vannak.

Magyarországon a **Magyar Nemzeti Bank** (azaz az ország **jegybankja** vagy **központi bankja**) hozza forgalomba a törvényes fizetőeszköznek számító forint bankjegyeket és érméket. A fizetések lebonyolításához azonban – ahogy azt bemutattuk - nem szükséges a készpénz jelenléte, sőt napjainkban a pénzforgalom döntő része bankszámlák közötti műveletek formájában zajlik.

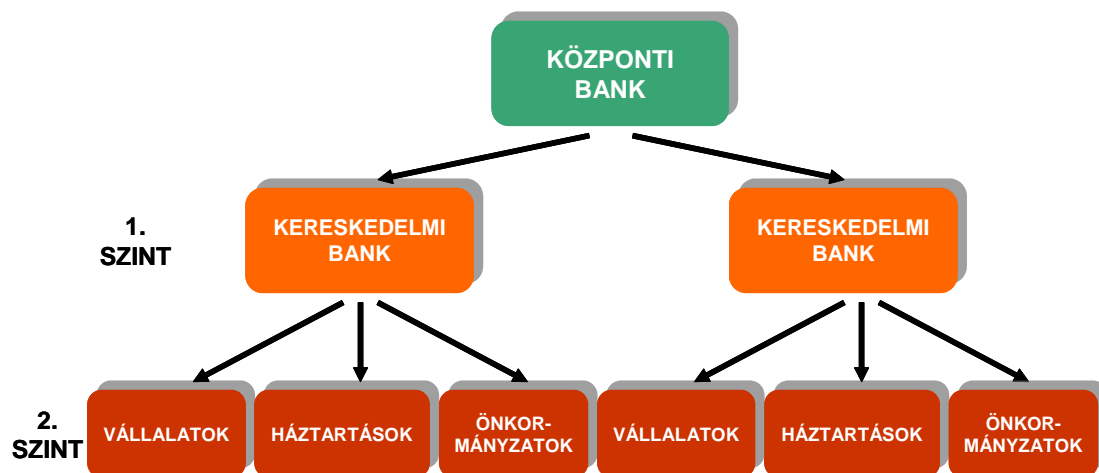
6. A pénz és banktörténet összefüggése

A pénz története egyben a bankok fejlődéstörténete is, az alábbi táblázat a főbb állomásokat foglalja össze.

A pénztörténet korszakai	Banki funkciók	Intézmények
Árúpenézek korszaka	Őrzés (gabonaletétek)	Templomok, Királyi kincstárak
Aranypenézek megjelenése	Pénzváltás Letétek/betétek őrzése (gabona, nemesfém)	Egyházi kincstárak, Királyi kincstárak, Pénzverde (arany és ezüstművesek), Pénzváltók, Kereskedők
Aranypenézek általánossá válása	Banki funkciók: - pénzváltás - zárt és nyílt letétek őrzése, kezelése - hitelezés (hitellevél)	Pénzverdék, Bankok, hitelezők, Kereskedőházak
Arany és pénzhelyettesítők korszaka	Bővülő banki funkciók: - váltóleszámitolás, - banki váltók (klasszikus bankjegyek) kibocsátása, - zsiró-rendszer („számlavezetés, átutalás”)	Bankok gazdasági befolyásának erősödése
Arany és pénzhelyettesítők korszaka – egységes bankjegy	Széleskörű banki funkciók: - betétgyűjtés - hitelezési tevékenység, számlavezetés, stb.) - egységes pénz (bankjegy) teremtése	Központi bank létrejötte, a bankrendszer kialakulása
Modern, belső érték nélküli pénz	Hitelügyletek, Betétügyletek Fizetési forgalom lebonyolítása, Bankszolgáltatások	Bankrendszer

A folyamat eredményeként kialakult a mai bankrendszer, amellyel a IV. fejezetben részletesen megismerkedhetünk.

A mai modern piacgazdaságokra jellemző (kétszintű) bankrendszer szereplői

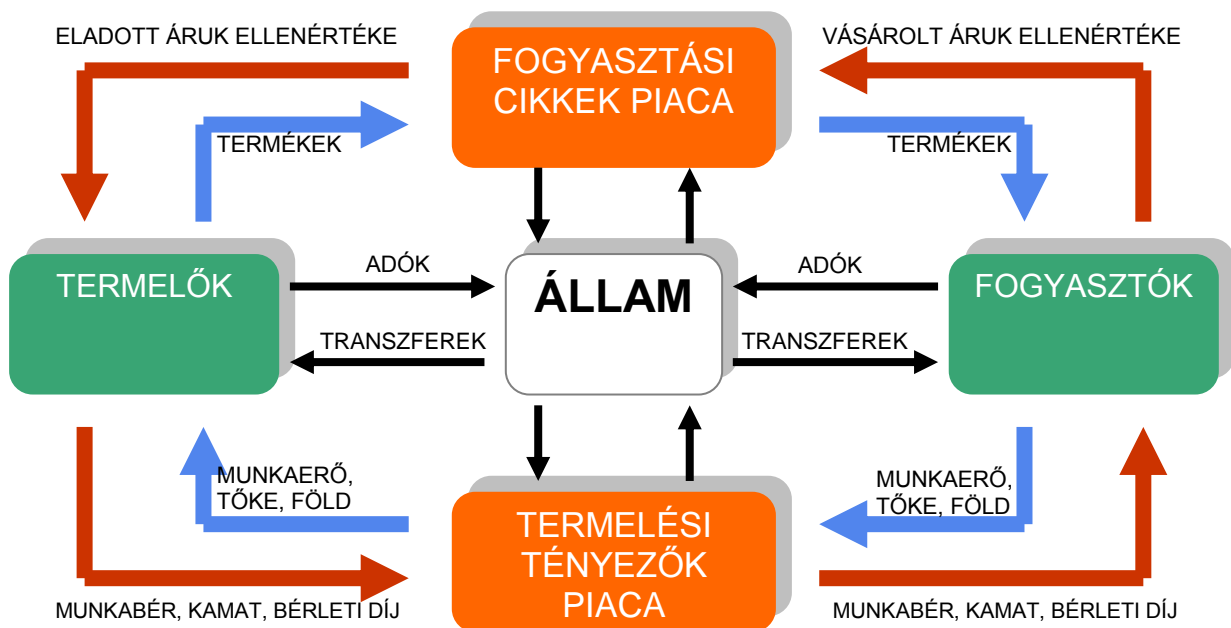
5. A pénz szerepe és funkciói

1. A pénz szerepe a gazdaságban

Mindennapjaink elképzelhetetlenek a pénz használata, jelenléte nélkül. Sokszor nem is tudjuk pontosan, hogy milyen „feladatai” vannak, hogyan kerül hozzánk, és hogyan fizethetünk vele, stb. Egy azonban biztos, rendszeresen használjuk. Már csak ezért sem árt, ha egy kicsit többet tudunk mibenlétéről, „működéséről”.

Mai világunkban a **pénz központi szerepet játszik**. A pénzhasználat kikerülhetetlen számunkra, mivel mindannyian így, vagy úgy, de szükségszerűen gazdasági értelemben is kapcsolatba kerülünk egymással. Mindannyian a gazdasági-társadalmi élet, a piacgazdaság szereplői vagyunk, hiszen a modern gazdaságban, amit piacgazdaságnak is nevezünk, a gazdasági döntések alakítói és helyszínei a piacok (áru, erőforrás, pénz). Az áru- és erőforráspiacokon zajló adásvételt pénzmozgások kísérik, de az áru- és erőforráscserétől elkülönült, önálló pénzügyi folyamatokat is megfigyelhetünk (pl. pénzpiacok).

Manapság alapvetően a piacok összetett kapcsolatrendszere képezi azt a „szövetéket”, mely egyben tartja, működteti a modern gazdaságokat. Ezek a kapcsolatok döntési helyzetekben, döntésekben nyilvánulnak meg, és ezek rendszere koordinálja elsődlegesen a gazdaság működését. Hogy csak a legegyszerűbbeket említsük: ha munkát vállalunk, ezért pénzt, munkabért kapunk, vagy ha vásárolunk, ekkor pénzzel fizetünk. Természetesen az említetteken kívül még nagyon sok esetben találkozhatunk pénzmozgással, gyakorlatilag majdnem minden létező, létrejövő gazdasági kapcsolat ilyen, legyen az egyén és egyén, állam és egyén, vállalat és egyén, vállalat és állam, vagy bármely két gazdasági szereplő közötti. Vagyis **pénzmozgások bármely szereplők között létrejöhetnek**.

Az általunk használt pénz azonban nem a modern kor találmánya. Mai formáját, központi szerepét hosszú fejlődés alatt nyerte el. Erről a nagyon érdekes folyamatról, a pénz történetéről a II./4. leckében olvashatunk részletesebben.

A **mai pénz**, az úgynevezett „modern pénz” **belső értékkel nem rendelkező**, vagyis önmagában értéktelen eszköz, melynek elsődleges szerepe az, hogy segítse a gazdasági szereplők eligazodását a gazdasági életben, információt szolgáltatson a gazdasági élethez kapcsolódó döntések meghozatalához, majd segítse ezen döntésekből adódó pénzmozgások (fizetések) lebonyolítását.

Fontos megjegyeznünk azonban azt, hogy mivel az általunk használt pénz önmagában nem bír értékkel, csak egyfajta társadalmi konszenzus (egyetértés, megegyezés) biztosíthatja azt, hogy segítségével megvalósulhasson az áruforgalom, a csere a gazdaságban. Ebből következőleg a rendszerben alapvetően fontos a pénz iránti általános bizalom. Ha ez a bizalom megrendül, komoly gondot okozhat a gazdaság összes szereplőjének. (Ez a felismerés vezetett a modern pénz paradoxonának nevezett gondolat megfogalmazásához, mely így szól: a pénzt azért fogadják el, mert elfogadják.)

A fentiek alapján logikusan merül fel a kérdés, hogy vajon hogyan kerül a pénz – akár készpénz, akár számlapénz formájában - a gazdasági szereplőkhöz! Érdemes tehát egy kicsit közelebbről is megvizsgálni, hogy mit is jelentenek ezek a fogalmak!

2. Hogyan kerül ma a pénz a gazdasági szereplőkhöz?

Pénzhez az emberek jellemzően úgy jutnak, hogy munkavégző képességüket „eladják”, azaz munkát vállalnak. Természetesen ezen kívül egyéb módok is léteznek a „pénzszerzésre”. Van, aki nyer a lottón, van, aki örököl, van, aki bérbe adja a lakását. Általánosságban elmondhatjuk, hogy pénzhez úgy juthatunk, ha valamely birtokunkban lévő erőforrást (munkavégző képesség, tőke, természeti tényező) eladjuk, vagy bérbe adjuk.

Igen ám, de a munkaadónknak honnan van pénze? És akitől örököltünk, az hogyan jutott hozzá? Egyáltalán másoknak honnan van pénzük? Úgy tűnhet, hogy „mindenki” kapja „valakitől”, persze „valamiért”, és így bezárul a kör. Ebből az következik, hogy kell lennie egy olyan szereplőnek, vagy szereplőcsoportnak, amely valójában képes pénzt teremteni, hiszen a növekvő termelés, az egyre több létrehozott áru, nyújtott szolgáltatás cseréjének lebonyolítása általában több pénzt igényel.

A mai pénz „teremtése”, azaz annak gazdaságba történő bekerülése, illetve a pénz „megsemmisítése”, azaz a forgalomból történő kikerülése a pénzügyi közvetítőrendszer, azon belül is a kereskedelmi bankok (más néven hitelintézetek) feladata. Rajtuk kívül a folyamatban fontos szerepet tölt be az adott ország központi bankja (más néven jegybankja).

A pénz teremtésének két módja van:

1. **Hitelnyújtással**, azaz pénz jön létre, ha valamelyik kereskedelmi bank hitelt nyújt valamely gazdasági szereplőnek (ügyfél). Ezért hívják a modern pénzt **hitelpénznek** is.
2. **Külföldi deviza vétele** során, vagyis akkor, ha az adott ország valamely bankja külföldi fizetőeszközt (devizát) vásárol egy gazdasági szereplőtől.

A pénz kikerülése a gazdaságból szintén kétféle módon történhet. Ezek „tükörképei” a fentebb említett módszereknek, vagyis:

1. Hitel visszafizetéssel
2. Külföldi fizetőeszköz (deviza) eladásával

A fenti esetekben az ügyfél a kereskedelmi bankkal kerül kapcsolatba: a hitelfelvételhez, illetve törlesztéshez kapcsolódva „jóváírják” vagy „megterhelik” bankszámláját. Ma már természetesnek tekinthetjük, hogy a gazdaság szereplői bankszámlával rendelkeznek, és pénzforgalmuk jelentős része ezeken keresztül bonyolódik.

A modern pénz számlapénz formában jön tehát létre, de ha szükséges, akkor készpénzre átváltható (**konvertálható**). Ez történik például akkor, ha számlánkról bankfiókban vagy bankjegykiadó automatából készpénzt veszünk fel. Ekkor a forgalomban lévő pénz mennyisége nem változik, csak egy része „formát vált”.

A pénz megjelenési formája alapján lehet:

1. **Készpénz**, amely bankjegy és érme formájában van jelen a gazdaságban.
2. **Számlapénz** („bankszámlapénz”), amelynek nincs fizikai megjelenési formája, gyakorlatilag számlákon nyilvántartott adat. A számlákat erre szakosodott intézmények (pl. kereskedelmi bankok) nyitják, majd vezetik az ezt igénylő gazdasági szereplők számára. A kereskedelmi bankok ma már elektronikusan, számítógépek segítségével tartják nyilván a számlákon lévő pénzt, illetve a számlán bonyolódó műveleteket (pl. a már említett készpénzfelvételt vagy egyéb műveleteket).

A készpénz tartása és használata nem feltétlenül kényelmes és biztonságos. Ezért egyre inkább előtérbe kerülnek az úgynevezett **készpénzkímélő fizetési technikák**. (Ezeket részletesebben tárgyaljuk a III./10. leckében.)

A fizetési forgalom nagyrészt már számlapénz formájában bonyolódik, hiszen – szemben a készpénzforgalommal – ez a megoldás olcsóbb, és jobban nyomon követhető. Sok esetben - pl. vállalatok közötti fizetésekor, vagy az állami alkalmazottak bérkifizetésekor, stb. – jogszabály írja elő kötelező jelleggel a számlapénz használatát.

3. Mire használják a pénzt az emberek? Melyek a pénz funkciói?

A pénz a gazdaságban számos feladatot, funkciót tölt be:

- 1) **csereeszköz**: azaz mindenki által elfogadott, bármikor továbbcserélhető eszköz (szinonimája: „forgalmi eszköz”),
- 2) **elszámolási egység**: azaz alkalmas az árak kifejezésére (szinonimája: „értékegység”),
- 3) **fizetési eszköz**: azaz alkalmas halasztott fizetésre, adósságtörlesztésre,
- 4) **értéktároló**: azaz alkalmas a vagyon tartására (szinonimái: felhalmozási eszköz, „kincsképző”),
- 5) **nemzetközi pénz**.

Nézzük, mit is jelentenek ezek a funkciók?

Hogyan cserélhetnénk pénz nélkül? (Csereeszköz vagy forgalmi eszköz)

Ha nem lenne pénz, akkor pl. egy gyorsétteremben végzett nyári munkád fejében mondjuk 5000 db hamburgert kapnál, pedig neked egy új farmerre lenne szükséged. A pénz nélküli társadalomban meg kellene találnod azt, aki a farmerokat készítő varrodában töltötte a nyarat, farmert kapott fizetségként és a farmer értékében hamburgert szeretne. A fenti példa alapján könnyű tovább gondolni, hogy ha a farmerkészítő varrodában munkát vállaló középiskolásnak nem hamburgerre, hanem pendrive-ra és ezen kívül kedvenc zenekarának legújabb CD-jére van szüksége, akkor a cserével kapcsolatos nehézségek tovább fokozódnak, míg a számodra már „kifizetett” hamburgerek megromolhatnak. A pénz tehát megkönnyíti a csere folyamatát.

A pénzt csereeszköz vagy más néven forgalmi funkciójában használjuk, amikor közvetíti a cserét, így nem kell egyszerre, egy piacon jelen lennie az eladni és a megvenni kívánt árunak, mert az eladásra kínált árut először pénzre és ezt a pénzt akár egy másik piacon, egy másik árura lehet cserélni.

Megéri-e? (Elszámolási egység, értékegység)

Ha egy könyv ára 2000 forint és egy pár cipő ára 20.000 forint, akkor tudjuk, hogy 10 könyv ugyanolyan értékű, mint egy pár cipő. Ilyenkor a pénz fizikai valójában nincs jelen, mégis az árak, vagyis a pénz segítségével válnak összehasonlíthatóvá a különböző termékek és szolgáltatások. Feltehetjük magunknak a kérdést: Megéri-e nekem 10-szer annyit ez a cipő, mint az a könyv?

A pénz elszámolási egység funkciójában **kifejezi az áruk értékét, összemérhetővé, összehasonlíthatóvá teszi a különböző árukat**, elősegítve ezzel a **gazdasági kalkulációt**.

Pénz és áru, elválhatnak-e egymástól? (Fizetési eszköz)

Eddig az áru és a pénz szoros kapcsolatban voltak egymással, ellentétes irányba, de együtt mozogtak. Elválhatnak-e egymástól? Igen. Gondoljuk végig a következőket:

- Mi a helyzet akkor, ha hitelt veszünk fel? Mit adunk a pénzért cserébe? Adott pillanatban „semmit”, de a későbbiekben a pénzt és a kamatokat is vissza kell fizetni.
- Kapunk-e valamit a pénzünkért, amikor az adót befizetjük? Abban a pillanatban közvetlenül nem, de közvetetten az állam által nyújtott szolgáltatásokat, bár különböző mértékben, de általában igénybe vesszük. Pl.: közutak használata, közvilágítás, közbiztonság, stb.
- Hol van a pénz olyankor, amikor kezdőrészlet befizetése nélkül autót vesz a család? Ilyenkor hozzájutunk az áruhoz anélkül, hogy annak ellenértékét teljes egészében kifizettük volna, előre hozható a szükségletek kielégítése, de ennek a használatnak ára van: kamatot kell fizetni.
- Mit kapunk a bankunktól, ha megtakarításunkat elhelyezzük nála? Adott pillanatban egyoldalú pénzmozgásról beszélhetünk, de hosszabb távon megkapjuk a pénzhasználat díjául járó kamatot.

A csere létrejöhet úgy is, ha a pénz nincs jelen, lehet hitelre vásárolni, máskor előleget kell fizetni egy áruért (ilyenkor a pénz részben van jelen). Az állam beszedi az adót, közvetlen

ellenszolgáltatás nélkül. A **pénz fizetési eszköz funkciójában** önálló életet él, **időben elszakad az áruk és szolgáltatások áramlásától.**

Mi történik azzal a pénzzel, amit nem költünk el? (Az értékőrzés, felhalmozás eszköze)

A pénzt nem kell azonnal elkölteni, ha megszereztük. A fogyasztás elhalasztható, a pénzt egy későbbi időpontban is el lehet költeni. Ideiglenesen tehát a pénz kikerülhet a forgalomból, félretehető, tartalékolható. A pénz, mint **a felhalmozás, a "kincsképzés" eszköze**, alapjául szolgálhat egy későbbi, nagyobb értékű fogyasztásnak, vagy beruházásnak. Esetleg váratlan kiadások terhének csökkentésére is használhatjuk, persze csak akkor, ha ez idő alatt megtartja az értékét.

Milyen körben használjuk a pénzt? (Nemzetközi pénz)

Nemzetközi pénz funkcióról akkor beszélünk, amikor a pénz a fenti 4 szerepkört nem csak egy adott gazdaságban, hanem annak a keretein kívül is, tehát országhatároktól függetlenül, **a nemzetközi áruforgalomban** is betölti (pl. dollár, euro, jen)

A pénz funkcióinak összefoglalása

A pénz funkciója	A funkció tartalma/példa	Milyen kérdésre válaszolt?
Csereeszköz, forgalmi eszköz	Az áruk cseréjét, adásvételét közvetíti. <i>Pl.: A hamburger könnyedén farmernadrágra cserélhető pénz „közbeiktatásával”.</i>	Hogyan cserélhetünk a pénz segítségével?
Elszámolási egység, értékegység	Árak összemérése, kalkuláció, döntések megalapozása. <i>Pl.: Cipő és könyv értékének összehasonlítása.</i>	Megéri-e?
Fizetési eszköz	Közvetlen árumozgás nélküli pénzmozgások (hitel, adó, törlesztés stb.) <i>Pl.: Amikor kezdőrészlet nélkül autót veszünk.</i>	A pénz- és áru mozgása, elválhatnak-e egymástól?
Értékőrzés, felhalmozás eszköze	Megtakarítás, vagyontartás eszköze. A fogyasztás elhalasztásával jár. <i>Pl.: Lakásra, kocsi, utazásra spórolás esetén.</i>	Mi történik azzal a pénzzel, amit nem költünk el?
Nemzetközi pénz	A pénz szerepeit, funkcióit nemzetközi forgalomban is betölti. <i>Pl.: Euro, dollár, jen.</i>	Milyen körben használjuk a pénzt?

6. Ahány ország, annyi bankjegy

1. Hogyan viszonyulnak egymáshoz a különböző országok pénzei?

Mennyi forintot kell beváltania annak a diáknak, aki a nyári londoni útjára 150 angol Font zsebpénzt visz magával? Mennyi forintot kap, ha a megmaradt 12 Fontot visszaváltja? Hány forintos bevételre számíthat az a magyar cég, amelyik a német piacon 100.000 euró értékben értékesítette termékeit?

A fenti, és hasonló kérdések nap, mint nap foglalkoztatják a gazdaság szereplőit, ezért tanácsos ezen a téren is ismereteket gyűjteni.

A világban nagyon sok országnak van saját pénze. A gazdaság szereplői, a háztartások, a vállalatok, az állam mind-mind használják más országok pénzét is, így sok esetben szükségessé válik a nemzeti fizetőeszköz átváltása.

A különböző országok készpénz formájú fizetőeszközét, azaz érme- és papírpénzét a nemzetközi forgalomban **valutának** nevezzük, egy nemzeti valuta más nemzeti valutára való átválthatóságát pedig **konvertibilitásnak** hívjuk. A nemzetközi kifizetések zöme, mint ahogy a nemzetgazdasági szintű kifizetéseké is túlnyomó többségben számlákon történő átutalásokon, vagyis számlapénz formájában zajlik. A számlapénz ilyen esetben külföldi valutára szóló követelés, amit **devizának** nevezünk.

A rendszer működésének alapja az **átválthatóság**. Amikor az egyik valutát váltjuk a másik valutára akkor pénzt cserélünk pénzre, és nem mindegy hogy a hazai fizetőeszközért mennyi külföldi valutát kapunk, illetve az sem, hogy a birtokunkban lévő külföldi pénzt milyen feltételek mellett tudjuk hazaira váltani. A különböző valuták, illetve devizák **árfolyama** azt mutatja meg, hogy milyen arányban cserélhetők ki egymással ezek a pénzek. Az árfolyam tehát lényegében egy ár, a pénz „külső ára”: egy ország fizetőeszközének piaci ára egy más ország pénznemében kifejezve. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az árfolyam azt mutatja meg, hogy egy egységnyi külföldi fizetőeszközért hány egységnyi belföldi fizetőeszközt kell adni.

Fontos megjegyeznünk, hogy az **árfolyam változása** a belföldi, nemzeti fizetőeszköz **fel-, illetve leértékelődéseként** is értelmezhető.

- Ha valamilyen okból az árfolyam emelkedik, akkor az azt jelenti, hogy több egységnyi belföldi fizetőeszközt kell adnunk a külföldi fizetőeszköz egy egységéért, azaz a belföldi fizetőeszköz leértékelődik.
- Ha valamilyen okból az árfolyam csökken, akkor a fentebb leírt jelenség fordítottja következik be, vagyis a nemzeti fizetőeszköz a vizsgálthoz képest felértékelődik.

Most már csak az a kérdés maradt, hogy megvizsgáljuk, milyen tényezők befolyásolják ténylegesen az árfolyamok alakulását. Az **árfolyamokat több tényező** együttesen **határozza meg**, s ezek súlya, szerepe eltérő a különböző korszakokban, nemzetközi árfolyamrendszerekben. Mivel az árfolyam gyakorlatilag a fizetőeszköz árát mutatja, így változásának hátterében, ugyanúgy, mint bármely más termék esetében a keresleti és kínálati tényezők hatása húzódik meg: az árfolyamot, miként a közönséges áruk árát, a valuták

(devizák) kereslete és kínálata határozza meg. Ezért elengedhetetlenül szükséges, hogy megismerjük a **devizapiac** működésének néhány alapvető jellemzőjét.

2. Hogyan működik a devizapiac?

A devizapiac, mint minden más közönséges áru piaca, a kereslet és kínálat találkozásának a színtere. Nézzük meg először a két oldalt külön-külön.

- A devizapiac **keresleti oldalán** azok a gazdasági szereplők jelennek meg, akiknek bármilyen okból kifolyólag devizára van szükségük. Devizára lehet szüksége a vállalatoknak, amikor külföldről vásárolnak (alapanyagot, alkatrészt, technológiát), vagy amikor egy **külföldi befektetés** (részvényvásárlás vagy működőtőke-befektetés) megvalósításáról döntenek. A **háztartásoknak** akkor van szükségük devizára, amikor például külföldre utazik a család nyaralni, vagy külföldi nyelvtanfolyamra fizetik be a család valamelyik tagját. Ekkor gyakorlatilag külföldiek által nyújtott szolgáltatást vásárolnak. A devizapiac keresleti oldalán tehát egyrészt a javak és szolgáltatások **importőrei** (az áruimport külföldről vásárolt áru, vagy szolgáltatás) állnak. Ilyenkor termék lép be az országba, és valuta, vagy deviza hagyja el az országot. Szintén a devizapiac keresleti oldalán jelennek meg azok a belföldi gazdasági szereplők, az úgynevezett **tőkeexportőrök**, akik külföldi befektetéseikhez akarnak devizát, illetve valutát vásárolni.
- Az előzővel szemben valutát és/vagy devizát kínálnak eladásra azok a vállalatok, akik külföldi értékesítésből bevételre tettek szert, vagy azok a munkavállalók, akik külföldi valutában realizált munkajövedelmüket vagy tőkejövedelmüket akarják átváltani. Megjelennek azok a külföldi befektetők is, akik hazai befektetésükhöz saját devizájukat kell, hogy átváltsák. A devizapiac **kínálati oldalán** tehát a **javak és szolgáltatások exportőrei** (áruexport a külföldre történő eladás, ilyenkor az áru elhagyja az országot, és valuta vagy deviza áramlik be az országba) és a **tőkeimportőrök** jelennek meg.

Összefoglalva:

Devizapiac	
Deviza <u>keresletet támasztanak</u>	Deviza <u>kínálatot biztosítják</u>
Deviza (és/vagy valuta) vásárlók	Deviza (és/vagy valuta) eladók
<ul style="list-style-type: none"> ○ Az áruk és szolgáltatások importőrei, ○ a tőkeexportőrök 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Az áruk és szolgáltatások exportőrei, ○ a tőkeimportőrök

Miután már ismerjük a devizapiac szereplőit, tekintsük át azokat a tényezőket, amelyek a keresleti, illetve kínálati oldalon történő változások miatt árfolyammozgást okoznak.

Milyen tényezők okoznak árfolyam-ingadozásokat?

Mint minden piacon, így a devizapiacon is a kereslet és a kínálat változása okozza a forgalmazott áru, esetünkben a deviza árának, vagyis az árfolyamnak a változását. Lássuk, hogy melyek ezek közül a legjellemzőbbek!

A **kamatlábak** változása a várható tőkejövedelmeken keresztül hatással van a nemzetközi tőkeáramlásra. Ha például a hazai országban nőnek a kamatlábak, akkor a külföldi tőke

szívesen áramlik be, tehát nő a tőkeimport, ami növeli a külföldi deviza kínálatát, és így csökkenti a külföldi deviza árát, azaz az árfolyamot. Ez a hazai fizetőeszköz erősödéseként is értelmezhető.

A **spekulációs** célból történő deviza vétel és eladás. A spekuláció célja az **árfolyamnyereség**, ami mögött az az egyszerű tétel húzódik meg, hogy aki olcsón vásárol és drágán képes eladni, nyereséghez jut. A tőzsdei kereskedés esetén teljesen legális a spekulációs célból történő adás-vétel, ami az árfolyam ingadozásokból adódó lehetőséget ragadja meg. Ha egy deviza árfolyamának emelkedésére számítunk, érdemes belőle vásárolni, s ha erre többen számítanak, akkor a kereslet növekedése miatt valóban növekedni fog az adott deviza árfolyama. A spekuláció egyrészt tehát az árfolyamkülönbségekből adódó profit lehetőséget ragadja meg, másrészt maga a spekuláció is eredményezi az árfolyam-ingadozásokat.

Mivel a gazdálkodás, a termelés, a kereskedelem napjainkban már egyre inkább „határok felettivé válik”, gyakorlatilag minden makrogazdasági változás közvetlenül vagy közvetve hatással lehet az árfolyamok alakulására. Az árfolyamok mozgása egyúttal vissza is hat a változást előidéző tényezőkre.

Mivel fizethetünk, ha kilépünk a nemzetközi „porondra”?

A világ devizapiacain néhány ország, vagy országcsoport pénze kitüntetett szerepet játszik, ilyen például az euró, az amerikai dollár, a japán jen, vagy a svájci frank. Ezek a pénzek nem egyszerűen az adott ország vagy régió fizetőeszközei, hanem **nemzetközi szerepet** is betöltenek: ezekben a pénznemekben zajlik a nemzetközi kereskedelem nagy része, valamint ezekben tartalékolnak a különböző országok jegybankjai. Ezen pénznemek árfolyam-ingadozásai erősen hatnak a nemzetközi gazdaságra, és kereskedelemre.

3. Konvertibilis-e a forint?

Igen, a forint ma már konvertibilis fizetőeszköz. Magyarországon nem mindig lehetett szabadon külföldi fizetőeszközöket vásárolni. A 60-70-es években gyakorlatilag csak minimális mennyiségben, három évente 50, majd 70, később 100 dollárt lehetett vásárolni, ha valaki külföldre utazott turistaként. A vállalatok is csak bonyolult engedélyezési procedúra eredményeként juthattak devizához, ha külföldről akartak árukat beszerezni, és a kivitelük utáni devizabevételt is kötelezően be kellett szolgáltatni a Magyar Nemzeti Bank részére, melynek ellenértékét forintban kapták meg.

A 80-as évek közepe óta egyre szabadabb a valuta- és devizavásárlás rendszere. 1996 óta a vállalatok gyakorlatilag **szabadon juthatnak külföldi fizetőeszközökhöz**, és a lakosság is szabadon juthat valutához. Csak néhány esetben léteznek korlátozó intézkedések, ezek a pénzmosással szembeni hatékony fellépést szolgálják. A pénzmosást megakadályozó intézkedések egyebek mellett az ügyfél azonosítását írják elő.

A Magyar Nemzeti Bank minden nap közli a fontosabb külföldi pénznemek forinthez viszonyított árfolyamát (átváltási arányokat), ezek az úgynevezett hivatalos devizaárfolyamok. Közvetlenül a Magyar Nemzeti Banktól (Banknak) csak a kereskedelmi bankok és az egyéb pénzügyintézetek vásárolhatnak (adhatnak el) devizát, magánszemélyek nem.

A devizapiaci tranzakciók (adás-vétel) és valutaváltás esetén kétféle árfolyam kerül meghirdetésre: a **vételi** (amin a bank megveszi az adott pénznem egy egységét) és az **eladási árfolyam** (amin a bank eladja az adott pénznem egy egységét). Az eladási árfolyam

magasabb, mint a vételi, ez biztosítja a bank hasznát, illetve fedezi költségeit az átváltás tevékenységén. A kereskedelmi bankok és egyéb pénzváltók vételi és eladási árfolyamai eltérhetnek egymástól, ezért érdemes „szétnézni” a lehetőségek között, mielőtt forintunkért devizát vásárolnánk.

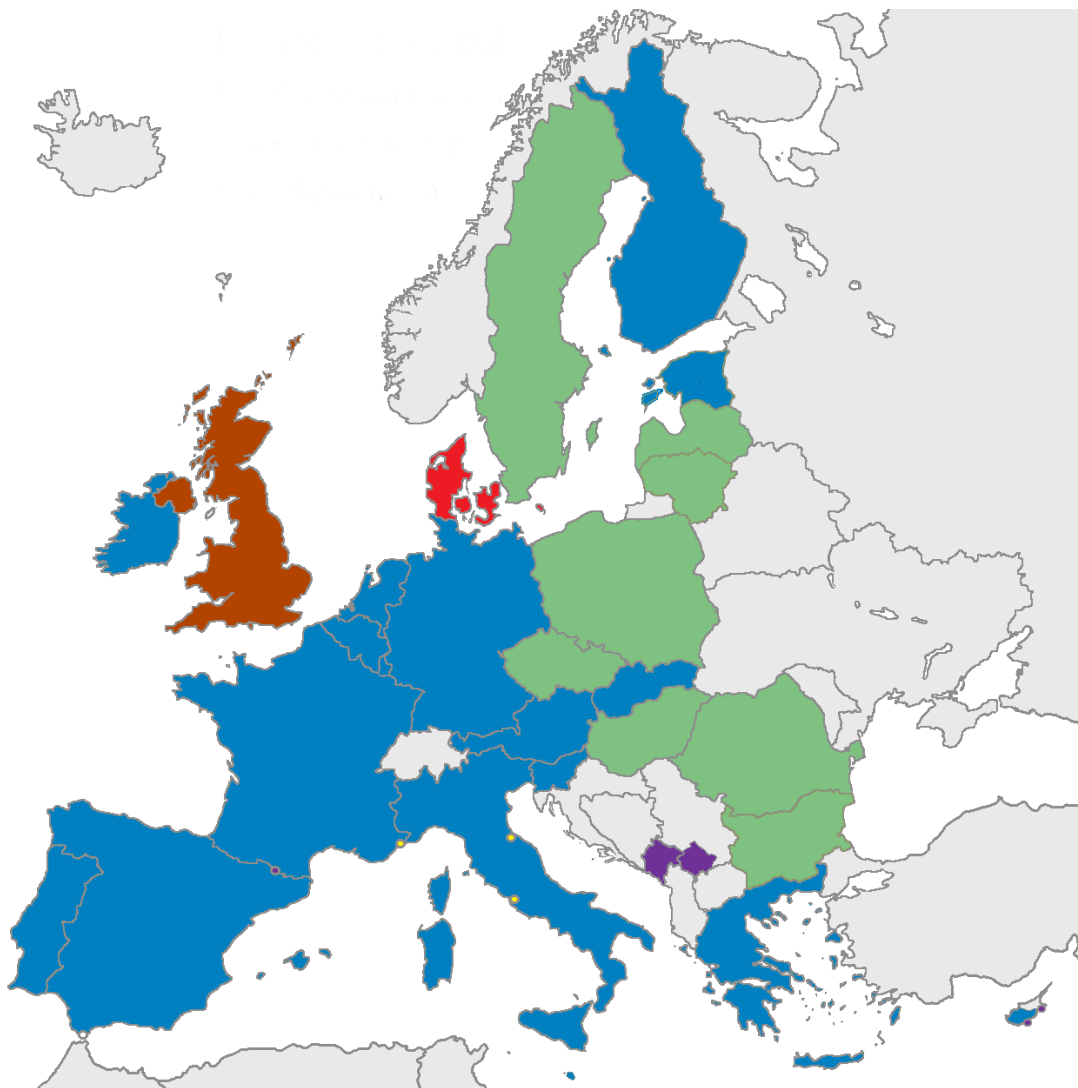
4. Az euró, mint az Európai Unió közös pénze

2007 óta már több mint 300 millió európai polgár zsebében, pénztárcájában lapul az euró, használja napi rendszerességgel a 2002. január 1-én készpénzként is bevezetett pénznemet. Euróval az emberek az Európai Unió nagy részén - az úgynevezett euró-övezetben - pénzváltás nélkül fizethetnek, vásárolhatnak. Az euró évszázadokon keresztül működő nemzeti valutákat váltott fel, s jelentős előrelépést biztosít az euró-övezetbe tartozó országok gazdasági együttműködéséhez, a szabad áruforgalom és a tőke mozgás megvalósulásához.

Melyek a feltételei annak, hogy egy EU-tagállam az euró-övezet tagja legyen?

Azokban az országokban, melyek megfelelnek a gazdasági követelményeknek, a nemzeti valutákat felváltja a közös európai valuta.

Az Európai Unió és ezen belül az euró övezet tagállamai 2011-ben

	Eurózóna (eurót használó EU-tagállamok)
	EU-tagállamok szerződésben kötelezve az euró bevezetésére
	EU-tagállam szerződésben rögzített kimaradással (népszavazás fontolóra véve)
	EU-tagállam szerződésben rögzített kimaradással
	Eurót szerződéssel használó Unión kívüliek
	Eurót egyoldalúan használó Unión kívüliek

Az EU tagországai közül a késsel jelölt országok tartoztak 2011-ben az eurózónához, ezekben az országokban az euró a törvényes fizető eszköz.

A **csatlakozási kritériumok** az úgynevezett Maastrichti Szerződésben (nevét arról a holland városról kapta, ahol a szerződést aláírták) szerepelnek, ezért nevezik ezeket **Maastrichti kritériumoknak**.

Búcsú a forinttól?

Az EU-tagság nem vonja maga után automatikusan az euró bevezetését. Magyarország ebből a szempontból „átmenettel rendelkező tagállam” mindaddig, amíg gazdaságunk nem teljesíti a közös pénz bevezetésének feltételeit.

Magyarországon a kormány és a Magyar Nemzeti Bank közös célja, hogy a magyar gazdaság megfeleljen a feltételeknek, vagyis hogy az euró felváltsa a forintot.

Az euróra való áttérés feltehetőleg újabb lendületet ad a gazdasági növekedésnek, miután megszűnnek a pénzváltási költségek és kockázatok, csökkennek a kamatok (ami olcsóbbá teszi a vállalkozások finanszírozását), bővül és egyszerűsödik a külkereskedelem, továbbá nem elhanyagolhatóak az euró idegenforgalmi előnyei sem.

7. Az infláció

„A kenyér ára várhatóan megint emelkedik.”

„A Szigetbelépők ára nem változott.”

„Az előrejelzések szerint idén 5,6 %-os árszínvonal emelkedés várható.”

„Már megint többet kell fizetni a fűtésért.”

„Ebben a hónapban csökkent az infláció mértéke”.

„Megint kevesebbet ér a pénzünk.” ...

Áremelkedés, infláció, pénzromlás. Hogy is van ez?

1. Az infláció fogalma és mérése

A pénz funkcióival, használhatóságával kapcsolatban gyakran felmerül az infláció fogalma. Az infláció eredetileg orvosi műszó, latinul felfúvódást jelent, és mint közgazdasági fogalmat az amerikai polgárháborúban használták először. Akkor ugyanis a termékek papírpénzben mért ára felfutott, „felfúvódott” a termékek nemesfémbe megadott árához képest. Bizonytalan gazdasági környezetben a nemesfém tehát értékállóságát bizonyította, míg a papírpénz értékét veszítette. Ez az eredet egyben arra is rávilágít, hogy a „korai” inflációk többnyire háborúhoz kapcsolódtak, amikor az állam – megnövekedett kiadásai fedezésére – ideiglenesen letért a nemesfém pénz teljes körű használatáról. Mára azonban az infláció mindennapjaink részévé vált, és folyamatosan szembesülünk az árak változásával, többnyire növekedésével.

Az infláció tartós árszínvonal-emelkedést jelent, amely tehát általános áremelkedésre utal, és az egységnyi pénz értéktelenedését is jelzi. A **defláció** az infláció ellentétéként határozható meg, azaz olyan helyzetként, amelyben az idő múlásával csökken az általános árszínvonal. Az infláció és a defláció csak folyamatként értelmezhető, az egyszeri (pl. áruhiányból adódó) hirtelen áremelkedést **nem** soroljuk az infláció kategóriájába.

Hogyan mérhetjük az árszínvonal változását?

Amikor azt tapasztaljuk, hogy a kenyér ára 200 Ft-ról 220 Ft-ra nőtt, könnyen megállapíthatjuk, hogy a kenyér ára $(220-200)/200 \times 100 = 10\%$ -kal emelkedett. Ha csak a kenyér ára emelkedik, akkor nem beszélünk inflációról. Sok termék áránál kell tapasztalnunk ehhez hasonló változást. Valamennyinél számszerűsíteni kell az előbbivel azonos módon, mekkora áremelkedést történt, majd a változásokat átlagoljuk. Ha részletes családi kasszát vezetünk, akkor pontosan ki tudjuk számítani, hogyan alakultak az általunk fogyasztott termékek árai. Vizsgálhatjuk egyik hónapról a másikra, de egyik évről a másikra is. Lényeges, hogy minden terméket olyan arányban vegyünk figyelembe, amekkora súlya van az összefogyasztásunkban.

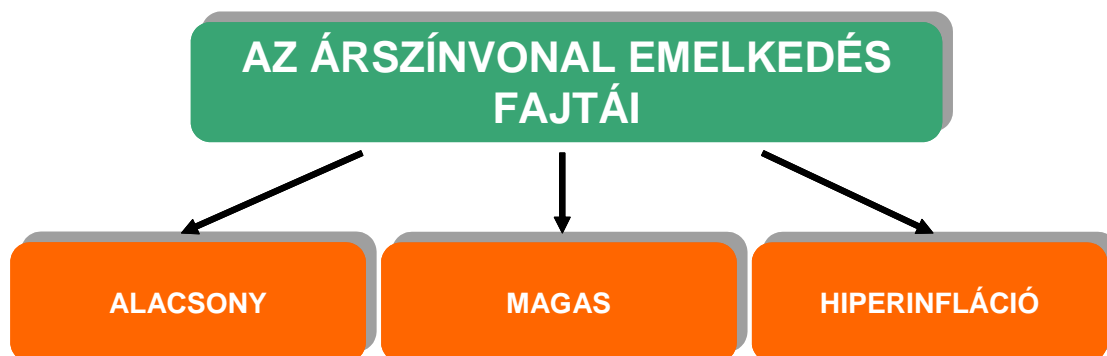
Hivatalosan a Központ Statisztikai Hivatal (KSH) közli az árszínvonal alakulását, köztük a minket leginkább érintő **Fogyasztói ár-index** változását (angol nyelvű megfelelője: CPI azaz Consumer Price Index). A statisztikusok hasonlóan járnak el, mint a családi kiadások esetében. **Termékkosarat** alakítottak ki és a kosárban található termékek (1100 db)

árváltozását mérik, és viszonyítják az induló árakhoz. A termékkosárban azokat a fogyasztási cikkeket és olyan arányban veszik figyelembe, amelyek jól tükrözik Magyarország lakosságának fogyasztását. Tehát az egyes termékek árváltozásából összegzik az egész kosár és így a fogyasztási cikkek árváltozását. A módosult és a kiinduló árak (bázisárak) hányadosa mutatja az árszínvonal változást, az árindexet. A hányadost **inflációs rátának** is nevezzük.

Az árszínvonal-változás szektoronként, árucikkenként, termék- vagy fogyasztói csoportonként is meghatározható. A KSH rendszeresen közli pl. a mezőgazdasági termékek árszínvonal-változását, az ipari termékek árindexét, vagy éppen a nyugdíjasok fogyasztási kosarának árszínvonal-változását. Ez utóbbiban természetesen nagyobb súlya van - az átlagos fogyasztói kosárhoz képest - a kenyérnek és egyéb alapvető élelmiszereknek, viszont kisebb a súlya például az informatikai termékeknek vagy a sportszereknek.

2. Az infláció csoportosítása az infláció mértéke szerint

Az inflációt kategorizáljuk mértéke alapján is. Megkülönböztetünk alacsony (mérsékelt), magas inflációt, hiperinflációt illetve deflációt.

Alacsony (mérsékelt) infláció esetén az árszínvonal évente csak kis mértékben, néhány százalékkal nő. Az árak változásának mértéke nem jelentős, hirtelen áringadozások nincsenek, a gazdaság stabil működését nem veszélyezteti. Minden gazdasági szereplő elboldogul vele, döntéseiben „számol” az inflációval. (Magyarországon az elmúlt években és jelenleg ilyen az infláció, éves mértéke 3-8 % között ingadozott.)

Magas infláció esetén az árszínvonal-változás éves mértéke két- vagy három számjegyű. Az árak hirtelen változhatnak, a mérsékelt inflációhoz képest jelentős a drágulás. A gazdaság stabilitása csorbát szenved, a háztartások vagyonukat, megtakarításaikat értékálló befektetésekbe helyezik, erőteljesen megnő az ingatlanok és a nemesfémek iránti kereslet. Noha az infláció mértéke magas, a gazdaság még így is lehet működőképes, a termelési lehetőségeiket nem teljesen kihasználó gazdaságok érhetnek el jó eredményeket is. A gazdasági kalkuláció már bizonytalan, egyes ágazatokat különösen érzékenyen érinthet. A vállalkozók beruházási hajlandósága a gazdasági környezet bizonytalansága miatt mérsékelt.

A magas inflációnál is drasztikusabb esemény a **hiperinfláció**, amely az árszínvonal egyre gyorsuló emelkedésében nyilvánul meg, jellemzően rendkívüli gazdasági helyzet, pl. háború következményeként. A hiperinfláció mértéke szélsőségesen különbözhet, lehet százalékban mérve három-négy számjegyű, de volt már Magyarországon a második világháború után közvetlenül 27 (!) jegyű is. Hiperinfláció esetén a pénzvagyont napok, órák leforgása alatt is semmivé válhat. A gazdaság szereplői úgy védekeznek, hogy a közvetlen árucserre felválthatja

a pénzzel való kereskedelmet. Előfordul, hogy más ország valutája veszi át a belföldi forgalomban is a pénz szerepét. Az áremelések heti, majd napi, végül fél napi, óránkénti rendszerességgé válnak, ahogy az infláció gyorsul. A hiperinflációt radikális reformintézkedésekkel és új pénz bevezetésével tudták megfékezni, ez történt a birodalmi német márkával éppúgy, mint Magyarországon a pengővel 1946-ban. (A forint 1946. augusztus 1-től van forgalomban.)

A pénz vásárlóerejének erősödését (azaz a negatív pénzromlást) **deflációnak** nevezzük. Az árszínvonal csökkenése azonban nem feltétlenül pozitív gazdasági jelenség: ha a pénz vásárlóereje egyre nő, mindenki inkább a megtakarításait fogja növelni egy nagyobb jövőbeni fogyasztás reményében. Az áruk iránti kereslet visszaesik, melynek következtében az árszínvonal is egyre csökken. A termelők rosszul járnak, termékeiket egyre alacsonyabb áron, egyre kisebb mennyiségben tudják eladni, így csökkenteni kényszerülnek beruházásaikat, sőt a termelést is visszafogják, amely a foglalkoztatottság csökkenéséhez vezet.

Az infláció fogalma összefonódott egy kedvezőtlen gazdasági jelenséggel, a stagnáló gazdasággal. **Stagfláción** a minimális gazdasági növekedés melletti magas inflációt értjük, amely a gazdaság nem megfelelő működését mutatja.

Mindezek alapján a mai közgazdaságtan az alacsony- és hosszú távon is kiszámítható mértékű inflációt tartja elrendőnek és fenntartandónak. Magyarországtól is ezt várja el az Európai Unió és az EU Központi Bankja az euró bevezetésének egyik feltételeként.

3. Az infláció csoportosítása a kiváltó okok szerint

Az infláció kialakulása a piacon kínálatként megjelenő árumennyiség és a fizetőképes kereslet közötti egyensúly megbomlására vezethető vissza. Ha túl nagy a fizetőképes kereslet az árumennyiséghez képest, vagy túl kevés az áru a kereslethez képest, az egyaránt árszínvonal-emelkedéshez vezethet. A **kiváltó ok** szerint az infláció két alaptípusát különböztetjük meg:

**keresleti és
kínálati inflációt.**

Keresleti inflációról akkor beszélünk, ha a - kínálatához képest - megnövekedett kereslet az előidézője a tartós árszínvonal emelkedésnek. Ez elindulhat akár a háztartások fogyasztási szokásainak megváltozása miatt (pl. áremelkedéstől tartanak, ezért „előrehozzák” vásárlásaikat), de elindulhat a vállalati beruházások emelkedése miatt is.

Kínálati (vagy költséginfláció) esetében a kínálat viszonylagos csökkenése következtében borul fel az egyensúly. Lényege, hogy változatlan árak mellett csökken a vállalatok termelése (mert nőttek a költségeik). Az „áruhiány” miatt a változatlan szintű kereslet túlkeresletként jelenik meg. Ez indítja el az árszínvonal emelkedését.

A keresleti és kínálati infláció egyaránt **egyensúlytalanságot** fejez ki, és hasonló jelenségekhez vezet. Mégis, ha kezelni, azaz mértékét csökkenteni akarjuk, fontos tudni, hogy mi indította el.

Az infláció típusai a kiváltó okok szerint	
Keresleti infláció	Kínálati/költség infláció
A nemzetgazdaságban az árupiacon a kereslet erőteljesebben nő, mint a kínálat	A termelési költségek növekedése következtében a kereslethez képest csökken a kínálat a nemzetgazdaságban

4. Kinek jó? Kinek rossz? - Az infláció nyertesei és vesztesei

Ha a magas infláció káros dolog, mindenki veszít rajta? A pénzromlás, ami már magában egy destabilizáló tényező, a gazdaság szereplőit nem egyformán érinti. Van, aki profitál belőle, van, aki pórul jár, tehát egy jövedelem-újraelosztás megy végbe. Egy adós-hitelező viszonylatban fontos, hogyan alakul a nominál- és a reálkamatláb az árszínvonal alakulásához képest. (A nominális kamatláb önmagában csak arról tájékoztat, mennyire drága a hitel. A reálkamatláb viszont a nominális kamatláb inflációval korrigált értéke.)

Ha például „A” kölcsön ad „B”-nek 1 millió egységnyi pénzt egy évre, és 5 százalékos kamatot vár „B”-től az év leteltével, akkor reménykedhet, hogy a pénzromlás mértéke nem haladja meg ezt az ütemet. Ha azonban az infláció - például váratlan adóemelések hatására - hirtelen megugrik, és éves szinten 20 százalékot tesz ki, akkor a hitelt nyújtó „A” rosszul jár, ellenben „B” (akinek a fizetésemelése feltehetően követi az infláció alakulását) szinte ingyen jutott hitelhez. Általánosítva: az infláció olcsóbbá teszi a hiteltartozásokat.

Ha adósként nyerhetünk az inflációval, úgy veszíthetünk hitelezőként, vagy ha adott devizában felhalmozott megtakarításaink hozamai nem kompenzálják az azonos időszak alatt bekövetkező értékcsökkenést. Ennek időben történő felismerése szintén a pénzügyi tervezés része, azaz pénztulajdonosként más formában próbáljuk biztosítani pénzünk értékállóságát.

A fogyasztói árszínvonal-emelkedés általában nem azonos mértékű a különböző jószágok között. Akinek fogyasztói kosarában az átlagnál kisebb mértékben dráguló jószágok találhatóak, azok jól járnak, míg az átlagnál jobban dráguló termékeket tartalmazó keresleti áruszerkezettel rendelkezők hátrányba kerülnek. Ha tehát a luxuskocsik ára emelkedik, az nem érinti igazán a nyugdíjasokat, de ez a társadalmi csoport azzal sincs kisegítve, ha hosszú távon csökken az mp3 lejátszók ára. Ezzel szemben az alapvető élelmiszerek, az energia áremelkedése súlyos teherként, többletkiadásként jelentkezik a fix jövedelemből élőknek.

Könnyebb átvészelni az inflációt azoknak, akik bérük emelését ki tudják kényszeríteni, és nehezebb a változatlan jövedelemből élőknek. A vállalkozók egy része könnyebben tudja termékeinek, szolgáltatásainak árát emelni, mert vásárlói vagy nem árérzékenyek (pl. luxus cikkek), vagy nincs választási lehetőségük, és mindenképpen megveszik a termékeket (alapvető élelmiszerek). Más vállalkozók profitjuk csökkenését élik meg.

III. Akik gazdálkodnak – szereplők a gazdaságban

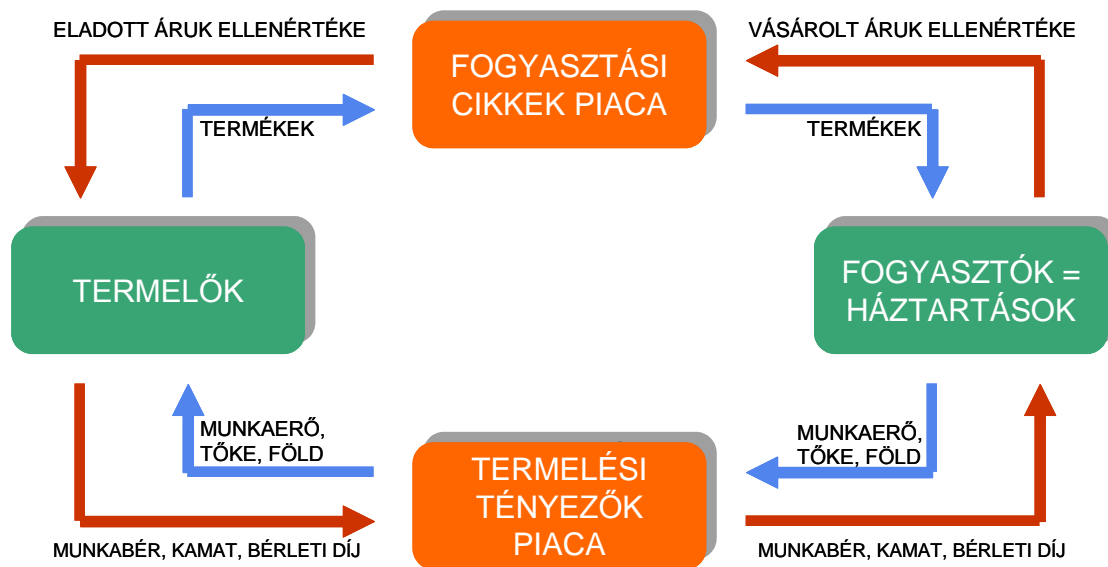
A háztartások

8. Bevételek - kiadások

1. Kik alkotnak egy háztartást?

A **háztartás** közgazdasági értelemben többnyire a család gazdálkodásának színtere. Háztartáson azoknak a személyeknek a csoportját értjük, akik jövedelemmel rendelkeznek, és ezt a jövedelmet jellemzően közösen használják fel, vagyis közösen hozzák meg fogyasztási döntéseiket. A háztartások tagjait többnyire rokoni szálak kötik össze, egy-egy család általában egy-egy háztartást alkot, de ez nem szükségszerű. Több család is alkothat egy háztartást például olyankor, amikor több generáció él együtt a családban, tehát a nagyszülőkkel együtt élnek a szülők és a gyermekek is. Ha fiatal felnőttként barátnővel/ barátoddal összeköltöztél, akkor is háztartásról beszélhetünk, hiszen a költségek közös vállalása, és a közös fogyasztásból származó előnyök kihasználása közös gazdálkodásra sarkall titeket, tehát közös háztartásban éltek.

A szociológia által használt és a statisztikákban értelmezett háztartás fogalma nem mindig esik egybe a közgazdasági háztartás fogalmával. Gazdasági értelemben a **háztartás** egy gazdasági szereplőnek (egy egységnek) minősül a gazdasági körfolyamatban, ahol **eladóként** jelenik meg az **erőforrások** (termelési tényezők, inputok), és **vevőként a javak** (termékek és szolgáltatások, outputok) **piacán**.

A háztartások többnyire a piac közvetítésével jutnak **jövedelemhez**, és a piacon költik el a megszerzett jövedelmüket, azaz jutnak hozzá a szükségleteiket kielégítő árukhoz, szolgáltatásokhoz. Vizsgáljuk meg a háztartások bevételeit és kiadásait részletesebben is!

2. Milyen bevételei lehetnek egy háztartásnak?

Rögtön eszünkbe juthat, hogy szüleink fizetést hoznak haza, a gyerekek után családi pótlékhoz jut a család. Esetleg kamatot, bérleti díjat is kaphatunk. A nagyszülők havonta várják a nyugdíjat, az egyik szomszéd a polgármesteri hivataltól rendszeres segélyben részesül.

Egy adott időszak alatt a háztartások **különbféle** formában és **jogcímen** juthatnak **bevételez**. Ezeket összességében jövedelemnek nevezzük. Nézzük meg, honnan származhatnak a háztartások jövedelmei, mik lehetnek a bevételek főbb forrásai!

Egy háztartás bevételeinek döntő része általában a **munkából** származó jövedelem. Ez azt jelenti, hogy a lakosság jelentős része alkalmazottként, a munkapiacra munkavégző képességét „értékesítve” keresi meg jövedelmének meghatározó részét. Ily módon vagy a ledolgozott idővel, vagy a teljesítménnyel arányosan, illetve a kettő valamilyen kombinációja révén jutnak munkabérhez.

Jövedelmünk, ezen belül a bérünk nagysága számtalan egyéb tényezőtől is függ. Ilyen lehet például az általunk végzett munka bonyolultsága, keresettsége, szakképzettségünk, gyakorlottságunk, szerzett tapasztalataink és még számtalan más tényező.

Háztartási bevételeink azonban származhatnak a **vagyonunkból** is, azaz abból, hogy javakat („eszközöket”) birtokolunk. Például, ha pénzzel, házzal, lakással, autóval, nyaralóval, banki megtakarítással, kötvénnyel vagy részvényvel rendelkezünk, akkor mindezek a jövedelmünk, és így bevételünk forrásai is lehetnek: a pénz kölcsönadása kamatot hozhat, a ház, a lakás bérbeadása bérleti díjat eredményezhet, a kötvény után szintén kamatjövedelem jár, a részvény osztalékot és/vagy árfolyamnyereséget hozhat.

A vagyontól származó jövedelmünket részben a **pénzügyi piac közvetítésével** realizálhatjuk, hiszen itt történik a tőketényezők el-, illetve bérbeadása.

A **társadalmi juttatásokat** a közgazdaságtan összefoglalóan **transzfereknek** nevezi, mert az állam közvetlen ellenszolgáltatás nélkül juttatja ezeket bizonyos háztartásoknak előre meghatározott elvek szerint. A háztartások tehát bevételhez juthatnak az állam „közreműködésével” is. A társadalmi juttatások (transzferek) odaítélésének egyik fontos szempontja a **méltányosság**, ami azt jelenti, hogy a kormányzat ezen kiadásait azok megsegítésére használja fel, akik bajba jutottak, vagy hátrányos helyzetbe kerültek a társadalom többi tagjával szemben, pl. munkanélküliek.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a tőkének van egy sajátos „válfaja”, ez pedig az úgynevezett **humántőke**. A humántőke alatt az emberek jövedelemtermelő képességét értjük, ami sok mindentől függ, és rendkívül összetett adottságként értelmezhető. Biztos azonban, hogy egy személy „gazdasági értékét” nagymértékben befolyásolja az oktatásban, **képzésben eltöltött idő**, az ott szerzett képesség, ismeret és tudáshalmaz, illetve a későbbiekben, a munkában szerzett **tapasztalat** is. A tanulással eltöltött idő - nem véletlenül - egyre inkább kitolódik, és a munka melletti folyamatos tanulásnak, a továbbképzéseknek, illetve az önképzésnek is egyre nagyobb a szerepe. A tanulásba fektetett idő és pénz ideális esetben idővel megtérül, sőt hasznot hoz! Ennyiben tehát az önmagunk, vagy családtagjaink képzésére fordított összeg is egyfajta befektetésnek minősíthető, melynek hozama későbbi magasabb fizetésünkben jelentkezhet.

A háztartások - a többi gazdasági szereplőhöz hasonlóan – nap, mint nap azzal az alapvető gazdasági problémával találják szemben magukat, hogy **bevételeik korlátozottak**, ezért csak korlátozott mennyiségű terméket, szolgáltatást tudnak megvásárolni.

Ha a **bevételekből és kiadásokból** el akarjuk készíteni a család **költségvetését**, akkor tudnunk kell azt is, hogy a jövedelem egyes elemei különböző időpontokban és eltérő rendszerességgel folyhatnak be a családi „kasszánkba”. Havonta érkezik például a munkabér, a nyugdíj, a családi pótlék, ezzel szemben például jutalomhoz, örökséghez és más bevételi elemekhez esetlegesen, rendszertelenül juthatunk csak. A havi adatok pontosak lehetnek, hiszen kevés váratlan, bizonytalan esemény zavarhatja meg azokat, de ha hosszabb időszakra tervezünk, akkor nagyobb a bizonytalanság. Ez egyszerre bővíti a lehetőségeinket, ugyanakkor kockázatot, bizonytalanságot is hordoz, amit figyelembe kell vennünk kiadásaink tervezésekor.

Érdemes tehát jövedelmeinket éves szinten is összegezni, mert csak így lesz lehetőségünk arra, hogy érdemben összehasonlíthassuk az egyes időszakokban szerzett bevételeinket. Ez pedig segíthet a helyes kiadási **döntések meghozatalában**.

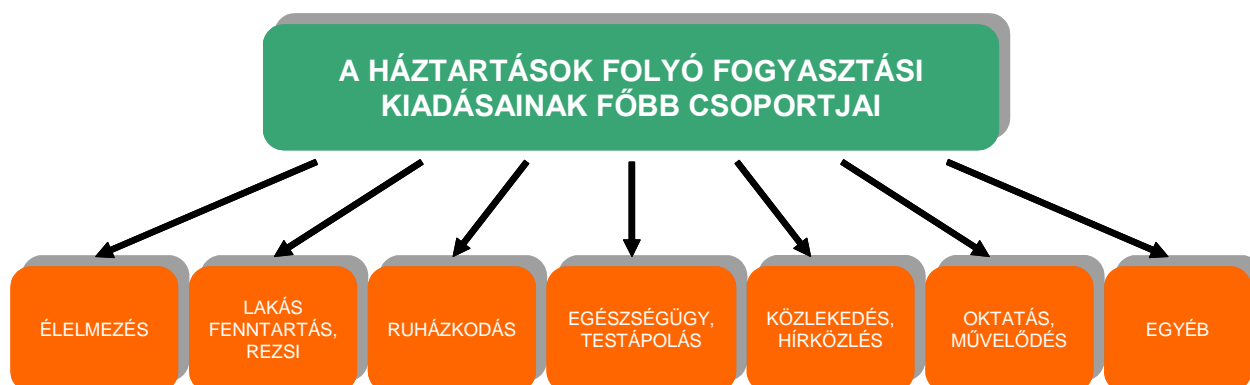
3. Mire költik a háztartások a jövedelmüket?

A háztartások **kiadásait** alapvetően a **szükségleteik** befolyásolják, azokat a termékeket szeretnék megvásárolni, azokat a szolgáltatásokat szeretnék igénybe venni, melyekre szükségük van. Természetesen az, hogy egy adott háztartásnak, egyénnek mire van éppen „szüksége”, nagyon különböző lehet. Ráadásul ezek az igények térben és időben eltérőek és állandóan változnak.

Emellett az egyes háztartások igényei - és ennek következtében a fogyasztási kiadásai - eltérhetnek egymástól, például attól függően, hogy a család tagjai hol **laknak**, milyen **korúak**, milyen iskolai **végzettségűek**, mivel foglalkoznak, milyen **kulturális háttérrel** rendelkeznek stb.

Azonban a személyes **fogyasztási szokások**, az egyéni ízlések eltérése ellenére a háztartások fogyasztási döntései bizonyos **törvényszerűségeket** mutatnak, bizonyos javak fogyasztása minden háztartás számára szükségszerű. A családok fogyasztásait rendszeresen vizsgálják az úgynevezett **háztartás-statisztikai** felmérések során. Adatokat gyűjtenek a családi kiadásokról, mégpedig úgy, hogy, felkérik a családok tagjait, jegyezzék fel részletesen háztartási kiadásukat egy adott hónapban, majd az év végén még részletes interjút is készítenek az adott család fogyasztásáról, életmódjáról, jövedelmeinek alakulásáról.

Kiadásaink tervezésekor mindeneelőtt azokat kell számításba vennünk, amelyek a létfenntartáshoz, a mindennapi életvitelhez kapcsolódnak. Ezeket nevezzük **folyó fogyasztási kiadásoknak**.

Ezekre a kiadásokra jellemző, hogy minden háztartásban váltakozó **rendszerességgel** megjelennek, „visszatérnek”. Nagyságuk egy konkrét család esetében viszonylag állandó (fix), így könnyen tervezhetőek. Természetesen az egyes családok eltérő értékrendje, életmódja és lehetőségei következtében valóságos összegük és egymáshoz viszonyított arányuk nagyon eltérő lehet.

Ám időről-időre olyan termékekhez is hozzá szeretnénk jutni, melyek nem egyszeri és nem azonnali, hanem hosszabb távú fogyasztásra szolgálnak. Ilyenek lehetnek például az autó, a lakás, vagy különböző nagy értékű berendezési tárgyak (bútor), használati eszközök (mosógép), híradástechnikai, illetve számítástechnikai berendezések (televízió, házimozsi rendszer, személyi számítógép stb.). Ezeknek az eszközöknek a beszerzése egyszeri nagyobb összegű kiadásként jelenik meg. Ne felejtjük el azonban, hogy ezen **tartós fogyasztási cikkek** használata újabb folyó jellegű kiadásokat eredményez, hiszen például az autóba benzin kell, a mosógép, a számítógép pedig elektromos áramot fogyaszt!

Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a kiadásaink egy részéről nem is mi döntünk közvetlenül. Gondoljunk csak arra, hogy a megszerzett bevételeink egy részét az állam különböző módon elvonja (**adók, járulékok, illetékek**). Ezek a „kiadások” minden háztartást érintenek, bár nem azonos mértékben.

Természetesen a saját családjunk, háztartásunk kiadásainak összesítésekor, tervezésekor az említett kategóriáktól eltérő csoportosítást is alkalmazhatunk, sőt sokszor szükséges is ez, hiszen az egyéni helyzetek eltérhetnek a statisztikusok által használt „átlagtól”. Fontos azonban az, hogy mind a bevételeinket, mind a kiadásainkat rendszeresen nyilvántartsuk!

Mitől függ a háztartás kiadásainak összetétele?

A háztartási kiadásaink tényleges **szerkezetét**, struktúráját sok tényező alakítja. Az egyik legfontosabb tényező, mely befolyásolja a kiadásaink összetételét az, hogy mekkora bevételre tettünk, illetve tehetünk szert, vagyis az, hogy mekkora jövedelem felett rendelkezhetünk.

Azokat a javakat, melyeknek fogyasztását jövedelmünk növekedése esetén csökkentjük, **létszükségleti cikkeknek** nevezzük. **Normál javak** vagy közönséges áruk azok a termékek és szolgáltatások, melyeknek fogyasztása együtt nő a jövedelmünk növekedésével, és vannak

olyan termékek, melyekből nagyobb arányban növeljük a fogyasztásunkat, mint ahogy a jövedelmünk növekszik. Ezeket nevezzük **luxus javaknak**.

Mivel egy időszakban a családok jövedelemszintje nagy különbségeket mutat, így az is eltérő, hogy mely termékek tartoznak egy konkrét háztartás „megítélésé” szerint a létszükségleti, a normál, vagy a luxus kategóriába. A rendelkezésre álló jövedelem változása esetén pedig egy-egy konkrét jószág „megítélésé” is változhat. Például, ha növekszik a jövedelmünk, akkor várhatóan csökkentjük a szalonna-fogyasztásunkat és növeljük a minőségi hústermékek fogyasztását, hiszen már „megtehetjük”, hogy a jobbat, az egészségesebbet választjuk.

Észre kell vennünk azonban azt, hogy az azonos nagyságú jövedelemmel rendelkező háztartások kiadásai is eltérnek egymástól, hiszen a családok tagjainak társadalmi helyzete, értékrendje, vallása, szokásai, iskolázottsági szintje, életkora, lakóhelye és még sok egyéb tényező is befolyásolja kiadásaik szerkezetét.

Mi a háztartások közötti egyenlőtlenség oka?

Szinte kivétel nélkül azt tapasztaljuk, hogy a **jövedelem, a vagyon megoszlása** minden országban rendkívül **egyenlőtlen**. Egyidejűleg megtaláljuk azokat, akik luxus színvonalon és sok esetben rendkívül pazarló módon élnek, és azokat is, akiknek a mindennapi megélhetésért kell küzdeniük. Ez egyszerre jelent **társadalmi és gazdasági problémát**.

Megszerezhető jövedelmünk nagyságát és ezzel összefüggésben vagyoni helyzetünket a piacgazdaságokban elsősorban az határozza meg, hogy mit és mennyiért tudunk „eladni” az erőforráspiacon. A piac értékítélete alapján azonban nem mindenki jut jövedelemhez, illetve lesznek olyan egyének, családok, háztartások, akik különböző, sokszor az egyéntől független okok miatt csak nagyon kevés jövedelmet kapnak.

A piaci elosztás szükségszerűen különbséget tesz az emberek között, ami egyrészt jó, mert csak a társadalom számára szükséges munkát, befektetést ismeri el, másrészt kedvezőtlen, mert megosztja a társadalmat, feszültségeket gerjeszthet.

Mit lehet tenni az egyenlőtlenségek mérséklése érdekében?

A **piaci elosztás** igazságtalanságainak ellensúlyozása érdekében a modern **állam** „belenyúl” a jövedelmek piaci elosztásába, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a háztartásoktól, az egyénektől előre meghatározott módon és szempontok szerint **jövedelmet von el** (pl. adó formájában), és azt **újraosztja** a társadalom tagjai között (pl. munkanélküli segély formájában). Mindig fontos kérdés azonban az állami beavatkozás mikéntje és miértje, hiszen a piaci elosztásnak is vannak előnyei, és az állami beavatkozásnak is vannak hátrányai.

Mennyit költsünk?

A háztartásokra is igaz, hogy hosszabb távon a kiadásaik nem haladhatják meg bevételeiket, hiszen ebben az esetben eladósodnának. Csak addig nyújtózkodhatunk, ameddig a takarónk ér! A gyakorlatban viszont sajnos azt tapasztaljuk, hogy a családok egy része nem tudja jól beosztani a jövedelmét, azaz **túlköltekezik**. Ez komoly problémát jelent, nem csak az adott háztartás, hanem az egész közösség számára is.

Mindenképpen azt javasoljuk, hogy a különböző időszakokra készítsünk **családi költségvetést**, ami egyrészt a bevételeink és a kiadásaink folyamatos nyomon követését, tervezését, másrészt azok összevetését, szembeállítását igényli!

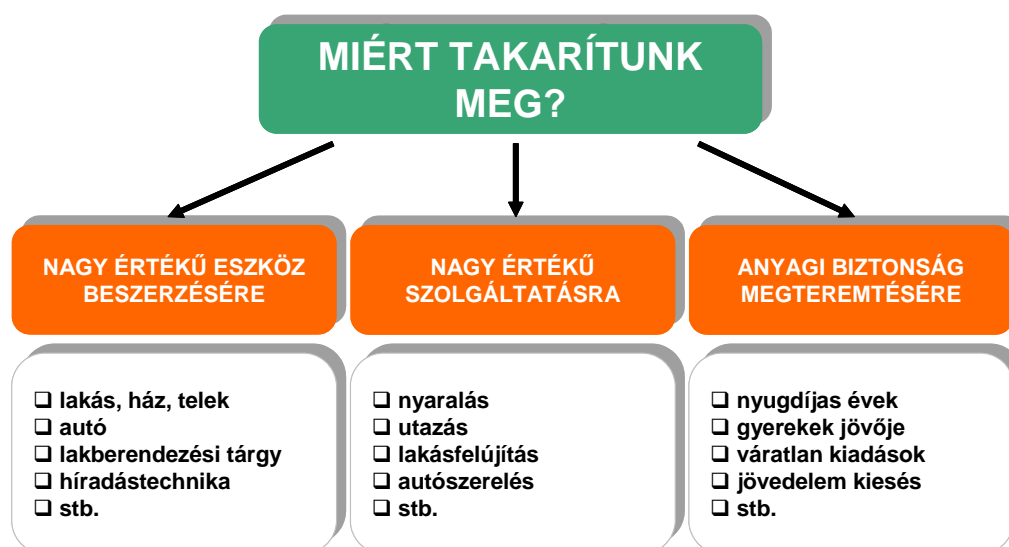
9. Hitelek - megtakarítások

Megtakarításunk akkor keletkezik, ha egy adott időszakban bevételeink összege meghaladja kiadásainkat, vagyis nem költjük el a megszerzett jövedelmünket teljes egészében. Megtakarítást tehát bevételeink és várható kiadásaink függvényében tervezhetünk, mégpedig a mindennapi életvitelünkhöz szükséges kiadások után megmaradó, szabad rendelkezésű jövedelmünk terhére.

Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy lemondunk jövedelmünk egy részének azonnali elköltéséről, vagyis a jelenbeli fogyasztásról. Tesszük mindezt azért, mert valamiért hasznosabbnak értékeljük az el nem költött jövedelemrész jövőbeni felhasználását.

1. Miért takarítunk meg?

A megtakarításokra is igaz, hogy azok **motivációja** az egyes háztartások esetében igen eltérő. A következő ábrában összefoglaltuk a fontosabb megtakarítási célokat.

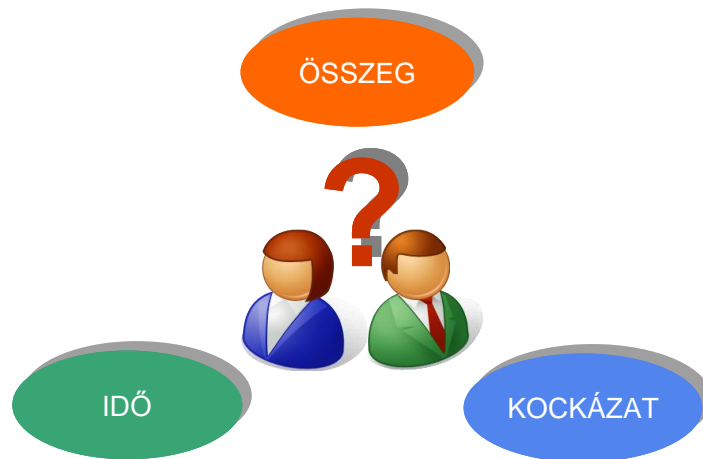
A fenti szándékokon kívül az egyes családok esetében természetesen más célok is megjelenhetnek. Azt is látnunk kell, hogy a megtakarítási célok – és persze a lehetőségek – fontossági sorrendje nagyban függ a megtakarítók élethelyzetétől (tanulás, családalapítás, nyugdíjas évek), de pénzügyi tudatosságától is.

A megtakarítások nagyon fontos mozgatórugója az is, hogy a megtakarítások értéke - jó esetben - idővel növekszik. A megtakarítások után - ha azt nem csak egyszerűen készpénzben tartjuk magunknál – pl. **kamatot** kapunk. A lekötött betétben, értékpapírban stb. tartott megtakarításunk értéke így az idő előre haladtával nőhet. Azzal tehát, ha nem a jelenben költjük el a pénzünket, a jövőben általában több terméket és szolgáltatást vásárolhatunk. Ez egyrészt hozzájárulhat jólétünk növekedéséhez, másrészt egyfajta biztosítékot, biztonságot is adhat arra az esetre, ha valamilyen oknál fogva csökken, vagy megszűnik a jelenlegi jövedelemforrásunk. A megtakarítás tehát az **öngondoskodás alapját képezi**.

A megtakarítás sajátos esete az úgynevezett **kényszer-megtakarítás**. Erről egyrészt akkor beszélünk, ha a pénztulajdonosok – áruhiány következtében - nem tudják mire költeni jövedelmüket. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ez a jelenség nem jellemzi a fejlett gazdaságokat. Másrészt kényszer-megtakarítás az is, amikor az állam „előírja”, hogy mire kell költenünk jövedelmünk bizonyos részét.

2. Hogyan takarítsunk meg?

A modern gazdaságokban, így a magyar gazdaságban is számtalan **megtakarítási lehetőség** létezik, ezért komoly mérlegelést igényel a megfelelő forma kiválasztása. A konkrét ajánlatok áttekintése előtt fontos tisztáznunk, mekkora összeget tudunk, akarunk megtakarítani, és milyen **időtartamra** szól a megtakarítás. Ha időközben mégis szükségünk lenne a pénzre, milyen feltételekkel tudunk hozzájutni. Fontos mérlegelni mindezek mellett, hogy akarunk-e, merünk-e kockáztatni, vagy inkább **biztonságra** törekszünk. Persze az sem elhanyagolandó, hogy mekkora az **elvárt hozam** nagysága.

A **kereskedelmi bankok és a pénzügyintézetek** a megtakarítási lehetőségek különböző formáit kínálják: a háztartások nyithatnak például különböző megtakarítási számlákat, vásárolhatnak befektetési és kincstárjegyet, államkötvényt, de akár részvényt is. A **biztosító** társaságok által nyújtott szolgáltatások egy része is működhet hosszú távú befektetésként. A megtakarítási lehetőségek között említeni kell **az önkéntes nyugdíjpénztárakat**, illetve az **egészségbiztosító pénztárakat** is, amelyek a befizetett összegeket a **pénzpiacon** befektetik, s így a tagjaik számláján lévő pénzt gyarapítják. Ezek a szereplők versenyeznek pénzünkért. A felsorolt **pénzügyi termékek** és szolgáltatások előnyei és hátrányai nagyban eltérnek egymástól, ezért elengedhetetlen, hogy lehetőleg minden információt gondosan összegyűjtsünk, mielőtt döntésünket meghozzuk!

Ha valaki pénzt helyez el a bankban, akkor azért teszi, hogy az idő múlásával egyre több pénze legyen. Ahhoz ugyanis senkinek sem kell pénzügyi szakembernek lennie, hogy tudja: a pénz a bankban kamatozik. Az persze már egy kicsit több gondolkodást igényel, hogy kiszámítsuk, mennyi ez a kamat? Nem nyilvánvaló ugyanis, hogy például egy 2009. január 15-én elhelyezett 100 ezer forintos betét megszüntetésekor 2011. július 29-én miért éppen 121.665 forintot fizetett ki a bank. Az ilyen számításoknak az elvégzéséhez azonban ismerni kell a **pénzügyi számtan** alapvető összefüggéseit. Ezért nem felesleges, ha most egy kicsit erről is értekezünk!

3. Mi is az a kamat?

Minden pénzügyi számítás alapja, hogy a **pénznek időértéke van!** Ezt úgy is megfogalmazhatjuk, hogy 100 forint ma többet ér, mint 100 forint holnap, hiszen a pénzt már addig is használhatnánk. Ezért kell megtanulnunk, hogy a különböző időpontokban esedékes pénzeket nem szabad közvetlenül összeadni, illetve kivonni.

Elképzelhető például, hogy a most nálunk lévő 100 forint egyenértékű az egy év múlva esedékes 110 forinttal. Ekkor azt mondhatjuk, hogy a mai értéken számított 100 forintnak a jövőbeli értéke 110 forint, vagyis a pénzünk értéke egy év alatt 10 forinttal növekedett, azaz 100 forintra egy év alatt 10 forint a kamat.

Ezzel már el is jutottunk egy fontos pénzügyi alapösszefüggéshez:

$$\text{A jövőbeli pénz} = \text{a jelenlegi pénz plusz a kamat}$$

A **kamat** az a pénzmennyiség, amellyel a pénzünk egy adott kamatozási időtartam alatt növekszik. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a kamat az a pénzösszeg, amit a megtakarító azért kap, mert a pénzét kölcsönadja, illetve amit az adós fizet, egyrészt mert jövőbeli pénzéért jelenbeli pénzt kap, másrészt mert más pénzét használja.

Nem lényegtelen azonban, hogy a fenti példában tudtuk, hogy a 10 forint kamatot 100 forintra, és nem például 1000 forintra kaptuk, s az sem, hogy ez a kamat egy évre és nem egy hónapra vonatkozik. Vagyis a kamat mértéke függ az induló összegtől és a kamatozási időtartamtól, ahol a **kamatozási időtartam** az a teljes időszak, amelyre a kamat jár.

De térjünk vissza a bevezetőben említett példára, hogy ezt a kérdést jobban megvilágítsuk. Láthatjuk, hogy nem elég az az információ, hogy a 100 ezer forintra 21.665 forint kamatot kaptunk. Azt is tudnunk kellett, hogy itt a kamatozási időtartam két év és 185 nap. Márpedig a betét elhelyezésekor valószínűleg azt közölték velünk, hogy egy teljes évre mennyi kamatot fizetnek. De ott nem pénzösszeget, hanem valamilyen százalékot emlegettek! A bankban a „betéti termék” leírásában azt láthattuk, hogy „a betéti kamat 8 %”.

A példa is mutatja, hogy a gyakorlatban nem mindig egy konkrét évre helyezzük el a pénzt. Lehet hogy csak néhány hétre, vagy hónapra, de az is lehet, hogy több évre. És ezt bizony a bank nem tudhatja előre. Ezért a **kamat mértékét** a bank egységnyi pénzösszeg egységnyi időtartamra történő lekötésére adja meg. Megállapodás szerint általában egy forint egy évre vonatkozó kamatának a mértékét közlik, mégpedig százalékos formában. Pontos fogalmazásban ezt a százalékos értéket **kamatlábnak** nevezzük. Az általunk elhelyezett pénzösszegre a teljes kamatozási periódusra jutó kamat összegét ennek ismeretében ki tudjuk számolni a következőképpen:

Ha a közlemény azt mondja, hogy a kamat 8 %, ez azt jelenti, hogy 1 forintra egy év alatt 0,08 forint (azaz az 1 forint 8 %-a) a kamat. Viszont ha nem pontosan egy évre hagyjuk a betétben a pénzünket, akkor bizony a kamat összege nem ennyi. Sőt az sem biztos, hogy egy évre pontosan ennyi kamatot kapunk. Ez ugyanis még attól is függ, hogy a kamatot milyen gyakran írják a javunkra. Tegyük fel, hogy már fél év után kamatot kapunk, és ha továbbra is a bankban hagyjuk a pénzünket, akkor ezt követően már a kamatra is jár a kamat. Ez az ún. kamatos kamat!

Például ha a 8 % kamatozású betét esetében félévenként írják jóvá a kamatot, akkor a számok a következőképpen alakulnak:

Fél év után megkapjuk az egy évre jutó kamat felét, azaz példánkban $100.000 \times 0,04 = 4000$ forintot, vagyis a betét állománya a félév végén 104.000 forint lesz.

A második félévben már ez az összeg kamatozik, azaz a második félévben már $104.000 \times 0,04 = 4160$ forint kamatot kapunk. Így év végére a betét állománya 108.760 Ft, vagyis egy év alatt nem 8000 forint hanem 8760 forint a kamat.

A következő félévekben is mindig 4%-kal fog növekedni a betétállomány. Vagyis a következő félév végén a betétállomány már $108.760 \times 1,04 = 112.486$ forint, s így tovább, a második év végére $112.486 \times 1,04 = 116.986$ forint, ami a következő félévben már $116.486 \times 1,04 = 121.665$ forintra növekszik. Vegyük észre azt is, hogy a bevezetőben említett példában éppen ez a szám szerepel. Tehát esetünkben egy 8 %-os névleges kamatozású, félévenként kamatot fizető betétben elhelyezett 100 ezer forint két és fél évnyi kamatozási időtartam után számolt értéke szerepel.

Vagyis ahhoz, hogy kamat mértékét meg tudjuk határozni az alábbiakat mindenképpen ismernünk kell:

1. **Mekkora összeg** kamatozik? Ez példánkban 100.000 forint
2. Mekkora a betét **kamatlába**? Ez példánkban 8 %.
3. Milyen gyakran írják jóvá, azaz tőkésítik a kamatokat? (Ez az ún. **kamat-periódus**) Ez példánkban fél év.
4. Milyen hosszú időszakra jár a kamat? (Mekkora a **kamatozási időtartam**?) Ez a példánkban két és fél év.

Észrevehetjük, hogy a bevezetőben említett példában nem pontosan két és fél év után vettük fel a pénzünket. Mégis csak annyit kaptunk, mintha pontosan két és fél év után vettük volna fel. Ez azt jelzi, hogy a tényleges kamat meghatározásához azt is tudnunk kell, jár-e az adott banki termék esetében kamat a tört időszakokra is. Esetünkben itt nem fizettek kamatot a legutolsó kamatjóváírás (2011. július 15.) és a tényleges pénzfelvétel (2011. július 29) közötti 14 napra, mert további kamatot csak a félévnnyi kamatperiódus lejáratára (2012. január 15) után kaptunk volna. De vannak olyan konstrukciók is, ahol a tört időszakokra is jár a kamat. Ha itt is így járt volna el a bank, akkor a következőképp számította volna: Ha egy évre 10 % a kamat mértéke, akkor egy napra ennek 365-öd része, ezért 14 napra a 10 % 14/365-öd része, azaz 0,384 %-a jár. A 121.665 forint 14 napi kamata tehát $121.665 \times 10 \% \times 14 / 365 = 467$ forint

Itt tehát azt látjuk, hogy a 14 napra az egy napra jutó kamat 14-szerese jár. Vagyis a kamat mértéke az időtartammal lineárisan nő. Ezt egyszerű (vagy lineáris) kamatozásnak nevezzük. A bankok **lineáris kamatozással** jellemzően csak egy évnél rövidebb kamatozási időtartam esetén számolhatnak.

4. Vegyünk fel hitelt?

Napjainkban igen gyakori, hogy a megtakarítás nem megelőzi, hanem követi a vásárlást. Ilyenkor várható jövőbeni jövedelmünk terhére, hitelre vesszük meg a terméket, s utólag törlesztjük a részleteket. A **hitelt** ebben az esetben gyakorlatilag **negatív megtakarításként** értelmezhetjük. Ez jellemző például azokra a családokra, melyek még nem rendelkeznek saját lakással, mivel még nem tudták addigi jövedelmükből megteremteni saját egzisztenciájukat.

A hitel, tehát pénzkölcsön, melynek során az adós a **hitelszerződésben** foglalt feltételek mellett rendszeresen fizeti a megállapított **törlesztőrészlet** összegét. Fontos kérdés, hogy mekkora ez az összeg módosulhat-e (devizahitelek esetén árfolyamváltozás miatt) és mekkora a hitelezés díja, a kamat. Ha hitelt veszünk fel, akkor nem csak a kamat az egyetlen szempont, amit mérlegelnünk kell, hanem számtalan egyéb tényezőt is figyelembe kell vennünk hasonló módon, mint amikor a megtakarítási döntéseinket meghozzuk. Bár nem tudunk mindent előre kiszámítani, és a jövőnket sem láthatjuk pontosan, mégis törekednünk kell arra, hogy eladósodásunk elviselhető ideig és mértékig álljon csak fenn. Különösen óvatosan kell kezelnünk azokat a hitelfelveteleinket, amelyek hosszú évtizedekre meghatározzák a szűkebb és - pl. a kezesség révén - gyakran a tágabb családunk életkörülményeit is. Különösen körültekintőnek kell, ha nem a jövedelmünkkel azonos pénznemben veszünk fel hitelt.

Milyen szempontokat vegyünk figyelembe a hitelfelvelekor?

A **hitelnek ára van**, tehát nagyon fontos, hogy minden költséget figyelembe vegyünk, amikor döntést hozunk arról, hogy felvesszük-e a hitelt, illetve melyik bank ajánlatát fogadjuk el.

A hitelfelvétel lehetséges költségei:

1. kamat,
2. kezelési költség,
3. hitelbírálat díja,
4. az értékebecslés díja és
5. lakásépítéseknel a helyszíni szemlék díja,
6. folyósítási jutalék,
7. késedelmi kamat,
8. a hitel futamideje meghosszabbításának költsége,
9. az egyéb olyan fizetési kötelezettség, amely a szerződésben vállalt kötelezettség nem teljesítéséből származik,
10. a biztosítási és garanciadíjak, valamint
11. az átutalási díjak,
12. az árfolyamváltozás többletköltsége
13. konverziós költségek (devizahitelek esetén)
14. előtörlesztési díj (annak is fontos utánanézni, hogy egyáltalán jogosultak vagyunk-e a megállapodásban rögzítetteknel gyorsabban is törleszteni – előtörleszteni - tartozásunkat)

A fentiekben felsorolt tételek figyelembevételével, összegzésével képet kaphatunk a hitelfelvétel várható költségeiről, amit persze még össze kell vetnünk saját lehetőségeinkkel. Mindezek függvényében kell feltennünk magunknak a kérdést, hogy ilyen feltételek mellett vállaljuk-e a hitelfelvelet, képesek leszünk-e a futamidő alatt, hónapokig, esetleg hosszú évekig fizetni a törlesztőrészleteket. Ennek mértékét a fenti költség- és díjtételek mellett

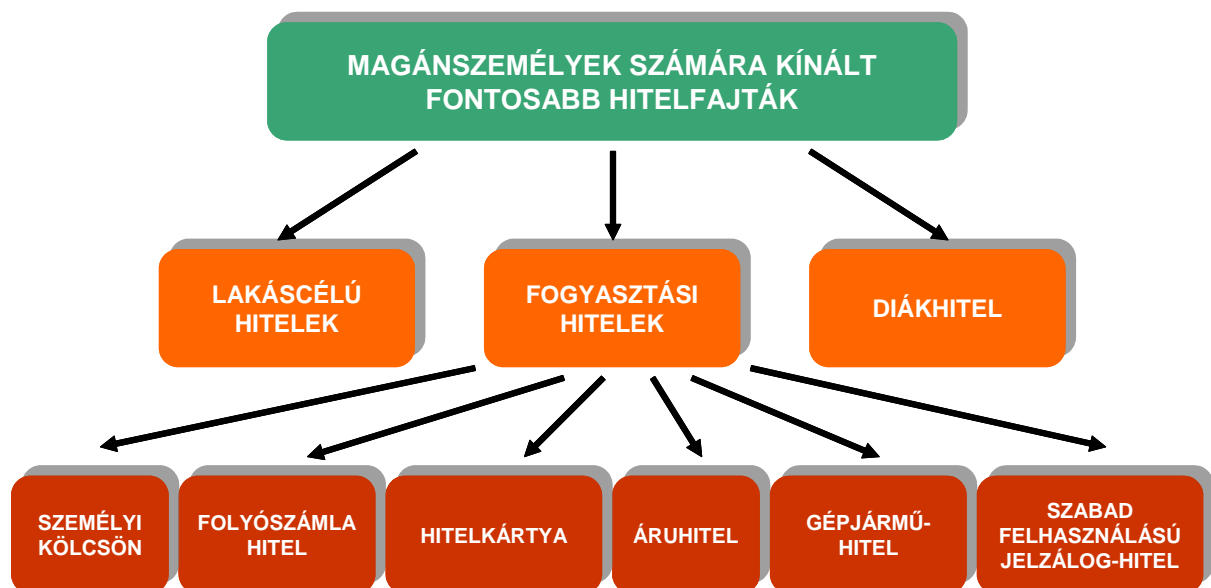
befolyásolhatja továbbá a futamidő alatt - változó kamatozású konstrukciók esetében - a kamat mértékét érintő mozgások hatása, valamint a nem forint alapú hitelek esetében további fontos kockázati tényező az adott **deviza árfolyamváltozása**. Ennek mértéke előre nehezen jelezhető, ugyanakkor nagyon súlyos többletterhelést jelenthet a hitelt felvevő számára. (A hitelfelvételhez kapcsolódó számításokkal az V./23. leckében foglalkozunk részletesebben.)

Döntéseink megkönnyítése érdekében a bankok minden, három hónapnál hosszabb futamidejű hitelkonstrukcióra kötelesek egy úgynevezett **teljes hiteldíj mutatót (THM)** számolni, ami százalékos formában, egy évre vetítve fejezi ki összes költségünket (azaz a kamat mellett a járulékos költségeket is). Nagyon fontos azonban megvizsgálni, hogy a konkrét hitel esetében pontosan milyen költségeket vesz figyelembe a THM, mert az elnevezésben szereplő törekvés ellenére sem biztos, hogy a bennünket terhelő minden költség szerepel a számított mutatóban.

5. Milyen hiteletet vehetünk fel?

A háztartások a termékek és szolgáltatások végső fogyasztói, ezért hitelfelvételük egyik legfontosabb mozgatórugója a fogyasztás. Ennél fogva a lakossági hitelek között kiemelkedő szerepe van a **fogyasztási hiteleknek**.

A fogyasztási hitelek a mindennapi élet szokásos használati tárgyainak megvásárlásához, a szolgáltatások igénybevételéhez vagy szabad felhasználásra folyósított kölcsönök.

Manapság a pénzintézetek már sokféle, eltérő feltételek mellett igényelhető hitelt kínálnak a háztartások részére. Ezért mindenképpen azt javasoljuk, hogy különös körültekintéssel járjunk el, ha úgy döntünk, hogy hitelt veszünk fel!

10. Fizetési technikák

Ahhoz, hogy a pénz betöltse szerepét, funkcióit szükséges, hogy a gazdaság szereplői használni (költeni) tudják a pénzüket. Ez azt jelenti, hogy a pénz „tulajdonosa” odaadja pénzét valamilyen termékért vagy szolgáltatásért, azaz vagy **készpénz** átadásával vagy a bankszámláján lévő számlapénzzel fizet. A **számlapénzzel** való fizetés a gyakorlatban úgy történik, hogy a számlatulajdonos a bankszámlája felett rendelkezik, azaz megbízza a bankját azzal, hogy egy bizonyos összeget juttasson el a kedvezményezettnek.

Az utóbbi időben a **készpénzkímélő fizetési formák** (pl. kártyás fizetések vagy banki átutalások) egyre inkább elterjednek. Ennek oka egyrészt az, hogy a készpénzt (főleg nagyobb összegek kifizetése miatt) maguknál tartani kevésbé biztonságos, és kényelmetlen is. Ráadásul a készpénzes fizetési módok (pl. postai csekk feladása) általában költségesebbek is, mint a készpénzkímélő fizetési formák, bár tény, hogy a költségek egy része olykor „rejtve marad” a fizető fél számára. A gazdaságban felmerülő fizetéseket számos módon végre lehet hajtani, ezért fontos, hogy a rendelkezésre álló formák közül a költségeket és egyéb szempontokat alaposan mérlegelve döntsünk!

1. A bankszámla

Manapság már természetesnek tekinthetjük, hogy a gazdaság szereplői, így a háztartások jelentős része is rendelkezik **bankszámlával** és pénzforgalmuk jelentős részét bankszámlákon keresztül bonyolítják le.

A bankszámla a bankkal szembeni pénzkövetelésünk (számlapénz formájában), amelyről például a banknak adott fizetési megbízás útján rendelkezhetünk (azaz fizethetünk segítségével), készpénzt vehetünk fel a terhére vagy a bankszámla javára akár készpénzt fizethetünk be. Bankszámlára érkeznek a munkabérek, illetve sok esetben a család rendszeres kifizetései (pl. víz, gáz, csatorna, szemétszállítás díjai, villanyszámla, biztosítási díjak) a bankszámlák segítségével bonyolódnak le.

A bankszámla megnyitásakor a bank és az ügyfél szerződést köt egymással (**bankszámlaszerződés**). A szerződésben a bank többek között arra vállal kötelezettséget, hogy az ügyfél pénzét kezeli és nyilvántartja, befizetéseket és átutalásokat fogad, valamint az ügyfél szabályosan megadott fizetési megbízásait a bankszámla terhére teljesíti. Emellett a számla tulajdonosát rendszeresen értesíti a számlán zajló pénzmozgásokról (jövőírásokról és terhelésekről), valamint a számla egyenlegéről. Ezeket az információkat a **bankszámlakivonat** tartalmazza.

Ahhoz, hogy bármilyen bankszámlával rendelkezessünk, először szerződést kell kötnünk egy általunk kiválasztott bankkal. A hitelintézet által a bankszámlával kapcsolatos pénzügyi szolgáltatások általános szerződéses feltételeit a bank **üzletszabályzata** tartalmazza, amely elérhető a bank fiókjaiban vagy elektronikusan a bankok internetes oldalán. Mielőtt kiválasztanánk a bankot, amellyel bankszámlaszerződést kívánunk nyitni, érdemes több szolgáltató szolgáltatási palettája felől tájékozódni, és ezen kívül az egyes szolgáltatók által felszámított díjakat is figyelembe vevő alapos összehasonlítást végezni!

A bankszámla megnyitásához ki kell töltenünk néhány nyomtatványt - ezek kitöltését a bank kérni fogja - és be kell mutatnunk az azonosító dokumentumokat, például a személyi-, vagy egyéb személyazonosító igazolványt (pl.: útlevél). (A számlanyitásról részletesebben a V./ 20. leckében olvashatunk.)

A bankszámla alkalmas megtakarításra, a bankszámlán tartott pénz a számlatulajdonos döntése alapján kiválasztott lekötési formától függően kisebb-nagyobb mértékben kamatozhat.

A bankszámla egyik fő előnye, hogy pénzünk nagyobb biztonságban van a bankban, mintha otthon tartanánk, vagy magunkkal hordanánk. A bankszámla emellett kényelmes, hiszen megkönnyíti fizetéseink lebonyolítását. Ha bankszámláról bankszámlára szeretnénk fizetni, használhatjuk az egyszerű átutalás fizetési módot (a készpénz nélküli fizetések körében ez a leggyakoribb fizetési mód), amelynek segítségével az átutalás feladásának időpontjától függően 1-2 munkanap alatt megérkezik a kedvezményezett bankszámlájára az átutalt összeg. Ha mind a terhelendő (amelyről utalunk), mind pedig a jóváírandó (amelyre utalunk) számlát ugyanaz a bank vezeti (bankon belüli átutalás), a művelet indításának idejétől függően akár még aznap megérkezhet a pénz a kedvezményezett számlájára.

Ha pedig bankkártyánk is van - amennyiben az áru vagy szolgáltatás vásárlása során a kereskedő elfogadja - használhatjuk azt fizetésre, illetve a bankszámlán lévő pénzünkhöz is hozzájuthatunk a segítségével. Az utóbbi művelethez be sem kell mennünk a bankba, hisz a készpénzhez való könnyebb hozzáférést a bankjegykiadó automaták hálózata segíti.

<p>A bankszámla előnyei</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Biztonságos pénzkezelés ▪ Kényelmes, gyors pénzmozgásokat tesz lehetővé (átutalások) ▪ Pénzlekötési (kamatozási) lehetőséget biztosít ▪ Bankkártya kapcsolódhat hozzá <ul style="list-style-type: none"> Bankkártyával fizethetünk vásárláskor Gyors pénzhez jutás (ATM)
------------------------------------	--

A bankszámla megfelelő használatához persze meg kell tanulni néhány dolgot. Ilyenek például, hogy

- mire is használható a bankszámla (fizetés, megtakarítás),
- milyen fizetési módok segítségével fizethetünk a bankszámláról és hogyan,
- hol és hogyan vehetünk fel, vagy fizethetünk be készpénzt a bankszámlára,
- hogyan használhatjuk a bankkártyát,
- hogyan értelmezzük a számlakivonatot stb.

(Mindezekről részleteket a V./20. és V./21. leckékben találsz.) Ha ezen ismeretek már birtokunkban vannak, a bankszámla engedelmes eszközzé válik számunkra, segítségével fizetéseinket ütemezhetjük, bevételeinket és kiadásainkat pedig évekre visszamenően is nyomon követhetjük.

2. A bankszámlák típusai

Valójában a bankszámla egy **gyűjtőfogalom**, mivel célját tekintve többféle bankszámla létezik, sőt ezek kombinációban is előfordulhatnak. Így beszélhetünk

- **folyószámláról,**
- **megtakarítási számláról (betétszámla),**
- **hitelszámláról, valamint**
- **egyéb, elkülönített célú számláról** (fedezeti számla, értékpapír számla, letéti számla), kombinált bankszámlákról is, amely folyószámla célokat és megtakarítási célokat is szolgál egyben.

Vállalkozások esetében folyószámla mellett a **pénzforgalmi bankszámla** elnevezést is használjuk.

a) Folyószámla

Ezt a számlatípust **pénzforgalmunk**, azaz fizetéseink lebonyolítására, bevételeink kezelésére használhatjuk. Általában akkor találkozunk először a bankkal, amikor folyószámlát nyitunk. Ez lesz az a számla, ahová a bevételeink érkeznek, illetve ahonnan fizetéseinket teljesíthetjük. De sajnos a sorrendet nem lehet megfordítani: a folyószámlára előbb pénznek (azaz fedezetnek) kell érkeznie ahhoz, hogy azután pénzt vehessünk ki róla. Vagyis alapértelmezésben csak a saját pénzünket költhetjük!

Ha pénz érkezik a számlánkra, akkor a bank megőrzi számunkra a beérkezett összeget, ameddig nekünk nincs rá szükségünk. A folyószámlánk azonban elsősorban a pénzforgalmunk lebonyolítását szolgálja, nem pedig megtakarítási célokat.

Ha valaki fizetni akar nekünk, akkor megadjuk neki a bankszámla-számunkat, és ő a bankszámlánk javára átutalhatja a pénzt. Az **átutalás** azt jelenti, hogy az ügyfél megbízást ad a bankjának, hogy a számlájáról továbbítsa egy meghatározott összeget egy másik számla javára (ha arra van igény, akkor akár saját, másik banknál vezetett számlánkra).

Az **átutaláson** kívül bankunk tetszőleges fiókjában a bankszámlánk javára készpénzt is fizethet be. A bankszámla-számunk (**pénzforgalmi jelzőszám**) a belföldi forint pénzforgalomban egyértelműen azonosít minket, azonban nemzetközi, valamint nem forintban zajló fizetések esetében egyéb adatokra is szükség lehet (erről érdemes tájékozódni a szolgáltatást nyújtó bankoknál).

Természetesen mi is ugyanígy utalhatjuk a számlánkról a fizetnivalóinkat, vagy készpénzt felvéve befizethetjük tartozásunkat a megfelelő bankszámla javára.

Csoportos beszedési megbízás esetén felhatalmazzuk a velünk kapcsolatban álló szolgáltatót (gázműveket és annak bankját), hogy a nyújtott szolgáltatás ellenértékét bankszámlánkról leemelje.

A fenti példák alapján jól látható, hogy ha nekünk fizet valaki, akkor az a mi számlánkon bevétel (**jóváírás**) lesz, a másik oldalon pedig kiadás (**számlaterhelés** vagy készpénzkiadás). Hasonlóan, ha mi fizetünk, akkor az a mi oldalunkon kiadás (számlaterhelés vagy készpénzkiadás), a másik számláján pedig bevétel (jóváírás) lesz.

Ha fizetéseink lebonyolításához készpénzre van szükségünk, ahhoz többféleképpen hozzájuthatunk. Így például felkereshetjük bankunk legközelebbi fiókját, ahol a számlánkon aktuálisan lévő összegből a szükséges mennyiséget egyszerűen felvehetjük. Igaz, a készpénzhasználat helyett sokkal kényelmesebb és korszerűbb, ha a folyószámlához kapcsolódó **bankkártya** által nyújtott szolgáltatásokat vesszük igénybe. A bankkártya biztosíthatja számunkra, hogy készpénz nélkül is vásárolhassunk, vagy hogy bankjegykiadó automatákból készpénzhez juthassunk. A bankkártya típusokról, illetve azok használatáról a V./ 21. leckében tudhatunk meg többet.

A bank folyószámla vezetési szolgáltatásáért a legtöbb esetben rendszeresen fizetnünk kell ún. **számlavezetési díjat**. A számla használatának lehetnek **forgalomtól függő költségei** is, amelyekről a banknak **kondíciós lista** közzétételével kell tájékoztatnia a számlatulajdonosokat (pl. a bankunk az átutalásaink, illetve készpénzfelvételeink után is díjat számíthat fel).

Egyszerre több bankban is lehet folyószámlánk, de megfontolandó, érdemes-e egy számlát úgy fenntartani, hogy azt nem használjuk, mivel az állandó költségeket akkor is fizetnünk kell.

A folyószámlákhoz manapság már sokféle **szolgáltatást** kínálnak a bankok. Ilyen például a **mobil-**, vagy **internetbank**, ami azt jelenti, hogy külön megállapodás esetében mobiltelefonunk, vagy az Internet használatával anélkül intézhetjük pénzügyeinket, hogy be kellene mennünk egy bankfiókba.

Bankunkkal köthetünk olyan megállapodást is, amely lehetővé teszi, hogy többet költsünk a számlánkról, mint amennyit előzetesen ott elhelyeztünk. Ez a folyószámlahitel, mely azt jelenti, hogy egy meghatározott összeg (**hitelkeret**) erejéig akkor is használhatjuk a számlánkat, ha éppen nincs rajta pénz, mivel a számlánkon megjelenő terhelések összegét a bank meghitelezi részünkre. Így csak később kell azt a számlára a felszámított kamattal együtt befizetni. De vigyázni kell, hogy az így felhasznált pénzt időben pótoljuk a számlán, hiszen amíg tartozásunk van addig annak aktuális nagyságrendje után kamatot kell fizetnünk.

b) Megtakarítási számla (betétszámla):

Sokszor több pénz van a folyószámlánkon, mint amennyit azonnal el szeretnénk költeni. Mivel a folyószámlán lévő pénzünket elvileg bármikor használhatjuk, a bank erre csak alacsony kamatot fizet. Ezért, ha előre tudjuk, hogy a bankszámlán lévő pénzünk bizonyos hányadát hosszabb-rövidebb ideig biztosan nem akarjuk elkölteni, akkor **érdemes azt lekötni**, vagy **megtakarítási számlára** átvezettetni. A pénz lekötése azt jelzi a banknak, hogy lemondunk arról, hogy a pénzünkéről azonnal rendelkezünk, ezért a lekötött betétekre a bank magasabb kamatot fizet.

Betét lekötéskor a bankkal kötött megállapodás (**szerződés**) rögzíti azt, hogy **mennyi időre** kötjük le a pénzünket, meghatározza az **elérhető kamat mértékét**, illetve azt, hogy a kamatokat milyen időközönként **írja jóvá** számunkra a bank. A betét lekötési ideje meghatározott időtartamra (pl. egy hónapra, két hónapra, vagy akár egy évre) szól, és alapesetben lejáratkor a lekötött összeg a kamatokkal együtt visszakerül a folyószámlánkra. A különböző lekötési időkre a bank általában eltérő kamatokat ad, sőt a kamat nagysága a lekötött pénz nagyságától is függhet. Ha esetleg elfeledkezünk a lejárat pontos idejéről, és nem kötjük le a pénzünket újra a folyószámla alacsony kamata miatt kamatjövdelemtől eshetünk el. Ennek megelőzésére rendelkezhetünk úgy is, hogy a lejárat időpontjában a betét

– azonos időtartamra – **automatikusan** ismét lekötésre kerüljön az addig elért kamatokkal együtt. Az ismételt lekötéskor a betét kamatlába a lekötés első napján érvényes kamatláb lesz, ami lehet magasabb és alacsonyabb is, mint az előző időszak kamatlába. A legtöbb betéti konstrukcióra igaz, hogy lejárat előtti pénzfelvétel esetén a bank egyáltalán nem, vagy csak az eredeti kamatlábnál jóval alacsonyabb kamatot fizet.

Érdemes azt is meggondolni, hogy ha például fél évre tudjuk nélkülözni a pénzünket, akkor mi a jobb megoldás: hat hónapos, vagy mondjuk csak két hónapos lekötésre szerződünk, **automatikusan ismétlődő lekötéssel**. A hat hónapos betétért járhat magasabb névleges kamat, de ha a kamatok emelkedése várható, akkor összességében a háromszor két hónapos lekötéssel akár több kamatot is kaphatunk,

A betét lekötésekor a bank egy betéti igazolást állít ki, ami tartalmazza a betétes nevét is, mivel csak névre szóló betétet lehet elhelyezni a bankban. A betéti igazolást érdemes jól megőrizni, hogy pontosan tudjuk, hol (melyik bankban), mennyi pénzt, mennyi időre helyeztünk el. Bankszámlákhoz és lekötött betéteinkhez manapság – mint már említettük – könnyen hozzáférhetünk akár elektronikus úton, vagy éppen telefon segítségével is. Vagyis ily módon könnyen módosíthatjuk annak állományát, létesíthetünk, vagy meg is szüntethetünk lekötéseket.

A különböző betéti konstrukciók összehasonlításában segít az ún. **egységesített betéti kamatláb mutató (EBKM)**, amely minden termék egy évre számított kamatát mutatja. Ezt minden betéti termékre köteles megadni a bank.

Betétet érdemes lehet több bankban elhelyezni, ha a megtakarított összeg eléri a betétbiztosítás bankonkénti maximumát. A **betétbiztosítás**, amely minden betétesre automatikusan érvényes, a betétben elhelyezett pénzünkhöz való hozzájutást garantálja, de bankonként csak egy meghatározott összeg erejéig. A biztosított összegbe nem csupán a banknál elhelyezett összeg számít be, hanem az elhelyezett összegre kapott kamat is. Vagyis ha a betétállományunk ezt a biztosított összeget meghaladja, akkor érdemes megfontolni, hogy a pénzünk egy részét egy másik számlán helyezzük el. (Lásd később – Országos Betétbiztosítási Alap.)

c) Hitelszámla

Későbbi, várható jövedelmünk, vagy már meglévő vagyonunk „terhére” előrehozhatjuk fogyasztásainkat, vásárlásainkat, mégpedig úgy, hogy hitelt veszünk fel. (A hitelekkel kapcsolatban részleteket a III./9. és V./22. leckékben találsz.) Ebben az esetben is írásos szerződést kell kötnünk a hitelt nyújtó pénzintézettel, mely hitelszámlát nyit számunkra. Ezen a számlán tartják nyilván a jóváhagyott **hitelkeretünket, a folyósított összege(ke)t**, illetve ez a számla szolgál a **törlesztések** rögzítésére.

3. Fizetési forgalom

A **fizetési forgalom** a pénztulajdonosok közötti pénzmozgások összességét jelenti. A fizetési forgalom lebonyolítása a hitelintézetek és a fizetések hitelintézetek közötti elszámolását segítő fizetési és elszámolási rendszerek feladata. Ez a feladat igen bonyolult és a modern piacgazdaságok működtetésében alapvető fontosságú, hiszen a pénz áramlása tartja működésben a gazdaságot.

A fizetési forgalmat jellemzői alapján különböző módon csoportosíthatjuk.

a) Fizetési forgalom irányát tekintve lehet:

1. **Nemzeti (belföldi, hazai)**, ekkor a fizetési forgalom hazai (belföldi) gazdasági szereplők között történik.
2. **Nemzetközi (külföldi, határon átnyúló)**, ekkor a fizetési forgalom egyik szereplője vagy mindkettő nem hazai.

b) Fizetések formája és módjai:

Egy-egy fizetési formán belül többféle fizetési mód alkalmazható annak függvényében, hogy az ügyletben részt vevő felek miben állapodnak meg, vagy attól függően, hogy a jogszabályok mit írnak elő.

Készpénzes fizetés

A **bankjegyekkel és érmékkel** végzett pénzügyi műveletek összességét nevezhetjük készpénzes fizetésnek. Természetesen ma már a bankszámlák korában a készpénzes fizetések lebonyolítása előtt a szükséges mennyiségű készpénzhez hozzá is kell jutni valamiképpen (így pl. bankfiókban vagy bankjegykiadó automaták segítségével).

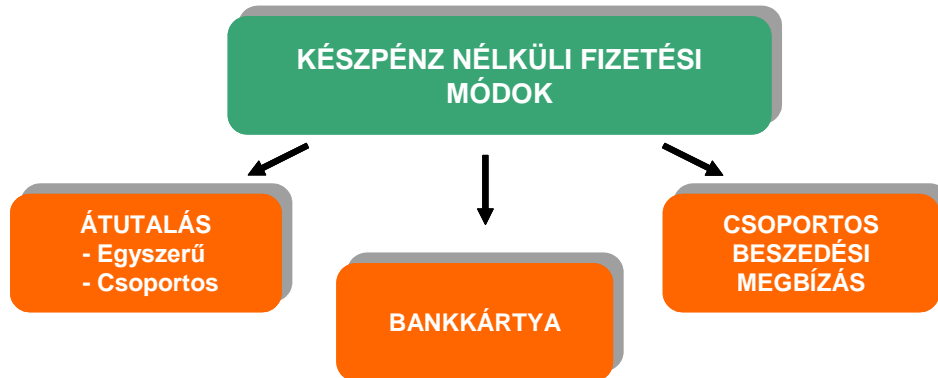
A készpénzes fizetés legalapvetőbb formája az, amikor készpénzt adunk át az általunk megvásárolt áruért vagy szolgáltatásért cserébe. Ezen kívül a készpénzes fizetések körébe tartozik az ún. **készpénz-átutalási megbízás**, hétköznapi nevén „**sárga csekk**” formájában történő fizetés is.

A háztartások körében a készpénzes fizetések száma ma még jóval nagyobb, mint a készpénz használata nélkül végrehajtott műveleteké. Ha azonban az ügyleteket értékük alapján vizsgáljuk, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy a nagyobb összegű fizetések esetében az emberek egyre szívesebben használják az elektronikus formákat.

Készpénz nélküli fizetési módok

A gazdasági szereplők és a bankok között a pénzforgalom készpénz nélkül is bonyolódhat. Ez lényegében azt jelenti, hogy a bank az ügyfelétől kapott megbízás alapján pénzt juttat el egy másik (nála vagy másik banknál vezetett) számlára anélkül, hogy a folyamat bármely pontján a pénz „megjelenési formát váltana”, azaz számlapénzből készpénzzé alakulna, vagy viszont. A készpénz nélküli műveletekben a pénz fizikai valójában (azaz készpénzként) egyszer sem jelenik meg, ez különbözteti meg a készpénzes fizetéstől.

A lakosság számára a legelterjedtebb készpénz nélküli fizetési módok az (egyszerű vagy rendszeres) átutalás, a csoportos beszedés, valamint a bankkártyával történő fizetés, amelynek típusairól, jellemzőiről, illetve a használatukról a V./20. és V./21. leckében írunk részletesebben. A csoportos átutalás és a csoportos beszedés elsődlegesen a vállalati ügyfelek fizetési forgalmának lebonyolítását segíti.

A számlapénzzel történő fizetések elterjedése, általánossá válása arra ösztönözte a hitelintézeteket, hogy széleskörűen bővítsék szolgáltatásaikat ezen a területen is. Az elmúlt években gyorsan fejlődő technika (számítógépek stb.) pedig lehetővé tette az említett igények hatékony kielégítését.

A vállalatok

11. Pénz vagy tőke

1. Mitől üzlet az üzlet?

Természetesnek tartjuk, hogy számtalan vállalat vesz körül minket. Amikor kenyeret, CD-t, ruhát vásárolunk, egy vállalkozás boltjába lépünk be, és fizetünk az áruért.

Amikor elromlik a számítógép, vagy meg kell szerelni a bojler, vállalkozót hívunk és megcsináltatjuk. Elfogadjuk, hogy léteznek, segítségükkel oldjuk meg számtalan szükségletünk kielégítését, és nem sokat gondolkodunk azon, hogy mi a közös bennük, mi a lényegük.

A vállalkozás kifejezést számtalan egyéb helyzetben is használjuk. Elvállaljuk egy iskolai rendezvény megszervezését, egy nehéz feladat elvégzését, megoldását. Vagy a családban részt vállalunk a közös munkákból, amiért jellemzően nem kapunk pénzt. Ezért szeretik hozzátenni a szakemberek az „üzleti” jelzõt, mert abból már egyértelműen kiderül, hogy az **üzleti vállalkozás** olyan tevékenység, amely piacon jelenik meg, szükséglet kielégítésre alkalmas javakat – terméket, szolgáltatást – állít elő és ezek értékesítésével nyereségszerzésre törekszik. De vajon sikerül-e? Erre nincs garancia, tehát rögtön hozzátehetjük, hogy aki a piacra, nyereségre szervezi vállalkozását, kockázatot is vállal.

Az üzleti vállalkozásra tehát:

- a vásárlói igények (szükségletek) kielégítése,
- nyereség (profit) érdekelttség és
- kockázatvállalás jellemző.

Amikor a hétköznapi életben a **vállalat** kifejezést használjuk, akkor gyakran a vállalkozást értjük alatta, holott maga a kifejezés a vállalkozás szervezeti keretét (irányítás módja, üzem, telephely fizikai megjelenése stb.) jelenti. Az egyes országokban, így Magyarországon is törvények határozzák meg, hogy milyen vállalkozási formákat lehet választani. Az egyes vállalkozások saját érdekük és tevékenységük alapján választanak vállalkozási formát.

2. Mi történik a vállalatban?

Ismét egyszerűsítsünk! Valamennyi üzleti vállalkozást lerajzolhatjuk az alábbi módon egy modell segítségével:

Tehát **inputokat** használ fel, hogy abból **outputok** készüljenek. Termel, szolgáltat, közvetít, attól függően, mire vállalkozik.

Könnyebb az outputtal kezdeni, hiszen számtalan terméket, szolgáltatást vásárolunk meg az üzleti vállalkozásoktól: egy vonatjegyet, egy szendvicset a büfében, egy kabátot stb. De használhatjuk a telefonunkat is, hogy egy sms-t küldjünk barátunknak, és járunk fodrászhoz, tisztítóba stb. Az outputot szokták kibocsátásnak is nevezni.

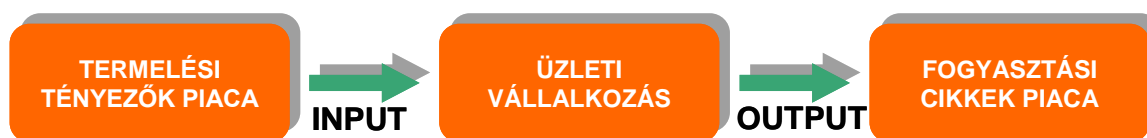
Mi lehet az input?

Végtelen hosszan sorolhatjuk, attól függően, hogy milyen vállalkozásról van szó. Liszt, víz, só, tojás, élesztő, pék, ha egy pékséget vizsgálunk. De ha egy autógyárat képzelünk el, például mindjárt hosszabb lesz a lista. Érdekes eredményre jutunk, ha egy nyelvtanárra, vagy egy pszichológusra gondolunk, akik akár magukban is lehetnek vállalkozók, szaktudásukat, felkészültségüket, tapasztalatukat értékesítve.

Az inputok közös elnevezése: **a termelés tényezői**. Gyűjtőfogalmakat felhasználva érdemes tovább rendszerezni a sokféle inputot, közös tulajdonságaik, termelésben betöltött szerepük alapján besorolva őket (fogalmukat a legelső fejezetben megismerhetted):

A termelés tényezői (inputjai)	Emberi erőforrások pl.: munkaerő
	Tőkejavak pl.: gépek anyagok
	Természeti erőforrások pl.: napfény, szél
	Információ pl.: hírek, adatok a piacról
	Vállalkozó , aki a többi tényezőt vállalkozássá szervezi

Az inputok a termelési tényezők piacával, az outputok a fogyasztási cikkek piacával köti össze a vállalkozást.

3. A vállalat, mint befektetés

Ha egyetlen szóval akartuk volna az inputot megragadni, bizonyára a **pénz** jutott volna eszünkbe. Az elinduláshoz, a működéshez pénz kell, hiszen a pénz segítségével szerezhetjük meg a felsorolt tényezőket. Ha sikerül az elkészült termékeket, szolgáltatásokat értékesíteni, akkor is pénzhez jutunk. A vállalkozás célja a nyereség, ami akkor érhető el, ha az értékesítésből származó bevétel nagyobb, mint az inputokra költött ráfordítás. Amikor a pénz a vállalkozó kezébe kerül, sajátos átalakuláson megy át. Nem pusztán áruk cseréjét közvetíti, hanem az a dolga, lényege, hogy gyarapodjon. Ezt a gyarapodást, a többletet nevezzük **profitnak**, nyereségnek.

Van-e különbség a kiadás és a befektetés között?

Igen, és érdemes ismét pontosítani ezeket a hétköznapiakban is használt kifejezéseket. Amikor a vállalkozó a várható nyereség reményében pénzt költ, vásárol, azt pénzkiadásnak nevezzük. De a **felmerülés időpontja** és a **megtérülés szempontjából** ezek a költségek alapvetően két csoportra oszthatók.

- I. **A kiadások egyik csoportja a befektetés**, amely a termelés, a vállalkozás indításához szükséges egyszeri, nagy összegű, és fokozatosan (lassan) megtérülő kiadás. Ezt együttesen befektetett, vagy lekötött tőkének is nevezzük. Például a pékség épülete, gépei, berendezései, szállítójárművei tartoznak ide. Megtérülésük az elkészült kenyerek értékesítéséből származó bevételből csak évek alatt valósul meg. Minden egyes eladott

kenyérben megtérül egy kis részük, mint ahogy hozzá is járultak a kenyér elkészítéséhez.

Gépek vásárlására, új üzemegeység létrehozására nem csak az induláskor, hanem egy fontos vállalati döntéssel (terjeszkedéssel, korszerűsítéssel) összefüggésben bármikor sor kerülhet. Ilyenkor a befektetést **beruházásnak** is nevezhetjük.

A befektetett, beruházott eszközök elhasználódási és megtérülési folyamatát **értékcsökkenésnek** (amortizációnak) mondjuk.

- II. **A kiadások másik csoportja** a termeléssel kapcsolatban felmerülő olyan költségek, amelyek egy termelési periódusban (akár egy nap alatt!) merülnek fel, és a termékek értékesítésével meg is térülnek. Ezt nevezzük **folyó költségeknek**. A pékségünknel maradvák: a liszt, a só, a víz, az élesztő, az elektromos áram, benzín stb. tartoznak ide. A bevételek és kiadások viszonyát, arányát általában egy évre vonatkozóan szoktuk vizsgálni.

4. A vállalat környezete

„A vevők nem veszik termékeinket, ... az állam új adót vezet be, ... új anyagot alkalmaz a versenytárs, ... a forró nyár miatt gyorsabban romlik az áru, ... felszökött az olaj világpiaci ára, emelkednek a költségeink, ... stb.”

A **kockázat** folyamatos kísérője a vállalatok tevékenységének. A kockázat jelentős része a vállalat környezetéből érkezik. A vállalatok szűkebb-tágabb környezetében nagyon sok tényező, hatóerő, gazdasági szereplő van. A fontosabbakat foglaljuk össze az alábbi ábrában.

A **szűkebb környezetben** található szereplők állandó kölcsönhatásban állnak a vállalattal, döntéseik kihatnak a vállalat üzletmenetére:

- Versenytársak, akik hasonló terméket, szolgáltatást állítanak elő.
- Szállítók, akik vállalatunk számára fontos anyagokat, energiát, árukat stb. értékesítenek.
- Vevők, akik vállalatunk termékeit, szolgáltatásait vásárolják.
- Az önkormányzat, az állam, amely törvények, szabályok alkotásával hat (pl. adókiivetéssel).
- Egyéb partnerek (pl.: bank)

A **tágabb környezetbe** tartozók hatása általában közvetett, ritkább, bár időnként nagyon komoly, súlyos következményekkel jár.

- A nemzetgazdaság egésze, amely növekedésével, válságával, általános állapotával befolyásolja a piacokat.
- A társadalom, kultúra, hagyományok hatása fontos üzleti tényezőt, alkalmazkodási kényszert, lehetőséget jelenthet (évfordulók, ünnepek, nemzetiség szokásai).
- Technikai környezet, amely a technika fejlődésével, új anyagok, eljárások megjelenésével készleteti változtatásra, alkalmazkodásra a vállalatot (digitális technika megjelenése).
- Természeti környezet, amely nem csak a mezőgazdasági vállalatokra, hanem az időjárás, természeti kincseken keresztül igen sok vállalatra, a környezetszennyezésen keresztül pedig lényegében mindenkire hat.

- A világgazdaság változásai közül egyesek érzékenyen befolyásolhatják valamennyi vállalatot (pl.: az energiaárak alakulása), míg mások csak áttételesen hatnak (pl.: háborúk, egyes valuták árfolyamváltozása).

A környezetből érkező változásokat általában az **információk** segítségével ismerhetik meg a vállalatok. Nélkülük helyes gazdasági döntést nem lehet hozni. Ezért tartjuk az információt fontos termelési tényezőnek.

5. A vállalatok versenye

A profitért folyó küzdelem valamennyi vállalkozás jellemzője. A gazdasági versenyt úgy határozhatjuk meg, mint egy komplex gazdasági-társadalmi jelenséget. Legáltalánosabban megfogalmazva olyan helyzetet takar, amelyben az eladók (vállalkozások vagy vállalatok) egyéni üzleti céljaiktól (profitnövelés, minél magasabb piaci részesedés megszerzése, vagyis minél több pénz megszerzése) vezérelve és egymás céljaitól függetlenül versengenek a vevők (fogyasztók) kegyeiért, a piacok megszerzéséért.

A verseny pozitív hatása, hogy technikai újításokra, az erőforrásokkal való ésszerű gazdálkodásra ösztönöz. A fogyasztók vásárlási döntéseikkel „szavaznak” a vállalatokról. A vállalatok igyekeznek jól megközelíteni ezeket a gazdasági voksokat.

A piactudományra általánosan jellemző versengésben nagy különbség mutatkozik, ha egy-egy termék, szolgáltatás piacát megvizsgáljuk. Nem tapasztalunk versenyt például a víz- és gázszolgáltatók piacán, de sokkal inkább a mobilszolgáltatóknál, vagy akár a kozmetikumok piacán.

A verseny jellegét meghatározza

- hányan állítják elő az adott terméket, szolgáltatást.
- mekkora tőke szükséges a termelés beindításához.

könnyű, vagy nehéz a be- illetve kilépés a termék, szolgáltatás piacáról (vannak-e szabadalmak, egyéb jogszabályok).
egyedi, vagy tömegtermék piacáról van szó.

Mindezek alapján megkülönböztetünk

tökéletes versenyt, amikor sokan, viszonylag kis tőkével, tömegterméket állítanak elő,
oligopol versenyt, amikor néhány nagyvállalat uralja a piacot és márkázott terméket,
szolgáltatást kínálnak (mobil-szolgáltatók),
monopóliumot, amikor egyetlen előállítója van a terméknek, szolgáltatásnak.

Vannak még átmeneti formák, amikor néhány nagyvállalat mellett sok kisebb is vállalkozás is működik.

Minél közelebb van egy termék piaca ahhoz, hogy egyetlen nagyvállalat uralja, annál kevésbé kényszerül rá a cég, hogy éljen a verseny eszközeivel. A még eladható legmagasabb áron tud értékesíteni, halogatja a technikai újítást és mindent megtesz azért, hogy pozícióját megőrizze. Ezen a helyzeten a fogyasztók kevésbé, az állam sokkal inkább tud segíteni, jogszabályokkal, árelenőrzéssel tereli a versenyhelyzet felé a monopóliumokat.

12. A garázscégtől a multinacionális nagyvállalatig

1. Pénzt csak pénzből lehet csinálni ...

Számtalan vállalkozási ötlet bukik meg mindjárt azon problémán, hogy az ötlet tulajdonosának nincs elegendő pénze, azaz tőkéje a megvalósításhoz. Ha mégis, és el is tud indulni, nem biztos, hogy a helyi piacokon túl tud lépni, országos, vagy akár nemzetközi hírnévre tud szert tenni. Az életképes ötlet számára a korlátot sokszor a tőkehiány okozza. A vállalkozás pénzzel való ellátását **finanszírozásnak** nevezzük. A finanszírozás biztosítja az induláshoz, a befektetéshez szükséges pénzforrást. Finanszírozhatjuk az ötletet saját forrásból és idegen forrásból is. Más és más lehet a saját forrás egy családi vállalkozás és más egy már működő kis illetve nagyvállalat esetében. A leggyakrabban előforduló források:

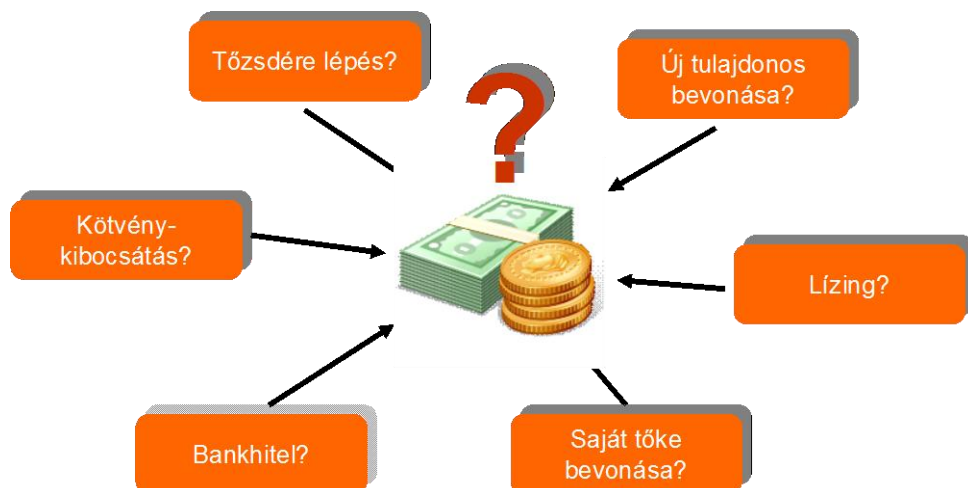
Saját források

- Korábbi megtakarítás (készpénz, bankbetét, már működő vállalkozás éves nyereségének a termelésbe történő visszaforgatása stb.)
- Meglévő tulajdon (ház, autó, számítógép, mezőgazdasági gép, földterület, értékpapír stb.)

Idegen források (külső források)

- Hitelek
 - Bankhitelek (kamat ellenében a bankoktól felvett hitelek)
 - Kereskedelmi hitel (amikor a vásárolt áruért később kell fizetni)
- Bérlet (Lízing) idegen termelési eszközök használata
- Értékpapír kibocsátása
 - Hitelezési viszonyt megtestesítő kötvény
 - Tulajdont, részesedést biztosító részvény
- Külső tőke bevonása közös társaságba

A külső, idegen forrásokat a vállalatok leggyakrabban - **közvetítők** segítségével - a pénz- és tőkepiacon találják meg.

2. A pénzügyi piac, ami nélkül a vállalatok nem élhetnek

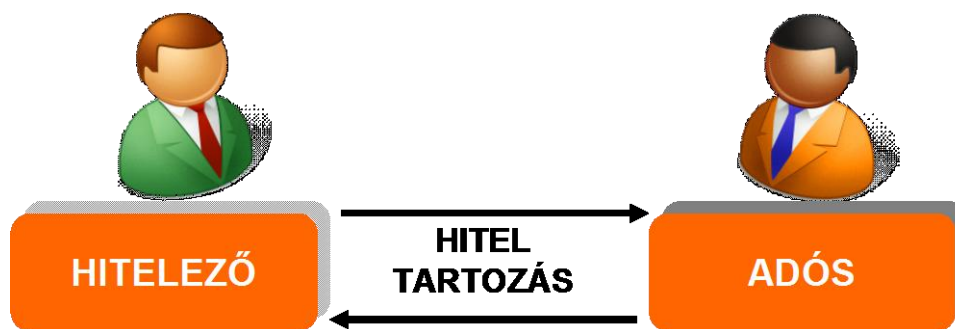
A **pénzügyi piacokon** (pénz- és tőkepiacok) gyűlnek össze a gazdaságban azok a hosszabb-rövidebb ideig szabad pénzeszközök, amelyeket tulajdonosuk egyelőre más célra nem használ fel. Ugyancsak ezen a piacon jelennek meg a pénzügyi forrásokat kereső, igénylő szereplők. Készen áll tehát a piac két oldala: a kereslet és a kínálat. **Közvetítő intézményei** azok a bankok, befektetési társaságok, egyéb szereplők, amelyek a kínálatot gyűjtik és a keresleti oldalnak - üzleti megfontolások alapján, haszon reményében – továbbadják.

3. Mire tanít a hitel?

Amikor hitelt veszünk fel, lényegében holnapi pénzt cserélünk maire. A **hitelfelvevő** ugyanis hamarabb jut pénzhez, és hamarabb költi azt el, mint ahogy rendelkezésére állt volna: azaz több pénzzel fog rendelkezni a jelenben. Ugyanakkor a felvett összeget a **jövőben** (gyakran részletekben) fizeti vissza, amivel lemond **jövőbeni jövedelme** egy részéről.

A hitel két szereplője:

A **hitelező**, a pénz tulajdonosa csak akkor hajlandó lemondani pénzének használatáról, ha cserébe nagyobb összeget kap vissza. Ez a növekedés a **kamat**, a kölcsöntőke használati díja. Általában a kölcsönadott összeg meghatározott százalékában fejezik ki. Ekkor **kamatláb**nak nevezzük (Például: ha a kamatláb 10 %, a kölcsönkapott összeg felül annak további 10 %-át is vissza kell adni a hitelezőnek.)

A **hitel** a kölcsöntőke ideiglenes átengedése **kamat** ellenében.

Az a vállalkozás, amely külső forrásként hitelt vesz igénybe, és ezáltal kamatfizetési kötelezettsége is keletkezik, úgy kell befektesse a kölcsönvett tőkét, hogy ki tudja majd fizetni a törlesztő részleteket és a kamatterhet is. Ha rossz döntést hozott, akkor csak a saját tőkéjét felélve tudja a hitelt visszafizetni. **Tehát a hitel és a kapcsolódó kamat megtérülési követelményt támaszt a hitelt felvevő vállalkozással kapcsolatban.**

Általánosságban elmondható, hogy a tőke alkalmas kamatszerzésre, hiszen pénz formában kölcsön adható. Ezt tovább gondolva, a tőke vállalkozásba történő befektetéséből származó jövedelmezőségének meg kell haladnia az egyszerű kölcsönadásból származó kamatbevételt!

Foglaljuk össze, mire tanít a hitel és a kamat!

- I. Egy vállalkozás akkor működik hosszú-távon sikeresen, ha a vállalkozás jövedelmezősége meghaladja a hitel kamatlábát, (százalékban kifejezve).
- II. A pénznek – mivel kölcsönadható – időértéke van, azaz képes jövedelmet termelni.
- III. A mai pénz értékét tekintve közvetlenül nem hasonlítható össze a jövőbeni pénzzel.

4. A vállalkozások ruhája – azaz milyen vállalkozási formát válasszunk?

Barátaimnak rendszeresen készítek honlapot, sőt már nagyobb családukban is rendeltek tőlem. De ha már piacra dolgozom, számlát is kell adnom. Ehhez viszont vállalkozást kell létrehoznom. Melyiket válasszam?

Bolhapiac Nyrt, Alma Bt., Első Magyar Borház Kft., Borostyán Zrt., Katica Kkt. és még végtelenül sorolhatnák a különböző vállalatneveket, amelyek a **vállalkozások formájára** is utalnak.

A vállalkozások tevékenysége és a működésükhöz szükséges források nagysága alapján más és más társasági formát célszerű választani. Azok a vállalkozások, amelyek viszonylag tőkeigényes tevékenységet végeznek, általában több személy tőkét egyesítik, ezért a **társas vállalkozási formát** érdemes választaniuk. Ezzel szemben a saját munkán alapuló, kisebb tőkeigényű tevékenység esetében egyéni vállalkozási forma is elegendő. Természetesen mindig akadnak kivételek, hiszen egyes személyek is rendelkezhetnek nagy tőkével. Számukra az egyéni cég, egyszemélyes társaság (kft., rt.) forma is választható.

Foglaljuk össze az egyes formák legfontosabb jellemzőit, előnyeit, hátrányait. Előjáróban néhány fontos fogalmat célszerű megismerni.

Korlátlan felelősség

Aki egy vállalkozásban korlátlan felelősséget vállal, az a személy nem csak a vállalkozásba bevitt vagyonával, hanem az attól független magánvagyonával is felel a társaság tartozásaiért. Például az a fűtésszerelő egyéni vállalkozó, aki hitelbe vette meg egy társasház fűtésrendszerének kialakításához szükséges anyagokat, szerelvényeket akkor is ki kell fizesse tartozását, ha a társasház az ő munkáját nem fizette ki. Ebben az esetben a fűtésszerelő kénytelen lesz eladni a saját autóját, esetleg egyéb vagyontárgyát, nevén lévő lakását stb. (Természetesen pert indíthat a társasház ellen, de ennek nincs köze az ő kötelezettségeihez, vállalkozásában vállalt korlátlan felelősségéhez.)

Korlátolt (korlátozott) felelősség

A korlátolt felelősség azt biztosítja, hogy teljes egészében szétváljon a társaságba bevitt, kockázatos vagyon és a magánvagyon. Ugyanis ha fűtésszerelőnk például korlátolt felelősségű társaságot - kft-t- hozott volna létre, akkor a társaság vagyona erejéig vállal csak felelősséget, de a magánvagyon, saját autója, lakása megmarad. (Természetesen a társaság számára pótbefizetésre kerülhet sor, de a magánvagyon teljesen elkülönül a társaság vagyonától.)

Egyetemleges felelősség

Az egyetemleges felelősség legalább két személy esetében értelmezhető. Vállalásukkal azt fejezik ki, hogy mindketten, egymástól függetlenül, de egyszerre vállalnak felelősséget valamiért. E vállalás a társasági jogban a korlátlan felelősséghez kapcsolódik. Képzeljük el, hogy két fűtészszelő egy általuk létrehozott közkereseti társaságban dolgozik, és hitelbe vették meg egy társasház fűtésrendszerének kialakításához szükséges anyagokat, szerelvényeket. A munka elvégzése után a társasház nem fizette ki őket. Ezek után mindegy, hogy ki hozta a kockázattal járó döntést, ki végezte a munkát. Az a fűtészszelő lesz kénytelen eladni a saját autóját, esetleg egyéb vagyontárgyát, nevében lévő lakását stb., akinek egyáltalán van. Tehát bármelyikükön behajtható a követelés. Vétlenül is járhat nagyon rosszul kettejük közül valaki, de akár mindketten is.

Jogi személy

A jogi személy egy sajátos, mesterségesen - jogszabály által - létrehozott személy. Mi emberek a jog szerint természetes személyek vagyunk. A vállalkozási formák között vannak jogi személyiséggel rendelkezők. Ezek közös lényege, hogy az őket létrehozó tagoktól elkülönült vagyonnal és szervezettel rendelkeznek. A jogi személyek mindig természetes személyeken keresztül (emberek, ügyvezetők) képviseltetik magukat.

Vállalkozási forma	Alaptőke	Felelősség	Személyes közreműködés, tagok száma	Jogi személyisége
Egyéni vállalkozás	Nincs előírva	Korlátlan	szükséges	nincs
Közkereseti társaság (kkt.)	Nincs előírva	Minden tagra korlátlan és egyetemleges	nem kötelező, min.: 2 fő	nincs
Betéti társaság (bt.)	Nincs előírva	Beltag: korlátlan és több beltaggal egyetemleges Kültag: a vagyoni betétig korlátozott	nem kötelező, min.: 2 fő (1 kültag, 1 beltag)	nincs
Korlátolt felelősségű társaság (kft.)	Min.: 500 ezer Ft (egy személyes társaság esetén 100 000 Ft)	A társaságé, a kft vagyónának erejéig korlátlan, a tagoké korlátozott (de feltételekkel!)	nem szükséges, Min. 1 tag, jellemzően több	van
Részvénytársaság (rt.)	Min.: 5 millió Ft a zártkörűen működő rt esetén, min.: 20 millió nyilvánosan működő rt esetén (kivétel pénzügyi vállalkozások)	A társaságé, az rt. vagyónának erejéig korlátlan, a tagoké a részvény erejéig korlátozott	nem szükséges, min.: 1 tag, de jellemzően több	van

Az egyéni vállalkozás, közkereseti társaság, betéti társaság könnyen létrehozható, alacsony tőkeigényű forma, ugyanakkor a korlátlan felelősség terhét kell vállalni. A kft., rt. létrehozásához lényegesen több tőke szükséges, működtetése, számvitele bonyolultabb, viszont a korlátolt felelősség miatt kedveltebb vállalkozási formák. A formaválasztás **eldöntésekor** tehát kulcskérdés a **korlátolt**, vagy **korlátlan felelősség**, valamint a **tőkeigény** mérlegelése.

Az állam

13. Az állam, mint gazdasági szereplő

1. „Az állam én vagyok!” – vagy még sem?

„Az állam én vagyok” - mondta XIV. Lajos. Mennyivel könnyebb volt őt azonosítani és milyen nehéz ma nyakon csípni, ki is az állam?! Hol és mikor ragadható meg? Próbáljuk meg tetten érni életünkben!

Természetesnek tartjuk, hogy a diákok kedvezményesen utazhatnak, többen ingyenes tankönyvben, a rászorulóknak szociális segélyben részesülnek. Örülünk, ha végre felújították az orvosi rendelőt, a városi uszodát, vagy ha beköltözhettek az állami kamattámogatással épült új lakásba. Bosszankodunk, ha az áfa emelkedése miatt drágább lesz a mozijegy, a kinézett számítógép, vagy ha bérünkből adót vonnak le.

Ki, vagy mi is az állam? Hogyan gazdálkodik? Miért nem ad több támogatást, pedig annyi helyre tudnánk tenni a pénzt... Kinek a pénzt?

Ezek, vagy hasonló kérdések, gondolatok vetődhetnek fel bennünk, ha az állam gazdasági szerepvállalása kerül szóba. Elsőként tisztázzuk, hogy mit értünk állam alatt.

A fogalom minket gazdasági szempontból érdekel, tehát azok a központi, az egész nemzetgazdaságra ható kormányzati szervek (minisztériumok, hatóságok stb.) és az önkormányzatok tartoznak ide, amelyek a többi gazdasági szereplőtől jövedelmet vonnak el, és azok felhasználásáról döntenek. A központi szervek, valamint a helyi önkormányzatok gazdálkodása költségvetésben foglalható össze.

Miért nem vállalatokkal végeztetünk mindent? Miben ragadható meg az állam gazdálkodásának sajátossága?

Szemben a vállalkozói döntésekkel, amelyeket alapvetően a nyereségérdekeltség jellemez, az **állami döntéseket nem kizárólag a gazdasági racionalitás hatja át**. A gazdaság és a társadalom egészének érdeke időnként nem esik egybe a szigorúan nyereségérdekeltektől gazdálkodással. Hogyan is lehetne kimutatni egy könyvtár, egy kutatóintézet, egy múzeum, egy köztéri szobor, egy ünnepség közvetlen gazdasági hasznát? De ha ezekre nem költenénk, akkor szegényebbek lennénk, csak más értelemben.

2. Mi tette szükségessé az állami szerepvállalást?

A sok konkrét indokot rendszerezve a következő fő érveket gyűjthetjük össze:

A) A piaci működés ellentmondásai

A piaci **verseny** előnyei mellett sok problémát is felvet. A gazdaság egyes szereplőit tönkretesz, lehetetlenné téve számukra a folytatás lehetőségét (pl.: mezőgazdasági árverseny). A **piaci erőviszonyok**, lehetőségek eltérése miatt vannak olyanok (például a kis- és középvállalkozások), melyek esélytelenül, védtelenül vesznek részt a versenyben. A **monopóliumok** léte más problémát is felvet, hiszen akik egyedül állítanak elő, szolgáltatnak, azok megfosztják a vevőiket, vagy éppen szállítóikat a verseny lehetőségétől, előnyeitől. Mindezek tehát a **közérdeket** szolgáló akaratban, döntésben megjelenő beavatkozást tesznek szükségessé.

B) A külső hatások (externáliák) problémája

Externáliák vagy külső gazdasági hatások akkor lépnek fel, amikor egy bizonyos tevékenységből származó költségek vagy előnyök olyan szereplőnél jelennek meg, aki a tevékenységben nem kívánt részt venni. Jól emlékezünk folyóink külföldről származó **szennyezésére** (Tisza, Rába), de megéljük a növekvő autóforgalomból származó zaj, bűz, légszennyezés problémáját is. A szomszéd hangos éjjeli zenehallgatása zavarhatja álmunkat, de jó néven vesszük, ha pl. megjavítja a kerítést. A szomszédal nekem kell szót értenem, de a tiszai szennyezéshez hasonló problémák megoldását már az államtól várjuk.

C) Közjavak termelése

Egy-egy termék előállítása túl nagy kockázattal, nagy befektetéssel jár, amit a magántőke nem biztos, hogy vállal (hídépítés), vagy nagyon drágán, fizetség ellenében nyújtana, így akadályozná a megszokott működést, a mindenki számára elérhető szolgáltatást. A társadalom érdeke azt kívánja, hogy egészséges és művelt, szaktudással rendelkező emberek éljenek az országban. Tehát például az oltásokat ne csak azok kapják meg, akik megtehetik, hogy megvásárolják, iskolába ne csak azok járhasanak, akik ki tudnak fizetni az oktatás költségeit. A **tiszta közjavakra** az a jellemző, hogy közvetlenül nem fizetünk értük, használatukból senki sem zárható ki, fogyasztásuk gyakran közösen történik. Ezek termelése és elosztása, forgalmazása az állam közreműködésével valósul meg.

3. Az állami szerepvállalás területei

A megoldásra váró problémák jelzik az **állami szerepvállalás területeit**. Az állam gazdasági tevékenysége nagyon sokrétű, amit az alábbi táblázat foglal össze:

Az állam feladatkörei	Ezek tartalma
A gazdasági működés jogi, intézményi kereteinek biztosítása	A gazdaság, a piac működéséhez meg kell teremteni azokat a jogszabályokat, hatóságokat, amelyek a minden szereplőre érvényes szabályokat meghatározzák és betartatják. A magántulajdon védelme, a vállalkozás szabadsága, a fogyasztók-, a verseny védelme, az adózás mikéntje mind-mind jogszabályokat kíván, amelyek betartásáról is gondoskodni kell.
Stabilizációs feladatkör	A piac önszabályozó szerepe nem mindig vezet gazdasági egyensúlyhoz. Munkanélküliség, infláció, gazdasági visszaesés, deficit kísérheti működését. Ezek ellensúlyozása, kezelése szükséges, amelyet és az állam gazdaságpolitikája valósít meg
Redistribúciós (újraelosztási) feladatkör	Az adórendszer segítségével jövedelmet von el a gazdaság szereplőitől és ebből transzfereket (ellenszolgáltatás nélküli jövedelmet) juttat más szereplőknek. A jövedelemelvonás mértéke – legalábbis a szándékok szerint – igazodik a jövedelemtermelő képességhez. A magasabb jövedelemmel rendelkező szereplők nagyobb mértékben, míg az alacsonyabb jövedelműek kisebb mértékben, vagy egyáltalán nem járulnak hozzá a közkiadásokhoz.
Allokációs feladatkör	Mindazokat az állami tevékenységeket foglalja magában, amelyek a gazdaságban megtermelt termékek és szolgáltatások mennyiségére, összetételére, minőségére hatnak. Ennek keretében az állam közjavakat termel, vagy termeltet, externáliákat kezel, korlátozza a monopóliumokat, támogatja az útépitést, a tömegközlekedést, a mezőgazdasági árakat stb.

Sokat vitatkoznak a közgazdászok az állami szerepvállalás mértékének nagyságáról. Egyesek a minimumra szeretnék szorítani, és a piacnak minél nagyobb szerepet száni, míg mások természetesnek tartják, hogy az állam az országban megtermelt GDP jelentős részének felhasználásáról dönt.

4. Miből gazdálkodik az állam?

Az előzőekben felsorolt közösségi feladatok ellátását, működtetését szolgáló „pénztárcát” **államháztartásnak** nevezzük. A közösségi feladatok jelentkezhetnek: központilag (országosan), régiókban és a helyi településeken. Az államháztartás az alrendszerain keresztül működik, ezzel megosztja a feladatokat és a feladatok ellátásához összegyűjtött forrásokat.

Az államháztartás alrendszerei:

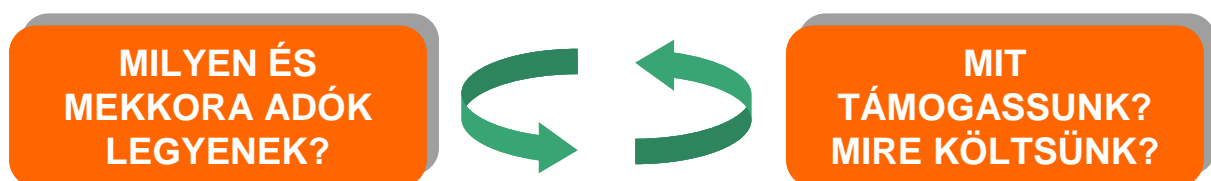
Az EU-hoz való csatlakozás következtében az adóbevételek egy része az Unió költségvetésébe vándorol, ahonnan különböző fejlesztési célokhoz többletforrásokhoz jutunk.

Központi költségvetés

Tartalmilag az állam társadalmi és gazdasági tevékenységének pénzügyi alapja, a fentiekben megismert stabilizációs, redistribúciós és tőkeallokációs feladatok megvalósítását szolgálja. A megfogalmazott célokat és a hozzárendelt eszközöket **költségvetési politikának** is nevezzük.

Formailag az állam várható bevételeinek és kiadásainak tervszerű és számszerű szembeállítására adott időszakra, általában egy évre vonatkozóan.

A **költségvetési politika** három fő területe a bevételek és kiadások szabályozása illetve ezek együttes befolyásolása.

A **bevételek szabályozása** elsődlegesen az adórendszeren keresztül történik. Az adók elvonásokat jelentenek a gazdaság szereplőitől. Ezek fajtáin és mértékükön keresztül fejtik ki hatásukat a gazdaság szereplőire. (Ezt a következő, III./14. leckében vizsgáljuk.)

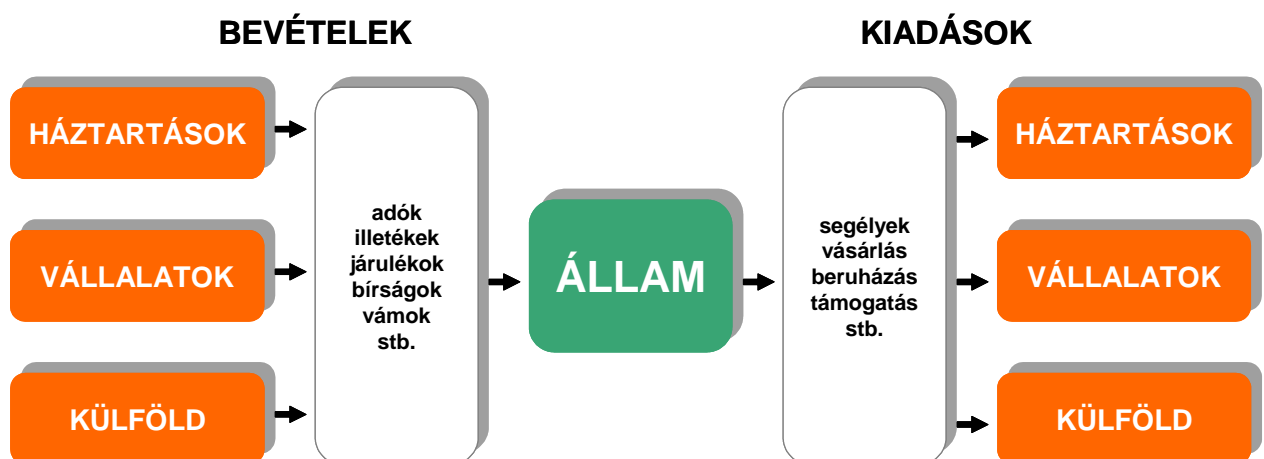
Az **állam kiadásai** lehetnek vásárlások az árupiacon (számítógép beszerzés, személygépkocsi vásárlás, utépítés, intézmények működtetése, épületek felújítása stb.), vásárlások a munkaerőpiacon (közigazgatási dolgozók, egészségügyben, oktatásban dolgozók bére stb.), és lehet ellenszolgáltatás nélküli juttatás, transzfer, amellyel a háztartásokat támogathatja, elmaradott térségeket fejleszthet stb.

Az állam szerepvállalása legjobban a **költségvetési kiadásokon** keresztül ragadható meg. A kiadások szerkezete, összetétele jól mutatja, hogy az állam milyen funkciókat vállal magára. Ha ezek a funkciók bővülnek, akkor vagy a kiadások átcsoportosításával (más funkciók kisebb keretből történő megvalósításával), vagy a bevételek megnövelésével teremthet forrást rájuk az állam.

Ez az oka annak, hogy a **költségvetés tárgyalásakor** mindig nagyon élénk **vita** zajlik a parlamentben. A vita lényege éppen abban rejlik, hogy a bevételeket az állam milyen feladatokra használja fel. Nem is olyan könnyű a döntés: Az oktatás fejlesztésére? A honvédelem erősítésére? Az egészségügyi ellátás növelésére? A szociális ellátás javítására? Gazdaságfejlesztésre? Munkahelyteremtésre? Határon túli magyarok támogatására? Útépítésre? Stb. Mindegyik kiadási cél fontos, ezért csak úgynevezett prioritások (előbbre sorolt célok) felállításával lehet a bevételeket és kiadásokat egyensúlyban tartani. Ebben a sorrendben mutatkozhat meg leginkább egy-egy kormány gazdaságpolitikai célja.

A bevételek és kiadások oldala tehát egymással szorosan összefügg. Az egyik oldalon bekövetkező változás hat a másik oldalra, és viszont is. Ezért mindig összefüggésükben célszerű vizsgálni őket.

A gazdasági szereplők és az állam kapcsolatának modellje

14. Az állam pénztárcája

1. Az állami költségvetés

Az **állam pénztárcáját** az állami költségvetés testesíti meg, amely az állam várható bevételeinek és kiadásainak tervszerű és számszerű szembeállítását általában egy évre vonatkozóan. Legegyszerűbben a következő módon szemléltethetjük:

Az állam bevételei	Az állam kiadásai
adók és adó jellegű elvonások	kormányzati vásárlások
	transzferek

Az állam bevételei

Ha az országgyűlés által elfogadott költségvetés fontosabb bevételeit vesszük sorra, akkor a főbb bevételi tételek a következők:

- gazdálkodó szervezetek befizetései (nyereségadó, vám és importbefizetések, állami vagyon utáni részesedés, játékadó, különleges helyzetek miatti befizetések stb.);
- fogyasztáshoz kapcsolódó befizetések (általános forgalmi adó, fogyasztási adó, jövedéki adó);
- lakossági befizetések (személyi jövedelemadó, egyéb adó és illetékbecfizetések);
- központi költségvetési szervek befizetései (pl.: rendezvényszervezés, -biztosítás bevételei);
- önkormányzatok költségvetési szerveinek befizetései;
- nemzetközi pénzügyi kapcsolatokról származó befizetések;
- pénzintézetek befizetései,
- rendkívüli adók (váratlan okból felmerülő pénzügyi hiány, kiadási többlet fedezésére, pl.: természeti katasztrófa, gazdaság-pénzügyi válság, súlyos eladósodottság).

Az állam kiadásai

Ha az országgyűlés által elfogadott központi költségvetés fontosabb kiadásait vesszük sorra, akkor a főbb kiadási tételek:

- gazdálkodó szervezetek támogatása (termelési árkiegészítés, ágazatok támogatása stb.);
- fogyasztói árkiegészítés (például a gázárak támogatása);
- felhalmozási (beruházási) kiadások (útépítés, hídépítés, kórházfelújítás stb.);
- hozzájárulás a társadalombiztosításhoz (pl. nyugdíjak, egészségügyi kiadások, gyógyszer-támogatás stb.);
- szociális ellátás, támogatás, segélyek;
- központi költségvetési szervek támogatása (minisztériumok, iskolák, kórházak működtetése, közszolgálati tv csatorna stb.);
- önkormányzatok támogatása (szegény térségek önkormányzatainak támogatása);
- elkülönített állami pénzalapok támogatása;
- nemzetközi pénzügyi kapcsolatokról adódó kötelezettségek;
- adósságszolgálat, kamattérítés (korábbi hitelek részletei, lakásépítés támogatása stb.);
- tartalék;
- egyéb kiadások.

2. Mi a hatása az állami kiadásoknak?

A sokféle kiadás egyesével is fontos, hiszen egy-egy általunk is ismert alapítvány, iskola, kórház működése múlik az állami támogatáson. A kiadások összessége a gazdaság egészére gyakorol befolyást. Az állami kiadások hatásukat tekintve két fő részre oszthatók.

Egyik csoportba azok a kiadások tartoznak, amelyek

- egyrészt a **termelési tényezők piacáról** vonnak el erőforrásokat (munkaerőt, gépeket, földet, ingatlanokat),
- másrészt az **árupiacon jelentenek keresletet** (papírt, írószert, benzint, élelmiszert, autót stb. vásárolnak, használnak el intézményei).

A vásárlásokon keresztül az állam piacalakító tényezővé válik, keresletet támaszt az általa vásárolt termékek, szolgáltatások iránt. Akiktől vásárolja, megrendeli ezeket, bevételre tesznek szert. Az állam biztos vevő, ezért versenyeznek az állami megrendelésekért. Annak érdekében, hogy elkerüljék az állami tisztviselők megvásárlását (a korrupciót), közbeszerzési eljárással lehet az állami pénzeket felhasználni.

A kiadások **másik csoportját** a **transzferek** jelentik, amelyek jövedelmet juttatnak (segély, családi pótlék stb.) egyes társadalmi csoportoknak, rétegeknek. Ebből részesedik családunk, illetve ingyenes tankönyv, utazási kedvezmény formájában a diákok is. A pénz formájában kapott támogatások vásárlásainkon keresztül hatnak az árupiacon.

Érdemes megjegyezni, hogy az állam által áruvásárlásra elköltött adóbevételek közvetlenül és teljes egészükben **keresletnövelő** piaci tényezők, míg a transzferkifizetésekre fordított összegből a **háztartások** meg is takaríthatnak.

3. Az adók fogalma és fajtái

Az állami bevételeket biztosító **adó** közvetlen ellenszolgáltatás nélküli jövedelemátengedés, amelyet az állam kényszer útján hajt be.

Az adók csoportosítása:

Az **adók** a költségvetés bevételeit biztosítják, forrásul szolgálnak a kiadások finanszírozására. Ha a kormány gazdaságpolitikai céljai megvalósítása érdekében új feladatot tervez megvalósítani (például ha a munkanélküliséget szeretné csökkenteni új munkahelyek teremtésével, és ennek érdekében az infrastruktúrát fejleszti), akkor ezt a többi kiadási tétel változatlanul hagyása mellett csak új **forrás** biztosításával, azaz új adó bevezetésével, vagy a korábbi adók megemelésével tudja megtenni.

Amikor ezt megteszi, tisztában kell legyen azzal, hogy az egyes szereplőkre és a makrogazdaság egészére milyen hatást gyakorol.

Az **adóztatás** bevezetése vagy az adóterhek emelése a gazdasági szereplők, például családunk jövedelmét csökkenti. Ennek **hatása összetett**:

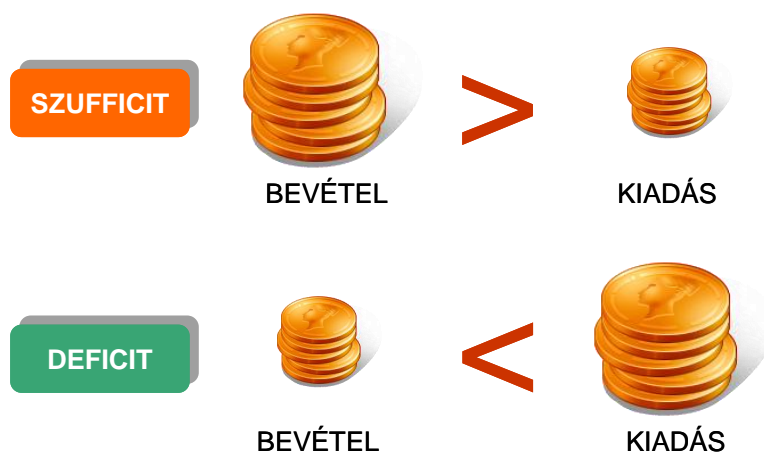
- Egyrészt csökkenti a megtakarításokat és ezáltal a nemzetgazdaság összes keresletét (ha csökken a családunk jövedelme, fogyasztásunk fenntartása mellett kevesebbet takarítunk meg).
- Másrészt csökkenti a háztartások fogyasztási keresletét, szabadon elkölthető jövedelmünket és ezáltal szintén az összkeresletet (lehet, hogy jövedelemcsökkenésünk miatt lemondunk bizonyos cikkek vásárlásáról).
- Harmadrészt a csökkenő jövedelem bérharcokra készíti a munkavállalókat, akár szüleinket is. A béremelkedés a vállalati költségnövekedését vonja maga után, ami esetleg elbocsátásokkal jár. Ezen keresztül a foglalkoztatás csökken, a munkanélküliség nő. A vállalatok csökkenő termelése kevesebb árut eredményez a gazdaságban.

A foglalkoztatás csökkenése, a munkanélküliség növekedése a háztartások jövedelemcsökkenésén keresztül további keresletcsökkenést hoz a gazdaságban. A vállalati szférát az adóemelés a költségnövekedésen keresztül érinti. Ez áremelkedést, vagy kevesebb termelést, azaz kínálat csökkenést von maga után. A különböző hatások erősségétől, gyorsaságától függ, hogy az árakra milyen hatást gyakorol az adóváltozás. Hozzájárulhat az infláció növekedéséhez is.

Összességében megállapíthatjuk, hogy az adóterhek emelkedése mind a kereslet csökkenését, mind pedig a kínálat visszafogását eredményezi, tehát gazdasági visszaesést, ún. dekonjunkturális folyamatokat indít el a makrogazdaságban.

4. Mi van, ha nincs egyensúly?

A költségvetés éves bevételei és kiadásai ritkán egyeznek meg pontosan. Elvileg előfordul, hogy a bevételek meghaladják a kiadásokat, de sokkal gyakrabban fordul elő, hogy a kiadások múlják felül az állami pénztárca bevételeit. A bevételi többletet **sufficitnek**, a kiadási többletet **deficitnek** nevezzük.

Ahogy a háztartásoknál, úgy az államnál is meg kell oldani a **hiány problémáját**. Ez lehet rövid távú probléma, de tartósan is előállhat a túlköltekezés esete. A hiány fedezetére fel lehet venni hitelt a bankoktól. Érdeemes tudni, hogy 1997-óta a Magyar Nemzeti Bank nem nyújthat hitelt az államnak és nem vehet magyar állampapírt sem. Ez erősíti a bank függetlenségét és az árstabilitást (lásd a bankrendszer feladata).

Az államháztartás hiányának modern kezelési módja, hogy a gazdaság valamennyi szereplőjét mozgósítva **kötvényeket (állampapírokat) bocsát ki** az állam és ezek megvásárlására ösztönzi a lakosságot, vállalatokat, sőt külföldi szereplőket is. A külföldi befektetők csak magas kamat mellett, vagy nem is vásárolnak a nagy mértékben eladósodott államoktól. A magyar állam adósságaival kapcsolatos teendőket az Államadósság Kezelő Központ Zrt. látja el.

Az állam által kibocsátott papírok két fő csoportját a lejárat, azaz visszafizetési idő szerint különböztetjük meg:

- az egyéves, vagy annál rövidebb futamidejű állampapírok a **kincstárjegyek**,
- az egy évnél hosszabb lejáratú állampapírok az **államkötvények**.

Az állam is eladósodhat?

Igen, ha nem csak egy-egy évben, hanem tartósan deficités. Az **állam tartós eladósodása** - akárcsak a családokban -, sok problémát vet fel. Az évek óta tartó folyamatot nehéz megtörni. Könnyű kimondani, hogy a kiadásokat csökkenteni kell, vagy a bevételeket növelni kell. Ha megszoktuk, hogy bizonyos szolgáltatásokat, intézményeket az állam a közös adókból finanszírozza, akkor nem szeretnénk ezen változtatni. Ha szigorú, racionális gazdálkodást vár el az állam, akkor bizony sor kerülhet iskolabezárásra, összevonásra, vasúti jegytámogatás csökkentésére. Azon nyomban tiltakozunk, és szeretnénk, ha máshol spórolnának. Az újabb ötlet újabb ellenálláshoz vezet.

Ha a bevételek növelésével szeretne az állam pótlólagos forráshoz jutni, az adózók ellenállására számíthat. Ekkor szoktak többen „eltűnni” a legális gazdaságból és „láthatatlanná válni” az adóbefizetés szempontjából. De akkor a látható adózók terhei nőnek. Ez pedig sem nem igazságos, sem nem ésszerű.

Az állami eladósodása egy bizonyos szint fölött már veszélyezteti az ország gazdasági stabilitását, a növekedés lehetőségét, ami számos országban **aktuális problémát** jelent, Ennek nemzetközi összefüggései is fontosak, hiszen például az Európai Unió tagjaként

Magyarország is tapasztalja, hogy egy nagyobb térség gazdasági stabilitását, valamint az euró árfolyamát hogyan befolyásolja a tagállamok pénzügyi helyzete.

15. „Ki fizeti a révészt”, avagy hogyan és miért adózunk?

1. Ki fizeti a révészt?

A kérdés szimbolikus, hiszen nem csak a révész szolgáltatásával kapcsolatban tehetjük fel a kérdést. Valahányszor felmerül, amikor azt keressük, ki vállalja az anyagi terheket, felelősséget egy szinte mindenki által kívánatos termék vagy szolgáltatás elkészítésért, nyújtásáért. Ki fizesse az orvosi vizsgálatot, a kórházi ellátást, az időjárás-előrejelzést, az utcai közvilágítást, a rendőrt, az iskolát, a könyvtárat, a tudományos kutatást? Ha ezekre mind az a válaszuk, hogy a közösség közös pénzéből fizessük, akkor szétterítjük a költségeket, és nem a szolgáltatást igénybe vevőt, hanem valamennyi, a közpénzhez hozzájárulót (adózt) terheljük. Felmerül a kérdés, hogy a termékek, szolgáltatások mely körét kell közösen finanszírozni. Nincs határozott válasz, de általában a következő termékek és szolgáltatások csoportok kerülnek bele:

- amelyek fogyasztása nem hagyható a fizetőképességre (például oktatás, védőoltások stb.)
- amelyek esetében túlságosan nagy lenne az egyén költsége (veseműtét, transzplantációk stb.)
- amelyeket mindenki igénybe vesz, senki nem zárható ki, fogyasztója nem azonosítható (közvilágítás, honvédség működtetése, ünnepségek költsége stb.)

A **közpénz** a társadalom tagjainak, a gazdaság szereplőinek (háztartások, vállalatok) befizetéseiből származik. Alapvető formája már régóta az adó. Az az „intézmény”, amely az adót begyűjti, és a közösség érdekében dönt a felhasználásról és felhasználókról: az állam.

2. Az adó

Az **adó** az állami feladatok megvalósítását szolgáló **pénzbeli befizetési kötelezettség**, egyfajta közvetlen ellenszolgáltatás nélküli jövedelemáramlás a gazdaságban. Az adók képezik az állami költségvetés bevételeit. (Az állami vállalatok által esetlegesen elért nyereség, illetve adója is a költségvetés bevételeit gyarapíthatja.)

A gazdasági szereplők számára kötelezően előírt állami befizetések legfontosabb formái lehetnek:

- adó;
- illetékek, díjak (Az állami szervek közvetlen szolgáltatásaiért fizetett díj. Pl.: útlevelezés díja.);
- járulék (A társadalombiztosítás bevételeit biztosítja: nyugdíj, illetve egészségbiztosítási járulék.);
- bírság (Bizonyos jogszabályok be nem tartása esetén kirótt befizetési kötelezettségek. Pl.: Gyors hajtás.);
- vám (EU-n kívüli országból érkező áru kivetett sajátos adó.).

Az adórendszerről általában

Az **adórendszer** azoknak az adóknak (adónemeknek), adó jellegű jövedelem elvonásoknak és beszedési módjának az összessége, amelyeket egy adott államban együtt, egyszerre alkalmaznak.

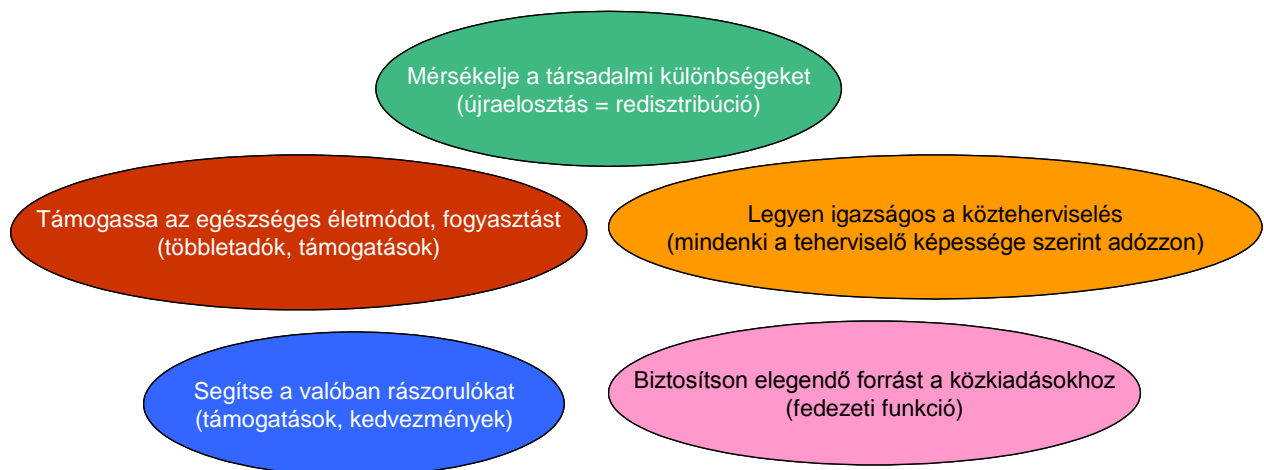
Az adórendszernek **jogi és közgazdasági összefüggései** is vannak.

Adórendszer	
Jogi összefüggései	Közgazdasági összefüggései
Kötelező magatartási szabály, amely elírja az adózás formáját, módját mértékét.	Az állami költségvetés bevételeit biztosítja.
Betartása mindenki számára kötelező.	Nincs érte közvetlen ellenszolgáltatás, DE a közszolgáltatások, közszükségleti cikkek forrását biztosítja.
Be nem tartása szankciót (büntetést) von maga után.	Ezáltal újraelosztást valósít meg a társadalomban (elvon és ad, támogat). Hatást gyakorol a gazdaság egészére.

Az adórendszer és annak változása hatással van az összgazdasági működésre, azon belül a termelés költségeinek alakulására, illetve a háztartások (családok) fogyasztási kiadásaira egyaránt. Ezért aztán az adók növelése, csökkentése gazdaságpolitikai, pontosabban úgynevezett költségvetési (fiskális) politikai eszköz is az állam „kezeben”. (Erről többet lehet megtudni az III./14. Az állam pénztárcája című leckében.) Az adóztatással kapcsolatos elvi döntéseket és gyakorlati eljárásokat összefoglalóan **adópolitikának** nevezzük.

Mikor leszünk elégedettek az adórendszerrel?

Ha teljesíti az alábbi elvárásokat:

Botor dolog lenne azt feltételezni, hogy létezik olyan elosztási, újraelosztási, illetve adórendszer, mellyel minden társadalmi-gazdasági szereplő egyaránt és mindig elégedett lenne. Ez nem is meglepő, ha belegondolunk, hogy szinte mindannyian egyszerre több szerepkörben is jelen vagyunk a gazdaságban. Például munkavállalóként mindenki abban érdekelt, hogy kevesebbet kelljen adóznia, fogyasztóként viszont minél többet szeretne fogyasztani az adókból finanszírozott javakból. Ez valódi ellentmondás. Semmi sincs ingyen!

3. A magyar adórendszeréről

A mai adórendszer 1988 óta piaci alapon működik, sok változáson átesett és az uniós normákhoz igazodik. Az államháztartásról szóló törvény szerint a Magyar Köztársaság területén működő, jövedelmet, bevételt, vagyont szerző jogi személyek és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek, illetve az itt élő jövedelemmel, bevétellel, vagy vagyonnal rendelkező természetes személyek kötelezhetők arra, hogy befizetéseikkel hozzájáruljanak az államháztartás szervezeteinek és az egyes rendszereinek (pl. egészségügyi, nyugdíj, stb.) fenntartásához, működtetéséhez. Ezt nevezzük általánosan **adófizetési kötelezettségnek**.

Tehát Magyarországon is **kötelesség** az adózás, ha azt valaki elkerüli, vagy megpróbálja elkerülni, akkor esetenként komoly **szankciókkal** is számolhat. De sajnos ennek ellenére nálunk még sokan gondolják úgy, hogy az adózás feltétlenül valamiféle elkerülendő, „rossz dolog”. Ezzel a hozzáállással azonban azokat a szereplőket (embereket, cégeket, stb.) sújtják, akik betartják a szabályokat, hiszen így a rendesen adózóknak kell biztosítaniuk azokat az állami forrásokat is, melyekből a nem adózók közösségi fogyasztását finanszírozzák.

Hasonló ez a helyzet ahhoz, amikor valaki bliccel a buszon, hiszen akkor az ő utazási költségeit a tényleges jegyvásárlókkal kell megfizettetnie a közlekedési vállalatnak. Mert ki más is fizethetne a „lógós” helyett?

A jelenlegi adórendszerünk – a közelmúltban bevezetett egyszerűsítések ellenére is-nemzetközi viszonylatban **túlságosan bonyolultnak** számít.

Mit jelent ez? Egyrészt azt, hogy nagyon sokféle adónem létezik párhuzamosan, másrészt pedig azt, hogy az egyes adófajták esetében sokféle szempontot (kedvezményt, mentességet stb.) kell figyelembe venni az adó összegének tényleges megállapításakor. Ráadásul a szabályok évente rendre változnak, módosulnak.

Miért baj ez? Mert

- költséges;
- nehéz alkalmazkodni a gyakori változásokhoz;
- nehéz a bevallásokat elkészíteni;
- sokan próbálnak kibújni a befizetési kötelezettség alól (erősíti a fekete gazdaságot).

4. Néhány kiemelt adónem

Személyi jövedelemadó (SZJA)

Az SZJA **alanyai a magánszemélyek, tárgya pedig a megszerzett jövedelem**, származzon az akár önálló (pl. egyéni vállalkozói), vagy nem önálló (pl. munkavállalói) tevékenységből, esetleg vagyon, tőke hasznosításából (pl. lakáskiadás).

A megfizetendő adó mértékét bizonyos **kedvezmények** mérsékelhetik. Ezek közül az egyik legfontosabb a családi kedvezmény, amely hónaponként vehető igénybe az eltartottak számától függően. (Például 2011-ben egy és két eltartott esetében jogosultságot megalapozó gyermekenként 62500 Ft/év, három és ennél több eltartott esetében 206 250 Ft/év levonást jelent a szuperbruttósított – munkaadói társadalombiztosítási járulékkal növelt - adóalapból.) A másik fontos kedvezmény az adójóváírás, amely az alacsonyabb

jövedelemmel rendelkezőre vonatkozik, csökkenti adóterhüket (2011-ben legfeljebb 12 100 Ft/hó összeggel). Kedvezmény kapcsolódik még például a hosszú távú, nyugdíj célú megtakarításokhoz – önkéntes nyugdíjpénztár, nyugdíj-előtakarékossági számla (NYESZ) – is.

Az SZJA alapvető jellemzői:

- egy kulcsos, egységesen 16 %-os (2011. január 1. óta)
- az adó alapja a megszerzett bruttó jövedelem munkáltató által fizetett 27 %-os társadalombiztosítási járulékkal növelt (szuperbruttósított) összege; így az adókulcs valójában 20,32 % a bruttó jövedelemre vetítve.
- Az adókötelezettséget az adott évre (egy naptári évre) kell megállapítani (kiszámítani, bevallani), de év közben jellemzően adóelőleget kell fizetni. (A tőkejövedelmeket azonnal adóztatják. Ilyen például a kamatjövedelem vagy az, árfolyamnyereség.)

Az SZJA-kötelezettség teljesítése bonyolult feladat, különösen akkor, ha a magánszemély többféle jövedelmet szerez, és akkor is, ha olyan jövedelmet szerez, amelynek elszámolási szabályai bonyolultak (pl.: ingatlanértékesítés, értékpapír-tranzakciók).

Társadalombiztosítási (tb) járulékok

A tb járulékok célja forrást teremteni az egészségügyi ellátás és a nyugdíj finanszírozására. Járulékfizetési kötelezettség nem csak a **munkavállalókat**, hanem a **foglalkoztatókat** is terheli. Ez azt jelenti, hogy nem csak az SZJA-előleggel csökken a munkaszerződésben meghatározott bruttó bérünk, hanem abból még levonásra kerülnek a kötelezően fizetendő társadalombiztosítás egyéni járulékok is. Ezek mértékét jellemzően a bruttó bér százalékában határozzák meg. (Ez 2011-ben jellemzően 17%. A foglalkoztató társadalombiztosítási járulékfizetésének mértéke 2011-ben 27 %.)

Általános forgalmi adó (ÁFA)

Az ÁFA fogyasztási típusú adó, amelyet áru és szolgáltatás vásárlásakor az eladónak fizetünk meg, amelyet ő az államnak befizet (az adó végső soron az államot illeti meg).

Alapvető jellemzői:

- **Többfázisú**, ami azt jelenti, hogy minden egyes adásvétel alkalmával a vevőnek meg kell fizetnie. (gabona + áfa, liszt + áfa, kenyér + áfa)
- **Hozzáadott érték típusú**, ami azt jelenti, hogy az áru termelésében, szolgáltatás előállításában, értékesítésében részt vevő minden szereplő csak az általa hozzáadott érték után fizeti meg az adót (amennyivel a tevékenysége megnövelte a termék értékét). Továbbértékesítéskor az eladási árban felszámolt ÁFA befizetendő, míg a beszerzéskor a másnak megfizetett ÁFA levonható. A kettő különbsége valójában a hozzáadott új érték áfája.
- **A végső fogyasztót terheli**, ami azt jelenti, hogy az ÁFA teljes összegét az fizeti meg, aki már nem „adja tovább” az árut, hanem elfogyasztja, használja azt.
- **Nagysága** az áru nettó (ÁFA nélküli) értékének százalékában meghatározott. 2009. július 1-jétől az általános ÁFA kulcs 25 %. Létezik kedvezményes 18 %-os és 5 %-os kulcs is. A 18 %-os kulcsot alkalmazzák a lisztből készült termékek, tejtermékek és a távhő-szolgáltatás esetében. Az 5 %-os kulcsot olyan termékekre vetik ki, melyek fogyasztását valamilyen okból támogatja az állam (pl.: könyvek, gyógyszerek). Sőt, egyes termékek, szolgáltatások tárgyi adómentességet élveznek, vagyis a fogyasztói ár

nem tartalmaz ÁFA-t (például a pénzügyi szolgáltatás, a köz- és felsőoktatás stb.). A kedvezményes adózású termékek körét a jogszabályok pontosan rögzítik, és azokra vonatkozóan uniós direktíva korlátozza a tagállamok szabadságát.

Mivel a háztartások állnak a termelési-szolgáltatási lánc végén (azt az utat nevezik így, amit egy áru „bejár”, míg a termelőtől eljut a végső fogyasztóig), így gyakorlatilag ők fizetik meg az ÁFA összegét.

Ez azt jelenti, hogy ha például kifizetünk 125 forintot egy áruért, akkor bizony 25 forint ÁFA-t is kifizetünk, ugyanis a termék tényleges ára csak 100 forint lenne (ez a nettó ár)... Fordítva azt is mondhatjuk, hogy a termék bruttó ára 25 %-os ÁFA-kulcs mellett 20% adót tartalmaz ($25 / 125 = 0,2$).

Társasági adó (TAO)

Ezt az adónemet a gazdasági társaságok fizetik a nyereségük után. Bizonyos szempontból az SZJA „párja”, csak ennél az adónál a társaságoknál képződő különböző, az adóalap védelmét szolgáló tételekkel (csökkentő, növelő tételek) korrigált számviteli eredmény az adó alapja. 2011-ben a TAO mértéke 500 millió Ft adóalapig 10 %, e felett 19 %.

Jövedéki adó

Ez az adónem - amellyel, hogy bevételt biztosít a központi költségvetés számára – egyes javak fogyasztásának befolyásolására szolgál. A jövedéki adóval (az ÁFA mellett) ugyanis tovább drágul a termék, és ez a kereslet törvényszerűségeinek keretein belül befolyásolja, hogy mennyit vásárolunk belőle. Jövedéki adót kell fizetni például az alkohol, a cigaretta, illetve az üzemanyagok után. 2010-11-ben például a tömény szeszes italok jövedéki adója 1 liter 100 %-os alkoholra (tisztá szeszre) 2761 forint. A gázolaj esetében 1 liter után közel 97,5, míg a benzin esetében 120 forint volt a jövedéki adó. A cigarettáknál egy 20 szalmas doboz esetében kb. 330 Ft jövedéki adót fizet annak vásárlója.

Helyi adók

A helyi adókat az **önkormányzatok** vetik ki, szedik be. Az elnevezés arra utal, hogy helyben, tehát nem a központi adóhatóságnak, hanem a lakóhelyünk önkormányzatának (vagy az adóztatandó vagyontárgy elérhetősége szerinti önkormányzatnak), mint helyi adóhatóságnak fizetjük. A helyi adók mértékének határait ugyan központilag rögzítik, de egyes esetekben a tényleges adónagyságot már a helyi önkormányzatok határozzák meg. Dönthet úgy is egy önkormányzat, hogy bizonyos helyi adókat nem vet ki.

A helyi adók fajtái:

1. **Vagyoni típusú**, például az építményadó (lakás és nem lakás célú építményre külön és a telekadó).
2. **Kommunális jellegű adók**, ilyen a magánszemélyek kommunális adója, vagy az idegenforgalmi adó.
3. **Helyi iparüzési adó**, melyet a vállalkozásoknak, jellemzően a bevételük 2 %-a mértékében kell fizetniük. (Ez biztosítja a legnagyobb bevételt.)
4. **Gépjárműadó**: belföldi gépjárművek adójának mértékét törvény határozza meg, kivetését és beszedését a helyi önkormányzat végzi, az ő adóbevételeit gyarapítja. Személyautókra vonatkozóan az adót a motor teljesítménye és a beszerzés éve

alapján határozzák meg, az adót az autó tulajdonosa, vagy üzemben tartója köteles megfizetni.

IV. A pénzpiac mindenkit összeköt

16. A fogyasztó- és versenyvédelem Magyarországon

1.A fogyasztóvédelem fogalma és feladatai

A piac két főszereplője a termelő (eladó) és a fogyasztó (vevő), akik között az erőviszonyok gyakran az eladó javára billenek. Az elégedett fogyasztó nélkülözhetetlen szereplője a piacgazdaságnak, ezért a fogyasztó védelemre, támogatásra szorul. A fogyasztóvédelem célja az egyensúly helyreállítása, a fogyasztó jogainak, érdekeinek képviselése, érvényre juttatása. Az Európai Unióban a fogyasztói érdekek védelme *öt alapelve*re épül:

1. a fogyasztók egészségének és biztonságának védelme,
2. a fogyasztók gazdasági érdekeinek védelme,
3. a fogyasztók tájékoztatása és oktatása,
4. a fogyasztói igények érvényesítése,
5. a fogyasztók képviselése.

Magyarországon a *fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény* is ezekre az alapjogokra építve határozza meg a fogyasztói érdekek védelmének állami feladatait, alapintézményeit.

A **fogyasztók egészségét, biztonságát** a biztonságos termékek szolgálják, amelyeket a gyártók, valamint a forgalmazók kötelesek garantálni. Ezen belül kiemelten fontos az élelmiszerbiztonság, valamint a termékek biztonságosságát ellenőrző intézmények. A biztonságot szolgáló előírások a termék alapvető tulajdonságain kívül címkézést, árfeltüntetést, használati és kezelési útmutatókat, esetleg szabványosítást is előírnak.

A **fogyasztók gazdasági érdekvédelmét** több jogszabály is segíti. A modern vásárlási formák terjedésével vált fontossá, hogy az üzleten kívül kötött szerződések esetén lehetősége van a fogyasztónak 8 napon belül indoklás nélkül elállni a szerződéstől. Az internetes, telefonos vásárlások esetén a fogyasztói jogokat az úgynevezett távollévők között kötött szerződésekről szóló jogszabállyal védik. De jogszabály tiltja a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot (pl.: megtévesztő, agresszív eladói magatartást) és előírják a reklámozással kapcsolatos alapszabályokat is. A fogyasztói érdekeink átfogó védelmét a hitelezéssel kapcsolatban külön is szabályozták.

A **fogyasztók tájékoztatása és oktatása** hozzá kell, hogy járuljon az etikus gazdasági és társadalmi viselkedés terjedéséhez. A környezettudatosságot, fenntarthatóságot biztosító vállalati és fogyasztói magatartás formálását az állami és civil szervezetek egyaránt vállalják. Az állam az iskolai oktatás keretében is szervezi a fogyasztóvédelem megismerését.

A **fogyasztói igényeink érvényesítését** egyrészt közvetlenül, vásárlóként gyakoroljuk, másrészt támogatnak minket ebben a fogyasztóvédelem intézményei, jogszabályai. Egyszerűbb esetekben a panaszkezelés, a vásárlók könyvébe történő bejegyzés is elegendő, de rendelkezésünkre állhat az ügyfélszolgálat, a békéltető testület, és a polgári jogi eljárást megindító keresetlevél bírósághoz történő benyújtása is.

A **fogyasztói érdekeink képviselését** közvetlenül is elláthatjuk, de jogi képviselő, vagy maga a fogyasztóvédelmi hatóság, fogyasztóvédelemmel foglalkozó egyesület, civil szervezet is képviselhet minket problémás fogyasztói ügyeinkben.

2.Fontosabb intézmények a fogyasztóvédelem szolgálatában

A fogyasztóvédelem fontos **állami feladat**, amelyet 2012-től a Nemzetgazdasági Minisztérium irányít. Feladata, hogy

- kidolgozza és jóváhagyásra a Kormány elé terjessze a fogyasztóvédelmi politika koncepcióját, javaslatot tegyen a megvalósítás szervezeti és intézményi feltételeire,

- intézkedéseket tesz, illetve kezdeményez a fogyasztói jogok védelme és érvényesítése érdekében.

A fogyasztóvédelemnek a nemzetgazdaság valamennyi ágában érvényesülnie kell. A jogszabályokban foglaltak betartását elsősorban a **Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság** (NFH) ellenőrzi, amely feladatainak végrehajtását az egész országot lefedő **területi felügyelőségeken** keresztül biztosítja. Az NFH ellenőrzése kiterjed

- a fogyasztóknak forgalmazott termékek minőségére, összetételére, csomagolására, megfelelőségi jelölésére,
- az értékesített áru mérésére, hatósági árára, vagy kötelezően megállapított árára,
- a fogyasztói panaszok intézésére,
- a szavatossági és jótállási igények intézésére,
- a termék forgalmazása vagy szolgáltatás nyújtása során az egyenlő bánásmód követelményére,
- a fogyasztók tájékoztatására és
- eljár a szabályok megsértése esetén.

A fogyasztóvédelmi feladatok ellátásába további állami szakhatóságok, szervezetek is bekapcsolódnak. Az országos intézmények munkáját a **helyi önkormányzatok fogyasztóvédelmi tevékenysége** egészíti ki. Főszabály, hogy a fogyasztóvédelem kérdéseiben az NFH jár el, de ha pénzügyi tárgyú a probléma, akkor a PSZÁF, és ha versenyt sért a magatartás, akkor a GVH.

Az állami hatóságok mellett különböző **civil szervezetek** segítik a fogyasztók érdekvédelmét. képviselőt.

3.A versenyvédelem jelentése és szabályozása

A fogyasztói tudatosság és a fogyasztóvédelem az egyik oldalról, a tisztességes verseny védelme a másik oldalról erősíti az egészséges gazdasági versenyt.

A **gazdasági verseny** és kedvező hatásainak (hatékonyság javításra és folyamatos innováció) érvényesülése érdekében szükséges a **versenyvédelmet biztosító jogi szabályozás**. Hiszen, ahogyan a sportversenyeken tilos doppingszereket használni, úgy a gazdasági versenyben is tilos tisztességtelen módon vagy a versenyt korlátozva, vagy a fogyasztókat megtévesztve előnyt szerezni.

Magyarországon a versenyjogi szabályokat a tisztességtelen piaci magatartásról és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény, egyszerűbben a **versenytörvény** tartalmazza. Annak érdekében, hogy a cégek hirdetéseikkel, reklámjaikkal megfelelően tájékoztassák a fogyasztókat (ne vezessék őket félre és ezzel ne torzítsák a versenyt), további szabályozások is születtek, ezek közül a legfontosabbak a **fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmáról** szóló 2008. évi XLVII. törvény, és a gazdasági reklámtevékenységről szóló 2008. évi XLVIII. törvény, egyszerűen **reklámtörvény**. **A verseny tisztességére és korlátozásmentességére, valamint a versenyt befolyásolni képes fogyasztói hirdetések, reklámok, tájékoztatások megfelelőségére hazánkban a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) vigyáz, a fenti törvények alapján. A GVH tevékenysége alapvetően 3 részre osztható:**

- a) **versenyfelügyeleti munkája** során érvényesíti a fenti törvényeket és az EU közösségi versenyjog szabályait, valamint más, hatáskörébe utalt jogszabályokat. Ez a gyakorlatban azt jelenti, ha felmerül egy versenyt korlátozó, torzító visszaélés gyanúja, azt vizsgálja. Ha valóban történt visszaélés, akkor a GVH különböző szankciókat alkalmazhat, például eltilthatja a céget attól a magatartástól vagy bírságot vehet ki.
- b) **ún. versenypártoló tevékenysége** keretében a GVH a verseny érdekében igyekszik befolyásolni az állami döntéseket, a jogszabályalkotást, vagyis megpróbálja meggyőzni az állami szereplőket arról, hogy ne készítsenek a versenyt indokolatlanul korlátozó jogszabályokat. A GVH célja az is, hogy azokon a területeken, ahol még nem alakult ki verseny, ott elősegítse annak létrejöttét (például így vált nyitottá az 1990-es években a távközlési piac).
- c) és **igyekszik elősegíteni a versenykultúra, valamint a tudatos fogyasztói döntéshozatal kultúrájának fejlesztését**, vagyis törekszik arra, hogy a versennyel kapcsolatos alapvető ismereteket és hozzáállást mindenki (minden cég és a fogyasztók maguk is) elsajátíthassa. Ezt úgy éri el, hogy különböző módokon információkat ad a közvéleménynek és a vállalatoknak a versennyel, versenypolitikával kapcsolatosan. Bemutatja a gazdasági verseny szabályait és előnyeit, felhívja a fogyasztók figyelmét arra, hogy ők döntenek arról, mire költik el a pénzüket és ezzel befolyásolják a piaci versenyt, a gazdaságot is.

4. Versenyvédelem a gyakorlatban

Megtévesztések

Hiába igyekszünk vásárlóként jól dönteni, ha a vállalatok megtévesztenek, és olyan információk alapján döntünk, amik nem teljesen igazak. Megtéveszthetnek minket, amikor

- olvashatatlanul apró betűkkel tüntetnek fel lényeges információt,
- azonos szín és formavilágot használva ismert márkás termék hatását keltik
- biztos hatást ígérnek (például egy fogyókúra szer használatától),
- a „csak itt és csak most” érveléssel hajszolnak bele ajánlatuk elfogadásába miközben az ajánlat valódi tartalmát, a lehetséges alternatív megoldásokat hirtelen képtelenek vagyunk felmérni.

Ezt a Gazdasági Versenyhivatal (GVH) szakszerűen úgy mondja, hogy a vállalat tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot, vagy megtévesztő reklámot alkalmaz, vagy tisztességtelenül befolyásolja a fogyasztói döntést.

Ha a GVH tudomására jut egy ilyen visszaélés gyanúja (például úgy, hogy kap egy e-mailt), akkor vizsgálatot indíthat. Amennyiben a vizsgálat szerint valóban törvénysértés történt, akkor a hivatal többféle módon is kifejezheti nemtetszését: megtilthatja a problémás viselkedést, bírságot vethet ki a vállalatra.

Visszaélés az erőfölénnyel

Olyan ez, mint a suliban a dolgozat. Amikor a tanár közli, hogy a jövő héten dolgozatot írat, a diákoknak nincs választási lehetőségük. Persze tiltakozhatnak, de előbb-utóbb úgyis meg kell írniuk azt a dolgozatot. Így van ez a **monopólium** esetében, illetve az olyan cégeknél is, akik ugyan nem egyedül vannak a piacon, de szinte megkerülhetetlenek. (Ilyenek például az áram, vagy gázszolgáltatók, a tömegközlekedést szervezők.) Ezek a cégek piaci erejükkel fogva a fogyasztókat és versenytársaikat is meg tudják károsítani. Fogyasztóként csak korlátozott döntési lehetőségünk van, mert az ilyen cégek helyett nemigen tudunk mást választani (villanyra, gázra minden háztartásban szükség van), így csak korlátozottan tudjuk őket jó teljesítményre ösztökélni.

A GVH azon is dolgozik, hogy az erőfölényes cégek ne korlátozzák a versenyt azzal, hogy megakadályozzák más cégeknek a piacra lépését, vagy éppen versenytársaikat kiszorítsák a piacról. A túl erős piaci szereplő könnyen ér el magas árat és kevésbé törekszik a minőségre.

Amikor például egy kábeltévé szolgáltató megemeli az előfizetési díjait, levélben tiltakozhatunk, lemondhatjuk a kábeltévét, de az árak attól még nem fognak változni. Ha úgy gondoljuk, nem indokolt az áremelés, panaszt, észrevételt tehetünk a GVH-nál. A hivatal kivizsgálja az esetet, és ha a cég valóban visszaélt az erőfölényével, eljárást indíthat, amelynek a vége komoly bírság is lehet.

Kartell-megállapodások

Ha ugyan több termelő, szolgáltató van a piacon, de összebeszélnek, hogy csak magasabb áron adnak el termékeket, vagy az egyik csak az ország nyugati, a másik pedig csak a keleti felében értékesít majd, akkor ugyanúgy nem érvényesül a verseny áldásos hatása, mintha csak egy vállalat lenne. Vegyünk egy olyan esetet, amikor például a mozi üzemeltetők megbeszélik, hogy mondjuk 1000 Ft helyett mindegyikük 1500 forintért adja a jegyeket a hétvégén. Ebben az esetben vagy kifizetjük a magasabb árat, vagy nem megyünk hétvégén moziba. Hasonlóképpen, az állami közbeszerzéseknél, például az autópálya-építésnél összebeszélő és közösen árat emelő cégek akár tízmilliárdokkal is többet sajtolhatnak ki az államból, mint amennyi indokolt lenne, emiatt pedig akár több adót kell fizetnünk. Ezért a

kartell-megállapodások megakadályozása minden adófizető érdeke. A GVH a versenykorlátozó megállapodásokat, a kartelleket tekinti a legsúlyosabb versenyjogi visszaéléseknek és súlyosan bünteti ezeket.

Fúziók

A fúzió a vállalatok egyesülését jelenti. A fúziók önmagukban hasznosak, a segítségükkel nagyobb, hatékonyabban működő vállalatok jöhetnek létre. De ahogy korábban azt az erőfölénnyről, a monopóliumról beszélve már láttuk, baj lehet abból is, ha a vállalatok egyesülése oda vezet, hogy csak egy, vagy lényegében egy megkerülhetetlen vállalat marad a piacon, ami azt csinálhat, amit akar, mert nincs helyette alternatíva. A GVH arra figyel, hogy a vállalatok egyesülésének, összefonódásának hatására ne korlátozódjon a verseny. Ezért a jelentős (egy bizonyos összes éves árbevétel feletti) fúziókhoz a cégeknek ki kell kérniük a GVH engedélyét, és ha versenyproblémát lát a GVH, megtilthatja, vagy feltételekhez kötheti a fúzió engedélyezését.

Bíróságok, az Európai Bizottság a verseny védelmében

Vannak olyan vállalati visszaélések, amelyek elkövetőivel szemben a bíróságokon pert indítva lehet elégtételt venni. A vállalatoknak nem szabad például valótlanosságokat állítva egy másik vállalat hírnevét rontani, az üzleti titkait ellopni, a termékeit teljes mértékben utánozni. Ha ilyet tesznek, a bíróságon beperelhetők. Ezekén túl a bíróságokon kártérítési igényt is lehet érvényesíteni, ha valaki bizonyítani tudja, mekkora kárt szenvedett egy versenykorlátozó magatartás következtében.

2004 májusa, Magyarország Európai Unióhoz történt csatlakozása óta az Európai Bizottság Verseny Főigazgatósága is vizsgálhatja a hazai versenyellenes visszaélések egy részét, illetve ez a szerv bírálja el a legjelentősebb (ún. közösségi léptékű) fúziókat.

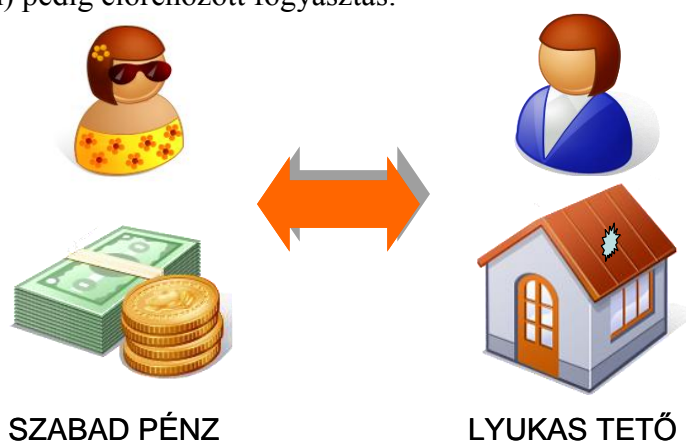
A verseny jó, de mint korábban láttuk néha ellentmondhat más társadalmi szempontoknak (pl.: környezetvédelem, igazságosság, szociális szempontok, nemzetbiztonság). Ilyenkor mérlegelni kell a különböző szempontokat, ez pedig az állam feladata, amelyet elsősorban a szabályalkotással törekszik megoldani.

17. Bankrendszer a mai gazdaságban

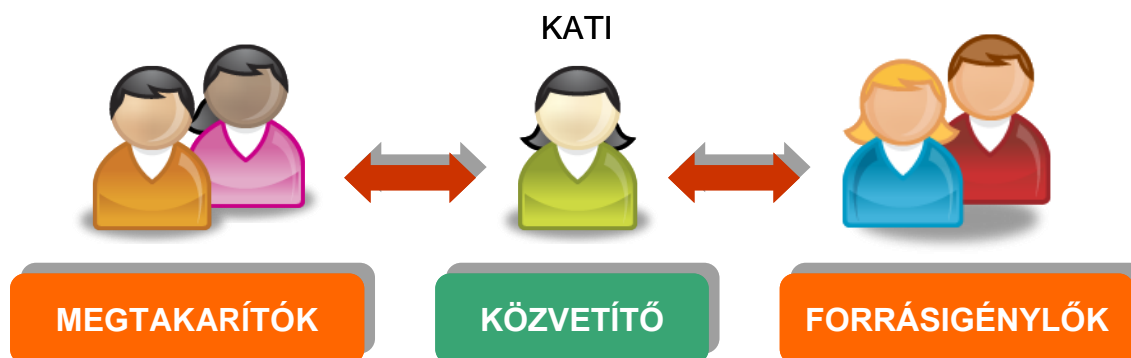
1. Kinek van, kinek nincs? - pénzügyi közvetítők a gazdaságban

Gábornak jelenleg van fölösleges pénze. Ideiglenesen le tud róla mondani egy jövőbeni nagyobb pénzösszeg, egy tervezett nagyobb vásárlás reményében. Kálmánnak azonban sürgősen pénzre van szüksége egy azonnali beruházáshoz, vásárláshoz (például a múltkori szélvihar leszedett jó néhány cserepet, ezeket szeretné pótolni, mielőtt beázik a háza a következő zápor alkalmával). Ha tudna Gáborról, biztosan kölcsönkérne tőle. Amennyiben pedig Gábor bízna Kálmánban, nyilván kölcsönadna neki.

Ebben az összefüggésben a megtakarítás elhalasztott fogyasztás, el nem költött jövedelem. A felvett hitel (kölcsön) pedig előrehozott fogyasztás.

A **megtakarítók**, mint pl. Gábor, a pénzpiac **kínálati oldalán** helyezkednek el. A **forrásigénylők** viszont, akár fogyasztási, akár beruházási szempontból van szükségük rá, a **pénzpiac keresleti oldalán** helyezkednek el, így Kálmán is ide tartozik. Gábornak és Kálmánnak is Kati van szüksége, amennyiben Kati egy **pénzügyi közvetítő**, aki segít nekik pénzügyi terveiket megvalósítani.

Szintén létfontosságú a vállalkozásoknak is, hogy gazdasági céljaik (pl. beruházás, modernizálás, befektetés) megvalósításához megfelelő mennyiségű pénz (tőke) álljon rendelkezésükre. A gazdaságban a megtakarításokkal rendelkező magánszemélyeknek vagy vállalkozóknak, valamint a beruházásaihoz forrást kereső cégeknek/államnak is szükségük van közvetítőkre, hogy a pénzkéréslet és a pénzkínálat találkozzon. Ezt a **közvetítői igényt** töltik be a **bankok és egyéb pénzügyi intézmények**.

Közvetlen és közvetett forrásközvetítés

A pénzügyi közvetítőktől azt várják a gazdaság szereplői, hogy **gyorsítsák** a kereslet és kínálat egymásra találását és **csökkentsék a kockázatot**, növeljék a biztonságot. Mégis alapvető különbség van a közvetítés két alaptípusa között. Amikor egy vállalati kötvény megvásárlásával válunk hitelezőivé egy vállalatnak, **közvetlenül** döntünk és kockáztatunk. Ezzel szemben, ha betűtünkből egy bank hitelt nyújt ugyanennek a cégnek, akkor a kockázatot a bank vállalja. Ez esetben tehát a bank közvetve, saját döntésén és kockázatán keresztül közvetített. A **közvetett forrásközvetítést** láthatjuk a kereskedelmi bankokon kívül a befektetési társaságok, nyugdíjalapok, biztosítók, esetében is. (Ez utóbbiakról a IV/18., V/27. és a V/28. fejezetben olvashatsz részletesen.)

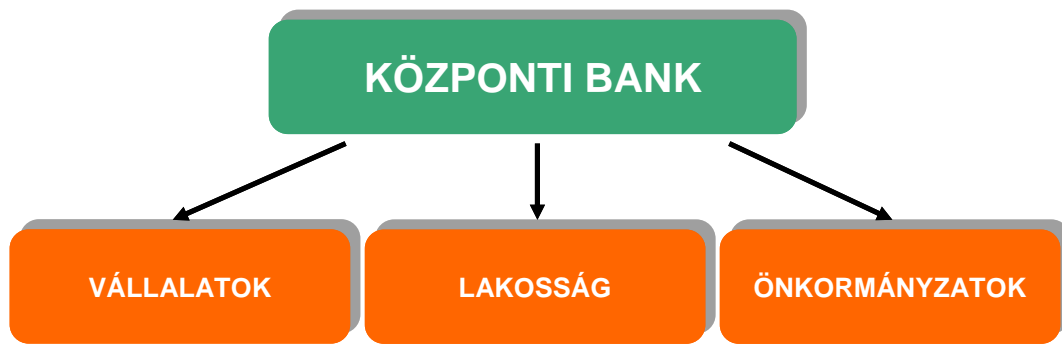

A pénzügyi közvetítőrendszer fontos és független szereplője a **PSZÁF**. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, ahogy az elnevezése is mutatja, valamennyi pénzügyi szervezet (közvetítők, bank, tőzsde stb.) törvényes működését ellenőrzi, a pénzpiac stabilitását, szolgáltatásainak fejlődését szolgálja. Feltárja és elemzi a pénzügyi szektor működését veszélyeztető kockázatokat, részt vesz a kockázat csökkentésében. Szolgáltatásaival védi a fogyasztók érdekeit, segíti pénzügyi tudatosságukat, erősíti a pénzpiacok iránti bizalmat, nemzetközi pénzügyi fórumokon képviseli a magyar érdekeket.

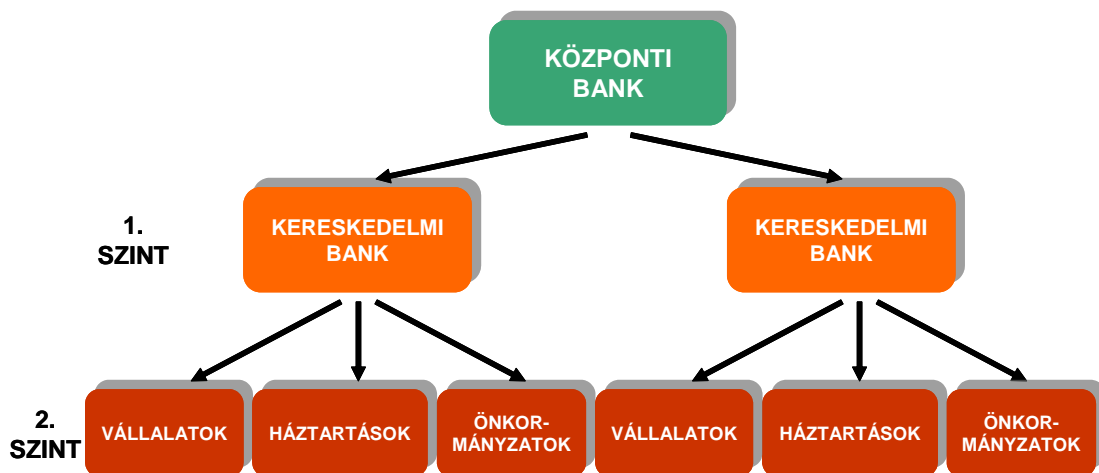
2. A bankrendszer két alaptípusa

Egy ország bankjainak és azok tevékenységének összességét bankrendszernek nevezzük, melynek irányítója és központi szereplője a **jegybank**. A bankrendszerek felépítése azonban többek közt történelmi és politikai okokból nem egyforma, a két alapformát tekintve megkülönböztetünk egyszintű és kétszintű bankrendszert. A különbség lényege, hogy amíg az **egyszintű bankrendszerben** a központi bank közvetlen kapcsolatban áll a gazdálkodó alanyokkal, tehát vezeti számláikat és hitelt folyósít számukra, addig a **kétszintű bankrendszerben** a központi bank az ügyfelekkel közvetve, a kereskedelmi bankokon keresztül áll kapcsolatban. A bankrendszer második szintjén álló bankok foglalkoznak közvetlenül a gazdaság szereplőinek kiszolgálásával, ezért nevezzük őket kereskedelmi (üzleti) bankoknak. Míg a kereskedelmi bankok profitorientált pénzügyi intézmények, addig a jegybank nem nyereség orientált (non-profit) működését más szempontok vezérlik.

Az egyszintű bankrendszer modellje

A kétszintű bankrendszer modellje

Az **egyszintű bankrendszer** tipikus példái a szocialista országokban alakultak ki, ahol a központi tervgazdasági rendszert ez a nagyon centralizált, egy helyen ellenőrizhető, irányítható modell szolgálta ki. A vállalatok a jegybanknál vezették az egyetlen számlájukat, ezáltal egyetlen bankban nyomon követhető volt minden pénzmozgás. A jegybank döntött a hitel odaítéléséről, és ellenőrizhette a pénz felhasználását.

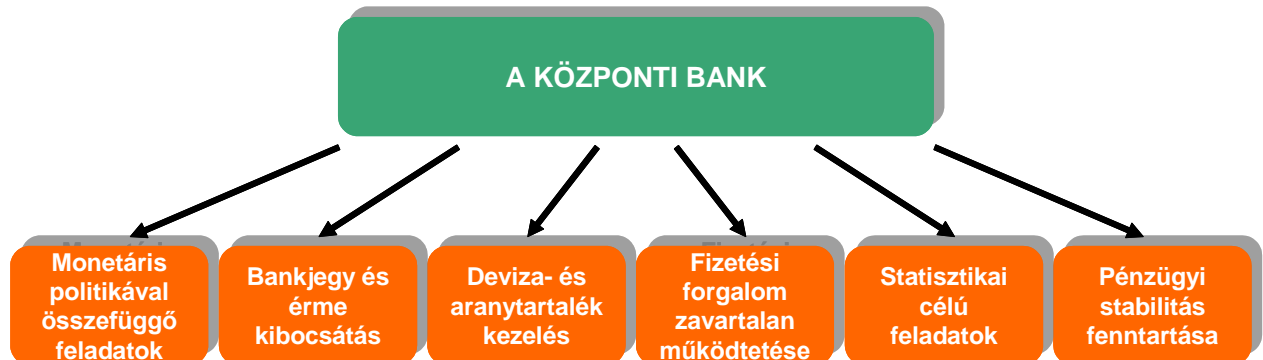
A második világháborút követően Magyarországon is egyszintű bankrendszer működött 1947 decembere és 1987 januárja között, ami azonban nem azt jelentette, hogy csak egyetlen bank, a jegybank, más néven központi bank (Magyar Nemzeti Bank) működött volna. A lakosság pénzügyeit az Országos Takarékpénztár (OTP), a külkereskedelmi forgalmat a Külkereskedelmi Bank, a beruházási hiteleket az Állami Fejlesztési Bank bonyolította le az MNB ellenőrzése, felügyelete mellett. A kétszintű bankrendszer 1987-es visszaállítását követően a központi bank kizárólag az üzleti bankokkal állhat kapcsolatban, a vállalatok és a lakosság számára kereskedelmi banki tevékenységet nem folytathat.

Kétszintű bankrendszer működött korábban a fejlett piacgazdaságokban, és működik ma is a világ legtöbb országában, így Magyarországon is. Az első szinten tehát a jegybank vagy más néven központi bank áll, a második szinten pedig a kereskedelmi bankok helyezkednek el.

3. A jegybank feladatai

A jegybank legfontosabb feladata az állam gazdaságpolitikájának részét képező **monetáris politika** meghatározása és megvalósítása. A központi bankok – a monetáris politika eszköztárát felhasználva – törekednek a gazdaság stabil működésének elérésére és fenntartására.

A **monetáris politika** kivitelezésén túlmenően a jegybankok egyéb alapfeladatokat is ellátnak. A jegybanki alapfeladatokat az alábbi ábra foglalja össze:

- Monetáris politikával összefüggő jegybanki feladatok:
 - a „bankok bankjaként” **vezeti a hitelintézetek pénzforgalmi számláit**, ezen intézményekkel monetáris célú műveleteket végez (így pl. betétet fogad el és megfelelő biztosíték ellenében hitelt nyújt, illetve szükség esetén nyíltpiaci műveleteket hajt végre, azaz értékpapírokat értékesít vagy vásárol);
 - meghatározza a monetáris célú műveletekhez (monetáris politikai eszközökhöz) kapcsolódó **kamatlábak mértékét**, melyek közül a legfontosabb a jegybanki alapkamat;
 - jegyzi és közlése az adott ország törvényes fizetőeszközének külföldi pénznemekhez viszonyított **árfolyamát**.
- Bankjegy- és érmekibocsátás (a törvényes fizetőeszköz kizárólagos kibocsátása)
A jegybank feladata, hogy a lakosságot és a gazdaságot megfelelő mennyiségű és minőségű, illetve címlet-összetételű készpénzzel lássa el.
- Az ország deviza- és aranytartalékainak kezelése
Devizatartalék jegybanki tartásának több oka is lehet. Ilyen pl. a túlzott árfolyam-ingadozások csökkentése.
- A fizetési forgalom zavartalanságának biztosítása
A gazdaság szereplőinek (lakosság, vállalat, állam, bankok stb.) pénzforgalma túlnyomórészt készpénz nélkül, bankszámlák közötti pénzmozgás útján bonyolódik. Amennyiben az érintett gazdasági szereplők számlái ugyanazon hitelintézetnél vannak, akkor a teljesítés az adott bankon belül történik. Ha az érintett számlák különböző hitelintézeteknél vannak vagy egyszerűen csak bankok egymás közötti (bankközi) ügyleteiről van szó, akkor a tranzakció átfut a bankközi fizetési és elszámolási rendszereken, így végső soron a kereskedelmi bankok jegybanknál vezetett számláin. Ezzel kapcsolatban a

központi bank feladata a fizetési és elszámolási rendszerek kialakítása, működésük felügyelete (azaz „felvigyázása”).

- **Statisztikai feladatok**
A központi bank alapfeladatai ellátásához statisztikai célú adatokat / információkat gyűjt és hoz nyilvánosságra.
- **A pénzügyi rendszer stabilitásának támogatása és erősítése**
A központi bank a rendelkezésére álló eszközökkel támogatja és erősíti a pénzügyi stabilitást, valamint szükség esetén kezeli a pénzügyi rendszert érő sokkok hatását. Ennek részeként rendszeresen elemzi a makrogazdasági környezetet, a pénzügyi piacok, valamint a pénzügyi közvetítők működését, és feltárja a pénzügyi rendszer stabilitását veszélyeztető kockázatokat.

Az önálló magyar jegybank, a Magyar Nemzeti Bank 1924. június 24-én kezdte meg munkáját. Napjainkban **a Magyar Nemzeti Bank elsődleges célja az árstabilitás elérése és fenntartása**. Az MNB tevékenységének kereteit meghatározó jegybanktörvény az árstabilitást minden más cél fölé helyezi, megfogalmazva azt a széles körben elfogadott közgazdasági álláspontot, miszerint a monetáris politika elsődlegesen az árstabilitás biztosításával járul hozzá a gazdaság növekedéséhez.

A Magyar Nemzeti Bank feladatának ellátása érdekében **független szervezetként** működik. A függetlenség ugyanakkor nem jelent teljes önállóságot, hiszen egy az adófizetők pénzéből gazdálkodó közintézmény esetében elkerülhetetlen és elképzelhetetlen, hogy ne számoljon el vagyonának felhasználásáról. Ezért a jegybank elnöke beszámolási kötelezettséggel tartozik az Országgyűlésnek. A jegybank élén az elnök áll, akit a miniszterelnök javaslatára hatéves időtartamra a köztársasági elnök nevez ki.

4. A kereskedelmi bankok fogalma és tevékenysége

A kereskedelmi, vagy másként üzleti bank a bankrendszer azon intézménye, amely betéteket gyűjt és pénzt kölcsönöz, valamint fizetéseket teljesít. Az elnevezés a bank és a gazdaság, kereskedelem szoros kapcsolatából következik, valamint kifejezi, hogy a bank is üzleti vállalkozás. A bankári tevékenység **kockázattal** jár, mivel a betét formában összegyűjtött idegen tőkét helyezi ki hitelbe. A biztonságos működést törvények és felügyeleti intézmények, hivatalok (MNB, Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete) biztosítják. A kereskedelmi bankok tevékenységével kapcsolatban általában megfogalmazható hármas követelmény: **a biztonság, a likviditás és a jövedelmezőség**.

A kereskedelmi bankok által végzett ügyleteket az alábbi módon csoportosítjuk:

Betétügyletek

Lényegük, hogy pótlólagos forrást biztosítanak a bank számára, ezzel egy időben a banknak tartozása keletkezik a pénztulajdonossal szemben.

Szokásos formái:

- betétgyűjtés;
- hitelfelvétel (jegybanktól, más kereskedelmi banktól);
- saját értékpapír kibocsátása (pl.: jelzáloglevél, banki kötvény).

A betétek gyűjthetők a lakosságtól, gazdálkodó szervezetektől, önkormányzatoktól, költségvetési intézményektől (iskola), egyéb non-profit szervezettől, más banktól, külföldiektől. A betéti szerződésben meghatározzák a kamatozás módját, pénznemét (Ft, euro stb.), futamidejét stb.

Hitelügyletek

A hitelügyletek keretében a bank pénzt helyez ki más gazdasági szereplőhöz és ezáltal követelése keletkezik a hitel felvevőjével szemben.

Tipikus formái:

- hitelnyújtás (vállalatok, önkormányzatok és lakosság számára);
- betételhelyezés (más banknál, jegybanknál);
- értékpapír vásárlás (vállalati, állami kötvényvásárlás).

Fizetési forgalom lebonyolítása

A kereskedelmi bankok közreműködnek a pénztulajdonosok közötti pénzmozgások, a pénzforgalom lebonyolításában. Ilyen pénzforgalom, amikor egy vállalat kifizeti dolgozóinak a munkabért, az áramszolgáltatónak a számlát, vagy szállítójának a leszállított alkatrészek ellenértékét. A pénzforgalom lehet **készpénzes** és a készpénz nélküli (másképpen számlapénzforgalom). A **készpénz nélküli pénzforgalom** fontos feltétele, hogy az érintett ügyfelek számlát nyissanak a banknál és többek között megállapodjanak arról, hogy a számlatulajdonos hogyan rendelkezhet a pénze felett. Ezek a szerződések kiegészülhetnek betéti és hitel-megállapodással, bankkártya szerződéssel, valamint internet és/vagy telebankos megállapodással. A háztartások is pénzforgalmuk egyre nagyobb részét bonyolítják bankokon keresztül (részletesen lásd III./10.leckében). A fizetési forgalom lebonyolítását jutalékért, díjért végzik a bankok, amelyek bevételt jelentenek számukra.

Egyéb bankszolgáltatások

Az egyéb bankszolgáltatások köre egyre inkább növekvő, de közös jellemzőjük, hogy a banknak sem követelése, sem tartozása nem keletkezik. A bankok meghatározott díj ellenében végzik e tevékenységeket.

5. Sok hűhó, miért is? - A kereskedelmi bankok profitja

A kereskedelmi bankok, más néven üzleti bankok tevékenységüket kockázatot vállalva és profit reményében végzik.

A **kereskedelmi bankok** profitja a gyűjtött források kihelyezéséből származó hitelek után kapott **kamatbevételek**, valamint a **betétek után kifizetett kamatok és működési költségek** különbségéből fakadt.

Emellett a bankok egyaránt végeznek pénzforgalmi szolgáltatásokat, értékpapír-műveleteket, valuta- és devizaműveleteket és egyéb pénzügyi szolgáltatásokat. Ezekért különböző mértékű díjakat számítanak fel az ügyfeleknek, és ezek a **díjak** fokozatosan növekvő hányadot tesznek ki a bankok bevételein belül.

Mit jelent mindez a mindennapokban? Ma már a fizetést jellemzően az ember nem a kezébe kapja, hanem a munkáltató a bankszámlánkra utalja. Általában pénzbe kerül, ha felveszünk belőle a bankjegykiadó automatákon (ATM) keresztül, vagy a bankfiók pénztárában személyesen. Pénzbe kerül a gázzámla átutalása a gáz-szolgáltatónak, és a nagymama is fizet az átutalásért, ha unokája számlájára utal egy kis zsebpénz-kiegészítést. Bankszámlánkhoz, bankkártyánkhoz is kapcsolódik állandó havi, vagy éves díj. Ha hitelt veszünk fel, a hitelkamatokon túl rendelkezésre tartási jutalékot, kezelési költséget, és hitelfolyósítási díjat is kell fizetni. A hitelek dzsungelében segít eligazodni a ma már kötelezően jelzendő Teljes Hiteldíj Mutató (THM), amely az összes fizetendő költséget egy százalékos értékben kifejezett számban összesítve adja meg. Érdemes tehát ezekre figyelni, és összehasonlítani a különböző bankok szolgáltatásainak árait, mielőtt igénybe vesszük őket!

A bankok profitjának fő forrásait az alábbi ábra foglalja össze:

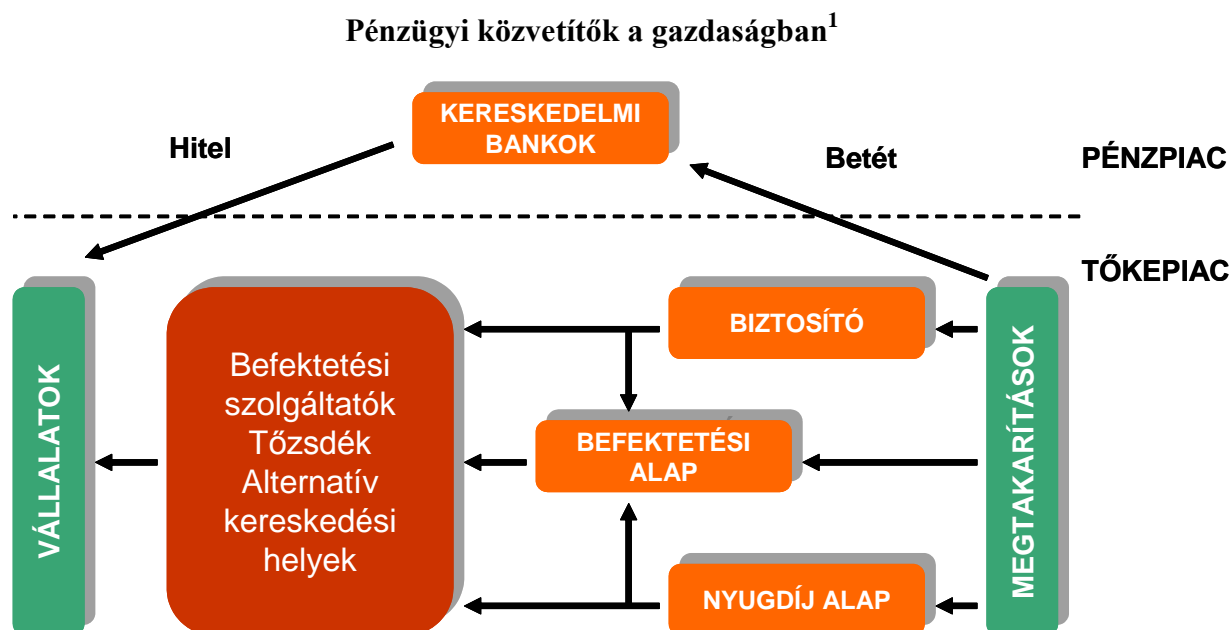
18. A tőkepiac és termékei

1. A tőkepiac, és ami mögötte van

A tőkepiac misztikus világot jelent az utca embere számára, amitől éppen ezért sokan félünk, és kellő távolságot tartunk, azzal nyugtatva magunkat, hogy minket bizony egyáltalán nem érint, ránk nincsen hatása az árfolyamok alakulásának. Ez a vélekedés azonban struccpolitika, hiszen függetlenül attól, hogy szeretnénk vagy sem, mindannyiunk életét kisebb nagyobb mértékben befolyásolja, mi is történik a tőkepiacon.

A gazdaság minden területére, de a háztartások mindennapjaira is jelentős befolyással van a tőkepiac helyzete, működése. A korábbiakban láttuk, hogy a tőkepiac biztosítja a vállalatok és az állam beruházásainak forrásait így, a biológiából vett példával élve, a tőkepiac a gazdasági élet keringési rendszere. A megtakarítók és beruházók közti „tőkekommunikáció” eszköze pedig nem más, mint az értékpapír, melyet előbbi kap utóbbtól a rendelkezésre bocsátott tőkékért cserébe.

Talán elsőre furcsán hangzik, de mindenki, akinek bármilyen jövedelme van, amelyből adózik, illetve nyugdíjpénztárba fizet, az maga is tőkepiaci befektető. A későbbiekben bemutatandó nyugdíjpénztárak ugyanis a tőkepiacon fektetik be az általunk befizetett tőkét, és ezáltal a saját jövőbeli nyugdíjünk is függ attól, hogyan is teljesítenek ezek a piacok. Természetesen ennél szorosabb kapcsolatot is ki lehet építeni a tőkepiacokkal, amennyiben megtakarításainkkal jól sáfárkodunk, hiszen a befektetési lehetőségek túlnyomó többsége szintén a tőzsdéhez, értékpapírpiachoz kötődik. Itt érdemes feleleveníteni a korábban már bemutatott pénzügyi közvetítő rendszer sematikus ábráját egy kicsit másképpen rendezve:

¹ Alternatív kereskedési helyek alatt az ügyletek minél gyorsabb lebonyolítását és a kereskedési költségek csökkentését lehetővé tevő teljes mértékben automatizált, egyéb közvetítők beavatkozása nélkül működő elektronikus kereskedési rendszereket értjük.

Mindezek azt bizonyítják, nem lehetünk közömbösek, meg kell megismerjünk a tőkepiac működését, a tőkepiac lényegét. Ezen belül is elsősorban az értékpapírpiac működését, hiszen ez az a piaci szegmens, ami a mindennapok során is komoly szerepet kap.

2. Értékpapírok

A száraz definíciót tekintve az értékpapír pénzügyi szempontból **jövöbeli fizetésre vonatkozó ígéret**. Mindez azt jelenti, hogy az értékpapír kibocsátója kötelezettséget vállal az értékpapír vásárlójával szemben cserébe azért, hogy annak tőkéjét használhassa. Az értékpapír vásárlója szempontjából jogot szerez, amelyet az értékpapír kibocsátójával szemben érvényesíthet.

Hitelpapírok

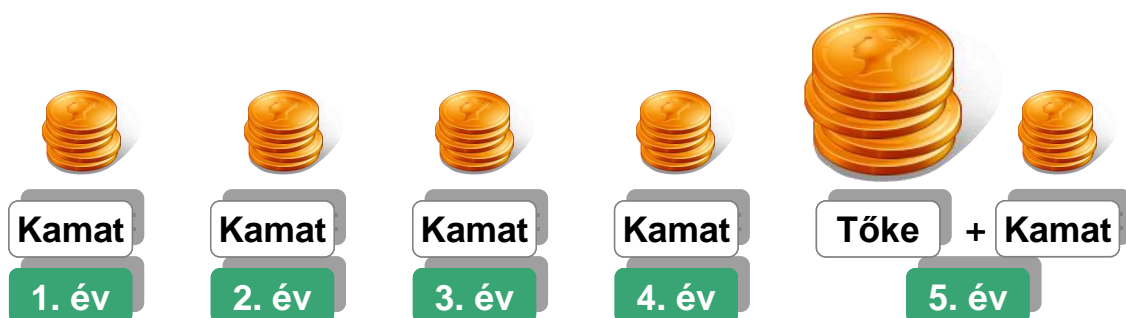
Ha az értékpapír vásárlója a **pénzét kölcsönadja** az értékpapír kibocsátójának, akkor hitelpapírról, közkeletű nevén **kötvényről** beszélünk. Ilyen értékpapír az állampapír is (államkötvény, kincstárjegy), melynek az állam a kibocsátója. Amennyiben vállalat a hitelpapír kibocsátója, akkor vállalati kötvényről beszélünk.

A hitelpapírok esetében a leggyakoribb csoportosítás a **futamidő** szerinti, amely aszerint rendezi kategóriákba az egyes értékpapírokat, hogy a mögöttes kölcsönnek milyen hosszú a futamideje, azaz mikor kell a kölcsön utolsó részletét, illetve általános esetben a teljes tőkét (amit a kötvény névértéke testesít meg) visszafizetnie a kibocsátónak. Eszerint kétféle hitelpapírt különböztetünk meg:

Rövid lejáratú hitelpapírok – többnyire egy évnél rövidebb lejárattal. Ilyenek az állampapírok esetében a kincstárjegyek, vagy a vállalati hitelpapírok esetében a kereskedelmi papírok (a Magyarországon kevésbé elterjedt commercial paper – CP)

Hosszú lejáratú hitelpapírok – bár szokás néha megkülönböztetni a közép és hosszú futamidejű papírokat, de az egyszerűség kedvéért ebbe a kategóriába sorolhatóak az egy évnél hosszabb futamidejű papírok. Valójában csak ezeket a hitelpapírokat nevezik kötvényeknek, de ezt az elnevezést a köznyelvben valamennyi hitelpapír szinonimájaként használják.

A kölcsönügylet velejárója természetesen a **kamat**. Ezt szokás a kölcsön árának is nevezni, amit a kölcsön felvevője fizet a kölcsönadónak, mint a pénz használatáért fizetett díjat. A klasszikus rövid lejáratú hitelpapíroknál a kamatot egy összegben, a futamidő végén fizetik, míg a kötvények esetében a futamidő végéig rendszeres időközönként kerül kifizetésre az előre meghatározott kamat. Egy egyszerű öt éves kötvény az alábbi módon fizet a tulajdonosnak:

A **kamatfizetés** szempontjából három alapvető típust különböztetünk meg:

Fix kamatozású hitelpapír – a futamidő elején meghatározzák a kamat mértékét, amit a kötvény névértékének százalékában adnak meg.

Változó kamatozású hitelpapír – a futamidő alatt előre kijelölt időpontokban határozzák meg a következő kamatperiódusra fizetendő kamat mértékét. Ilyen esetekben a kamat mértéke valamely általánosan elfogadott piaci kamatszínhez van kötve, vagy akár az inflációhoz.

Nem kamatozó hitelpapír – a rövid futamidejű értékpapírok esetében sokszor találkozhatunk olyan értékpapírokkal (pl. az állam által kibocsátott diszkont kincstárjegy is ilyen), ahol nincs kamatfizetés. Ezek a papírok azzal válnak vonzóvá a befektetők számára, hogy a vásárló kibocsátáskor a névértéknél alacsonyabb összegért juthat hozzájuk.

Részvények

Míg a hitelpapírok hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok, addig a **részvények tulajdonosi viszonyt megtestesítő értékpapírok**. Az értékpapír vásárlója a részvényen keresztül a részvényt kibocsátó vállalat (részvénytársaság) tulajdonosává válik. Természetesen ez a tulajdonjog a részvény mértékéig szól, azaz amennyiben az adott részvénytársaság részvényeinek 5 százalékát birtokoljuk, akkor az adott cég 5 százaléka tekinthető a tulajdonunknak, és eszerint érvényesíthetjük jogainkat.

A hitelviszony egydimenziós jogviszony, hiszen a hitelt nyújtó az általa rendelkezésre bocsátott tőkét és annak kamatait követelheti vissza a kibocsátótól. Ezzel szemben a **tulajdonosi jog sokrétű** és bizonyos elemei nem is közvetlenül pénzügyi természetűek:

- **Vagyonhányadhoz való jog** – azzal, hogy a részvénytársaság tulajdonosává válik a befektető, egyben jogot szerez arra, hogy a társaság végelszámolása esetén a részvényeire eső vagyonhányadot megkapja.
- **Osztalékjog** – a részvénytársaság éves eredményét a tulajdonosok/részvényesek döntése alapján osztalék formájában kifizetheti a részvényeseknek. A fizetendő osztalékból szintén a birtokolt részvények arányában kap a befektető.
- **Szavazati jog** – összefoglalóan szavazati jogként tekinthetünk a részvényes azon jogaira, melyek szerint részt vehet a részvénytársaság döntéshozatalában a közgyűlésen való részvétellel, felszólalással és szavazással.

A fentiekből kitűnik a legalapvetőbb különbség a hitelpapírok és a részvények között: míg előzőt egyértelműen azzal a céllal veszi a befektető, hogy megtakarított pénzét kamatjövedelem reményében kölcsönadja, addig a részvénytől a befektető célja többféle lehet. Egyrészt természetesen itt is lehet cél a **jövedelemszerzés az osztalékon**, illetve a **részvények magasabb áron történő értékesítésén** keresztül (az ilyen befektetést hívjuk portfólió, vagy **pénzügyi befektetésnek**), másrészt lehet cél a kibocsátó vállalat feletti **befolyásszerzés**, a kibocsátó vállalat irányítása (ezt hívjuk **stratégiai befektetésnek**).

Egy további nagyon fontos különbség van a hitelpapírok és a részvények között. Mégpedig az, hogy **a részvényeknek nincsen lejárata**, így a részvény vásárlója csak abban az esetben kapja vissza a befektetett tőkét a kibocsátótól, ha az végelszámolásra kerül.

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a részvényt vásárló befektető örökre az adott részvény tulajdonosává válik, és nem tud befektetéséből kiszállni. Az értékpapírok egyik legfontosabb jellemzője ugyanis a **forgalomképesség**, ami lehetővé teszi, hogy az a befektető, aki a kibocsátótól megvásárolta az értékpapírt egy másik befektetőnek szabadon átruházza azt és természetesen ezzel együtt a benne foglalt jogokat is.

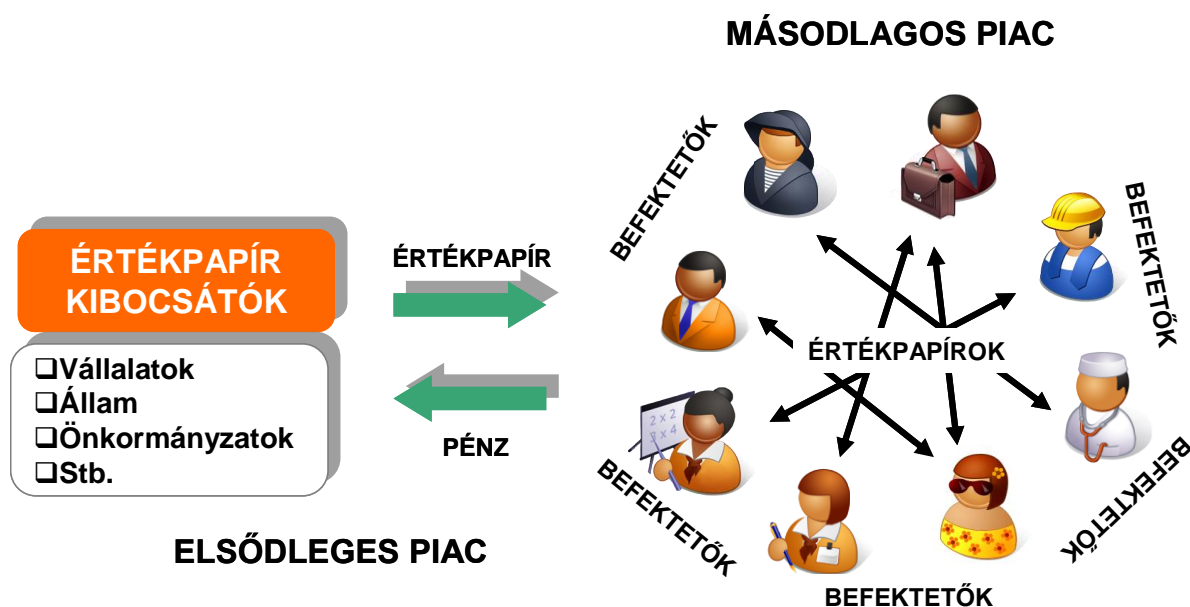
3. Értékpapír piacok

Az **átruházhatóság** mind a hitelpapírok, mind a részvények esetében fontos tulajdonság, azonban míg előbbinél alternatívát jelent az értékpapír futamidő végéig történő megtartása, addig a részvények esetében szinte az egyedüli lehetőséget az eladás jelenti, ha a befektető pénzzé akarja tenni értékpapírját.

Az értékpapír tranzakciók lebonyolításának helye az értékpapírpiac, amelynek alapvetően két típusát szokás megkülönböztetni:

- **Elsődleges piac** – azon tranzakciók köre, amelyekben a kibocsátó értékesíti az értékpapírjait, legyen az akár kötvénykibocsátás, vagy részvény értékesítése. Ezen tranzakciók eredményeképpen jut a vállalat (vagy egyéb gazdálkodó) a szükséges tőkéhez.
- **Másodlagos piac** – a már kibocsátott értékpapírok szabad forgalma a befektetők között. Ezek a tranzakciók a kibocsátók pénzügyi helyzetét közvetlenül már nem befolyásolják, mindössze az értékpapírok tulajdonosi köre változik.

Az elsődleges és másodlagos piac

Számunkra jelen fejezetben a **másodlagos piac az érdekes**, hiszen a magánbefektetők többsége ezen a piacon juthat hozzá a megcélzott értékpapírokhoz, legyen az akár államkötvény vagy részvény. A továbbiakban ezért már csak ezt a másodlagos piacot fogjuk értékpapírpiacként emlegetni.

Az **értékpapírpiac** a mai modern világban, a globalizáció kiteljesedésével sem fizikailag, sem földrajzilag, sem pedig időben nem körülhatárolható piac. Az értékpapír tranzakcióknak szinte végtelen formája van, legyen az akár két befektető közti megállapodás egy kávéházban, vagy két nagy befektetési bank közti milliárdos tőzsdei tranzakció.

4. A közvetítő kapocs – a befektetési szolgáltató

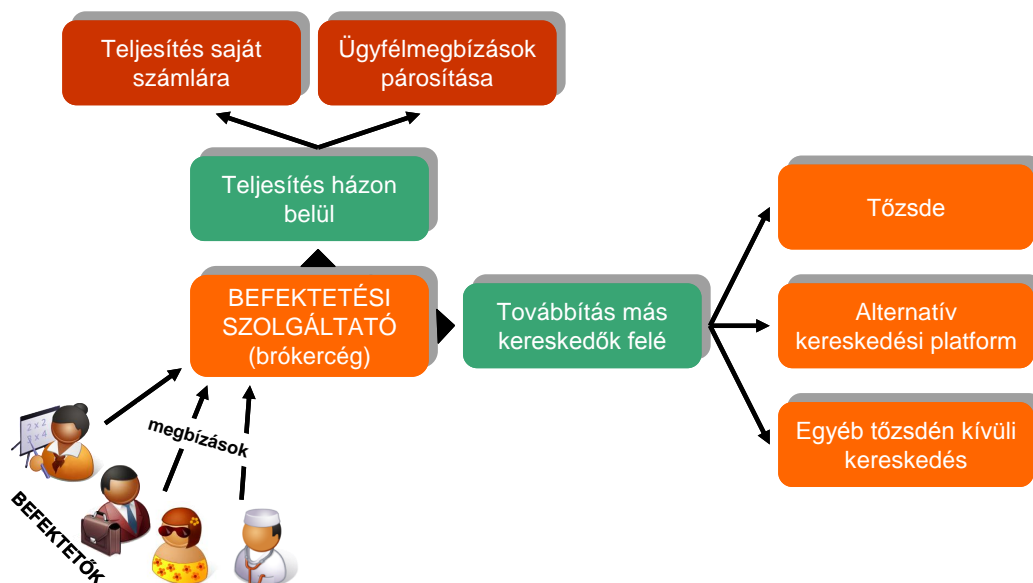
Az értékpapírokkal való kereskedés speciális tudást igényel, ezért természetesen ritka az az eset, amikor két magánbefektető tárgyal le egy ügyletet, sokkal inkább valószínű, hogy profi szakértő segítségét kéri a tranzakcióhoz. Az értékpapírpiacra ezek a **profi szakértők** a befektetési szolgáltató cégek, a befektetési vállalkozások, közkeletű nevükön brókercégek. (A bróker cég egyszerűsítés a valóságban nem állja meg a helyét, mert ilyen szolgáltatásokat nem csak a bróker cégek, hanem kereskedelmi bankok is nyújthatnak az ügyfeleknek.)

A **bróker cégek** azok a **közvetítők**, akiknek feladata kapcsolatot teremteni a befektetők között, így segítve azokat, akik értékpapírt akarnak eladni vagy venni.

A legegyszerűbb dolga természetesen akkor lenne egy bróker cégnek, ha a **vevő és az** eladó is nála jelentkezik egy időben, így e kettőt könnyen összekapcsolhatja és az ügyletet köztük lebonyolíthatja. Hasonlóan egyszerű a megoldás, ha a bróker cég saját magának veszi meg az ügyfél értékpapírját (illetve saját portfóliójából adja el azt), azaz saját számlára kereskedik. Az esetek többségében azonban nincsen a bróker cégnek ilyen szerencséje, hiszen a potenciális eladók és vevők sokszor más-más bróker cég ügyfeleként jelennek meg. Az értékpapírpiac működésének feltétele ez alapján a piaci szereplők közti kommunikáció, aminek különböző módozatai alapjaiban eltérő „kereskedési helyeket”, részpiacokat teremtett.

Az alábbi ábrán látható, hogy a bróker cégek milyen kereskedési helyek között válogathatnak az ügyletek teljesítésére:

Kereskedési helyek (a teljesség igénye nélkül)

Az értékpapírpiacok klasszikus modelljében kétféle kereskedési helyet különítettek el élesen: a **tőzsdei és a tőzsdén kívüli** (angolul over-the-counter, OTC) kereskedést, ami természetesen magában foglalt minden olyan kereskedési módot, ami nem a tőzsdéhez kötődött. Kicsit leegyszerűsítve a tőzsdei kereskedést tekinthetjük azoknak a kereskedési helyeknek, amelyek szabályozott keretek között, előre meghatározott kereskedési szabályok között működtek, míg tőzsdén kívüli piacok voltak az ilyen szabályrendszerrel nem rendelkező kereskedési típusok.

A világ jelentős részén, így Magyarországon is bizonyos értékpapír típusokkal – elsősorban részvényekkel – csak tőzsdén kereskedhettek a brókercégek (ezt hívjuk tőzsdekényszernek), így ezeknek az értékpapíroknak a piaca nagyon koncentrálttá vált. Ezért lehetett a közelmúltig a részvényt piacot a tőzsdei kereskedéssel azonosítani.

Ez a felosztás ma már azonban idejétmúlt. A tőzsdekényszer Magyarországon is megszűnt, így szinte bármely értékpapírral lehet tőzsdén kívül is kereskedni. Eközben a tőzsdei és tőzsdén kívüli kereskedés közti határvonalak elmosódtak, és olyan új kereskedési platformok alakultak – alakulnak még ma is –, amelyek nem minősülnek tőzsdének, ugyanakkor a tőzsdén kívüli piacoknál jóval szervezettebbek.

Mindez azt jelenti, hogy a **befektetési szolgáltatók jelentős szabadságot kaptak** arra nézve, hogy az ügyfelek céljainak megfelelő tranzakciókat hol hajtsák végre. Az egyedüli alapelv, amelynek mindig érvényesülnie kell, hogy a befektetők a számukra lehető legjobb áron kapják meg, illetve adják el az értékpapírokat. Ezzel együtt gyakorlatilag idejétmúlttá vált az a kifejezés, hogy „tőzsdézés”, hiszen az értékpapírpiacon kereskedés már messze nem csak a tőzsdei ügyletkötéseket jelenti a részvényt piaci magánbefektetők számára sem.

5. A tőzsde

Azzal együtt, hogy a tőzsdék vezető szerepe az értékpapírpiacon egyre inkább megkérdőjeleződik, továbbra is központi jelentőséggel bírnak az értékpapír-kereskedelemben, így feltétlenül meg kell ismerni működésük alapjait.

Miért van továbbra is **központi szerepe** a tőzsdének?

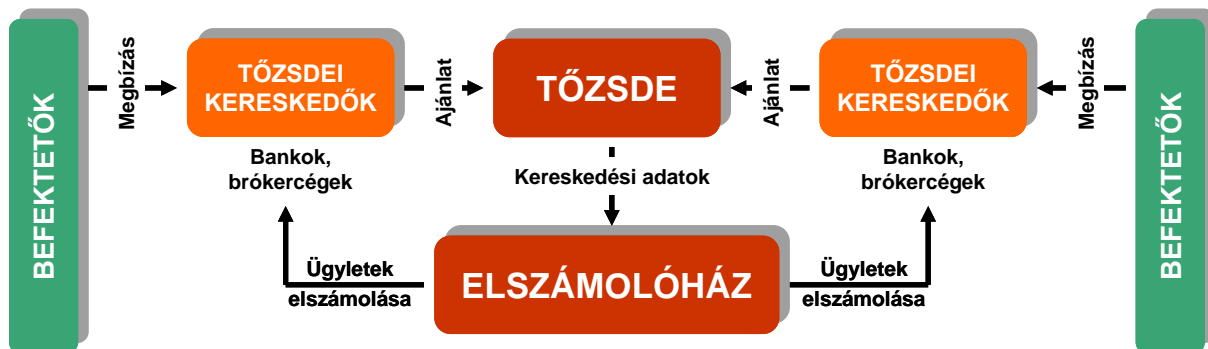
Koncentrált piac – térben is időben egy helyre koncentrálja az adott befektetési eszközök keresletét és kínálatát.

Átlátható piac – a tőzsdei kereskedés ismerve a nyilvánosság, így minden, ami a tőzsdén történik (vételi és eladási ajánlatok az adott értékpapírokra, kötések stb.) nyilvános, bárki által azonnal elérhető információ.

Szabályozott piac – szabályozottsága biztonságos keretek közé szorítja az értékpapír-kereskedelmet, ami miatt a befektetők többsége még ma is ragaszkodik a tőzsdei tranzakciókhoz.

A tőzsdei **kereskedés szigorú szabályozottsága** miatt a kereskedésben a befektetők közvetlenül nem vehetnek részt, csak befektetési szolgáltatókon (illetve bankokon) keresztül, azaz tőzsdei kereskedési jogot csak ezek az intézmények szerezhettek. A befektetők tőzsdei tranzakciót a befektetési szolgáltatóknak adott tőzsdei megbízással végezhetnek.

A tőzsdei kereskedés általános modellje

A tőzsdei kereskedés általános modelljében a kereskedés két fontos láncszeme a **tőzsde** és az **elszámolóház**. Előbbi a piac, ahol a vevő és az eladó egymásra talál, ahol az adásvételi szerződés kötődik. Az elszámolóház pedig az a bankszerűen működő intézmény, ahol ténylegesen megtörténik a tranzakció lebonyolítása, azaz a pénz-értékpapír csere.

A információs technológia forradalmával az egyes országok értékpapírpiacai és tőzsdei közti átjárás jelentősen egyszerűsödött, így a magyar befektetők számára is elérhetővé vált gyakorlatilag a világ bármely értékpapírja, tőzsdéje. Ma már ugyanolyan egyszerű egy Frankfurtban kereskedett részvényt, vagy akár egy a New York-i Értéktőzsdén listázott értékpapírt megvenni, mint a Budapesti Értéktőzsdén jegyzett papírokat. Ezzel együtt is nemzetközi tapasztalat, hogy egy adott ország befektetőinek figyelmében elsősorban az anyaország értékpapírjaira irányul és csak kisebb részben a külföldi papírokra. Éppen ezért elsősorban a hazai tőzsde működését kell megismernünk.

Tőzsdei kereskedés Magyarországon

Magyarországon a tőzsdei kereskedés egyetlen intézménye az **1990-ben alapított Budapesti Értéktőzsde (BÉT)**, amelynek értékpapírpiacán elsősorban a hazai nagy- és középvállalatok részvényeivel valamint állampapírokkal, vállalati kötvényekkel és befektetési jegyekkel lehet kereskedni.

A klasszikus tőzsdei modellhez hasonlóan a BÉT-en sem lehet közvetlen kereskedési jogot szereznie a befektetőknek, erre csak a bankok és brókercégek jogosultak. A befektetők pedig ezeken a **befektetési szolgáltatókon keresztül** kereskedhetnek.

A piac működésének harmadik fontos szereplője a korábban már bemutatott **Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete**, amely biztosítja, hogy a piac és annak valamennyi szereplője a törvényi keretek között működjön. Így ő ad engedélyt a tőzsdék, elszámolóházak, illetve a befektetési szolgáltatók működéséhez is.

A tőzsdei kereskedés legfontosabb jellemzőivel, a „tőzsdézés” alapjaival a következő fejezetben foglalkozunk bővebben.

19. A pénzügyi közvetítők

1. Közvetítők nélkül nem megy

Ahogy a „Bankrendszer a mai gazdaságban” című lépésben (IV./16.) már foglalkoztunk vele, a gazdaság szereplőinek szüksége van **pénzügyi közvetítőkre**, melyek legfontosabb feladata a megtakarítók és a forrást igénylők közti kapcsolat kialakítása és folyamatos fenntartása. Ez a háztartásokra, családokra éppúgy igaz, mint a nagyobb tőkeigényű vállalkozásokra.

A pénzügyi közvetítők két csoportra oszthatóak:

- Banki pénzügyi közvetítők
- Nem banki pénzügyi közvetítők.

A pénzügyi közvetítők csoportosítása		
Banki pénzügyi közvetítők	Nem banki pénzügyi közvetítők	
	Intézményi befektetők	Egyéb nem banki közvetítők
Kereskedelmi bankok Takarék- és hitelszövetkezetek Jelzálogbankok Lakástakarék-pénztárak	- Befektetési alapok - Biztosítók - Nyugdíjpénztárak	- Pénzügyi vállalkozások („lízingcégek”) - Befektetési vállalkozások („brókercégek”)

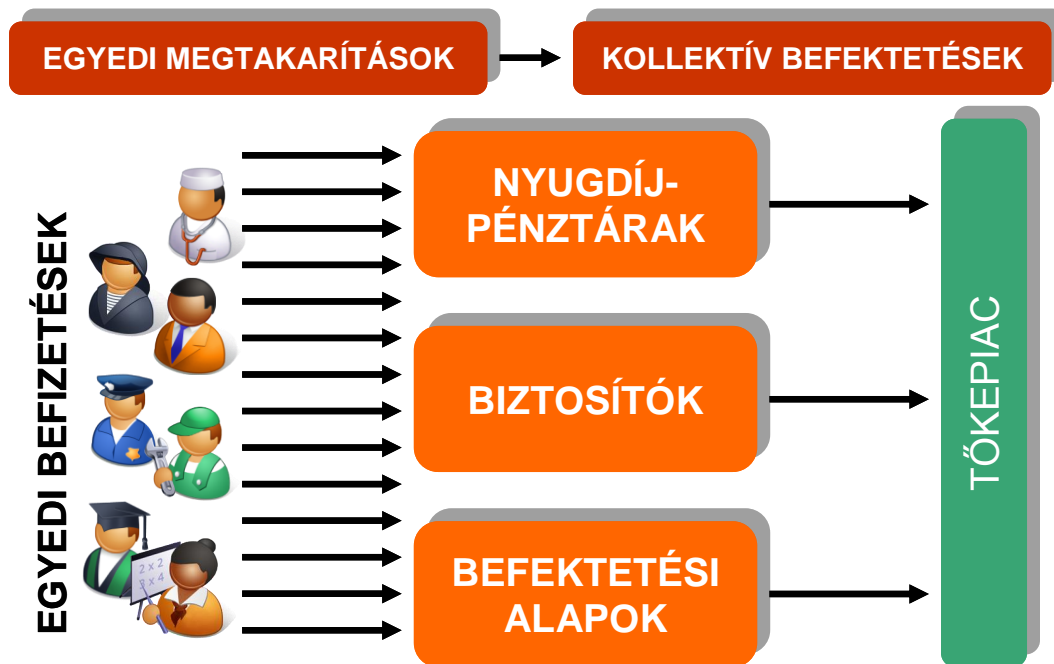
A pénzügyi közvetítés legkorábbi és több évszázadon át egyeduralgó formája a **banki, illetve mai szóhasználattal élve hitelintézeti tevékenység** volt. Az évszázadok folyamán sokat változott, gazdagodott a banki szolgáltatások köre. Az első „modern” bankok a hitelezési funkción túl befektetéseket is végeztek, forrásaik sokkal inkább saját, mint bevont külső források voltak.

A napjainkban tevékenykedő bankok - sok esetben nemzetközi bankcsoportok -, a banki, befektetési és biztosítási szolgáltatások széles körét nyújtják. A bankok tulajdonosai (részvényesei) részéről megnyilvánuló jövedelmezőségi elvárások versenyre, valamint folyamatos technológiai és termékfejlesztésre ösztönzik a piaci szereplőket. Hitelintézetekkel (bankszerűen működő pénzügyi közvetítőkkel) a háztartások elsősorban megtakarítási döntések meghozatalakor, bankszámla, vagy bankkártya használatkor, valamint hitelfelvétel esetén kerülnek kapcsolatba.

A pénzügyi közvetítés sajátos szereplői az **intézményi befektetők**. Ezek **összegyűjtik** a háztartások és részben a **vállalkozások megtakarításait**, melyeket különböző **kollektív befektetési formák keretében kezelnek, és a pénz- és tőkepiacokon fektetnek be**. Intézményi befektetőkkel a háztartások leginkább **biztosítások, nyugdíjpénztári befizetések** révén, illetve **befektetési jegyek** vásárlásakor kerülnek kapcsolatba. Amikor egy ilyen intézmény ügyfele eseti (pl. befektetési alap esetében) vagy rendszeres (pl. nyugdíjpénztár esetében) befizetéseket teljesít, megtakarításait általában olyan hosszú távú értékpapírokba fektetik, amelyek leginkább biztosítják a nyugdíjpénztár, befektetési alap, vagy biztosító jövőbeni kifizetéseit (és a pénzügyi intézmény bizonyos hasznát).

A befektetési alapok, nyugdíjpénztárak és biztosítók a **legnagyobb pénz- és tőkepiaci befektetők** közé tartoznak, mert a hosszabb távra rájuk bízott óriási tőkemennyiséget

államilag szabályozott, illetve saját maguk által meghatározott módon a pénz- és tőkepiacon fektetik be.

Mivel a bankokkal a korábbi leckékben már részletesen foglalkoztunk, ismerkedjünk most meg közelebbről a nem banki pénzügyi közvetítők tevékenységével is.

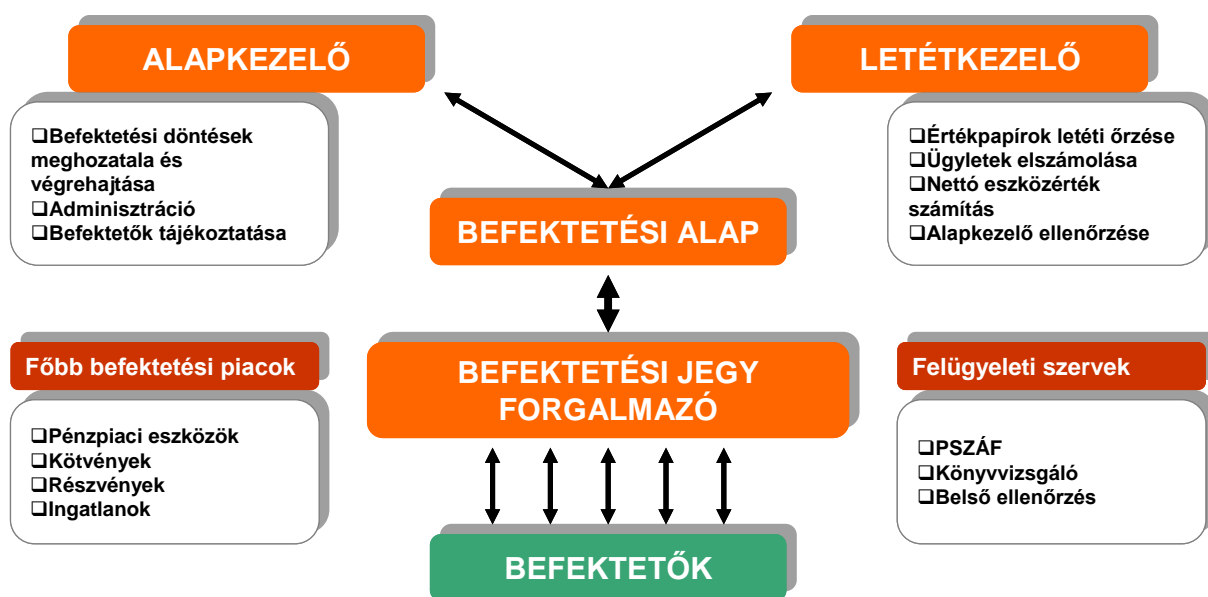
2. Intézményi befektetők

Befektetési alapok

A családi befektetések között viszonylag gyakran szerepelnek a **befektetési alapok által kibocsátott befektetési jegyek**. A befektetési alapok a háztartások megtakarításainak, illetve a vállalatok átmenetileg a termelésbe be nem vont pénzeszközeinek összegyűjtésére és befektetésére szakosodott pénzügyi közvetítők.

A befektetési alap a befektetők közös tulajdonában lévő vagyontömeg, melyet az **alapkezelő** (általában bankok vagy biztosítók közreműködésével) hoz létre, és folyamatosan kezel. Az egyes befektetők részesedését ebből a közös vagyontömegből a **befektetési jegyek** testesítik meg, melyeket az alapkezelő a befektetési jegyek vásárlói számára értékesít. A közös vagyontömegből egy adott napon az egy befektetési jegyre jutó hányadot az egy jegyre jutó nettó eszközérték, vagyis a **befektetési jegy árfolyama** mutatja meg.

A befektetési alapok legfőbb előnye, hogy a háztartások és vállalkozások – akár egyenként kisösszegű - megtakarításait az alapkezelő **szakértelmének és tájékozottságának** köszönhetően egyszerűbben, alacsonyabb költségek mellett, és a befektetési kockázatok megosztásával fektethetik be az értékpapír- és ingatlanpiacokon, és ezáltal az egyenként kisösszegű, és szétszórt megtakarítások bekerülnek a gazdaság vérkeringésébe.

A befektetési alap kezelőjének feladatai a következők:

- értékpapír, azaz **befektetési jegyek** kibocsátása → tőkegyűjtés,
- befektetések megszervezése, lebonyolítása → tőkekihelyezés,
- az alap befektetéseinek folyamatos kezelése → vagyonkezelés.

Az alapkezelő a befektetések (portfólió) összetételét – az alap jellegének megfelelő befektetési arányokat figyelembe véve - minden esetben igyekszik úgy alakítani, hogy a kockázatok kezelése mellett a befektetők a lehető legmagasabb hozamot érhék el.

Amikor magánszemélyként választunk a befektetési alapok közül, azt is eldönthetjük, hogy milyen befektetési időtávban gondolkodunk, illetve hogy egy **magasabb hozam** reményében mekkora **kockázatot** vagyunk hajlandók vállalni. Ezek mérlegelése alapján érdemes az egyes alapok jellegének megfelelő befektetési összetételek közül választani. A lehetőségek a következők:

- pénzügyi (bankbetétbe és rövid lejáratú állampapírokba fektető)
- állampapír (jellemzően hosszú lejáratú államkötvényekbe fektető)
- ingatlan
- részvény
- és ezek kombinációit képviselő alapok befektetési jegyei közül.

A befektetési jegyek **árfolyama** közvetlenül függ az alap tulajdonában lévő befektetések értékének változásától. Fontos megjegyezni, hogy a hozamok jellemzően együtt járnak a kockázattal, ami a befektetés értékének, a befektetési jegyek árfolyamának ingadozásában mutatkozik meg. Magasabb kockázatokhoz jellemzően magasabb elérhető hozamok párosulnak, ezért a befektetési döntés meghozatalánál mindig a két tényezőt együttesen kell figyelembe vennünk.

A befektetési jegyek visszaválthatósága szempontjából az alapok két kategóriája a **nyílt és zárt végű** alap. A nyílt végű alap által kibocsátott befektetési jegyek bármikor visszaválthatóak és bármikor újak vásárolhatóak. Zárt végű alapok esetében visszaváltásra csak a futamidő lejártával, az alap megszüntetésével kerülhet sor, ezt megelőzően a tőzsdén keresztüli értékesítésre az aktuális árfolyamon van lehetőség. A befektetési alapok hozamai a bankok betéti kamataihoz hasonlóan nyilvánosak, a gazdasági sajtóban és az Interneten egyaránt hozzáférhetőek.

Nyugdíjpénztárak

A nyugdíjalapok, illetve az ezeket kezelő nyugdíjpénztárak az **öngondoskodás** fontos formái, hiszen az ebből történő kifizetések az időskori megélhetésed forrásainak kiegészítését jelenti. Az ehhez szükséges pénzt az évek során a jövedelmedből fizetheted be: A nyugdíjpénztár intézménye azt teszi lehetővé, hogy a tagok a jog által védett szervezeti keretek között nyugdíj célú tőkét halmozzanak fel.

A 2010-ben módosított törvény alapján a jelenlegi magyar nyugdíjrendszer a következő 2 fő elemből áll:

1. a kötelező (állami) társadalombiztosítás;
2. az önkéntes nyugdíjpénztárak. (Léteznek még ún. magánnyugdíjpénztárak is, de ezekbe már nem lehet új tagoknak belépniük.)

A mai nyugdíjrendszer alapját a társadalombiztosítás (TB) képezi, melynek feladata a munkában eltöltött évek alatt megszerzett fizetésed egy részének összegyűjtése. A TB hozzájárulás mértékét törvény írja elő, amit munkaadód von le a keresetedből.

Az önkéntes nyugdíjpénztárba való belépés a te döntéseden múlik, nem kötelező, sőt azt is te határozod meg, hogy havonta mennyit fizetsz be. A befizetést rajtad kívül foglalkoztatód is teljesítheti. Egyszerre több önkéntes pénztárnak is tagja lehetsz. Az összegyűjtött megtakarításaid sorsáról legkorábban 10 éves tagság után dönthetsz, ami akkor is igaz, ha ezt megelőzően kilépsz a pénztárból.

Az önkéntes nyugdíjpénztár kötelessége a befizetések **tagonkénti pontos nyilvántartása**, valamint biztonságos, de egyúttal jövedelmező befektetése. Jelenleg az önkéntes nyugdíjpénztári megtakarításokat az állam adókedvezményekkel ösztönzi.

Biztosítók

Első pillanatra furcsának tűnhet, hogy az intézményi befektetők csoportjának fontos szereplői a biztosítók, hiszen e szereplők alaptervekenysége bizonyos kockázatok kezelése. A biztosító társaságok által kínált termékek közös jellemzője, hogy egy jövőbeni váratlan, vagy előre kalkulálható, jelentős anyagi következményekkel járó eseményre való felkészülést tesznek lehetővé, kisebb összegek előzetes befizetésén és összegyűjtésén keresztül.

A biztosítás alap gondolatát a **közös kockázatviselés** jelenti, amely lehetőséget teremt a káresemények anyagi következményeinek megosztására, illetve ellensúlyozására. Ha van biztosításunk, és olyan **káresemény** következik be, ami benne van a szerződésünkben, akkor a biztosítótársaság a befizetett díjak ellenében részben vagy egészben kárpótlást fizet, segítve ezzel a váratlan helyzetek kezelését.

A biztosítások két fő csoportja:

- élet- és balesetbiztosítások;
- vagyónbiztosítások. (pl.: lakás, gépjármű biztosítások)

A biztosítási szerződések keretében befizetett összegekből felhalmozott forrásokat a biztosító társaságok a hazai és nemzetközi pénz- és tőkepiacokon fektetik be, így kerülnek az intézményi befektetők közé. A tőkepiacon eredetileg főleg az életbiztosítók voltak aktívak,

mivel az életbiztosítási termékekhez kötődő előtakarékosági periódusban felhalmozott megtakarítások hosszú, akár több évtizedes időtávra jelentenek befektetendő forrást a biztosítók számára.

Az **univerzális pénzügyi csoportok** kialakulása következtében ma már csak elvétve találni tisztán vagyon- vagy életbiztosítót. Az egyes társaságok között az ügyfelekért folytatott éles verseny összeolvadásokhoz és felvásárlásokhoz vezetett, melynek következményeként a biztosítók kiléptek a pusztán biztosítási és vagyonkezelési tevékenység keretei közül, és a banki, befektetési üzletágakba is beszálltak. A biztosítók tulajdonosai, befektetési és nyugdíjalapok kezelői között ma már gyakran találni kereskedelmi bankokat, úgy Európában, mint a hazai piacon is. Kialakulásukban nagy szerepe van az ügyfelek **egy ponton történő kiszolgáltatásának**, azaz ha betettük a lábunkat egy bankfiókba, akkor ott a pénzügyi szolgáltatások egyre szélesebb választékát vehetjük igénybe.

3. Egyéb nem banki közvetítők

Pénzügyi vállalkozások (lízingcégek és faktorházak)

A pénzügyi vállalkozások tevékenységi körébe a már megismert hitelnyújtáson túlmenően a lízing és a faktoring ügyletek, míg ügyfélkörükbe háztartások és vállalkozások is tartozhatnak. Ismerkedjünk meg most röviden ezekkel a pénzügyi közvetítőkkel is.

Lízingcégek

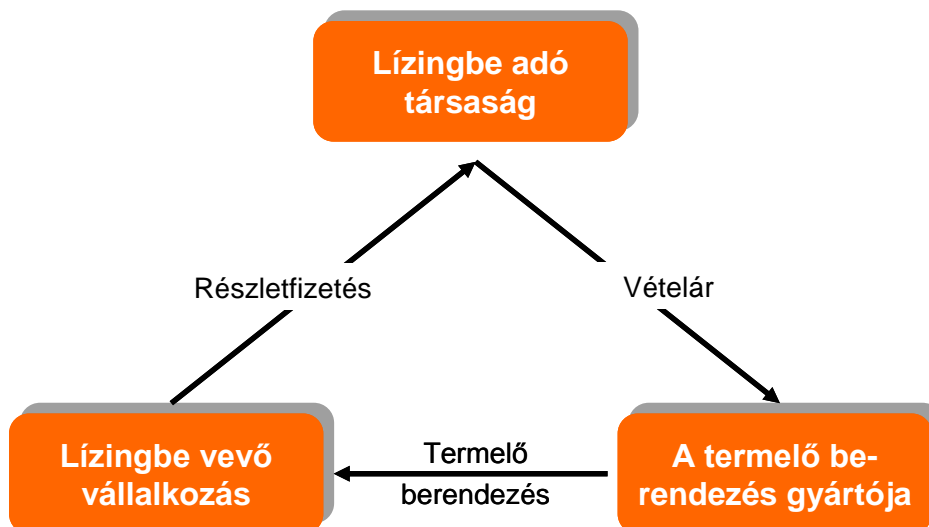
A **lízing** kifejezés az angol lease (**bérlet**) szóból származik. Szerződési formaként a **bérlet és az adásvétel keveredéséből** alakult ki, bár egyik sem található meg benne tiszta formában. Az első lízingtevékenységre szakosodott finanszírozó társaság 1952-ben az Egyesült Államokban alakult meg.

Lízing esetén két szereplő, a **lízingbe adó** és a **lízingbe vevő** meghatározott időre köt egymással szerződést. A lízingbe adó vállalja, hogy a szerződés tárgyát képező eszközt (ami legtöbbször valamilyen gépi berendezés, jármű, de lehet ingatlan is) megvásárolja, és a lízingbe vevő részére átengedi annak használati jogát. Cserébe a lízingbe vevő köteles lízingdíjat fizetni, amely a vételár kamatokkal növelt értékének adott naptári időszakra (hónap, év, stb.) eső hányada. A lízingszerződés lejártakor a lízingtárgy automatikusan vagy a maradványérték (ami általában a lízingtárgy használt piaci árának felel meg) megfizetése ellenében a lízingbe vevő tulajdonába kerülhet, attól függően, hogy hogyan állapodtak meg a lízingszerződés megkötésekor. A lízing több kiegészítő szolgáltatást is magában foglalhat (pl.: biztosítás, szállítás, stb.).

Alapvetően két lízingformát különböztetünk meg:

- **Pénzügyi lízing** esetén a lízingtársaság megvásárolja a lízingbe vevő által igényelt eszközt, amit rendszeres díjfizetés ellenében (lízingdíj) meghatározott időre a lízingbe vevőnek átad. Annak ellenére, hogy a lízingszerződés lejártáig az eszköz tulajdonosa a lízingtársaság marad, a karbantartás általában a lízingbe vevőt terheli. A lízing lejártakor a vevőnek lehetősége van a maradványérték megfizetésével a lízingelt eszköz megvásárlására, így az a vevő tulajdonába kerül.

- **Operatív lízing** esetén az eszköz mindvégig a lízingtársaság tulajdonában marad. A lízingcég a megkötött szerződés alapján vállalhatja az eszközök modernebbre cseréjét, esetleg a karbantartást/üzemeltetést is.

A háztartások napjainkban leggyakrabban autó- és ingatlan vásárlással kapcsolatban kötnek lízingszerződést, a vállalkozások elsősorban haszonjárművek és gépi berendezések beszerzéséhez veszik igénybe a finanszírozás ezen sajátos formáját.

Faktorházak

A faktorálás (pénzkölcsönzés követelés megvásárlása ellenében) hosszú múltra visszatekintő pénzügyi művelet. A gazdasági élet szereplőinek igényeihez igazodva újra és újra felbukkant, napjainkban a vállalkozások számára fontos forrásteremtő lehetőség. Előzménye egy adásvétel, ahol az **eladó** még nem kapta meg a **vevőtől** a szállított áru/szolgáltatás ellenértékét.

A **factoring** lényegében egy **megállapodás a faktorház** (faktoringgal foglalkozó pénzügyi vállalkozás) és az árut, szolgáltatást nyújtó **vállalat** (eladó) között. Ennek keretében a faktorház megvásárolja az eladó követelését a vevőtől. A követelés megvásárlását követően a faktorház lesz jogosult a követelés beszedésére a fizetés határidejének lejártakor.

Befektetési vállalkozások (brókercégek)

A tőzsdei kereskedés megismerésekor már jeleztük, hogy a befektetők nem vihetik megtakarított pénzüket közvetlenül a tőzsdére, hanem mindezt egy **befektetési vállalkozás** – hétköznapi nyelven **brókercég** – bevonásával érhetik el. A brókercégeknél minden ügyfélnek - így 18. életévedet betöltve akár neked is - számlát kell nyitnia, és a cég megbízást vállal az adott értékpapír vételére vagy eladására. Ha vásárolni szeretnénk, akkor természetesen a venni kívánt értékpapír ellenértékének is a számlánkon kell lennie. A befektetők a brókercég által nyújtott szolgáltatásért jutalékot fizetnek, amiből a brókercég működési költségeit fedezi. A befektetési szolgáltatások a brókercégek mellett a nagyobb bankok fiókjában is hozzáférhetőek.

V. Mérlegelj és dönts!

20. Életpályánk pénzügyi döntései

1. Bevezetés – mi lenne ha?

Az ember szívesen ábrándozik, spekulál egy-egy helyzetről. Felteszi magának a kérdést: mi lenne ha

- havonta 1 millió Ft-ot keresnék?
- én lennék a világ leggazdagabb embere?
- megnyerném a milliárdos lottó-nyereményt?
- már családom lenne?
- önállóan élnék és nekem kellene fizetni a havonta érkező gáz-számlát? ...

Egyénekenként számtalan befejezése lehet a kérdéseknek. A következőkben ezekhez hasonló, pénzügyi döntésekkel összefüggő kérdéseket fogalmazunk meg, és különböző élethelyzetekbe beleélve magunkat közösen végiggondoljuk ezeket, majd döntéseket hozunk. Legelőször azt érdemes végiggondolni, hogy életünk során milyen életkorhoz, élethelyzethez milyen szokásos (tipikus) pénzügyi események, döntések tartozhatnak.

Életpályánk pénzügyei

Életkor	Pénzügyi események, döntések
Születés	Babakötvény (2006. január 1-jét követően, minden születő gyermek nevére az állam által, a születés évében nyitott „megtakarítási számla”, melyen a költségvetési törvényben meghatározott támogatást nyújt. A kamatokkal növelt összeg legkorábban a 18. életév betöltését követően vehető fel.)
Gyermekkor	A bankok számlanyitási lehetőséget ajánlanak, amelyről szülő, gondviselő segítségével pénzt vehetünk fel, zsebpénz érkezhetsz rá. A számlán összegyűjtött pénzünk után a bank kamatot fizet, illetve egyes bankok külön ajándékokkal is jutalmaznak a takarékoskodást.
Serdülőkor:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 14. életév 	Szülői hozzájárulással saját bankszámlát nyithatunk, bankkártyát igényelhetünk.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 15-16 éves kortól 	Az első hivatalos munkából keresethez juthatunk. Döntünk a megszerzett jövedelem azonnali, vagy jövőbeni felhasználásáról, azaz megtakarításáról.
Ifjúkor	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 18 éves kortól 	Önállóan nyithatunk bankszámlát, igényelhetünk bankkártyát, rendszeres banki kapcsolat alakulhat ki: ösztöndíj, diákhitel érkezhetsz számlánkra. Az el nem költött pénzünk elhelyezésére befektetési lehetőségek után nézünk. Rendszeres jövedelemre (munkabér, ösztöndíj) tehetünk szert.

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kb. 20-22 éves kortól 	Fogyasztási hitelek felvételére, megtakarításokra kerülhet sor. Ha dolgozunk, rendszeres önálló jövedelmet kapunk, folyamatosan gazdálkodunk. A munkából származó jövedelmünktől függően érdemes elgondolkodni azon, hogy önkéntes nyugdíjpénztári tagokká válunk-e.
Felnőtt élet	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kb. 25 éves kortól – „önálló háztartásban, gyerek nélkül” 	Saját háztartásban hozhatunk pénzügyi döntéseket. Hosszú lejáratú hitelek felvételére is sor kerülhet (autó-, ingatlanvásárlással összefüggésben). Biztosításokról döntünk (egészség, nyugdíj, vagyon), öngondoskodás jellegű megtakarításaink is lehetnek. Kíváncsiak, nyitottak, kockázatvállalók vagyunk. Az önálló háztartással kapcsolatban rendszeres és rendszertelen kifizetési kötelezettségeink keletkezhetnek, amelyeket a pénzügyi szolgáltató(i)nk segítségével többféleképpen is teljesíthetünk. Számos szempont figyelembe vételével a fizetési módok között választanunk kell.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kb. 30 éves kortól – „önálló családban, gyerekekkel” 	A növekvő család növekvő terheket jelent. Az eddigiek mellett a gyerekeinkre vonatkozó hosszú távú megtakarítások, befektetések is megjelennek.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 45-50 éves kortól – „felkészülés az idős korra” 	Erősödik az öngondoskodás jellegű megtakarítások szerepe (nyugdíj-előtakarékosság, életbiztosítás) Az életkor előre haladtával, a gyerekek önállóvá válásával csökkenhetnek a kiadások.
Idős kor	
Nyugdíjas kortól	A nyugdíj és a megtakarítások felhasználása. A lejárt befektetések felhasználása, cseréje.

Látható, hogy az egyes szakaszokban vannak ismétlődő, azonos és nagyon is különböző pénzügyi események, döntések.

Természetesen az egyéni életpályák egyes szakaszai nem pontosan egyeznek meg. Például azért, mert van, aki előbb, van, aki később fog önálló pénzkeresettel rendelkezni. Vagy azért, mert egy egyszemélyes háztartást képező személy (divatos szóval egy „szingli”) sohasem lesz olyan életszakaszban, ami egy többszemélyes háztartást jellemez egy olyan időszakban, amikor több eltartott is van a háztartásban. Ez tehát azt jelenti, nem biztos, hogy mindenki a tipikusnak tekinthető életszakaszokon végighalad. De az biztos, hogy pénzügyi döntéseit befolyásolni fogja, hogy a döntés pillanatában éppen milyen életszakaszban van.

2. Miről és hogyan döntünk?

Gondolkodásunkat, döntéseinket eleinte a családban szerzett tapasztalataink, a szülők szokásai fogják meghatározni. Idővel azonban egyre önállóbbak leszünk, újabb és újabb megoldásokat leshetünk el, új technikák válnak természetessé. Lehetőségeinket nagymértékben befolyásolja, hogy mennyi jövedelemmel rendelkezünk, azzal hogyan

gazdálkodunk. Nem szabad elfelejteni, hogy a rendelkezésre álló jövedelem nagyságától illetve az anyagi mozgástér mértékétől függetlenül fontos, hogy átgondoltan gazdálkodjunk.

A továbbiakban az egyes életszakaszokhoz kapcsolódóan a következő kérdésekre fogunk választ keresni:

I. Hol érdemes pénzünket tartani, fizetéseinket intézni?

Ehhez kapcsolódóan

- Hogyan nyissunk bankszámlát?
- Milyen bankkártyát válasszunk?
- Hogyan működnek az elektronikus banki szolgáltatások (pl. e-banking)?

II. Milyen hiteltípusok léteznek, és mi alapján döntünk felvételükről?

Ehhez kapcsolódóan

- Mire és kitől vehetünk fel hitelt?
- A törlesztésről is döntenünk kell? Számoljunk együtt!

III. Milyen megtakarítási, befektetési döntést hozunk?

Ehhez kapcsolódóan

- Mi a különbség az egyes megtakarítási formák között?
- Hogyan értékeljük az egyes befektetési lehetőségeket?
- Mit ér a mai pénz? És mit ér a jövőbeni?

IV. Hogyan készülhetünk a jövőre?

Ehhez kapcsolódóan

- Mit védjünk, miről gondoskodjunk?
- Milyen biztosítást kössünk?
- Hogyan készüljünk a nyugdíjas évekre?
- Hogyan gondoskodjunk egészségünkről?

3. Kihez, hova fordulhatunk segítségért?

A kérdések és lehetőségek dzsungelében el kell tudni igazodni. Ehhez egyrészt magunkat is képezniünk kell. Nem kell pénzügyi szakemberré válnunk, de néhány alapvető fogalommal, számítással, döntési lehetőséggel tisztában kell lennünk. Másrészt mind a bankok, biztosítók, nyugdíjpénztárok, brókerek szívesen adnak **tájékoztatást**, egyszersmind ez kötelességük is. Ehhez persze kérdezni kell, és kérdezni is tudni kell. Tájékoztatójuk során nem szabad elfelejtenünk, hogy ők valamit szeretnének nekünk eladni. Ezeket a sajátos pénzügyi termékeket nekünk kell tudnunk összehasonlítani, és ki kell választanunk a saját szempontjainknak leginkább megfelelőt. Valamennyi pénzügyi intézmény internetes **honlapot** is működtet. Ezen is érdemes tájékozódni, ahol eligazodni tudnunk kell. Azt is fontos tudni, hogy a valamennyi pénzügyi szolgáltató működését ellenőrző **PSZÁF** (Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete) internetes honlapján (www.pszaf.hu) és kiadványain keresztül összehasonlító elemzésekkel, táblázatokkal, kalkulátorral segíti a tájékozódni vágyókat. Fedezzük fel együtt a döntési lehetőségeket!

21. Korszerű pénzkezelés

1. Hol érdemes pénzünket tartani, pénzügyeinket intézni?

A választ először érdemes a felnőttek világában megnézni. A bankok számlát vezetnek számukra, fogadják munkabérüket, intézik közüzemi számláik rendezését (pl. víz-, gáz-, csatorna-, villanyszámlák), és a számlához kapcsolódóan bankkártyát is adnak az ügyfeleknek, ha azok azt igényelik. Ezen kívül kezelik megtakarításaikat, esetenként hitelt is nyújtanak. A családok egyéb pénzügyi szolgáltatásokat is igénybe vesznek (elektronikus banki szolgáltatások, mint pl. internet bank, mobilbank, telebank).

Mikor érdemes nekünk, diákoknak bankszámlát nyitni?

Ha osztálytársaink között tájékozódunk, akkor azt láthatjuk, hogy némelyeknek már van bankszámlája, és szép számmal akadnak olyanok is, akiknek nincs. Ha megkérdezzük a barátainkat, miért nyitottak bankszámlát, akkor valószínűleg a következő érveket hallhatjuk:

- Jó, ha megtanulom a pénz kezelését
- Ide gyűjtöm bevételeimet (zsebpénz, munkabér)
- Külföldre is célszerűbb kártyával menni.

Idősebb barátaink közül a továbbtanulók ösztöndíjukat, esetleg diákhitelüket várják bankszámlájukra, a munkába állók fizetésüket fogják számlára kapni. A bankszámlához kapcsolódó bankkártya, illetve az internetes-, valamint mobil bankolás lehetővé teszi a készpénz nélküli vásárlásokat. Úgy látszik előbb vagy utóbb szinte elkerülhetetlen a bankszámla-nyitás...

2. Számlanyitás előtt tisztázzuk!

Ki nyithat bankszámlát?

Az egyik fontos tudnivaló, hogy 18 év alatt csak szüleink (vagy törvényes képviselőnk, pl. gyám) hozzájárulásával nyithatunk bankszámlát. A bankok már egészen korai életszakaszra is ajánlanak banki termékeket. Szülői felelősségvállalás mellett a jövedelemmel nem rendelkező kisiskolásoknak is lehet bankszámlájuk, sőt akár bankkártyát is kaphatnak. A 18. életévet betöltve azonban már önállóan nyithatunk bankszámlát, igényelhetünk bankkártyát.

Léteznek olyan szereplők és esetek is, amikor kötelező bankszámlát nyitni. Ide tartoznak a gazdasági vállalkozások, így az egyéni vállalkozók is. Ezen vállalkozások és személyek pénzforgalmának lebonyolítását szolgáló bankszámlát **pénzforgalmi bankszámlának** nevezzük.

Milyen számlát nyissunk?

Ezt a kérdést valószínűleg először a bankban teszik fel nekünk, ezért jó, ha már előbb tisztában vagyunk azzal, hogy az eddig általában bankszámlának nevezett szolgáltatást szakszerűen **lakossági folyószámlának** nevezik. Tudjuk, hogy ez a számla elsődlegesen

pénzforgalmunk lebonyolítására szolgál, ezért a szükségesnél több pénzt nem érdemes itt tartani, mivel erre a számlára a bank általában alacsony kamatot fizet.

A pénzforgalmi célú bankszámlákon túl vannak egyéb banki szolgáltatásokat (pl. megtakarítási termékeket vagy hitelfelvételt) támogató bankszámlák is, amelyeket – lévén, hogy ezen egyéb szolgáltatásokat is a bank nyújtja – bankszámlának minősülnek. Ilyenek például:

- a **betétszámla** (betétben elhelyezett megtakarításaink őrzésére, kezelésére),
- a **hitelszámla** (a bankkal kötött kölcsönszerződés alapján a hitel folyósítására szolgál).

Léteznek továbbá egyéb, speciális pénzügyi szolgáltatásokhoz kapcsolódó, technikai jellegű számlatípusok is, melyek nem tartoznak szorosan a bankszámlák körébe. Ilyenek például:

- az **értékpapírszámla** (értékpapír befektetéseink nyilvántartására),
- a **befektetési számla** (olyan folyószámla, amely mögött folyamatos értékpapír ügyletek állnak, a szabad pénz rögtön értékpapírba vándorol, vagy azok eladásával válik pénzzé),
- a **nyugdíj-előtakarékossági számla** (amellyel a nyugdíjas évekre takarékoskodhatunk).

Életkorunktól és élethelyzetünktől függően ezek közül is választhatunk. A továbbiakban mi a lakossági folyószámlára koncentrálnak.

Mire fogjuk használni?

Mielőtt lakossági folyószámlát nyitunk, érdemes végiggondolni az alábbiakat:

- ❖ Várhatóan milyen nagyságrendű pénzüsszeg(ek) és milyen rendszerességgel érkeznek (érkeznek) a számlánkra? Pénz nélkül nyilván nincs értelme a számlát életben tartani.
 - Ösztöndíj?
 - Zsebpénz?
 - Munkajövedelem?
 - Egyéb?
- ❖ Milyen ügyleteket és milyen gyakorisággal fogunk számlánkon keresztül intézni, kifizetni?
 - Vannak-e rendszeres, fix összegű kiadásaink (pl. albérlet, újság, internet előfizetés)?
 - Vannak-e rendszeres, de változó összegű kifizetéseink (pl. mobilszámla)?
 - Milyen egyszeri kifizetéseink vannak és kiknek (pl. nyaralás előtt szállásköltség kifizetése)?
- ❖ Hogyan szeretnénk ezen ügyleteket intézni?
 - Akarjuk-e mobiltelefonunk egyenlegét feltölteni? Ha igen, akkor bankjegykiadó automatán (ATM-en) keresztül?
 - Vásárolni készpénzzel vagy inkább kártyával szeretnénk?
 - Akarunk-e interneten vásárolni?
 - Akarunk-e eseti vagy rendszeres megbízás alapján egyik számláról a másikra pénzüsszeget eljuttatni? (Pl.: lakás-bérleti díj átutalása)
 - Akarjuk-e csoportos beszedési megbízás kiegyenlítésére bankunkat felhatalmazni? (Pl. közüzemi számlák kiegyenlítése)
 - Szükségünk van-e készpénzfelvételre a „sárga csekk” befizetéséhez? Vagy inkább bankkártyával fizetnénk a postán is?

- Előfordulhat-e, hogy külföldön szeretnénk fizetni, így ott készpénzt felvenni vagy kártyával fizetni?
 - Akarjuk-e, hogy elektronikusan otthonról is, internetről vagy akár telefonról intézhessük pénzügyeinket?
 - Hogyan szeretnénk készpénzt felvenni: bankfiókban személyesen vagy bankkártyával ATM-ből?
- ❖ Akarunk-e a számlánk egyenlegéről, illetve a számlánkon zajló műveletekről folyamatosan tájékozódni? Ha igen, akkor hogyan?
 - ❖ Akarjuk-e megtakarításainkat is a számlavezető bankban tartani, kamatoztatni?

A fentiek alapján kirajzolódik, hogy **milyen banki szolgáltatásokra lehet szükségünk**, valamint **szükségünk van-e a folyószámlánkhöz bankkártyára**. Ebből kiindulva érdemes az általunk (majdan) gyakran használt banki szolgáltatásokról tájékozódni. Ezekre vonatkozóan nemcsak a bankok általános szerződéses vagy üzleti feltételeiben találunk információt, hanem érdemes a Magyar Nemzeti Bank (www.mnb.hu) és a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének (www.pszaf.hu) honlapján is tájékozódni.

3. Hogyan válasszunk bankot?

A család, ismerősök által ismert bankok köre lehet az egyik lehetséges kiinduló pontja döntésünknek. De az interneten mi magunk is utána tudunk nézni, milyen bankok kínálnak számunkra szükséges szolgáltatást, és milyen feltételekkel.

A bankválasztás lépései

A sok, első ránézésre igen hasonló ajánlatból az általunk előzetesen összegyűjtött szempontok szerint kell tudnunk választani. Melyek lehetnek ezek?

Elérhetőség

- Milyen közel van a bank, mennyire kiterjedt a **fiókhálózata** és pénzfelvételre alkalmas **ATM-hálózata**? Milyen a fiókok **nyitvatartási ideje**?

- Elérhető-e a **banki szolgáltatások elektronikusan**, így pl. interneten, mobiltelefonon vagy call-centeren keresztül? Ha igen, akkor milyen „nyitva tartással”? (Ezek a szolgáltatások biztosítják, hogy a bankügyeink intézéséhez nem kell bemennünk a bankfiókba, és adott esetben a bankon belüli átutalásokat a hét minden napján 24 órában intézhetjük.)

A fenti információk forrása lehet: banki honlapok, bankfiókban és/vagy telefonos banki ügyfélszolgálaton nyújtott tájékoztatás, az MNB és a GIRO Zrt. honlapján (www.mnb.hu, www.giro.hu) közzétett információk.

Kínálat

- Milyen **szolgáltatásokat** kínálnak az egyes bankok és **milyen feltételekkel**?
- Milyen **számlacsomagot** kínálnak a bankok?

A számlacsomagba gyűjti a bank az ajánlott szolgáltatásait és ennek ellenértékét. A csomagképzés célja, hogy ne kelljen az ügyfeleknek kitalálniuk, milyen szolgáltatásokat igényelnek a számla mellé. A bankok a tipikusnak tartott igényeket próbálják a csomaggal lefedni. Csomagokat kínálnak fiataloknak, családoknak, vállalkozásoknak stb. Ma már a csomagokat számla és kártya kombinációjában kínálják.

A fenti információk forrása lehet: banki honlapok, bankfiókban és/vagy telefonos banki ügyfélszolgálaton nyújtott tájékoztatás, PSZÁF honlapján (www.pszaf.hu) fogyasztók számára elérhető információk (termék-összehasonlító táblázatok).

Költségek

A bankok egy részénél a számlák megnyitásához kötelezően el kell helyezni egy előírt minimális összeget (ez a számlanyitási minimum), vagy pedig vállalni kell, hogy havonta rendszeresen meghatározott összegű pénz (jövedelem) érkezik a számlára. A kötelezően elhelyezett összeg a számlanyitást követően a legtöbb esetben a későbbiekben szabadon felhasználható. A **bankszámla-vezetés** egy szolgáltatás, így értelemszerűen vannak **költségei**. A számlanyitást követően a számla fenntartásáért rendszeresen (általában havonta, de előfordulhat, hogy negyedévente) **számlavezetési díjat** fizetünk, függetlenül attól, hogy mekkora pénzforgalmat bonyolítunk le. Emellett fizetünk a bankszámlán keresztül lebonyolított műveletekhez igazodó további költségeket, (ún. **forgalmi**, vagy **tranzakciós díjakat**). Ezek többnyire a végrehajtott műveletek összegével arányosak. Így fizetünk például a korábban már említett átutalásért vagy csoportos beszédési megbízásért. A bankok általában külön felszámolják a bankkártya költséget (pl: éves díjat, készpénzfelvétel díját) és további szolgáltatásokért is kérhetnek pénzt a számlavezető bankok (pl. az internetes vagy mobilra érkező számlainformációnak is költsége van).

A banki termékekkel és szolgáltatásokkal kapcsolatos költségeket és felszámított díjakat minden bankban ún. **kondíciós listákon** kötelező nyilvánosan az ügyfelek rendelkezésére bocsátani. Sok esetben az interneten is elérhetők a szükséges információk, így pl. a banki honlapokon, illetve a PSZÁF honlapján. Az utóbbin termék-összehasonlító táblázatok is találhatóak, amelyek megkönnyítik a banki termékek közötti eligazodást (www.pszaf.hu).

A kondíciós listákon túlmenően a bankok által nyújtott szolgáltatásokra vonatkozó **általános szerződési feltételeket** üzletszabályzat tartalmazza. A díjakon és költségeken kívül egyéb fontos tudnivalókról is tájékoztatni kell az ügyfelet. Ezek közé tartozik például, hogy a bank milyen határidővel teljesíti az ügyfelek által megadott fizetési megbízásokat, vagy melyek az esetleges ügyfélpanaszok bejelentésének, illetve az ezekhez kapcsolódó jogorvoslati eljárás igénybevételének lehetőségei és szabályai.

Ha átmenetileg szabad pénzünket a számlánkon akarjuk lekötöni, akkor érdemes a kamatfeltételeket is megnézni.

4. Hogyan nyissunk bankszámlát?

A kereskedelmi bank (hitelintézet) bankszámlát a velünk kötött szerződés alapján nyit. Így az előzőekben meghozott döntés után felkeressük a kiválasztott bank egyik fiókját. A számlanyitáshoz és kártyaigényléshez ki kell tölteni néhány nyomtatványt, és be kell mutatni bizonyos dokumentumokat, általában a személyi-, vagy személyazonosító igazolványt. Ezen kívül **aláírás-mintát** is fognak kérni tőlünk. Ez elsősorban a mi érdekünk, hiszen így védve vagyunk attól, hogy más jogosulatlanul használja a mi pénzünket. (Bár még nem elterjedt, de a jogszabályok lehetővé teszik az elektronikus bankszámlanyitást, így az elektronikus ügyintézés is.)

A bankszámla szerződés, illetve a szerződés részét képező általános szerződési vagy üzleti feltételek főbb pontjai az alábbiak:

- Kik a szerződő felek?
- A számlanyitás dátuma.
- Ki rendelkezhet a számla felett?
- Hogyan adhatunk a banknak a folyószámláról teljesítendő megbízásokat?
- A számlatulajdonost megillető kamatok.
- A hitelintézet által felszámítandó díjak és jutalékok.
- A hitelintézet felelőssége.

A folyószámla azonosítása a **bankszámlaszámmal**, vagy másik nevén a **pénzforgalmi jelzőszámmal** történik. Ez belföldön egy 24 (3x8) karakterből álló számsorozat, amely tartalmazza a **hitelintézet azonosítóját**, valamint az **ügyfélszámla azonosítót** és **speciális ellenőrző számjegyeket**. (Az ellenőrző számjegyek a biztonságot szolgálják, mert egy esetleges számelírás esetén a számítástechnikai rendszerek segítségével kiszűrhető a tévedés.)

Külföldi fizetés esetén a nemzetközi pénzforgalomban használatos **nemzetközi bankszámlaszámra** (az ún. IBAN), és emellett **bankunk nemzetközi azonosítójára** (SWIFT-kód) is szükségünk van. Ezen adatokat a bank a számlanyitáskor köteles velünk tudatni.

Amennyiben eldöntöttük, hogy szeretnénk elektronikus banki szolgáltatásokat is igénybe venni, akkor erre vonatkozóan külön **elektronikus szolgáltatásokra vonatkozó megállapodást** kell kötnünk a bankunkkal. (Ezen szolgáltatásokat a lecke e-banking részében tárgyaljuk.

5. Mire használhatjuk bankszámlánkat?

A bankszámlánk segítségével sokféle fizetési megbízást fogadhatunk és küldhetünk. A bankszámlánkra **készpénzt fizethetünk be**, illetve arról **készpénzt vehetünk fel** (pl. bankfiókban, ATM-nél, postahivatalokban). Ha a számlához bankkártyát is igényeltünk, akkor vásárláskor egyre több helyen **kártyával is fizethetünk**. Ezen kívül bankunknak megbízást adhatunk **egyszerű** (eseti) vagy **rendszeres átutalásra**, felhatalmazást **csoporthoz tartozó beszedési megbízás** teljesítésére. Fizetési megbízásainkat ma már nemcsak bankfiókban, hanem telefonon (pl. call centeren/telebankon keresztül) vagy interneten is megadhatjuk.

Az alábbi táblázat összefoglalja, hogy milyen módon fizethetsz készpénz nélkül, bankszámlád használatával:

	Mire jó?	Milyen fizetések esetében?	Ki indítja a megbízást?	Mit kell tenned?
Átutalás	Egyszeri vagy rendszeres fizetések teljesítésére	Eseti (egyszerű) átutalás	Te (egyszerű átutalással)	Megbízást adni a bankodnak. (Egyszerű átutalásnál ahányszor utalsz, rendszeresnél pedig egyszer.)
		Rendszeres átutalás	A te megbízásod alapján a bankod automatikusan indítja (rendszeres átutalás).	Rendszeres átutalások esetében a fizetendő összegek változását, nyomon követni és szükség esetén módosítani. Gondoskodni arról, hogy elég pénz legyen a számlánkon a művelet végrehajtásához
Csoportos beszedés	Rendszeres fizetések teljesítésére	Rendszeres időközönként jelentkező (nem csak fix összegű) fizetések	Szolgáltató (pl.: mobilcég, közüzemi szolgáltató)	Előzetesen felhatalmazást adni a bankodnak (akár a bankodnak közvetlenül, akár a szolgáltató cégen keresztül). Döntésed alapján a beszedhető összeg maximumának megadása, amely a későbbiekben módosítható. A szolgáltató cégtől érkező számlák figyelemmel kísérése, hibás összeg esetén a megbízás teljesítésének letiltása. Letiltás esetén tájékozódni a további teendőkről. Gondoskodni arról, hogy elég pénz legyen a számlánkon a művelet végrehajtásához

A III./ 10. leckében már ismertettük az **átutalást**, mint fizetési módot, illetve kitértünk a **sárga csekkre** is, mivel hazánkban ez meglehetősen közkedvelt fizetési forma. Az átutalással szemben, amelyet a számlatulajdonos, illetve annak rendelkezése alapján a bankja indít el, a **csoportos beszedési megbízást** a beszedő, azaz a számunkra szolgáltatást nyújtó vállalat, pl. közüzemi szolgáltató, mobilszolgáltató stb. indítja. A beszedés teljesítésére azonban fel kell hatalmaznunk a bankunkat, e nélkül ugyanis bankunk a szolgáltatótól érkező „fizetési kérelmet” nem teljesíti.

Amennyiben vonakodunk a csoportos beszedési fizetési módtól, mert úgy érezzük, hogy ezáltal kiadjuk a számlánk feletti kontrollt a kezünkből vagy félünk a véletlen túlszámlázástól, érdemes beállítani egy teljesítési összeghatárt, amely felett a bankunk nem teljesíti a szolgáltató fizetési kérelmét. Ezen kívül a szolgáltatónak elvileg úgy kell időzítenie a számla kiküldését számunkra, hogy hibás számlaösszeg esetén legyen időnk letiltani a megbízás teljesítését a bankunknál.

6. Tájékozódjunk a bankszámlánkról!

Ha már van folyószámlánk, fontos, hogy rendszeresen kísérvük figyelemmel az azon történő pénzmozgásokat, és számlánk egyenlegét. Ezt a célt szolgálja – többek között – az ún. **bankszámla-kivonat**, amelyet a bank köteles megküldeni ügyfelének. Legalább havonta egyszer érkezik egy levél (a legtöbb banknál kérhetjük e-mail-en vagy az internet banki postaládánkba is) – hacsak külön nem rendelkezünk arról, hogy ne küldjenek ilyet - amelyben a bank arról értesít bennünket, hogy a legutóbbi értesítés óta a számlánkon milyen pénzmozgások történtek.

Saját érdekünkben fontos, hogy szánjunk rá néhány percet, mit is tartalmaz az értesítés, hiszen elsősorban nekünk kell ellenőriznünk, hogy minden a várakozásainknak megfelelően történt-e. Megérkezett-e a várt összeg (ösztöndíj, zsebpénz, diákhitel, munkabér)? Teljesítették-e az átutalásokat, azaz megbízásunk szerint kifizették-e tartozásainkat?

Előfordulhat, hogy úgy találjuk, hogy a bank indokolatlanul vagy felhatalmazás nélkül vont le a számlánkról valamilyen összeget. Ilyen esetekben haladéktalanul fel kell venni a kapcsolatot a bankkal. A legjobb, ha írásban teszünk bejelentést, amelyből nálunk is marad másolat a későbbi egyeztetésekhez. A bejelentéshez érdemes lemásolni a számlakivonatot, s bejelölni a vitatott tételeket. Ha valóban a bank hibázott, akkor ezt remélhetőleg orvosolni fogja. De ha a hiba máshonnan ered, akkor is számíthatunk a bank segítségére a rendezésben, hiszen neki is érdeke, hogy ügyfele elégedett legyen.

A bankszámla-kivonatot célszerű több évig is elteni. Figyelemmel kísérheted pénzügyi tranzakcióidat, megalapozott döntésekhez nyújthat fontos információkat, a hosszú távú tervezés alapja lehet, valamint ahhoz is szükség lehet rá, ha egy pénzügyi művelet megtörténtét kell bizonyítanod.

Mit tartalmaznak a bankszámla-kivonatok?

Az egyes bankok által rendszeresített számlakivonatok formájukat tekintve különbözőek lehetnek, tartalmilag azonban jogszabály alapján mindegyiknek ugyanazokat az információkat kell tartalmaznia. A folyószámla kivonaton megtaláljuk, hogy a tárgyidőszakban **milyen pénzforgalmat** regisztrált a bank a számlánkon.

- A számlaforgalom azt mutatja, hogy mikor és mekkora összeg érkezett a számlánkra, illetve mikor és mennyi kifizetést teljesített a bank a számlánkról. A kivonaton láthatjuk például, hogy a munkáltató mikor utalta az esedékes munkabért.
- Itt ellenőrizhetjük, hogy pontosan mikor és mennyit vontak le a számlánkról készpénzfelvétel (például ATM használat alapján) vagy átutalás, csoportos beszedés teljesítése jogcímen. Itt láthatjuk, hogy a banknak adott megbízások valóban teljesültek-e.

Ugyanígy megjelenik a kivonaton, ha az adott időszakban **használtuk a bankkártyát**.

- Nagyon fontos ellenőrizni, hogy valóban az általunk elköltött összegek kerültek-e levonásra. Ehhez célszerű megőrizni a kártyával történő vásárláskor kapott ellenőrző bizonylatokat.
- Ha a bankkártyát külföldön használtuk, a bankszámla kivonatról azt is megtudhatjuk, hogy a külföldi pénznemben kifizetett összeget milyen árfolyamon (vagy árfolyamokon) számolta át a bank a bankszámla pénznemére (legtöbb esetben forintra).

A bankszámla-kivonat mellett, esetleg helyett ma már többféle módon is értesülhetünk a bankszámlánkat érintő műveletekről, illetve annak egyenlegéről. Amennyiben azt a bankkal kötött megállapodásunk lehetővé teszi, a kívánt információ elérhető lehet az **interneten**, de **telefonon** vagy akár személyesen is – természetesen előzetes azonosításunk után. A kívánt információ elérésének gyors módja lehet, ha a számla műveletekről SMS-ben vagy e-mailben kérünk értesítést. Előnye, hogy az információhoz azonnal hozzájutunk, így biztonságunkat szolgálja, hiszen azonnal tudomást szerezhethetünk arról, ha valaki jogosulatlan műveletet hajtott végre bankszámlánk terhére. A szolgáltatás egyszerűen igényelhető, annak azonban rendszerint **díja** van.

7. E-banking

Az elektronikus banki szolgáltatás - gyakori nevén **e-banking** - alatt minden olyan elektronikus pénzügyi szolgáltatást értünk, amelynek segítségével egyszerűen, gyorsan, kényelmesen, akár otthonról is, a hétvégén vagy a nap 24 órájában, sorban állás nélkül, biztonságosan intézhetjük mindennapos pénzügyeinket. Tehát telefonon, mobiltelefonon és interneten keresztül „bankolunk”.

A legkényelmesebb, leggyorsabb és olcsó ügyintézési mód, ha pénzügyeinket **interneten** keresztül intézzük. Internet segítségével kaphatunk számlainformációkat, adhatunk eseti és rendszeres megbízásokat a banknak, befektetéseket intézhetünk, de kérhetünk általános banki információkat az árfolyamokról, kamatokról vagy a befektetési lehetőségekről is.

Számlavezető bankunknál **igényelhetünk** internetes bankolási szolgáltatást, és ezzel összefüggésben alá kell írni a vonatkozó szerződést. Ezután kapjuk meg „felhasználó nevünket” és egy „titkos jelszót” (elektronikus kód), valamint egy részletes tájékoztatást a használatról.

A felhasználói azonosító és a jelszó mellett egyes hitelintézetek egyéb biztonságos azonosítási módszereket is alkalmazhatnak. A biztonsághoz tartozhat még, hogy a bank minden alkalommal valamilyen „egyedi azonosítót” kér. (Pl. bankunk küldhet SMS-ben belépésként változó jelszót, illetve az azonosítást chipkártya is biztosíthatja, ami digitális aláírással ellátott védelmet jelent.)

Az internetes ügyintézés lépései:

1. **csatlakozunk az internethez**, megkeressük a saját pénzügyi szolgáltatónk honlapját,
2. **bejelentkezünk** a felhasználó nevünk és a jelszavunk segítségével,
3. a képernyőn megjelenik egy **felhasználói felület**, amely egyszerűen és közérthetően vezeti végig az ügyfeleket a megfelelő ügyintézéshez szükséges teendőkön. Így **elkészíthetjük** ezen a felületen a **megbízásainkat**. Amennyiben a jövőben hasonló megbízást kívánunk adni, akkor azt sémaként vagy sablonként lementhetjük. A sablon legközelebbi használatakor azonban arra ügyelni kell, hogy a szükséges változtatásokat (pl. összeg) mindenképpen hajtsuk végre, s csak azt követően indítsuk el a megbízást!
4. A tranzakció ezután bekerül a szolgáltatónk rendszerébe, a teljesítést követően egy **visszaigazolást** fogunk kapni a banktól.

Az elektronikus, azon belül is az internetes bankolás esetén fontos, hogy körültekintően járjunk el. A következő „óvintézkedések” a biztonságunkat növelik:

- A bankunk által rendelkezésünkre bocsátott jelszót (amennyiben azt egyéb biztonságos azonosítási módszer nem egészíti ki) az első használat során le kell cserélni. Amennyiben egyéb biztonsági azonosítás nincs, a jelszócserét bankunk bizonyos időközönként a továbbiakban is kérheti tőlünk.
- Amennyiben a bank internetes felületének használatához jelszó szükséges, azt tanácsos megjegyezni. Amennyiben ezt nem tesszük, mindenképp biztonságos helyen (ne a számítógép közelében) őrizni, hogy illetéktelenek ne férhessenek hozzá.
- Interneten keresztül csak biztonságos helyről bankoljunk, ne hagyjunk másnak rálátást elektronikus kódunkra! Csak végső megoldásként használjunk nyilvános internetet (például internet kávézóban) bankügyeink intézésére. Saját érdekünkben tartsunk be ilyenkor néhány fontos biztonsági szabályt:

- Biztonságunk érdekében ne válasszuk azt a lehetőséget, hogy gépünk megjegyezze a belépéshez szükséges jelszót!
- Tanácsos törölni a böngésző tárolóját is az internetes bankolás után, hogy illetéktelen személy ne tudjon adatainkkal visszaélni.
- Ha nyilvános helyen intéztük pénzügyeinket, célszerű megváltoztatni a belépési jelszavunkat.
- Fontos, hogy elektronikus kódunkat soha ne adjuk meg telefonon, e-mailen vagy akár írásban; ilyen igénnyel még bankunk sem fordulhat hozzánk! Ha ilyen kéréssel találkozunk, akkor biztosak lehetünk abban, hogy ezt valójában nem a bank kéri, és azonnal értesíteni kell erről, hogy megtehesse az ilyenkor szükséges lépéseket (figyelemfelhívás, rendőrség értesítése, biztonsági lépések).
- Egyre gyakrabban fordul elő, hogy az adathalászat módszerével próbálnak ügyfelektől titkos adatokat kicsalni. A módszer lényege, hogy a bankod nevében e-mailt kapsz, amely adatfrissítésre hivatkozva egy linkkel elvezet téged a bankja állítólagos, – a hivatalossal látszólag megegyező – honlapjára és bankod nevében kéri azonosító adataid (felhasználói azonosító, jelszó) megadását. Soha ne adj meg ilyen kérésre semmilyen személyes adatot, így bankod soha nem veszi fel veled a kapcsolatot!

Saját érdekedben azonnal jelezned kell a bank felé, ha jogosulatlan, vagy annak tűnő műveletet észlelsz a bankszámládon (például a banktól kapott SMS-ből értesülsz róla, vagy ilyet fedezel fel a számlakivonaton). A **bejelentési kötelezettség** kiterjed arra az esetre is, ha az elektronikus azonosító kód illetéktelen személy tudomására jutott.

Az elektronikus szolgáltatásra vonatkozó szerződés, valamint a bankok internetes honlapja is tartalmazza, hogy hogyan, milyen telefonszámon tehet az ügyfél bejelentést. A hitelintézet köteles gondoskodni arról, hogy az ügyfél bejelentési kötelezettségének a hét bármely napján, a nap bármely szakában eleget tehesen. A bejelentéssel egyidejűleg az ügyfélnek kérnie kell az elektronikus szolgáltatáshoz való hozzáférés letiltását. Ezt a számot érdemes feljegyezni, továbbá külföldre utazás előtt tanácsos előre tájékozódni az illető országból ingyenesen hívható telefonszámról.

Amennyiben az elektronikus szolgáltatásról szóló szerződésben ránk háruló kötelezettségeket (pl. bejelentési-letiltási kötelezettség, elektronikus kód őrzésére vonatkozó kötelezettség) szem előtt tartjuk, az elektronikus szolgáltatás jogosulatlan használatából eredő, az ügyfél által viselendő kár mértéke jogszabály alapján korlátozott.

Jó tudni, hogy az **internetes „bankolás” költségei általában kedvezőbbek** a hagyományos ügyintézés költségeinél. Hiszen a banknak is jobb, ha nem kell ügyfélszolgálatot fenntartania, és bankfiókokat üzemeltetnie ahhoz, hogy ügyfeleit kiszolgálhassa. A bankok internetes ajánlatait mindig érdemes tanulmányozni. Ehhez ad segítséget a PSZÁF honlapja is, ahol összehasonlítható formában kapjuk meg a piacon hozzáférhető szolgáltatási ajánlatokat (termék-összehasonlító táblázatok, www.pszaf.hu).

22. Kártyázzunk!

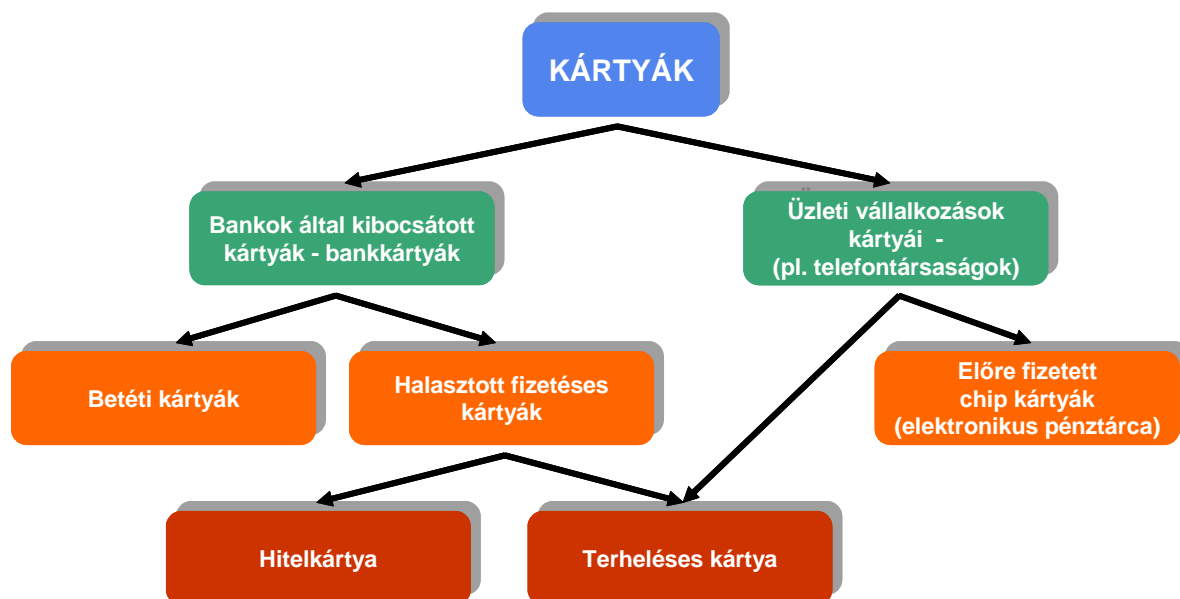
1. A kártyák világa

A bankszámlához kapcsolódó közismert és általánosan elterjedt szolgáltatás a bankkártya. Rendkívül egyszerű és korszerű a bankkártyák használata vásárláskor, készpénzfelvételkor, akár otthon, akár külföldön tesszük ezt. Családunkban olykor többet is találunk belőlük, minden bizonyal osztálytársaink között, baráti körünkben is terjedőben vannak.

A bankkártya szabvány méretű műanyag lap, amelyet a hitelintézet (**kibocsátó bank**) bocsát az ügyfele rendelkezésére, hogy annak segítségével fizetése során rendelkezni tudjon. A kártyát csak olyan kereskedelmi vagy szolgáltató egységnél lehet használni, amely tagja az **elfogadói hálózat**nak. Érdemes megjegyezni, hogy a plastik lap a kibocsátó bank tulajdona, amelyet a kibocsátó banknak joga van a kártyabirtokostól visszavonni, illetve az elfogadói hálózatban letiltani.

Amikor a kártyát használjuk, a kártyán látható adatainkkal (név, aláírás) és/vagy a titkos azonosítóval (**PIN kód**) azonosítjuk magunkat.

Ismerkedjünk meg a fontosabb bankkártya fajtákkal!

Minket elsősorban a **bankkártyák** érdekelnek, de léteznek üzleti vállalkozások által kibocsátott kártyák is, melyek nem tekinthetők bankkártyának: ilyenek pl. a telefontársaság által kibocsátott, a társaság nyilvános telefonfülkéiben használható telefonkártyák; vagy egy parkoló-társaság által kibocsátott, kizárólag a társaság parkoló-automatáinál használható kártyák.

Betéti kártyák

A legegyszerűbb kártyák az ún. használatkor terhelt, betéti kártyák (debit card). E kártyatípus esetében a bank a vásárlás/készpénzfelvétel összegével azonnal vagy nagyon rövid időn belül megterheli az ügyfél számláját, aki csak a számláján lévő összeg – pontosabban az azon lévő fedezet – erejéig költhet. (A bank az ügyfél kérése alapján folyószámlahitel-keretet is megállapíthat.)

Halasztott fizetést lehetővé tevő kártyák

Az ilyen kártyák esetében az ügyfélnek a tranzakció után, a bank által meghatározott idő elteltével kell kiegyenlítenie a vásárlás ellenértékét, vagy visszafizetnie a felvett készpénzt. Ekkor tehát vásárláskor a bank pénzét használjuk, és kiegyenlítésig a bank hitelez minket.

A halasztott fizetésű kártyák két fajtája: a **hitelkártya** (credit card) és a **terhelési** (charge/delayed debit) **kártya**.

A **hitelkártya** legfontosabb jellemzője, hogy a kártyához a bank és a kártyabirtokos közötti szerződésben meghatározott mértékű hitelkeret kapcsolódik, amelyet egy hitelszámlán tartanak nyilván. Amikor a kártyabirtokos használja a kártyáját, maximum a hitelkeret erejéig kölcsönt kap a banktól. A bank meghatározott időközönként, általában havonta küld számlakivonatot a kártyabirtokosnak, amelyen feltünteti a kártyával végzett műveleteket és az igénybe vett hitel összegét. A kártyabirtokos dönti el, hogy tartozását teljes egészében visszafizeti-e a számlakivonaton feltüntetett határidőn (15-45 napos türelmi időszak) belül, vagy annak csak egy részét. A részfizetés általában csak akkor engedélyezett, ha tartozása meghatározott százalékát kifizeti a kártyabirtokos. Ennek minimális mértékét (általában 5-10%) a szerződés rögzíti, pontos összegét a számlakivonat tartalmazza. Amennyiben a kártyabirtokos a **teljes tartozását** visszafizeti a számlakivonaton feltüntetett fizetési határidőig, a **vásárlásra fordított összegek** vonatkozásában a kártyához kamatmentes hitelperiódus járul. (Vagyis a kártyabirtokos a vásárlás napjától legkésőbb a türelmi idő végéig ingyen használhatta a bank pénzét.)

Készpénzfelvétel esetén a bank a tranzakció napjától kezdődően hitelkamatot számít fel a készpénzként felvett összegre. Amennyiben a tartozást nem, vagy csak részben egyenlítjük ki a türelmi periódus végéig, akkor a legtöbb bank a vásárlás időpontjától hitelkamatot számít fel tartozásunk teljes összegére. Tudni kell azt is, hogy a kártyahasználathoz kapcsolódó esedékes díjakból be nem fizetett összeg is általában hitelnek minősül, aminek következtében az ügyfél eleshet a kamatmentességtől!

A **terhelési** (charge/delayed debit) **kártya** esetében csak egy technikai számla van, amelyen a bank a kártyabirtokos **kiadásait gyűjti**. Egy meghatározott időszak (egy hónap vagy ritkábban egy negyedév) elteltével a kártyabirtokos számlát kap a banktól, s az azon szereplő összeget **egyben kell kifizetnie egy meghatározott időpontig**. Ha eddig az ügyfél rendezte tartozását, a bank semmilyen kamatot nem számol fel. Ezt követően azonban igen, ráadásul az általában szokásosnál magasabb hitelkamatot.

A terheléses (charge) kártyával látszólag egyoldalú előnyökhöz jut az ügyfél, ám ennek a kártyának igen magas az éves díja, illetve magas készpénzfelvételi jutalék kapcsolódik hozzá – tehát korántsem veszteséges „termék” a kibocsátó számára! De a kártyaigénylőnek is jól meg kell gondolnia, hogy szüksége van-e egy ilyen „sokat tudó” kártyára.

Miért előnyös a bankkártyák használata?

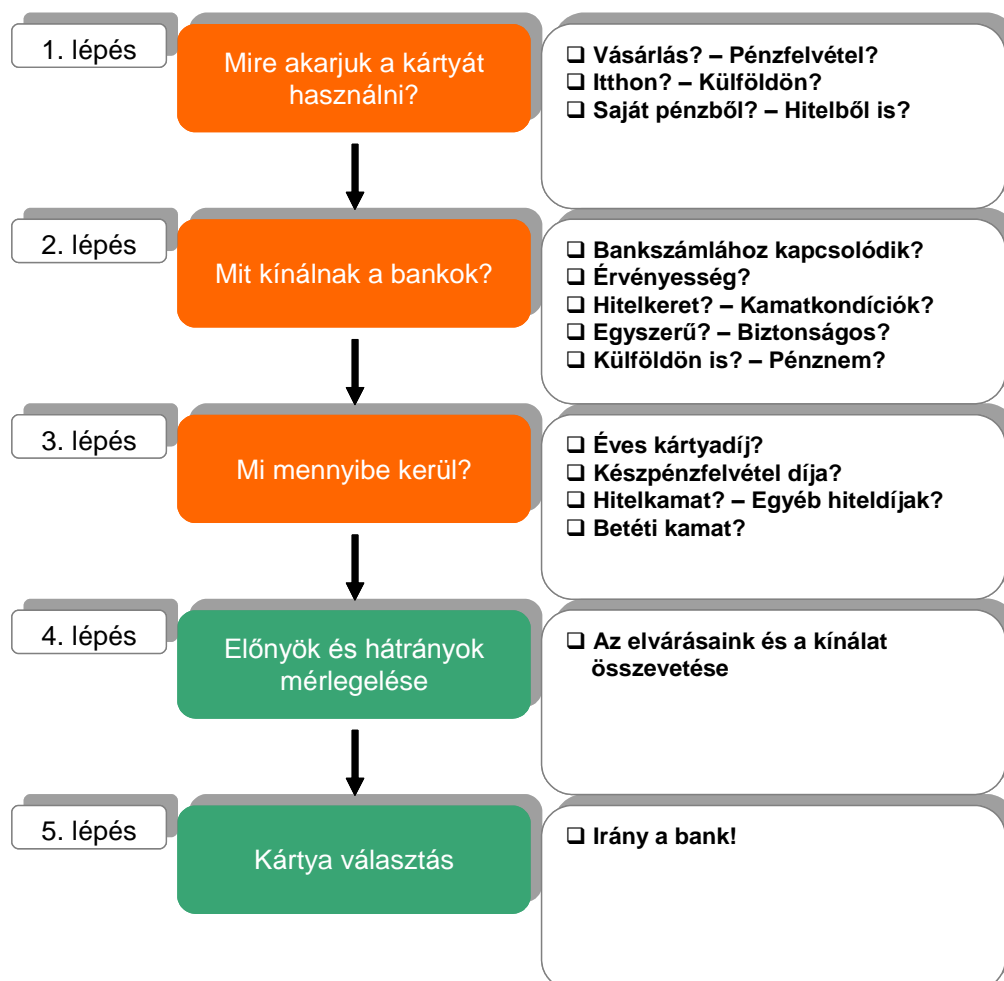
A bankkártya egy bank által kibocsátott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz, amely lehetővé tesz valamely számla feletti rendelkezést.

A kártyahasználat **előnyei** közül a legfontosabbak a következők:

- Nem kell a feltétlenül szükségesnél több készpénzt magadnál tartani.
- A bankkártyával történő belföldi vásárlás díjmentes.
- Amikor szükséges, napi 24 órában felvehetsz vele készpénzt, amelyhez elsődlegesen betéti kártyádat használd. Hitelkártyát készpénzfelvételre csak végszükség esetén használj, mivel ezt magas kamat terheli.
- Nem kell külföldre sem nagyobb összegű valutával utaznod, hiszen már a forint alapú kártya is használható a nagyvilágban.
- Akár interneten is vásárolhatsz vele.
- A bankkártyához kiegészítő szolgáltatások kapcsolódhatnak, mint pl. az utazási biztosítás vagy a mobiltelefon-egyenleg feltöltési lehetőség.
- Ha elveszíted, vagy ellopják a kártyát, letilthatod a bankodnál, és amennyiben a szabályoknak megfelelően jársz el, a veszteséged maximum 45 ezer forint lehet (míg ha a pénztárcádat veszíted el, elveszik az összes benne lévő pénz).

2. Hogyan válasszunk bankkártyát?

Mint minden megalapozott döntést, a kártyaválasztást is alternatívák felállításával és mérlegeléssel lehet meghozni. A javasolt lépések a következők:

A bankkártyához jellemzően kapcsolódó rendszeres költségek az éves kártyadíj, és a havonta felszámított egyenlegértékesítő díja, vagy zárlati díj. Ezen kívül azonban számos más, eseti költség is felszámításra kerülhet (készpénz-felvétel díja, egyenleglekérdezés díja, limitmódosítás díja, PIN pótlás, kártyacsere díja, stb.), melyek tekintetében a bankok között igen nagy eltérés lehet. Bankkártya igénylés előtt tehát érdemes tájékozódni, a különböző bankok ajánlatait összehasonlítani. Ehhez segítségünkre lehet a PSZÁF honlapján (www.pszaf.hu) található hitelkártya-termékösszehasonlító tábla.

Az alábbi táblázat összefoglalja a főbb bankkártya típusok használatával kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat. A költségekre vonatkozóan a www.pszaf.hu honlap fogyasztóknak szóló menüpontjára kattintva tájékozódhatsz.

Kártya-típus	Kinek a pénzt költyöd?	Mennyit költhetsz?	Ki fizet kamatot?	Megjegyzés
Betéti kártya	Saját pénzedet	Maximum amennyi a számládon van	A bank neked	
Hitelkártya	Hitelt veszel fel a banktól	A bank által megállapított hitelkereted még fel nem használt részét	Te a banknak, ha határidőn belül nem fizeted vissza a teljes tartozásod	Ha a bank által megadott határidőn belül a hitel teljes összegét visszafizeted, a bank nem számít fel kamatot. Vigyázz, mert készpénzfelvétel esetén már a készpénzfelvétel időpontjától kezdődően kamatot kell fizetni!
Terhelési kártya	Hitelt veszel fel a banktól	A bank nem feltétlenül határozza meg az igénybe vehető összeg felső határát	Te a banknak, ha határidőn belül nem fizeted vissza a teljes tartozásod	A terhelési kártya abban különbözik a hitelkártyától, hogy a bank által megadott határidőig tartozásod teljes összegét köteles vagy visszafizetni.

Az első bankkártyát érdemesebb a betéti kártyák közül választanod. Ezek csak annyi költséget tesznek lehetővé, amennyit az aktuálisan rendelkezésedre álló pénz (számlaegyenleged) megenged. **Hitelkártya használatában akkor érdemes gondolkodnod, ha már kellő rutint szerezted pénzügyeid kezelésében és rendszeres, önálló jövedelmed van.** A hitelkártyával kölcsönbe vett pénzt ugyanis magas kamattal kell visszafizetned, ha a kártyáddal készpénzt veszel fel, vagy ha a kártyás vásárlást követően a bank által megadott határidőn belül nem fizeted vissza a **teljes** tartozásod. Ezért folyamatosan nyomon kell követned, mikor, mennyi az esedékes tartozásod, ha nem szeretnéd, hogy használata a szükségesnél több pénzedbe kerüljön.

3. Hogyan juthatunk a bankkártyához?

Ha megtaláltuk az igényeinek leginkább megfelelő bankkártyát, akkor még el is kell intéznünk a bankkal, hogy elkészüljön számunkra a kiválasztott kártya.

A kártyaigényléskor valójában egy **szerződést** köt a kártyabirtokos és a kártyakibocsátó bank, amely tartalmazza mindkét fél jogait és kötelezettségeit. A kártya bankszámlához kötődik, tehát az előzőekben már ismertetett dokumentumokat (személyazonosságot igazoló iratot) magunkkal kell vinni. A kártyaigényléskor az általunk is aláírandó megállapodást alaposan át kell tanulmányozni. Ebben a kibocsátó tájékoztat minket, hogy pontosan mire (készpénzfelvétel, illetve vásárlás, itthon vagy külföldön is) használható az általunk igényelt kártya és hogyan. Ezen kívül a kártyabirtokos igényeinek megfelelően rögzítésre kerülhet egy napi keretösszeg, illetve akár az egyszerre történő kifizetés legnagyobb összege is. A szerződés azt is kimondja, hogy egy nap hány alkalommal vehető igénybe a kártya, valamint tartalmazza azt is, hogy költhetünk-e többet annál, mint amennyi éppen a számlánkon van. Ezen kívül nem árt tájékozódni a kártyával végezhető tranzakciók **kondíciós listájáról** sem, hisz ezt ismerve tudjuk minimalizálni az azokért fizetett banki kiadásainkat!

A bankkártya a szerződés aláírását követő egy-két héten belül készül el, melyet a készhezvételt követően érvényesíteni (aktiválni) kell.

A kártyán látható adatok:

1. kártyabirtokos neve és aláírása;
2. kártyakibocsátó bank neve;
3. kártyaszám: 10-19 számjegyből álló, a kibocsátót és a kártyát azonosító szám;
4. a kártya lejárat;
5. a kártyatársaság védjegye/ logója;
6. a kibocsátó bank neve (esetleg emblémája);
7. a hamisítást akadályozó hologram.

A kártya felületén megtalálható (látható) adatokon túl a kártya a mágnescsíkra, chipbe rögzített adatokat is tartalmaz (ezek között vannak olyanok, amelyek a kártya felületén is megtalálhatók: így pl. a kártyaszám, a lejárat dátuma, a kártyabirtokos neve; illetve vannak olyanok, amelyek a kártya felületén nem találhatók meg: a kártya használati kódja, a PIN, az ellenőrzéséhez szükséges szám).

4. Hogyan használjuk a kártyánkat?

Kártyánkat leggyakrabban **készpénzfelvételre és vásárlásra** használjuk. A készpénzfelvételhez egy **ATM berendezést** (Automated Teller Machine = bankjegykiadó automata, bár manapság már nem csak bankjegyet adnak ki ezek a gépek, hanem egyéb pénzügyi műveletekre is képesek) kell találnunk. A művelethez az ATM képernyőjén megjelenő, a készpénzfelvétel egyes lépéseinek végrehajtására vonatkozó információkat kell követnünk. A legolcsóbb pénzfelvételt a saját bankunk ATM berendezésének használata biztosít.

A vásárlás ellenértékének kártyával történő kifizetéséhez egy **POS-készülék** (Point of Sale = vásárlás helye) és egyben kártyaelfogadó hely, üzlet szükséges.

Amikor **vásárlásra** használjuk a kártyát, ezzel felhatalmazzuk a kártyánkat kibocsátó bankot, hogy a vásárlás összegével megterhelje a bankszámlánkat és juttassa el a kereskedőnek (természetesen a kereskedő bankján keresztül). A kártyaelfogadás mögött valójában még egy szerződés van. Előzetesen ugyanis a kártya kibocsátója és az azt **elfogadó hely**, például egy szupermarket, vendéglő, szálloda kötnek egymással szerződést a kártya elfogadásáról. **Ha egy üzlet kirakatában, ajtaján vagy pénztáránál megtaláljuk a kártyánkon található kártyatársaság védjegyét, akkor fizethetünk vele.** Ugyanez igaz a bankjegykiadó automatákra is.

Egyre gyakoribb, hogy kártyánkkal **interneten vagy telefonon** megrendelt árut vagy szolgáltatást is kifizethetünk. A fizetéshez általában meg kell adnunk a bankkártyánk számát. Ma már vannak olyan szolgáltatások is, amelyek keretében a bankok külön, csak internetes vásárlásainkat megkönnyítő virtuális kártyát bocsát a rendelkezésünkre.

Nagyon ügyelnünk kell arra, hogy a kártyánk ne kerüljön illetéktelen kezekbe, s főleg, hogy a titkos azonosító (PIN) kódunkat, amit a kártyával együtt kaptunk, más ne ismerhesse, hiszen elvileg azzal bárki más is vásárolhatna a mi bankszámlánk terhére.

A bankkártya biztonságát fokozhatjuk, ha igénybe vesszük a korábban ismertetett, mobilbanki szolgáltatások keretében igényelhető SMS-értesítést, amelynek keretében minden pénzmozgásról a bank automatikusan jelzést küld a telefonunkra. Így azonnal nyugtázzhatjuk, hogy valóban az általunk felhasznált pénzüsszeggel terhelték-e meg a bankszámlánkat.

5. Intelmek a biztonságos bankkártya-használathoz

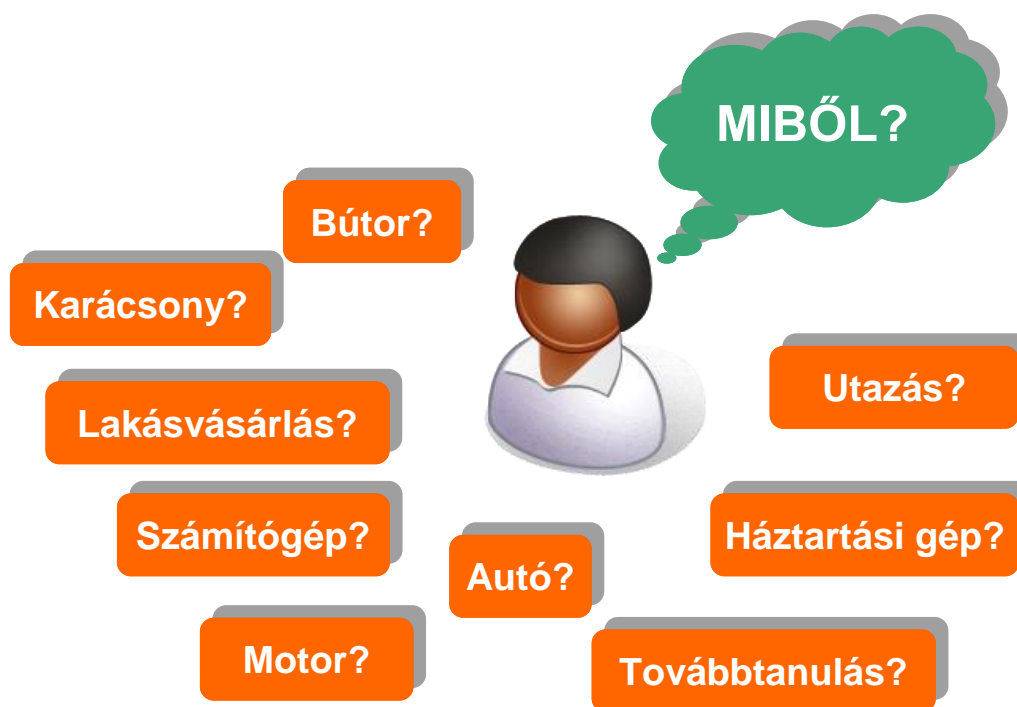
- Tartsd a kártyád biztonságos helyen és óvd a fizikai sérülésektől! A kártyát mágneses térben tárolva, elveszhetnek a rajta lévő adatok.
- Vigyázni kell a PIN-kódra is! A kártyát és a hozzá tartozó PIN kódot soha ne tárold egymás mellett, ugyanis ha mindkettőt elveszted, vagy ellopják tőled, akkor szabadon hozzáférhetnek a bankszámládhoz!
- A PIN-kód begépelését pénzfelvételkor, illetve vásárláskor kérhetik tőlünk. A PIN kódot ne áruljuk el senkinek, mert illetéktelen kézben a jogosulatlan használó kárt okozhat. Semmilyen hatóság, sem a bankunk nem kérheti tőlünk, sem írásban, sem szóban a PIN kódunkat. Azt Interneten sem kell senkivel közölnünk.
- Ha mégis illetéktelen kézbe került a kártya, azonnal jelenteni kell a bankunknak, ezért célszerű magunknál tartani azt a telefonszámot, ahol a kártya letiltását kezdeményezhetjük. Az értesítést követően a kártya jogosulatlan használatából eredő kár a bankodat terheli, de az értesítést megelőzően is maximum 45 ezer forint lehet a károd. Minden kár azonban téged terhel, ha azt szándékosan okoztad, vagy megszegted a bankkal kötött szerződésben foglaltakat.
- A PIN kód többszöri sikertelen begépelése után a tranzakciót a berendezés (ATM vagy POS) elutasítja, a további próbálkozásokat letiltja. A harmadik sikertelen kísérlet esetében az ATM berendezés a kártyánkat bevonja.

23. Az „előrehozott” vásárlás – a hitelek

1. Meddig nyújtózkodjunk?

Számtalan élethelyzet van, amikor a meglévő pénzünk nem elegendő egy régóta vágyott termék megvásárlásához, vagy életünk egy-egy fontos eseményének finanszírozásához. Az életkor előre haladtával más és más problémák megoldása vár ránk. De akár kis dologról van szó, akár nagyobb értékű árucikkről, szolgáltatásról, ingatlanról (számítógép, utazás, autó, lakás stb.), minden esetben felmerül a kérdés: kell-e az a dolog annyira, hogy mástól kérjünk rá pénzt? Külső források bevonása lehetővé teszi számunkra, hogy előre hozzuk a vásárlásainkat, döntéseinket, nem kell megvárniuk, amíg összegyűjtjük rájuk a pénzt.

És rögtön felmerül a másik kérdés: kitől kaphatunk pénzt problémáink megoldásához? A családi illetve baráti „segítségen” túl a bankokhoz fordulhatunk pénzügyi lehetőségeink bővítése céljából. Ekkor **hitel felvételében** gondolkodunk.

Természetesen a különböző célok és/vagy igények kielégítésére különböző hiteltermékeket ajánlanak a bankok. A hitelfelvételkor nekünk magunknak is tudnunk kell, hogy a sokféle hitel közül mikor, melyikre van szükségünk.

Hitel? Kölcsön?

Gyakran megtesszük, mégis a **hitel** és a **kölcsön** fogalmát nem lehet egyszerűen szinonimának tekinteni. Ha megkötjük a **hitelszerződést** a bankkal, ezzel még nincs pénzünk. Ez csak a bank kötelezettségvállalását jelenti a hitelnyújtásra. A pénzhez jutást az jelenti, ha a bank folyósítja is ezt a kölcsönt. Egyszerűbben fogalmazva **a hitel a pénzhez jutás lehetőségét jelenti, a kölcsön pedig a ténylegesen felvett pénzeszeget.** A legegyszerűbb ügyleteknél persze ez a két dolog nem válik élesen szét. Például, ha személyi kölcsönt

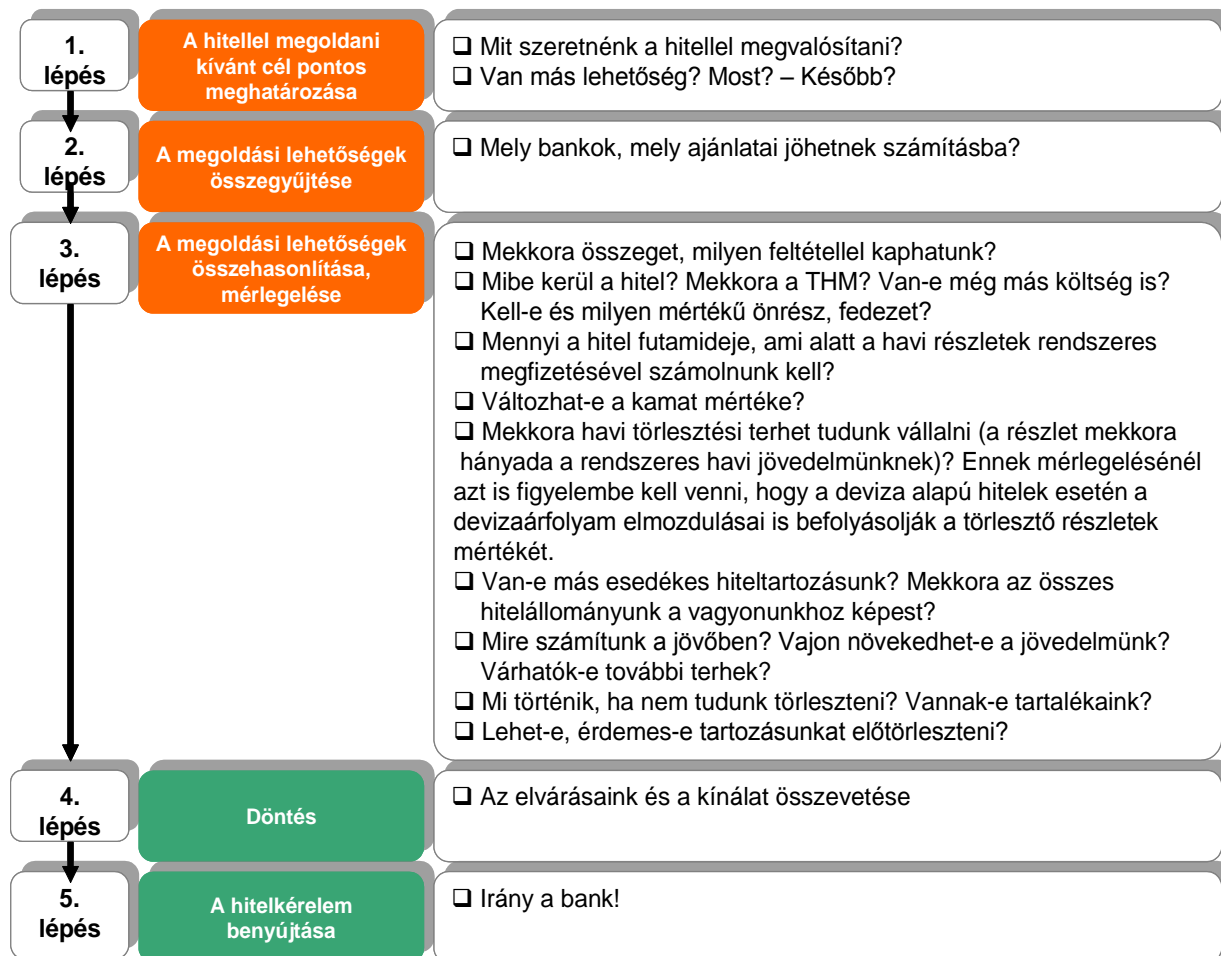
veszünk fel, akkor a szerződés megkötésével egyidejűleg rövid időn belül a kezünkbe adhatják a kért összeget. De ha lakásvásárlási hitelért folyamodunk, akkor a szerződésben azt fogják rögzíteni, hogy milyen feltételekkel és ütemezéssel történik a hitelfolyósítás. Azaz a kölcsön tényleges kifizetése esetleg jóval később, akár több részletben fog megtörténni. Sőt, az is lehetséges, hogy a kölcsön összegét nem is mi kapjuk, hanem a bank rögtön az általunk megvásárolt áru eladójának fizeti ki. (Pl. lakásvásárlás céljából történő hitelfelvétel esetén.)

2. Mely célunkat milyen hitellel tudjuk elérni?

Egy-egy problémánk megoldására a bankok többféle hitelterméket kínálnak. Még a konkrét hitelfelvétel mérlegelése előtt tekintsük át lehetőségeinket:

Célok, problémák, amelyet hitellel kívánunk megoldani	Mennyi pénzre lenne szükség?	A megoldást jelentő hiteltípus	Várható futamidő	Feltételek
Szabadon felhasználható pénzre lenne szükség (egy vagy több cél, probléma megoldására)	20-500 ezer Ft	Folyószámlahitel	1 év	Bankszámlára utalt havi fix jövedelem szükséges (ennek 100-200 % lehet a hitel maximális összege)
	100 ezer – 5 millió Ft	Személyi hitel	1-5 év	Havi fix jövedelem szükséges, életbiztosítás kötését a bank előírhatja
	50 ezer- 1 millió Ft	Hitelkártya	a kártya érvényességi idejéig	Havi fix jövedelem. A hitelkeret kamatmentesen max. 40 napig használható
	1- 40 millió Ft	Szabad felhasználású jelzáloghitel	1-20 év	A hitel fedezete az ingatlan, melynek becsült értéke alapján a bank ad ajánlatot a felvehető hitel maximális összegére.
Áruvásárlás	20 ezer – 1 millió Ft	Áruhitel	1-2 év	Havi fix jövedelem szükséges.
	Megoldható szabad felhasználású hitellel is. Lásd ott.			
Gépjárművásárlás	500 ezer - 20 millió Ft	Gépjárműhitel	1-8 év	A hitel felvételéhez önerő szükséges. A hitel fedezete a gépjármű.
	Megoldható szabad felhasználású hitellel is. Lásd ott.			
Lakásvásárlás, építés, felújítás stb.	1-40 millió Ft	Lakáshitel	1-30 év	A hitel fedezete az ingatlan, melynek becsült értéke alapján a bank ad ajánlatot a felvehető hitel maximális összegére.
Továbbtanulás	Havi 20- 50 ezer Ft	Diákhitel	Félévenként megújítható	Felsőoktatási intézmény beiratkozott hallgatója kapja.

3. A hitelfelvételről hozott döntés lépései

Ha magunkra vagyunk utalva, akkor a hiteltermékek esetében segítséget jelenthet, ha a PSZÁF honlapján (www.pszaf.hu) megtalálható összehasonlító táblázatokat is áttanulmányozzuk.

4. Mennyibe kerül a hitel?

Feltétlenül fel kell tennünk azt a kérdést, hogy mi az ára annak, ha előre hoztuk a vásárlásunkat. A családi, baráti segítséget leszámítva soha nem számíthatunk arra, hogy más pénzt ingyen használjuk. A bankok üzleti vállalkozások, tehát abból élnek, hogy pénzügyi termékeket értékesítenek. Ennek ára van. A hiteltermékek ára a kamat. De nem csak a kamat. Ma már a fogyasztók védelme, és korrekt tájékoztatása érdekében a hitelintézeteket törvény kötelezi a minden banki költséget tartalmazó **Teljes Hiteldíj Mutató** (THM) pontos meghatározására és feltüntetésére. Ez sokat segít a tájékozódáshoz, összehasonlításhoz.

A hitelfelvételhez kapcsolódóan még más költségek is felmerülhetnek, amelyekről már nem biztos, hogy a bank ad tájékoztatást, illetve a THM részét képezi. A lakásvásárláshoz kapcsolódóan a szerződést készítő ügyvéd, az esetleg szükséges közjegyzői díj, a telekkönyvi kivonat díja még további költség lehet. Ha egyes hitelfajtákkal összefüggésben életbiztosítást kell kötni, az sem része a THM-nek.

5. Hogyan csökkenti a bank a kockázatát?

A bankok is kockázatot vállaló üzleti vállalkozások. A bankok a hitelnyújtásból keletkező követelésük biztosítására leggyakrabban az alábbi biztosítékokat alkalmazzák:

Jelzálogjog

A lakáskölcsönök fedezete leggyakrabban maga a hitellel megvásárolt ingatlan, amelyre a hitelező bank **jelzálogjogot** jegyeztethet be. Vagyis a lakáshitelekhez kötődő jelzálog azt jelenti, hogy ha fizetési kötelezettségeinknek nem teszünk eleget a jövőben, akkor a bank tartozásunk fejében értékesítheti, elárvereztetheti az ingatlanunkat, hogy visszaszerezze pénzét. A legrosszabb esetekben ez az ügyfelek akár teljes ellehetetlenüléséhez ('se pénz, se lakás') vezethet. Ezért nagyon fontos, hogy legalább a hosszú távú hitelek felvételekor előzetesen jól mérjük fel a háztartásunk jövőbeli teherviselő képességét.

Jelzálogfedezet mellett ugyanakkor nem csak lakáshiteleket igényelhetünk. Vannak ugyanis - a személyi kölcsönökhöz hasonlóan – szabad felhasználású **jelzáloghitelek** (egyres bankok termékínálatában ingatlanfedezetes személyi kölcsön megnevezéssel jelenik meg) is, amelyek a magánszemélyek tulajdonában lévő belterületi ingatlanok fedezete mellett nyújtanak hitelt. Szintén akár 20 éves futamidőre igényelhetőek, általában a fedezet nélküli személyi kölcsönöknél jelentősen kedvezőbb árazási feltételekkel.

Zálogjog

A jelzálog szigorúan az ingatlanokhoz kötődik, de egyéb értékes vagyontárgyak, ékszerek, festmények, a hitelre vásárolt autó is lehetnek biztosítékai, **zálogai** a hitelszerződésnek. Ez esetben, ha az adós nem tud fizetni, a zálogba helyezett vagyontárgy a bank tulajdonába kerül. A bank ilyen esetekben a vagyontárgy értékesítésével próbálja visszaszerezni a nyújtott, de az adós által vissza nem fizetett hitel összegét.

Kezesség

A **kezesség** olyan biztosíték, amikor a hitelt felvevő adós helyett nemfizetés esetén a kezes felel, ő tartozik fizetni. Két fajtája az **egyszerű** és a **készfizető kezesség**. Az egyszerű kezesség esetén először az adóson kell behajtani a tartozást, s ha ez nem sikerül, akkor lehet a kezesről követelni a fizetést. Az ún. készfizető kezesség esetében a fizetést elmulasztó adós helyett rögtön a kezesen követelhetik a tartozást. (Azonnal kész a fizetésre.) Ilyen kezességet, garanciát vállalati hitelekkel összefüggésben bank is vállalhat, lakossági hitelek esetében azonban ez nem jellemző.

6. Mi történik, ha nem tudunk fizetni? - Az eladósodás problémája

2011-ben a **Központi Hitelinformációs Rendszerben** (KHR) nyilvántartott adósok száma több mint nyolcszázezer főt tett ki. Az elmúlt években a KHR-ben szereplő adósok számának folyamatos emelkedése volt megfigyelhető, melynek egyik fő oka, hogy a deviza alapon (elsősorban svájci frankban) felvett hitelek törlesztő részleteinek árfolyamváltozások miatti jelentős emelkedése sok esetben már meghaladja a háztartások teherviselő képességét. Bizonyára vannak olyanok, akik rosszul mérlegeltek, tovább nyújtózkodtak, mint ameddig a

takarójuk ért, de nagyon sokan a pénzpiacokon, a válság következtében bekövetkező radikális változások következtében nem tudták/tudják törleszteni hiteleiket.

Mivel azon eseteknek, amikor a felvett hitel törlesztő részleteit valamilyen okból az adós nem tudja fizetni, a bankra nézve is kedvezőtlen gazdasági következményei vannak, a bankok is meg akarják védeni magukat a rosszul fizető ügyfelektől. Ennek érdekében hozták létre a Központi Hitelinformációs Rendszer (KHR) nevet viselő adatbázist (korábbi nevén a Bankközi Adós- és Hitelinformációs Rendszer - BAR). Az a személy kerül a KHR-be, aki

- a minimálbért meghaladó összeggel több mint 90 napja tartozik,
- vagy hamis adatot adott meg magáról,
- vagy aki a „készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés” bűncselekményét valósította meg (Jellemzően a bankkártyával elkövetett visszaélések tartoznak ebbe a kategóriába, pl.: idegen bankkártya jogosulatlan használata).

A **listába kerülésről** az ügyfél **tájékoztatást** kap. A rendszer a bankok számára hozzáférhető, melynek felhasználásával – a hitelkérelem elbírálásának részeként - minden esetben ellenőrzik a leendő ügyfelek KHR-státuszát. A rendszerben nyilvántartott adósoknak sokkal nehezebb bankhitelhez jutni, kizáró okot azonban nem minden esetben jelent.

A devizahiteleket visszafizetni nem tudók magas száma az államot is cselekvésre készítette, hiszen az ő problémájuk már a családtagokon keresztül a lakosság 15-20 %-át érinti. Tekintettel arra, hogy a hitelezési kockázatok növekedése hosszabb távon a gazdaság egészének fejlődését veszélyeztetheti, szigorodtak a hitelfelvétel szabályai, valamint számos, az adósok fizetési képességének fenntartását célzó lehetőség került bevezetésre, mind egyedileg a hitelnyújtó bankok (pl. hitel futamidő meghosszabbításának lehetősége, türelmi időszak a hitel tőkerészének törlesztésére), mind az állam részéről (otthonmentő program, kilakoltatási moratórium). A bankok hitelezési gyakorlatát is szigorúbban ellenőrzik.

Ha fizetéseképtelenné váltunk, túl az első kétségbeesésen új pénzügyi tervet kell kidolgoznunk.

Néhány ötlet:

- ❖ Vizsgáljuk felül bevételeink és kiadásunk szerkezetét, vannak-e tartalékok?
- ❖ Hogyan bővíthetjük még forrásainkat? Munkával? Tulajdon hasznosításával?
- ❖ Mérlegeljük, hogy tartós, vagy átmeneti problémáról van-e szó? (munkanélküliség, hosszú betegség, váratlan esemény)
 - Átmeneti probléma esetén – körültekintő mérlegelés után – segítséget jelenthet, egy kisebb összegű, áthidaló jellegű hitel.
 - Tartós probléma esetén kérjük a bank segítségét: van-e lehetőség átütemezésre, a futamidő meghosszabbítására, a törlesztő részlet csökkentésére, az árfolyam rögzítésére? Ebben a bank segítségére, együttműködésére is számíthatunk, hiszen számára is fontos a talpon maradásunk.

24. Hitelekhez kapcsolódó pénzügyi számítások

Hitelfelvételkor a legfontosabb döntési tényező a törlesztő részlet mértéke, amely akár éveken keresztül terheli a családi költségvetésünket. Ahhoz, hogy kiszámítsuk havonta mekkora összeget kell fizetnünk, azt is meg kell tudnunk, hogy **milyen hiteltörlesztési rend** szerint történik a hitel visszafizetése. Ennek lehetséges változatai:

Hiteltörlesztési mód	Lényege	
Egyösszegű törlesztés	Egyszerű kamatos (van törlesztő részlet)	A hitel tőkerészét a futamidő végén, egy összegben kell visszafizetnünk, a futamidő alatt csak az esedékes kamatokat kell megfizetnünk.
	Kamatos kamatozású (nincs törlesztő részlet)	Az egyösszegű törlesztés speciális esete, ha időközben nem, csak a futamidő végén fizetjük vissza a tőkét és a felgyülemlett kamatokat.
Lineáris törlesztés	A futamidő alatt a hitel tőkerészének törlesztése azonos összegekben történik, melyhez a tőkerész csökkenésével párhuzamosan változó összegű kamat társul. A havi törlesztő részesletek a futamidő előre haladtával jellemzően csökkennek.	
Annuitásos törlesztés (azonos összegű részlet)	A futamidő alatt fizetendő részesletek azonos összegűek	

Nézzük meg, hogyan alakulnak a fizetési kötelezettségek a különböző hiteltörlesztési módok esetében!

A különbségeket jobban érzékelhetjük, ha egy konkrét példán mutatjuk be az egyes törlesztési módokhoz kapcsolódó hitel visszafizetési terveket. Egy lehetséges félreértésre előre felhívjuk a figyelmet: **a tőketörlesztés nem azonos a fizetendő részlettel**. Míg a tőketörlesztés a hitelállomány (kölcöntartozás) változását jelzi, addig a fizetendő részlet a tőketörlesztésből és a kamatösszegeből tevődik össze.

Induljunk ki abból, **100 ezer forint kölcsönt** veszünk fel **5 évre**, évi **10 % kamatra**. Azt is feltesszük, hogy csak évente egy időpontban, minden év végén kell fizetnünk. Tehát azt vizsgáljuk, hogyan alakul a fizetési kötelezettség a futamidő során az egyes törlesztési módok esetében.

Egyösszegű törlesztés

A hitel tőkerészét a futamidő végén, egy összegben kell törleszteni, a futamidő alatt csak az esedékes kamatokat fizetjük meg.

Az eredményeket táblázatba foglaltuk. (az összegek ezer forintban értendők!)

Időpont	Hitelállomány	Kamat	Tőketörlesztés	Fizetendő részlet
1	100	10	0	10
2	100	10	0	10
3	100	10	0	10
4	100	10	0	10
5	100	10	100	110
Összesen		50	100	

Az egyösszegű hiteltörlesztési módot akkor érdemes választani, ha a jelenben kevés forrás áll rendelkezésünkre, de a futamidő végére képesekké válunk a teljes hitelösszeg visszafizetésére. Ezt a módot leginkább a vállalkozások beruházási hiteleihez kapcsolhatjuk. A felvett hitelből megvalósuló beruházások megtérülése évekig is eltart, és csak évek múltán megizmosodva, a bevételek gyarapodásával válnak képessé a hitelfelvevők a hitel visszafizetésére.

(A vállalati, illetve állami kötvények kibocsátásakor is hasonló megfontolás vezet a kibocsátót.)

Kamatos kamatozású egyösszegű törlesztés

Jellemzője, hogy mind a tőke, mind a kamatok megfizetése a futamidő végén történik. A futamidőszak alatt esedékes, de meg nem fizetett kamat növeli a tartozás összegét. A futamidő végén fizetendő összeg tehát a felvett hitel tőkerészének kamatos kamatokkal növelt értéke.

Az eredményeket az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

Időpont	Hitelállomány	Kamat	Tőketörlesztés	Fizetendő részlet
1	100 000	10 000	0	0
2	110 000	11 000	0	0
3	121 000	12 100	0	0
4	133 100	13 310	0	0
5	146 410	14 641	100 000	161 051
Összesen		61 051	100 000	

A fenti eredmények jól mutatják, hogy a felvett hitelre fizetendő összes kamat annál nagyobb, minél később, illetve lassabban történik a hitel törlesztése.

Ha azzal kell számolnunk, hogy a hitelezési időtartam elején nem rendelkezünk olyan jövedelemmel, amiből hitelt törleszthetünk, akkor célszerű ezt a konstrukciót választani.

Lineáris törlesztés

Lineáris törlesztés esetén a hitel tőkerésze minden periódusban azonos összeggel csökken, ezzel párhuzamosan az esedékes kamatok mértéke is csökken. Ebből következőleg - a hitel egyéb jellemzőinek változatlanóságát feltételezve - a visszafizetés során folyamatosan egyre kisebb törlesztő részleteket kell fizetni.

Az eredményeket az alábbi táblázat foglalja össze (az összegek ezer forintban értendők).

Időpont	Hitelállomány	Kamat	Tőketörlesztés	Fizetendő részlet
1	100	10	20	30
2	80	8	20	28
3	60	6	20	26
4	40	4	20	24
5	20	2	20	22
Összesen		30	100	

Az egyenletes törlesztést, azaz a fokozatosan csökkenő részletfizetéseket akkor érdemes vállalni, ha a jelenben nagyobb jövedelemmel rendelkezünk és várhatóan a jövőben csökken a hiteltörlesztésre rendelkezésre álló forrásunk. (Várhatóan gyermek születik, bizonytalan a munkaviszonyunk, vagy további fontos gazdasági lépésre – hitelfelvételre, építkezésre - szánjuk magunkat, vagy nyugdíjba megyünk stb.)

Azonos részletfizetések szerinti törlesztés

A hiteltörlesztések legáltalánosabban elterjedt módját képezik azok a konstrukciók, amikor a kölcsöntörlesztés során az esedékes **részletek összege azonos**. Az egymást azonos időközönként követő időpontokban esedékes, azonos részletekben történő törlesztést **annuitásos törlesztésnek nevezzük**.

A hazai banki gyakorlatban leginkább az egyenletesen törlesztett hitelkonstrukciók terjedtek el, akár az áruvásárlási kölcsönökre vagy a hosszú lejáratú jelzálogkölcsönökre gondolunk. Éppen ezért ismerkedjünk meg a fizetendő részlet kiszámításának technikájával:

A fizetendő részletek értéke a következő képlet alapján határozható meg:

$$A = \frac{H}{s_{n,r}}$$

Ahol

- „A” a fizetendő részlet összege
- „H” a felvett hitel összege
- az r kamatlábtól, illetve az n futamidőtől függő ún. **annuitás tényező** ($s_{n,r}$), értékét az *annuitás táblázatból* olvashatjuk ki.

A kiinduló példa adatainál maradva a 100 000 forint összegű, 5 éves futamidejű, 10% kamatozású hitel törlesztő részletének összege annuitásos törlesztés esetén a következő:

Adatok: $H = 100.000$ Ft, $r = 10\%$ $n = 5$

Az annuitás tényező: $s_{5,10\%} = 3,79079$, s így a fizetendő részletek összege :

$$A = \frac{H}{s_{n,r}} = \frac{100000}{3.79079} = 26380$$

A törlesztési tervet az egyenlő részletösszegek ismeretében állíthatjuk össze úgy, hogy a részlet összegéből mindig az esedékes kamat összegét kivonva kapjuk meg a hitel tőkerészének törlesztésére jutó részt. Az eredményeket az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

Időpont	Hitelállomány	Kamat	Tőketörlesztés	Fizetendő részlet
t	H(t-1)	k(t)	S(t)	A
1	100 000	10 000	16 380	26 380
2	83 620	8 362	18 018	26 380
3	65 603	6 560	19 819	26 380
4	45 783	4 578	21 801	26 380
5	23 982	2 398	23 982	26 380
Összesen		31 899	100 000	

Ennek a hiteltörlesztési konstrukciónak jellemző sajátossága, hogy az egyenlő összegű részletfizetések összegéből eleinte kisebb, majd egyre növekvő hányadát teszi ki a hitel tőkerészének törlesztésére fordítható rész. Ez a sajátosság különösen magas kamatlábak esetén azt eredményezi, hogy a hosszú lejáratú hiteleknél a hitelállomány összege a hitelezési időtartam elején csak kis mértékben csökken. Az azonos törlesztő részletek vállalása stabil jövedelmi viszonyok mellett célravezető.

25. Megtakarításból befektetés

1. Miért érdemes lemondani a pénz azonnali elköltéséről?

A háztartások gazdálkodásának vizsgálatakor már láttuk, hogy a rövidebb-hosszabb ideig szabad pénzeszközöket a családok megtakarítják, befektetik. (lásd III/9. lecke)

Ha életpályánk pénzügyein futunk végig, akkor is azt látjuk, hogy már az első pénzhez jutás (zsebpénz, ajándék, munkabér) arra készítet, hogy döntsünk a „Most költsem el?“, vagy „Később költsem el?“ kérdésekről. Ha valami drágább, vágyott árura gondolunk (MP3 lejátszó, egy „okos“ mobil, egy motorkerékpár, egy drága nyári koncert stb.), akkor lehetőségeink függvényében hónapokig takarékoskodunk.

De azért is jó, ha vannak pénztartalékaink, mert bármikor felmerülhetnek **váratlan kiadások**. Például elveszítjük a mobilunkat, vagy meghívnak egy jó buliba, de nem mehetünk üres kézzel! Jó, ha ilyenkor van mihez nyúlni, s a megtakarításainkat fel tudjuk használni.

A megtakarításkor gondolhatunk arra is, hogy egy jövőbeli időszakban több pénzre lesz szükségünk. Például, ha valaki továbbtanulásra gondol, és tudja, hogy részben vagy egészben neki magának kell biztosítania a megélhetését a **továbbtanulás** időszaka alatt. Akik gondolnak arra, hogy a későbbiekben **lakást** szeretnének vásárolni és berendezni maguknak, azt a pénzt vajon miből teremtik elő? Természetesen ezeknek a céloknak az eléréséhez is nélkülözhetetlenek a megtakarítások! És a **nyugdíjas éveket** nem is említettük, hiszen azzal még nem szoktunk középiskolásként számolni, de később arra is figyelmet kell szentelni, hogy az időskori jövedelmeink kiegészítéséről is gondoskodjunk.

Vagyis számtalan okot emlegethetnénk, ami indokolttá teheti, ha valaki úgy határoz, hogy a ma rendelkezésére álló összes pénzt nem költi el, hanem egy részét megtakarítja.

A kérdések szinte azonosak, mint a hitelfelvétel mérlegelésekor, de itt a jelenben **takarítunk meg és a jövőben költünk**.

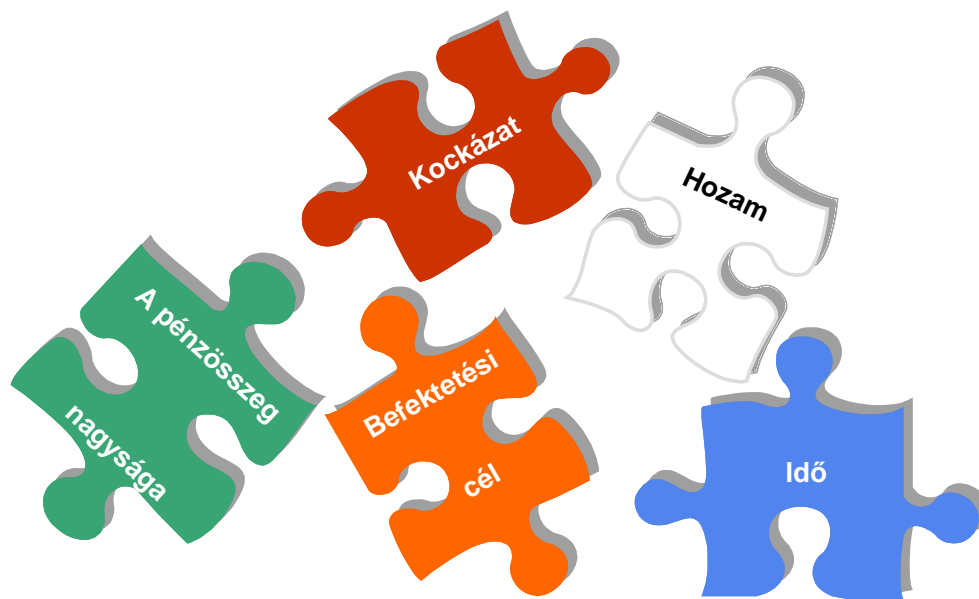
Első lépésként megtakarításaink céljait kell meghatározni, és ehhez kell megtalálnunk az odavezető utakat.

Például, ha valaki 10.000 forintot szeretne megtakarítani (pl. egy görkorcsolyára), akkor választhatja a kényelmesebb, lassabb megoldást, és mondjuk, csak havi 1000 forintot tesz félre, ami mellett még másra is marad költőpénze. Viszont csak 10 hónap múlva éri el célját. Ha viszont minden héten meg tud spórolni 2000 forintot, akkor már öt hét múlva lábán tudhatja a kinézett sportszert. Igaz, lehet hogy ennek érdekében le kell mondania valami másról, amire közben el tudná költeni a pénzét. Ez a lemondás az a **haszonáldozat**, amit a cél elérése érdekében meg kell hozni. Hogy ez megéri-e, azt mindenki maga döntheti el, hiszen nem vagyunk egyformák!

2. Befektetési szempontok

Amikor **befektetünk**, pénzünk jövőbeli gyarapodása reményében lemondunk azonnali elköltéséről, azaz lekötjük, értékpapírra, vagy egyéb vagyontárgyra váltjuk. Minimális elvárásunk, hogy befektetésünk ne veszítsen értékéből, de leginkább azt reméljük, hogy reálértéke a befektetés ideje alatt nőni fog.

Ha befektetési lehetőséget keresünk, akkor az alábbiakat kell mérlegelnünk:

Mi a befektetés célja?

Nincsenek univerzális, „mindenre jó” befektetések! Másképpen kell döntenünk, ha a cél például egy jövőbeli ingatlanvásárlás, vagy egy jövőbeli jövedelem kiegészítés stb.

Mennyi a befektethető pénzösszeg?

A különböző nagyságrendekhez más típusú befektetések közül érdemes választani. 1000 forintért nemigen vehetünk például részvényt, de nem érdemes befektetési jegyet sem vásárolni.

Mekkora hozam érhető el?

A befektetésektől mindenekelőtt azt várjuk el, hogy számunkra hozamot biztosítsanak, amiért lemondunk a pénz azonnali saját elköltéséről. Természetesen azt szeretnénk, hogy a mai pénzünk egy későbbi időpontban is legalább annyit érjen (azaz legalább annyit tudjunk vele vásárolni) mint ma, azaz elvárjuk, hogy **értéktartó** legyen. Ehhez azonban a hozamnak legalább a mindenkori inflációt fedeznie kell, azaz elvárjuk, hogy a befektetés **reálhozamot** (a befektetés hozamából az inflációt meghaladó rész) biztosítson számunkra.

A hozammal kapcsolatban még egy fontos dolgot kell megtudnunk: terheli-e adófizetési kötelezettség az így keletkezett jövedelmet? Ha igen, akkor ez tovább csökkenti az elért hozam mértékét.

Mennyi időre akarunk befektetni (befektetési időtáv)? Milyen könnyen tehetjük készpénzzé befektetésünket (likviditás)?

Nem mindegy, mikor lesz szükségünk a pénzre, s főleg, ha szükségünk van rá, akkor milyen gyorsan tudunk hozzájutni. Azt ugyanis könnyen beláthatjuk, hogy ha megtakarításainkat egy látra szóló betétbe helyezzük, azt bármikor fel is tudjuk venni. De ha befektetésként mondjuk egy lakást vásárolunk, akkor számolnunk kell azzal, hogy ennek értékesítése, azaz a pénzhez való hozzájutás akár több hónapot is igényelhet.

Mekkora kockázatot vagyunk hajlandók vállalni?

Minden befektetés hordoz magában bizonyos kockázatot, bizonytalanságot. Ugyanakkor ennek mértéke az egyes befektetések tekintetében nagyon különböző lehet, azaz a befektetéskor elvárt vagy beígért hozamot mennyire biztosan tudjuk ténylegesen kinyerni.

Egy fontos tanulság

Sok befektető vallja, hogy a megtakarítások egy részével érdemes nagyobb kockázatot vállalni, de azt is tudja, hogy nem szabad minden pénzt „egy lóra feltenni”. Egy angol mondás ezt úgy fejezi ki, hogy „ne tegyünk minden tojást egy kosárba!” Hiszen, ha az egyetlen kosár leesik, akkor minden tojás összetörik! De ha több helyre tettük a tojásokat, akkor remélhetjük, hogy lesz olyan, amelyik épségben megmarad. A befektetések vonatkozásában ezt úgy érthetjük, hogy hasznos lehet, ha a pénzünket megosztjuk többféle befektetés között. Ekkor nagyobb esélyünk van arra, hogy lesz olyan, amellyel nagyon jól járunk, ami még abban is kárpótolhat bennünket, ha egy másik befektetésünkönél esetleg veszteséget kell elszenvednünk. Ezt a tudomány nyelvén úgy mondjuk, hogy szükséges a **befektetéseink diverzifikálása**, ami végső soron a befektetéseink egészére (azaz a tojással teli kosárra) vetített kockázat csökkentését eredményezi. Ám még ez a **kockázatmegosztó stratégia** sem garantálja, hogy nem fogjuk pénzünket, vagy annak egy részét elveszíteni, ha kockázatos befektetésekké tesszük, csupán csökkenti annak lehetőségét.

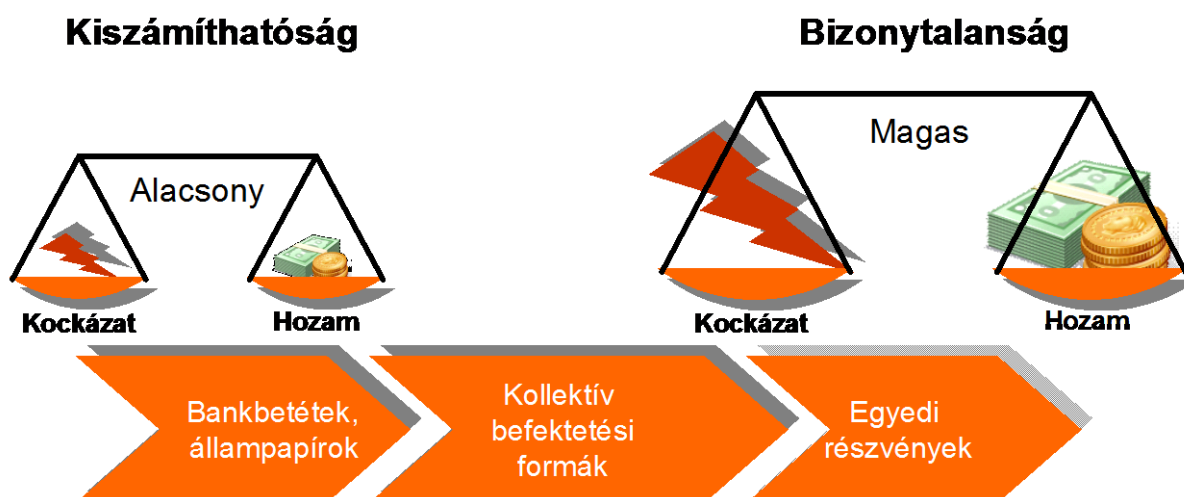
3. Befektetési lehetőségek

A hitelekhez hasonlóan bőséges befektetési választék áll rendelkezésünkre. Az egyes típusok bemutatása előtt néhány kiemelt szempont szerint rendszerezzük a befektetési lehetőségeket.

Az egyik fontos szempontot a **befektethető összeg és a befektetési időtáv** jelenti:

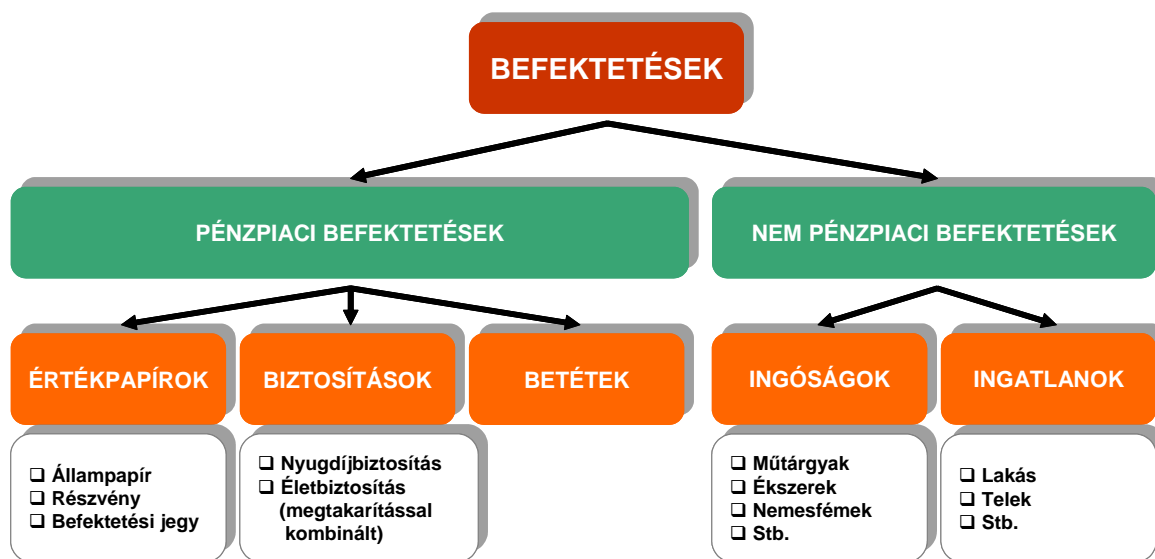
A megtakarítás összege	Befektetés típusa	Ajánlott befektetési időtáv
Kis összegű megtakarítás (néhány ezer Ft-tól)	Bankbetét típusú (folyószámla-lekötés)	1-12 hónap
Kis összegű rendszeres megtakarítás (néhány ezer – tízezer Ft/hó)	Megtakarítással kombinált életbiztosítás	Min. 10 év
	Önkéntes nyugdíjpénztári befizetés	Min. 10 év
	Lakás-takarékpénztár	Min. 4. év
Minimum 10 ezer Ft	Kincstárjegy	3-12 hónap
	Befektetési jegyek	3 hónaptól több évig
	Pénzintézetek értékpapírjai	3- hónaptól több évig
Minimum 50-100 ezer Ft	Részvények	Lehet rövid távú is, de hosszú távon kiegyensúlyozottabb hozam elérésére van lehetőség
	Államkötvény	Minimum 1 év
Minimum 1 millió	Ingatlan, műtárgy	Általában 1 évnél hosszabb

A másik fontos rendszerezést a **kockázat és hozam** kapcsolata határozza meg:

Kollektív befektetési formák: befektetési jegyek, nyugdíjpénztári befektetések, megtakarítással kombinált életbiztosítások

A továbbiakban a legfontosabb befektetési lehetőségeket és döntéseket vizsgáljuk meg.

A nem pénzügyi megtakarítások jellemzői

Napjainkban egyre többen vásárolnak értékes **műtárgyakat (pl. festmények, ékszerek), drágaköveket, nemesfémeket** befektetési céllal. A **műkincspiac** aktuális helyzete már folyamatosan része a befektetési híreknek, tájékoztatásnak. A műkincsek közös **előnye**, hogy értéküket tartják, sőt idővel növelik, ezért nagyon jó védekezési lehetőséget kínálnak a pénz értékcsökkenésével szemben. Vagyontárgyainkat később eladva nyereségre is szert tehetünk, ám a műtárgyak, ékszerek piaca sem garantál biztos hozamot, karbantartásuk, védelmük pedig költséges lehet.

Az ingatlan (termőföld, építési telek, lakóingatlan) vásárlása sem rossz megoldás, ugyanis jó eséllyel tartja, hosszabb időtávon pedig növeli is értékét ez a befektetési forma. Az ingatlanpiacot is a kereslet-kínálat mindenkori viszonya határozza meg, tehát nincs garantált ár, nincs garantált megtérülés. Igen jelentős készpénzzel kell rendelkezni ehhez a befektetési formához a vásárlás pillanatában, ezért általában **más formában történő takarékoskodás után** valósulhat csak meg. Itt is gondolni kell a tulajdonnal együtt járó terhekre, költségekre.

A nem pénzügyi megtakarítások **hátránya** továbbá, hogy a műtárgyak, ingatlanok esetén nem biztos, hogy az adás-vételt azonnal le lehet bonyolítani, időnként hónapokat, sőt éveket is kell várni, míg megfelelő vevőre, eladóra találunk.

4. A betét típusú befektetések

A befektetés legegyszerűbb formája és egyben legkevésbé kockázatos módja, ha pénzünket **betét**be helyezzük el egy bankban, vagy más erre szakosodott pénzintézetben.

A betétek **lekötés módja** szerint megkülönböztetünk:

- **Látra szóló betétet:** pénzünk minden kötöttség nélkül bármikor betehető és felvehető. Mivel a bank csak korlátozottan tudja az így lekötött betétet forgatni, alacsony kamatot fizet rá.
- **Határidős betétet:** amikor a bank csak bizonyos lekötési idő után fizet kamatot. A határidős betétekre ígért kamat magasabb a látra szóló betétekénél, mivel a bank arra számít, hogy a határidő előtt nem veszi fel az ügyfél a pénzt, és addig a bank szabadon forgathatja azt. Ha mégis a lejárat előtt vesszük fel a pénzt, akkor kamatvesztés ér minket: az addig lekötött betétre egyáltalán nem kapunk kamatot, vagy csak alacsony kamatot számítanak fel.

A betéti összeg lekötése lehet **egyszeri vagy folyamatos**. Az egyszerivel szemben a folyamatos lekötés választásánál a lekötési idő végén a bank a befektetett összeget automatikusan **újra leköti** az éppen aktuális feltételeknek megfelelően. Ekkor ismétlődő lekötésű („rulirozó”) betétről beszélünk.

A betétek kamatozás szerint lehetnek:

- **Egyszerű** kamatozású: a kamat összegét nem adják hozzá a betéthez, azaz nem tőkésítik. (Ezért amikor esedékes, célszerű a kamatot felvenni.).
- **Kamatos kamat:** a kamatot tőkésítik, így a továbbiakban a kamattal növelt összeg kamatozik tovább.
- **Fix** kamatozású – a lekötés időtartama alatt a kamat nem változik, azaz a lekötött összeg egy előre meghatározott százaléka.
- **Változó** kamatozású – a kamat mértéke a lekötés időtartama alatt változhat.
- **Sávós** kamatozású - a lekötött összegben belüli különböző sávokban különböző a kamat mértéke, így pl. 5 millió forint lekötésekor 3 millió forintig 4%-ot, az e feletti két millió forintig 5%-ot fizet a bank.

5. Hogyan döntsünk a betétekről?

Választási lehetőségünk a betéthelyezéskor is van, hiszen a piacon számos betéti termék áll rendelkezésünkre. A betéti konstrukciók közötti választást megelőző tájékozódáshoz jól használhatók a bankok termékismertetői és kondíciós listái, de az összehasonlításban segíthetnek a PSZÁF honlapján a betétekről közölt információk is.

A betétek közötti választásban is az elhelyezhető **összeg**, a pénz **lekötési ideje** és a **kamat** mértékének együttes mérlegelése segít:

Összeg

- Mennyi pénzünk van?
- Van-e a lekötésnek minimum összege?
- Van-e olyan kínálat (összeghatár), amely pénzünkre kamatprémiumot (magasabb kamatot) ígér?

Lekötési ideje

- Mennyi a minimális lekötési idő?
- Megújítható a lekötés?
- Van-e akciós termék?
- Mi történik, ha lekötési időn belül felvesszük a pénzt?

Kamat

- Milyen kamatlábat ígérnek az összeg és a lekötési idő függvényében? (Van-e kiemelt kamatozású, akciós kombináció?)
- Meddig és milyen feltételekkel érvényes az ígért kamatláb?
- Milyen viszonyban van a kamatláb és az infláció, azaz mekkora a reálhozam?

Kismértékű kamatelőnyt érhetünk el azzal is, ha havi ismétlődő lekötést választunk az azonos kamatlábú éves lekötéshez képest. Ekkor ugyanis kamatos kamattal növelhetjük megtakarításunkat.

A különböző időtartamú és összegű lekötések kamatlábjának összehasonlítása nem könnyű feladat. Ezt segíti az egységesített betéti-kamatlábmutató, az **EBKM**. Ez egy mérőszám, mely éves szinten százalékban határozza meg a betétek tényleges hozamát, lehetővé téve azok összehasonlítását, megkönnyítve a döntéshozatalt. A pénzügyintézetek számára az EBKM kiszámítása és közzététele minden betéti termék vonatkozásában kötelező.

Ha forint helyett **devizabetétet** választunk, akkor követelésünket valamely külföldi fizetőeszközben, devizában tartja nyilván a bank. Devizabetétek esetén az adott devizanem forinthez viszonyított árfolyamváltozásával is kalkulálnunk kell. A forint árfolyamának változása önmagában is okozhat veszteséget vagy nyereséget a kamattól függetlenül. Ha például euró-betétünk van, és az euró a forintra szemben 10 %-ot erősödik (250 Ft/euróról, 275 Ft/euróra) ez azt jelenti számunkra, hogy a betét forintban felvehető összege 10 %-kal több lesz. Minden egyes eurón a kamaton felül +25 Ft-t nyertünk. A forint erősödése éppen fordítva, csökkenti a kamatjövedelmet.

Az ún. „**72-es szabály**” segítségével kiszámolhatjuk, mennyi időre van szükség, hogy pénzünk megduplázódjon, ha **kamatos kamattal** számolunk. Osszuk el a 72-t a kamatlájjal, és megkapjuk, hogy az adott kamatláb mellett mennyi időre van szükség megtakarításunk megduplázására (feltéve, hogy nem költjük el a kamatot, hanem hagyjuk tovább kamatozni a tőkével együtt). Például 8 % kamatláb mellett a megtakarított pénz 9 év múlva fog megduplázódni, a kamatos kamat segítségével ($72 \div 8 = 9$ év).

A bankbetét típusú befektetések értékelése

A bankbetét előnyei:

- Legfőbb előnye, hogy biztonságos, és az így elérhető nyereség pontosan kiszámítható. A bankbetétekben elhelyezett megtakarítások biztonságát meghatározott keretek között az **Országos Betétbiztosítási Alap (OBA)** garantálja. Az Alap feladata a

betétek védelme érdekében szükség esetén megelőző intézkedések meghozatala, kártalanítás, valamint a betétesek tájékoztatása. A bankok kötelesek csatlakozni az Országos Betétbiztosítási Alaphoz. Így, ha egy bankban betétet helyezünk el, és azt a bank fizetési képtelenség miatt nem tudná visszafizetni akkor is - **100.000 euró** (a forint kártalanítás megkezdésekor érvényes árfolyamának függvényében kb. 25-27 millió Ft) erejéig visszakapjuk a pénzünket, amely személyenként és hitelintézetenként értendő. Az Alap nemcsak a lekötött betéteket, hanem a folyószámlán lévő pénzt is biztosítja, függetlenül attól, hogy forint, vagy devizaszámláról van-e szó. (A törvény euróban határozta meg a kártalanítást, de a kifizetés devizabetétek esetében is a hazai törvényes fizetőeszközben, azaz forintban történik.) Ha bővebben érdekel a téma, látogasd meg az OBA honlapját a www.oba.hu címen.

- A bankbetét egyszerű és rövidtávra ideális befektetési forma.
- A betétlekötés ingyenes.

A bankbetét hátránya:

- A biztonságának természetesen ára van: a bankbetétekkel elérhető **nyereség** rendszerint jóval **alacsonyabb**, mint más befektetési formáé (ezekről majd a későbbi leckékben lesz szó).

26. Amit az értékpapír befektetésekről tudni érdemes

1. Néhány gondolat a kockázatokról

A megtakarított pénzünk optimális befektetéséhez – mint azt az előzőekben láthattuk – rengeteg kérdésre kell saját válaszunkat megtalálni, kezdve a befektetés céljától az időtávig, de ismernünk kell saját kockázatvállalási hajlandóságunkat is. Aki pénzügyeit tudatosan intézi, annak számára a pénzügyi döntések nem lehetnek kizárólag rövid távúak, hiszen a megtakarítások célja nem egyedül a váratlan helyzetekre való felkészülés. Mivel az életét tudatosan tervező ember pénzügyi döntéseiben hosszú távon is gondolkodik, így számára a bankbetét típusú megtakarítások mellett az értékpapír befektetések is szerephez jutnak.

Az előzőekben megismerkedhettünk az alapvető értékpapír típusokkal, a befektetésekhez kapcsolódó legfontosabb tudnivalókkal, valamint a **kockázat és hozam** összefüggéseivel.

Mielőtt részletesebben is megismerkednénk az egyes értékpapír befektetések sajátosságaival, időzzünk el egy kicsit a **kockázat** fogalma körül. A kockázat a köznyelvben általában valami számunkra negatív dolog bekövetkezésének valószínűségét jelenti. A befektetések terén a kockázat egy adott befektetés jövőbeli teljesítményével kapcsolatos bizonytalanságot, változékonyságot testesíti meg. A magas kockázatú befektetés járhat jelentős veszteséggel, de eredményezhet magas hozamot is, a lényeg az, hogy a jövőbeni hozam jelentősen ingadozhat, ebből következően pedig nehezen kiszámítható és tervezhető. .

Az értékpapír befektetések kockázatának számos megjelenési formája lehet, amelyek egy-egy értékpapír típusnál más-más hangsúlyt kapnak. Lássuk a két legalapvetőbb kockázattípust:

Árfolyamkockázat – ez a kockázat mutatja azt, hogy az értékpapírunk árfolyama nem állandó, folyamatosan változik. Ha megveszünk egy értékpapírt, nem tudhatjuk biztosan, hogy milyen árfolyamon tudjuk majd később eladni. Minél erősebben ingadozhat egy értékpapír árfolyama az időben, annál nagyobb ez a típusú kockázat.

Visszafizetési kockázat – az értékpapírok egyik alapvető típusánál, a hitelpapíroknál lényeges kérdés, hogy a kibocsátó, aki a pénzt kölcsönvette a kötvény kibocsátásával, vissza tudja-e fizetni azt a futamidő végén. E szempontból egyáltalán nem mindegy, hogy a kibocsátó a világ legnagyobb, legtőkeerősebb bankja, vagy egy kisvállalat.

Megnézve a két alapvető értékpapír-típus viszonyát a két fő kockázati típushoz az alábbi eredményt kapjuk:

	Hitelpapír	Részvény
Árfolyamkockázat	Kevésbé lényeges Ha az értékpapírt a futamidő végéig tartjuk, akkor kiküszöbölhető	Lényeges
Visszafizetési kockázat	Lényeges	Nincs, hiszen a részvény alapja nem kölcsönügylet, a részvénynek nincs lejárat

Egy részvénybefektetésnél a fő kockázatot az árfolyamkockázat jelenti, hiszen a hozamot döntően az befolyásolja, hogy hogyan változik a részvény ára. A hitelpapíroknál viszont elsődlegesen a visszafizetési kockázattal kell foglalkoznunk, míg az árfolyamkockázat csak akkor lényeges, ha az értékpapírt nem akarjuk a futamidő végéig megtartani, hanem lejárat előtt el akarjuk adni a piacon.

Mindezek fényében tekintsük át az egyes értékpapír típusokat.

2. Hitelpapírok

A magyar értékpapírpiac sajátossága, hogy a vállalati szektor nem igazán él hitelpapírok, kötvények nyújtotta lehetőségekkel, így csak elvétve lehet ilyen típusú értékpapírokat találni a piacon. Ezzel szemben az állampapírpiac fejlettsége megközelíti a nyugat-európai piacok szintjét. Emiatt a hazai magánbefektetők számára elsősorban az állampapírpiaccal érdemes megismerkedni.

Állampapír befektetések

Az állampapírok elméleti megközelítésben lényegében kockázatmentes értékpapír befektetéseket jelentenek, cserébe viszont általában az elérhető hozam is mérsékelt. E tekintetben közel állnak a bankbetét típusú megtakarítási formákhoz.

Az állampapírok kockázatmentessége azonban nem egyértelmű. A kockázatmentesség mögött az a feltételezés áll, hogy az állampapírok kibocsátója az állam, amely mindig visszafizeti az adósságát, így az állampapír tulajdonosának nem kell félnie attól, hogy az államnak kölcsönadott pénzét nem kapja vissza. Ez a tétel gyakorlatilag valóban igaz, azaz a **visszafizetési kockázat elhanyagolható**.

Egészen más a helyzet az **árfolyamkockázattal**. E szempontból az állampapírok ugyanúgy hordoznak befektetési kockázatot, mint bármely más hitelpapír, hiszen a futamidő alatt az árfolyam, amelyen kereskednek vele, folyamatosan ingadozik. Természetesen ez az ingadozás messze nem olyan jelentős, mint pl. a részvények esetében, de nem is elhanyagolható. Az állam eladósodottsága és ennek befektetői értékelése, hitelminősítése már komoly változásokat hozhat az árfolyamban, illetve az elérhető hozam mértékében.

Mindezek alapján az állampapíroknál célszerű a futamidő végéig megtartani a vásárolt értékpapírt, így garantálható, hogy a vásárláskor ígért hozamot realizáljuk a befektetésen.

3. Részvények

Általánosan elfogadott vélekedés, hogy a részvény **kockázatos befektetés**, hiszen itt kiszámíthatatlan árfolyam alakulással és bizonytalan osztalékfizetéssel szembesülünk. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a részvénypiac működésében nem lehet rendszert, szabályszerűséget felfedezni, aminek ismeretével ez a bizonytalanság csökkenthető. Igaz ez annak ellenére is, hogy ez a rendszer nem kőbe vésett törvényszerűség, hanem sokkal inkább a piac több évtizedes/évszázados történelmének tapasztalata.

A részvényárak ingadozása közismert, az azonban kevésbé nyilvánvaló, hogy a nagy ingadozások közepette hosszú távon **a részvényárak emelkedő tendenciát mutatnak**. Fontos kiemelni, hogy ez **hosszabb távon** igaz, amit az magyaráz, hogy a tőzsdei vállalatok

érdekeltek nyereségük folyamatos növelésében, ezen keresztül pedig emelkedik magának a cégnek az értéke is. Márpedig, ha a cég értéke emelkedik, akkor szükségszerűen emelkedik a részvény ára is. Ez az összefüggés ugyanakkor csak a részvénypiac egészére és általánosságban igaz, nem pedig minden egyes részvényre, hiszen mindenki hallott már csődbe ment társaságokról is. Ahhoz, hogy mindezt lefordítsuk egyszerű befektetési döntésekre, fontos, hogy megkülönböztessük a részvénybefektetés két alapvető típusát.

Spekuláció

Amikor részvénybefektetésekről beszélünk, általában az a kép él bennünk, hogy valaki folyamatosan adja-veszi a részvényeket, **rövid idő alatt több ügyletet is köt**, és akár egy-két óra alatt megszabadul a korábban megvett részvényektől. Ez a típusú részvénykereskedelem valójában nem a klasszikus értelemben vett befektetés, sokkal inkább spekuláció. Spekuláció arra, hogy olcsón megvegyünk valamit, amit aztán drágábban eladunk. A mai magyar köztudatban ezt jelenti a részvénybefektetés.

Erre a tevékenységre valóban maximálisan igaz, hogy kockázatos tevékenység, ugyanis a részvényárak ingadozása rövidtávon kiszámíthatatlan. Ez természetesen azt is jelenti, hogy rövidtávon, szerencsésen időzített döntésekkel nagyon magas hozamokat lehet elérni (akár megtöbbszörözhető a befektetett pénz), de ugyanilyen gyorsan el is olvadhat a teljes befektetett tőke. Ez a tevékenység gyakorlatilag a „tőzsdézés”, ahogyan ez a köznyelvben meghonosodott.

Hosszú távú részvénybefektetés

A spekulációval ellentétben a hosszú távon befektető zsebét nem égeti a megvett részvény, nem akarja azonnal eladni, ha egy kis áremelkedést tapasztal a piacon. A hosszú távon gondolkodó befektető számára kevés jelentőséggel bír a részvényárak napi ingadozása, ő arra épít, hogy **több éves, akár évtizedes távlatban a részvényárak stabilan emelkednek**, azaz teljesül az előzőekben már felvázolt piaci tapasztalat.

Mindezt számtalan kutatás, **statisztika alátámasztja**. A jelentős múlttal rendelkező amerikai piacokon például a XX. században megfigyelték, hogy a számtalan nagy tőzsdei krach és válság ellenére a részvénypiaci befektetések éves átlagos hozama több mint 12 százalék volt, ami azt jelenti, hogy a száz év alatt a befektetett egy dollárból több mint 83 ezer dollár lett volna a század végére, míg ugyanez az állam által kibocsátott kincstárjegyek esetében csak 35 dollárt eredményezett volna. De hasonló volt tapasztalható a magyar részvénypiacon is, ahol a tőzsdei részvénybefektetéseken az elmúlt bő másfél évtizedben több mint húszszorosára emelkedhetett a befektetett tőke értéke annak ellenére is, hogy az eltelt években nem volt hiány kisebb-nagyobb válságokból.

4. Tőzsdézzünk, de hogyan is?

A korábbi leckékben (IV/17. és IV/18.) megismerhettük, hogy az értékpapír kereskedés központi szereplői a befektetési szolgáltatók/brókercégek, illetve a bankok. A magánbefektetők ma már ugyanolyan egyszerűen és gyorsan intézhetik értékpapír tranzakcióikat, mint bármely más bankügyletet. Amennyiben állampapírt vásárolnak, vagy adnak el, annak vajmi kevés köze van a tőzsdei kereskedéshez, ugyanis a bank/brókercég, amelyen keresztül a tranzakciót végrehajtják, nagy valószínűséggel a tőzsdén kívül köti meg az ügyletet, az esetek többségében a saját portfóliójából.

Egészen más a helyzet akkor, ha részvényügyletet akarunk kötni, ez ugyanis nagy valószínűséggel valamely tőzsdei piacon fog megtörténni.

A befektetési szolgáltató kiválasztása

A rendszeres tőzsdéző számára az első lépés nem lehet más, mint a befektetési szolgáltató gondos kiválasztása, hiszen a megkötött ügyletek sikere nagyban függ a befektetési szolgáltató munkájától, illetve az elért eredményt jelentősen befolyásolhatják a felszámított költségek. A brókercég kiválasztásánál éppen ezért fontos szempont lehet **az adott cég mérete, tőkeereje**, ami mutatja a cég stabilitását. Fontos a **piaci aktivitása**, forgalma, ami mutatja ügyfélkörének nagyságát. (Ebben nagy segítséget jelent a BÉT honlapja, ahol ezek a statisztikák naprakészen elérhetőek). Az egyik leglényegesebb szempont természetesen a **felszámított díjak mértéke**, amiben jelentős eltérések mutatkozhatnak az egyes befektetési szolgáltatók között.

Mennyibe kerül a tőzsdézés?

A brókercégek, bankok – mint minden szolgáltatás után – természetesen díjat számolnak fel a tőzsdei tranzakciók után, ami a tőzsdézés legfontosabb díjtételét jelenti annak, aki rendszeresen köt ügyleteket. Emellett díjat számolnak fel az **értékpapírszámla nyitása/vezetése után, illetve a pénzforgalom (átutalások) után** is. (Itt segítségül lehet hívni a PSZÁF honlapját, ahol összefoglaló táblázat található az egyes brókercégek által felszámított díjakról.)

A tőzsdézéshez szükséges adminisztráció

Csakúgy, mint a banki szolgáltatások igénybe vételéhez, a tőzsdei kereskedéshez is alapfeltétel a **számlanyitás**. Azonban itt nemcsak folyószámlát kell nyitni, hanem az értékpapírok nyilvántartására szolgáló értékpapírszámlát is. Minden értékpapír, amelyet vásárolunk, ezen a számlán kerül jóváírásra a későbbiekben.

A fizikai formában is létező papírok kora az informatika fejlődésével lejárt. A **dematerializáció** azt jelenti, hogy az értékpapírok nyomtatott verzióban már nem, hanem csak a számítógépes nyilvántartásban jelennek meg. Ez leegyszerűsíti a nyilvántartásokat, és gyakorlatilag megszünteti az értékpapírok tárolásából fakadó költségeket.

A tőzsdei ügyletkötés

A számlanyitások elvégzése után szabadon köthetünk ügyletet, mégpedig olyan módon, amelyet a kiválasztott brókercég elérhetővé tesz számunkra:

Személyes megbízás	Telefonos megbízás	Internetes kereskedés
Személyesen keressük fel a befektetési szolgáltatót és megbízást adunk	Rögzített, visszakereshető telefonon történő megbízást adunk	Internetről, akár otthonról is indítható a megbízás
Előnye: személyes	Előnye: gyors, egyszerűbb	Előnye: gyors, egyszerű, olcsó, kiegészíthető tőzsdei információkkal, elemzésekkel
Hátránya: időigényes,	Hátránya: személytelenebb	Hátránya: személytelenebb

sokszor nehezen kivitelezhető		
----------------------------------	--	--

- **Személyes megbízás** – a tőzsdei megbízás hagyományos formája, amikor személyesen megyünk el a befektetési szolgáltatóhoz, és ott adjuk meg a megbízást. Ma már egyre inkább veszt jelentőségéből ez a kommunikáció, lévén a személyes megjelenés időigényes, és sokszor nehezen kivitelezhető.
- **Telefonos megbízás** – szinte minden bróker cég lehetővé teszi, hogy a tőzsdei megbízásainkat telefonon adjuk meg. Ez jóval gyorsabb és egyszerűbb megoldás, mint a személyes megjelenés, ráadásul ugyanolyan megbízható, ugyanis ezek a telefonbeszélgetések rögzítésre kerülnek, így bármikor visszakereshetőek.
- **Internetes kereskedés** – a tőzsdei kereskedés legfejlettebb formája, ami a magánbefektetők számára elérhető. Gyors, egyszerű és messze a legolcsóbb, ugyanis lehetővé teszi a teljes automatizáltságot. Egyszerűbb formájában – melyet számos bank nyújt az Internet bankolás keretében – tőzsdei megbízást lehet adni tetszőlegesen kiválasztott értékpapírra. Fejlettebb formájában a tőzsdei megbízások adása mellett egy helyen elérhetőek a tőzsdei kereskedési adatok, esetleg elemzések és tőzsdei hírek is. Ilyen esetben a befektető gyakorlatilag úgy érezheti, hogy magán a tőzsdén kereskedik közvetlenül, hiszen ugyanazokat az információkat látja, amiket a brókerek.

A tőzsdei információk nyomon követése

A tőzsdei kereskedés egyik legfontosabb sajátossága a **nyilvánosság**. A befektetők folyamatosan nyomon követhetik az árak alakulását, a tőzsdén lévő vállalatokra vonatkozó híradásokat, ami az alapja a piac működésébe vetett bizalomnak, a piac stabilitásának. Az elérhető információk köre a napi kereskedési adatoktól az időszakos statisztikákon és idősorokon át a kibocsátói hírekig terjed, és minden olyan információt érint, amely a megalapozott befektetői döntések meghozatalához szükséges lehet.

A hagyományos, ún. nyílt kikiáltásos tőzsdei kereskedés nagyon látványos képet mutat, hiszen a kereskedők egy teremben (a parketten) gyűlnek össze, ahol kiabálással és erőteljes kézjelzéseikkel kötik az üzleteket. A 90-es évek végéig hasonló elven működött a BÉT piaca is, amit a befektetők élőben követhettek nyomon a Tőzsde épületében. A forgalom emelkedése szükségessé, a technikai fejlődés pedig lehetővé tette, hogy a kereskedést napjainkban már számítógépes rendszeren keresztül bonyolítsák, ami sokkal nagyobb hatékonyságot és kevesebb hibát eredményez.

Az **elektronikus távkereskedés** lényege, hogy a kereskedők saját irodájukból egy zárt számítógépes hálózaton keresztül kapcsolódnak a piachoz, és az ügyletkötések a számítógépes rendszeren belül automatikusan jönnek létre. Emiatt megszűnt a Tőzsde épületében a kereskedési tér, a befektetők pedig csak a hivatalos **adatszolgáltatók**, az ún. vendorok által nyújtott szolgáltatás keretében, **elektronikus formában** (általában Interneten keresztül) láthatják a kereskedést. A Tőzsde számos adatszolgáltatóval van kapcsolatban, amelyek a befektetők széles körének juttatják el a **napi kereskedési adatokat, kibocsátói híreket** is. Az adatszolgáltatók többsége rendelkezik internetes eléréssel is, így bárki, akár otthonról is nyomon követheti a tőzsdei kereskedést.

5. Mi védi a befektetők pénzét?

A tőzsdei kereskedés és tágabb értelemben az egész tőkepiac **szigorú törvényi szabályok** szerint működik, ami egyben biztosítja a befektetők védelmét is. A szabályozás kiterjed a tőzsdei kereskedő cégekre, illetve a tőzsde működésére csakúgy, mint az ügyletkötésekre és az információk felhasználására. A törvényi felügyeletet a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete garantálja, az intézmény minden esetben köteles eljárni, ha felé a piac bármely szereplőjével szemben panasszal élnek.

A tőzsdei megbízás leadásakor sokszor túlzottan tűnő adminisztráció, illetve a telefonos megbízások esetén a beszélgetés rögzítése is a befektetők védelmét szolgálják. Ezek a bizonylatok illetve felvételek jelenthetik ugyanis a későbbi panaszok hivatkozási alapját, amennyiben úgy érzi a befektető, hogy a tőzsdei kereskedő cég nem a tőle elvárható gondossággal képviselte érdekeit az üzletkötés során.

Jó helyen van-e a befektető pénze egy brókercégnél?

A brókercégekre vonatkozóan a bankokhoz hasonlóan szigorú szabályokat és tőkekövetelményeket határoznak meg, ami biztosítja, hogy a társaság rendelkezzen elegendő tőkeerővel az ügyfelek követeléseinek teljesítésére. Emellett törvényi előírás a tőzsdei kereskedő cégek számára, hogy az ügyfélszámlán lévő pénzt nem forgathatják, azt csak az ügyfelek rendelkezése szerinti célra használhatják.

Befektető-védelmi Alap

A felszámolásra kerülő tőzsdei kereskedő cég helyett végső esetben a **Befektető-védelmi Alap (BEVA) vállal teljesítést**, feltéve, hogy bróker cég tagja a BEVA-nak. A BEVA a felszámolás alatt álló tőzsdei kereskedő cég valamennyi magánbefektetői követelését teljesíti 20 000 euró összeghatárig oly módon, hogy egy millió Ft- összeghatárig 100 %-ot fizet, egymillió forintot meghaladó követelésnél 1 millió Ft-ot és a maradék követelés 90 %-át fizeti meg a BEVA. A tőzsdei kereskedő cég köteles a tagság meglétéről, illetve ennek hiányáról az ügyfeleit tájékoztatni.

27. A befektetésekhez kapcsolódó pénzügyi számítások - befektetések értékelése

1. Az értékelés alapelvei

A befektetési döntések meghozatalakor több szempontot is érvényesítünk (Lásd III./9. és V./25. lecke: cél, befektetett összeg, hozam, befektetési időtáv, kockázat.). Ezek közül az egyik legfontosabb, hogy **mekkora hozamot** érhetünk el. A betét típusú megtakarítások esetében az EBKM segítségével viszonylag könnyű az egyes ajánlatok összehasonlítása, viszont sokkal nehezebb a különböző időpontban elérhető hozamokat, kamatokat, osztalékot stb. „közös nevezőre” hozni. Kiindulásként a következő **alapelveket** fogalmazhatjuk meg:

1. Az időben korábban rendelkezésre álló pénzzel későbbi pénzt tudunk helyettesíteni, de a későbbi pénzzel korábbit nem, ezért általánosságban is elmondható, hogy a korábban rendelkezésre álló pénz számunkra mindig értékesebb, mint a később rendelkezésre álló.
2. A biztos pénz értékesebb, mint a bizonytalan pénz.

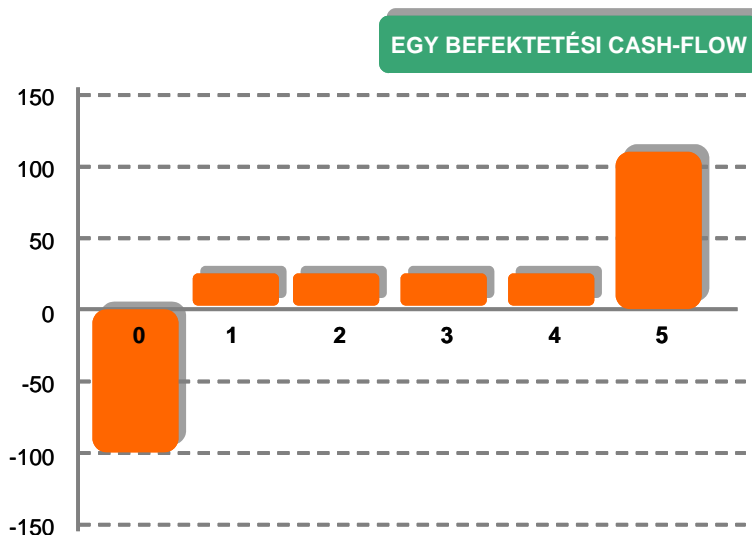
Az alábbiakban olyan módszereket fogunk bemutatni, amelyek ezeket az alapelveket alkalmazzák. Ezáltal hozzásegítenek bennünket ahhoz, hogy eldönthessük, mennyire tekinthetünk sikeresnek egy adott befektetést, vagy éppen hogyan tudjuk megbízhatóan összehasonlítani a különböző befektetéseket..

Cash flow – azaz pénzáramlás

A mérések alapja, hogy a különböző befektetések eredményeként, eltérő jövőbeli időpontokban más-más jogcímen és különböző összegű jövedelmekhez juthatunk. Valójában minden befektetést egy **pénzáramlással** írhatunk le, amely azt mutatja meg, hogy a befektetés tulajdonosa milyen pénzmozgásokkal számolhat a befektetés futamideje során.

A pénzáramlás (idegen szóval Cash Flow, szokásos rövidítése CF) lényegében pénzforrások képződésének és felhasználásának folyamata egy meghatározott időszak alatt. Leegyszerűsítve azt vizsgálja, hogy az egyes időszakokban milyen bevételekkel és kiadásokkal számolhatunk. Befektetési szempontból tekintve a **Cash Flow** megmutatja egyrészt azt a **ráfordítást**, amelyet befektetőként kifizetünk, hogy a tulajdonunkba kerüljön az adott befektetés, másrészt azokat a jövedelmeket, amelyek a befektetés tulajdonosaként minket megilletnek. Az első **pénzmozgás dátuma** (t) jelenti majd a pénzáramlás kezdő időpontját ($t=0$), majd a további időpontokban esedékes pénzösszegek sorozata jelenti a befektetés pénzáramlását.

A Cash Flow szemléletesen megjeleníthető egy olyan ábrában, ahol a **vízszintes tengelyen az esedékességi időpontok, a függőleges tengelyen pedig az esedékességek összege** jelenik meg. Példaképp képzeljünk el egy kötvénnyvásárlást. A kötvényt kibocsátáskor 100 egység pénzért vesszük meg (az ábrán -100). A kötvény kamatszelvényes, tehát évente fizet kamatot (1-4. évben 10-10 egység kamatot), majd lejáratkor, öt év múlva egy összegben törleszti a tőkét. (100 egység tőke és 10 egység kamat). Ezt foglalja össze az alábbi ábra:

Minden befektetés lerajzolható, vagy táblázatba rendezve leírható egy Cash flow-val.

2. A pénz időértéke

Vajon helyesen járunk-e el, ha azt mondjuk:

Befektettünk 100 egység pénzt és kaptunk 10+10+10+10+110, azaz összesen 150 egység pénzt?

A válasz egyértelműen: NEM. Mégpedig azért nem helyes, mert alapelveként leszögeztük: „A korábban rendelkezésre álló pénz értékesebb, mint a később rendelkezésre álló.”

Ezt az elvet fejezi ki a „**pénz időértéke**” fogalom. A **pénz időértéke** azt jelenti, hogy a különböző időpontbeli pénzeknek a piacokon különböző értéke, azaz ára van. Azt mondjuk, hogy 100 forint ma többet ér, mint 100 forint holnap!

Ezért nem szabad a befektetéseket úgy értékelnünk, hogy egyszerűen összeadjuk a különböző időpontbeli pénzeket, mint ahogy azt sem mondhatjuk, hogy egy forint meg egy dollár az két „pénz”! És valóban, ez utóbbi nem is jutna eszébe senkinek. De a különböző időpontbeli pénzeket a mindennapi gyakorlatban mégis hajlamosak vagyunk kényelmesen összeadni, mondván „forint-forint”!

A különböző időpontban esedékes pénzeket csak úgy szabad összehasonlítani, ha előbb azonos időpontra, leggyakrabban a mai napra, a jelenre átszámoljuk az értéküket.

Általában elmondhatjuk, hogy egy befektetés értékét úgy értelmezhetjük, mint a hozzá tartozó pénzáramlás **jelenértékét**. A pénz időértékének kalkulációja az alábbi módon végezhető el:

$FV = PV \cdot (1 + r)^t$ (tehát a jövőbeli érték a jelenérték kamatos kamattal emelt értéke), ahol

PV (present value) a jelenbeli pénz,

FV (future value) a jövőbeli pénz,

r (rate of interest) kamatláb - egységnyi tőke egységnyi idő alatti növekedésének mértéke

t időtartam mellett (kamatos kamatozás feltételezése mellett)

A pénz időértékének kalkulációja végső soron mindig ezen összefüggés alapján számítható ki. (Ezt alkalmazzuk a betétek gyarapodásának számszerűsítésekor is.)

Diszkontálásról (vagy magyarul jelenérték-számításról) beszélünk akkor, ha a jövőbeli pénz jelenbeli értékét határozzuk meg. Ez a kamatos kamatozás képletéből a **PV** értékének átrendezéssel kapott meghatározását jelenti (az **FV**, az **r** és a **t** ismeretében) :

$$PV = FV \cdot \frac{1}{(1+r)^t}$$

A pénzáramlás jelenértéke (a Diszkontált Cash Flow) a különböző időpontokban esedékes pénzeszegek jelenértékeinek az összege.

A jövőbeli pénzáramlások jelenértékét a következőképpen határozhatjuk meg:

Legyen

C_t : a t. időpontban esedékes pénzeszeg, (tehát egy jövőben esedékes összeg)

t : a jelen időponthoz képest eltelt idő: t > 0, (például 5 év)

r : egy időegységre vonatkozó kamatláb. (pl.: 10 %)

Első lépés: kiszámítjuk a különböző t időpontokban esedékes C_t pénzeszegek r kamatlábbal diszkontált értékeit.

Második lépés: **összeadjuk** a diszkontálással megállapított **jelenértékeket**. Az így kapott összeget tekintjük a vizsgált **pénzáramlás jelenértékének**, vagy - másképpen mondva - a diszkontált cash flow értéknek:

$$PV = \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+r)^t}$$

A fentieket **egy példán keresztül** is nyomon követhetjük:

Legyen „A”, „B”, és „C” egy-egy befektetés jövőbeli pénzáramlása.

	A	B	C
CF ₀	-400	-400	-400
CF ₁	+100	+200	+300
CF ₂	+200	+200	+200
CF ₃	+300	+200	+100

A Cash Flow alapján láthatjuk, hogy mindhárom vizsgált befektetés ugyanannyiba kerül (400), és mindhárom „összességében” 600-at fizet majd vissza. Nagyon fontos azonban belátni, hogy a három pénzáramlás mégsem ugyanazt kínálja számunkra, hiszen a jövőbeli kifizetések időzítése eltérő. A három befektetés közül befektetői szempontunkból a „C” a legkedvezőbb, hiszen itt a nagyobb pénzeszegekhez hamarabb hozzájutunk.

A pénzáramlások jelenértéke éppen ezt a különbséget fogja számunkra számszerűen kifejezni. Tegyük fel, hogy a piaci kamatláb 10%. (Ezt megadhatjuk befektetői hozamelvárásaként is.) Mennyit érnek számunkra az egyes befektetések? Úgy is fogalmazhatunk, hogy mekkora az egyes befektetések pénzáramlásainak jelenértéke, ha 10%-kal diszkontálunk?

A számításokat az alábbi táblázat foglalja össze.

Az „A” befektetés jelenértékének számításához a következő műveleteket kell elvégezni:

Az **első évben esedékes pénz** (100) jelenértékét egy évre kell diszkontálni $r=10\%$ (azaz 0,1)

kamatlábbal: $\frac{100}{1+0,1} = 90,9091$.

A **két év múlva esedékes pénzt** (200) kettő évre kell diszkontálni: $\frac{200}{1,1^2} = 165,2893$.

S végül a **három év múlva esedékes pénz** jelenértéke: $\frac{300}{1,1^3} = 225,3944$

Az „A” befektetéshez tartozó pénzáramlás jelenértéke az egyes évek pénzáramlásaira számolt jelenértékek összege :

$$90,9091+165,2893+225,3944 = 481,5928.$$

A másik két befektetési pénzáramlás jelenértékét hasonlóképp kell meghatároznunk.

	A	PV(A)	B	PVB)	C	PV(C)
CF ₁	100	90,9091	200	181,8182	300	272,7273
CF ₂	200	165,2893	200	165,2893	200	165,2893
CF ₃	300	225,3944	200	150,2630	100	75,1315
		481,5928		497,3704		513,1480

3. A befektetés nettó jelenértéke

A fenti befektetést vizsgálva azt látjuk, hogy a „C” befektetés jelenértéke a legnagyobb. Vagyis éppen azt kaptuk, amit az előbb intuitív módon már megfogalmaztunk. Azaz, ha mindháromnak 400 az ára (ennyit kell befektetnünk), akkor a „C” éri meg legjobban, hiszen ezzel tudunk a legnagyobb többletértékre szert tenni. Tehát a 400 egységnyi kezdeti ráfordítás felett elérhető **többletérték** példánkban

- „A” befektetés esetén: 81,5928
- „B” befektetés esetén: 97,3704
- „C” befektetés esetében: 113,148

A többletértéket a jelenérték és bekerülési ár különbségeként állapítjuk meg. Az így kiszámolt érték a **befektetés nettó jelenértéke**, amely a **jövőbeli Cash Flow jelenértékének és a jelenbeli ráfordításnak a különbsége**. (Angol megfelelője: Net Present Value, rövidítése NPV.)

A **befektetési döntést** úgy hozhatjuk meg, hogy ha az általunk meghatározott (kiszámolt) jelenérték nagyobb, mint amennyiért az adott befektetést a piacon megvásárolhatjuk, azaz a **nettó jelenérték pozitív**, akkor ez azt jelenti, hogy nekünk megéri megvenni. Ha viszont a nettó jelenérték negatív, akkor már úgy értékeljük, hogy nem éri meg, hiszen számunkra az általában elérhető, elvárt hozamnál alacsonyabb hozamot ígér.

A definícióból következően a nettó jelenérték azt fejezi ki, hogy a befektetés mennyivel ér többet, mint amennyibe kerül. A megtérülés elemzésekor természetesen azt fogjuk jónak minősíteni, ha az adott befektetés többet ér, mint amennyibe kerül. Két befektetés összehasonlításában pedig azt mondhatjuk, hogy **az a jobb befektetés, amelyiknek nagyobb a nettó jelenértéke adott hozamelvárás esetében.** (Feltéve, hogy azonos kockázatok mellett vizsgáltuk a befektetéseket.)

További kérdések

A megismert alapösszefüggések alapján már a következő kérdéseket is vizsgálhatjuk:

- **Mennyiért éri meg megvenni az adott befektetést,** ha ismerjük az elkövetkező években várható hozamokat? (Az ismert jövőbeni hozamok mellett meg kell mondanunk, hogy mekkora a hozamelvárásunk %-ban kifejezve, azaz mekkora a képletben alkalmazandó kamatláb.)
- **Mekkora a befektetéssel elérhető kamatláb** a piaci kamatlábhoz (vagy egy másik befektetés kamatlábjához) viszonyítva? Ezt az átlagos hozamot a szakirodalom a befektetés **belső megtérülési rátájának** (angol nevén: Internal Rate of Return, IRR) nevezi.

A befektetés belső megtérülési rátája alapján is válaszolhatunk arra a kérdésre, hogy megéri e nekünk az adott befektetés. Ha ugyanis ez az érték nagyobb, mint az általunk elvárt hozam (r), akkor megéri a befektetés, ha pedig kisebb, akkor nem. A megtérülés szempontjából tehát lényeges, hogy csak azt a befektetést tekinthetjük jónak, amelynek a belső megtérülési rátája nagyobb, mint a befektető hozamelvárása.

(Vegyük észre, hogy ugyanezt a megállapítást tettük, amikor azt vizsgáltuk, milyen megtérülési követelményt kell teljesíteni, ha a vállalatok beruházásaikat külső forrásból valósítják meg. Ott azt az elvárás fogalmazzuk meg, hogy a beruházás jövedelmezőségének meg kell haladnia a külső forrással kapcsolatos kamatterheket. De ugyanilyen fontos, hogy a saját forrásból megvalósítandó beruházás is teljesítse ezt a követelményt, hiszen a saját pénzünkkel sem bánhatunk puhább kézzel. Ne feledjük, az alternatívák közül mindig a legjobb felhasználási mód kiválasztása jelent racionális döntést.)

28. A biztosítások

1. Életünk tele van bizonytalansággal

Ezek között vannak kihívást jelentők, amelyek izgalommal, tettvággyal töltenek el minket, de vannak kellemetlenek is, amelyeket jó lenne elkerülni. Most néhány olyan – leginkább gazdasági természetű - bizonytalansággal foglalkozunk, amelyekkel életünk során reálisan számolhatunk, melyekkel szemben védekezhetünk, és negatív hatásait elkerülhetjük, vagy csökkenthetjük.

A felkészülés, védekezés, előrelátás a biztosításokon kívül megoldható más módon is. Láttuk, hogy a megtakarítások, befektetések hasonló célokat is szolgálhatnak. Most a vizsgálódásunk középpontjába a biztosítások kerülnek.

A biztosítások

A **biztosítások** lényege, hogy egy előre nem látható, véletlenszerűen bekövetkező, vagy majd valamikor biztosan bekövetkező, anyagi következményekkel is járó eseményre készülünk fel. Ilyen események lehetnek egy baleset, lopás, lakásban-, autóban bekövetkező kár, betegség, házasságkötés, nyugdíjba vonulás, haláleset stb. Ez a „felkészülés” egy sajátos „megtakarítás,” hiszen a befizetéseinkkel „előtakarékoskodunk” ezekre az eseményekre. Mivel mindezek az események másokkal is megtörténhetnek, egy sajátos vállalkozási tevékenység, a biztosítási tevékenység jött létre, hogy az egyének számára az említett események, kockázatok anyagi terheinek mérséklését segítse, szervezze.

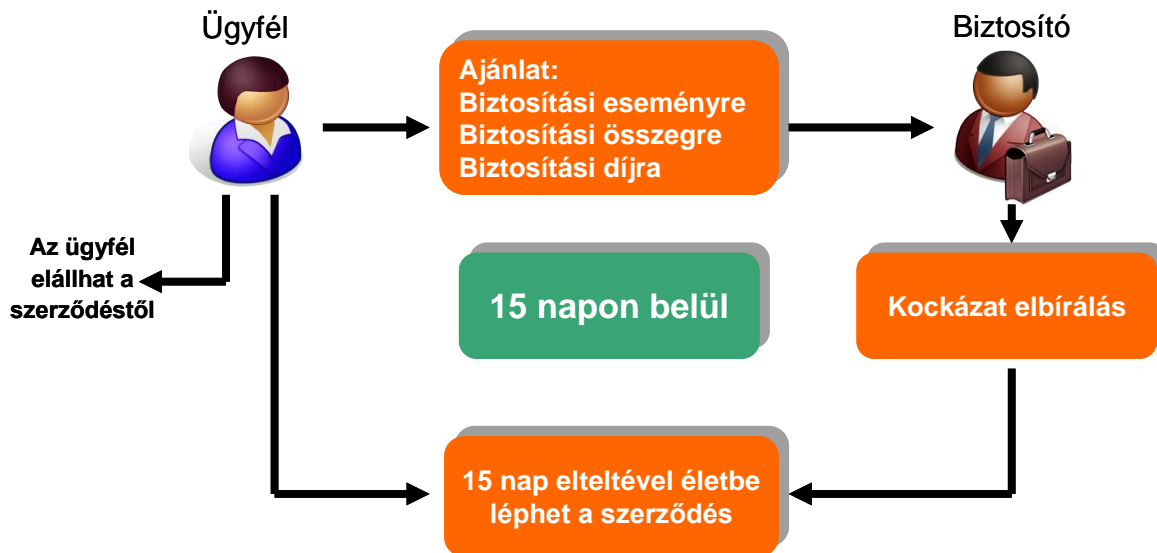
A biztosítással **veszélyközösség, kockázatfelosztás és kármegosztás** jár együtt, hiszen valamennyien, akik részt veszünk egy olyan megtakarításban, amely egy káresemény bekövetkezésére anyagi alapot biztosít (díjtartalék), **közösen** álljuk a kár ellentételezését. Tehát a saját „megtakarításunknál” nagyobb kárenyhítésre (biztosítási összegre) is számíthatunk. A biztosítási esemény jellegétől függően többféle biztosítás is kialakult, és ezek között olyan is van, amelynél nem biztos, hogy visszkapjuk a befizetéseinket. (Gondoljunk bele, hogy a gépjármű biztosításként befizetett Casco biztosítási összegekből soha nem részesülünk, ha balesetmentesen vezetünk.)

A **biztosítás** egy kötelezően írásba foglalt szerződéses kapcsolat. A **biztosítási szerződésben** a biztosító arra kötelezi magát, hogy meghatározott, esetlegesen megtörténő jövőbeni esemény – a **biztosítási esemény** – bekövetkeztétől függően bizonyos összeget fizet.

A szerződő - például mi, mint potenciális ügyfél - ún. ajánlat formájában kezdeményezi a biztosítás megkötését a biztosító által javasolt feltételekkel, a biztosító pedig dönt ennek befogadásáról. A legtöbb esetben természetesen a **szerződő** a biztosító formanyomtatványán, az ügynök által megadott díjjal kezdeményezi a szerződést.

A szerződésnek feltétlenül tartalmaznia kell:

- a biztosítási esemény meghatározását,
- bejelentésének módját és határidejét,
- a díjfizetésre és elmaradásának következményeire vonatkozó rendelkezéseket,
- a biztosító szolgáltatására vonatkozó szabályokat,
- az értékkövetés módját,
- a szerződés megszűnésére és az elévülésre vonatkozó rendelkezéseket,
- valamint a kizárás eseteit és körülményeit (terrorcselekmény, bűncselekmény stb.).

A biztosítási szerződés megkötésével egy speciális pénzügyi szolgáltatást vásárolunk.

A **biztosítók tehát kockázatokkal kereskednek**, és ezt csak úgy tudják megtenni, ha valós képet kapnak a várható kockázatokról. A biztosító a konkrét jellemzők alapján fog mindenkit kockázati kategóriába besorolni, és ez alapján számolja ki a **veszélyközösségből**, vagyis az azonos, vagy hasonló kockázatoknak kitett személyek csoportjából az egyénre eső **biztosítási díjat**.

A **kockázat-elbírálás** során a biztosító a biztosított személyes adatai (a vagyon védettsége, nagysága, a biztosított egészségi állapota stb.) alapján dönt arról, hogy milyen feltételekkel fogadja el a **szerződő** ajánlatát.

2. A biztosítással védhető területek – a biztosítások csoportosítása

Rendszerezve a sokféle biztosítási terméket a biztosítások két nagy csoportját különítjük el:

Nem életbiztosítások	Életbiztosítások
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Baleset, betegség biztosítás, együtt: egészség 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kockázati életbiztosítás (a biztosított esemény: a biztosított halála)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Szakmai felelősségbiztosítás 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Elérési életbiztosítás (a biztosított esemény: egy időpont elérése vagy egy esemény bekövetkezése, pl: házasság)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gépjármű felelősségbiztosítás 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vegyes életbiztosítás (kockázati és elérési biztosítás kombinációja)
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Lakásbiztosítás 	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Egyéb vagyonbiztosítás 	

NEM ÉLETBIZTOSÍTÁSOK

Baleset-, betegségbiztosítás

A balesetek és a betegségek kezelése sok pénzbe kerülhet, különösen akkor, ha az ember speciális ellátást igényel. Ezért az ilyen sajnálatos események növelhetik a kiadásainkat, de a bevételi oldalon is problémát jelentenek, mivel a beteg ember nem tud teljes értékű munkát végezni. Ez különösen akkor jelent nagy kockázatot, ha egy keresettel rendelkező háztartásban élünk, de akkor is, ha a háztartásunkat egyéb nagyobb összegű fizetési kötelezettség (pl. hiteltörlesztés) terheli.

A jelentős jövedelem-kiesés esetén kiürülhet a családi kassza, és akár adósságcsapdába is kerülhetünk, a család vagyonának felélésére kényszerülhetünk. Mindezek elkerülésére több megoldás közül is választhatunk:

Balesetbiztosítás: meghatározott biztosítási események bekövetkezte esetén a **biztosító** a biztosítási szerződésben rögzített, fix összegű szolgáltatást nyújt.

Betegségbiztosítás: a biztosítási szerződésben meghatározott egészségkárosodások esetén a betegellátás idejére kezelési vagy jövedelempótló támogatást nyújt a biztosító.

Egészségbiztosítás: amely baleset- és betegségbiztosításban meghatározott kockázatokra egyaránt szól.

Szakmai felelősségbiztosítás

Sok olyan jelentős szakértelmet igénylő, és általában anyagilag megbecsült szakma van, ahol egy szakmai hiba nagy kárt okozhat az ügyfélnek. Tegyük fel például, hogy valaki ügyvédként dolgozik. Elképzelhető, hogy akaratán kívül egyszer elnéz egy határidőt, vagy rosszul értelmez egy paragrafust, és ügyfele egy perben ezért milliókat veszít. Mivel az emberek azért fordulnak ügyvédhez, mert maguk nem tudnak bizonyos jogi ügyekben eljárni, az ügyvédeknek **kártérítési felelősségük** van az ilyen esetekre. (Természetesen a kárfelelősség mindenkire vonatkozik, aki másnak - akár tudatosan, akár gondatlanságból - kárt okoz).

Az ilyen nagy szakmai felelősséggel járó szakmák anyagilag igen megbecsültek, de azért egy többmilliós helytállási kötelezettség az ilyen szakembereket is megviseli. Ezért fontos, hogy az ilyen eseményekre is lehet biztosítást kötni, sőt, gyakran törvény írja elő ennek megkötését.

Gépjármű-felelősségbiztosítás

A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás megkötését törvény írja elő minden gépkocsi üzembentartójának (vagy tulajdonosának). A biztosítás arra szolgál, hogy a közlekedési balesetek során okozott károk megtérítésének terhe alól mentesítse a biztosítottat (azaz a tulajdonost vagy az üzembentartót attól függően, hogy a biztosítást ki kötötte). A vétkes fél mindig a biztosítótól kapja meg a kártérítést.

Gépjármű a közúti forgalomban csak akkor vehet részt, ha üzembentartója vagy tulajdonosa érvényes gépjármű-felelősségbiztosítással rendelkezik. Új gépjárművek esetében már a márkakereskedésben meg kell kötni a szerződést, míg használt gépjárművek esetében a szerződés megkötéséről a gépjármű új tulajdonosának magának kell gondoskodnia. Díja éves szinten több tízezer forint.

Vagyonbiztosítások

A családok vagyonában jelentős részt képviselnek az ingóságok (pl. autó, bútorok, híradástechnikai berendezések), valamint az ingatlanok (lakás, nyaraló, családi ház). A legtöbben ezekkel nem tudatosan gazdálkodunk, fel sem merül bennünk, hogy ezekkel aktívan kereskedjünk, hitelfedezetként használjuk. Ugyanakkor könnyű belátni, hogy egy jelentősebb ingóság vagy ingatlan megsemmisülése esetén sok évre, akár egy életre felborulhat a család, az egyén pénzügyi egyensúlya. Esetleg hitelképtelenné válhatunk, vagy pótlása miatt eladósodunk, kitűzött céljaink megghiúsulhatnak.

Ezekre a problémákra jelenthet megoldást a vagyonbiztosítások, **melyek az ingó és ingatlan vagyontárgyakra vonatkozó biztosítások**. A biztosításokat elsődlegesen **tűz és elemi károk** (pl.: villámcsapás, robbanás, vihar, jégverés, árvíz, földrengés), **vezetékes víz** által okozott károk, **betöréses lopás, rablás** és ezekhez kapcsolódó vandalizmus, valamint **üvegtöréssel** járó károk esetére lehet kötni, ezeket kiegészítve azonban lehetőség van különböző sajátos igények, káresemények figyelembe vételére is.

A lakosság számára kínált tipikus vagyonbiztosítás a **lakásbiztosítás**, míg a gépjármű-biztosítások közül a kötelező felelősségbiztosítás (lásd fent). Ma már a saját gépkocsiban a tulajdonos által önmaga, vagy ismeretlen elkövetők által okozott károk enyhítésére szolgáló **Casco** biztosítással is rendelkezik az autós társadalom jelentős része.

ÉLETBIZTOSÍTÁSOK

Az életbiztosításoknak három alaptípusát különböztetjük meg:

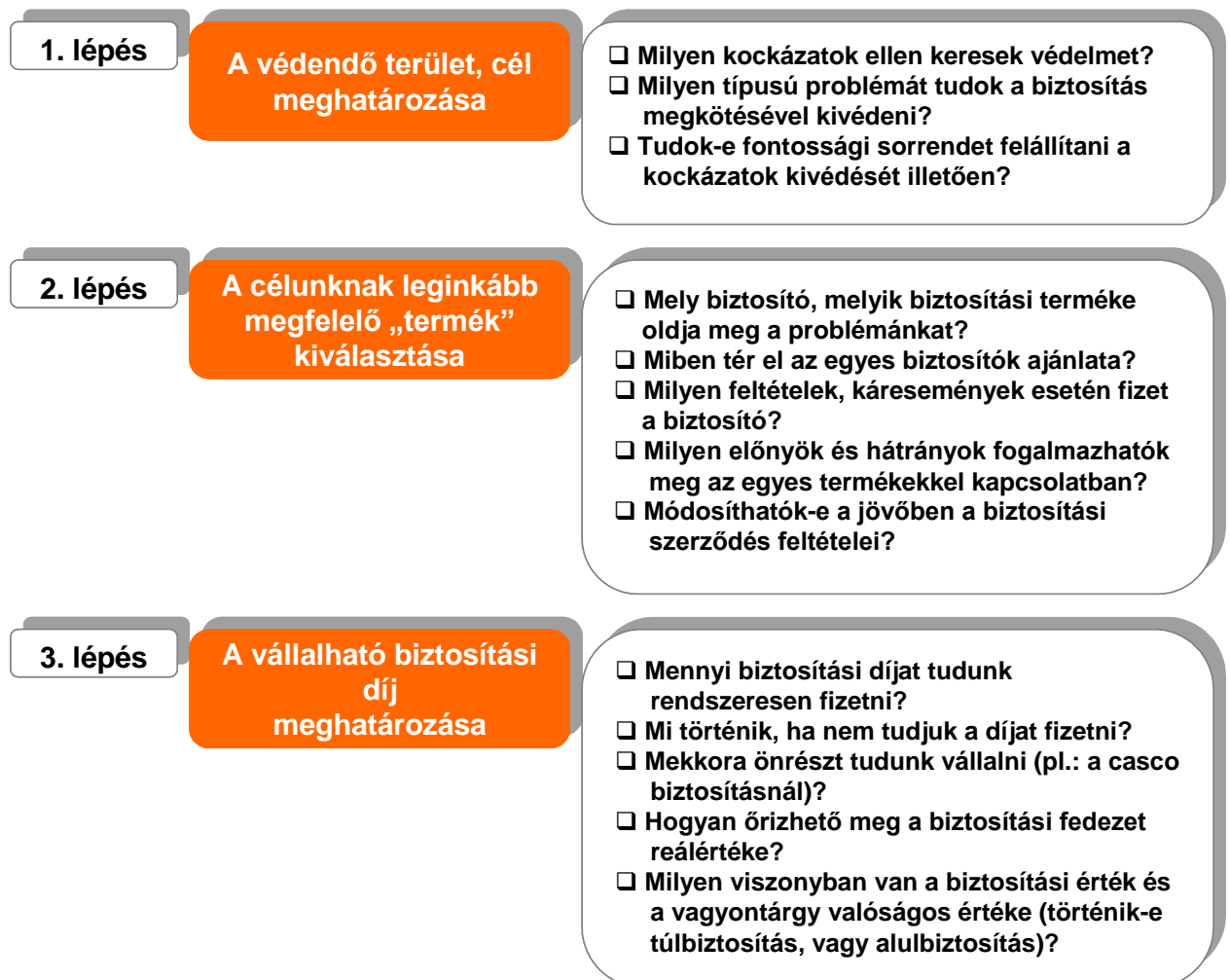
Kockázati életbiztosítás: olyan életbiztosítás, amelyben a biztosított halála esetén a biztosító meghatározott összeget fizet a szerződésben megjelölt kedvezményezett(ek)nek. A kockázati életbiztosítás elsődleges célja, hogy a biztosított személy halála esetén legalább anyagilag segítse a haláleset miatt nehéz helyzetbe került családot.

Elérési életbiztosítás: olyan életbiztosítás, amely meghatározott összeget fizet a szerződésben meghatározott kedvezményezett(ek) részére a szerződésben rögzített **időpont elérésekor**. Az elérési életbiztosítás hosszú távú megtakarítási forma, elsősorban az életpálya későbbi szakaszának finanszírozására. A nyugdíjcélú elérési életbiztosítás lejártakor a biztosító – a biztosított rendelkezése alapján – egy egyszeri nagy összeget fizet, vagy folyamatos járadékot folyósít, amivel kiegészíthetjük nyugdíjunkat.

Vegyes életbiztosítás: olyan életbiztosítás, amely tartalmaz **kockázati és elérési** szolgáltatásokat is. A magyar életbiztosítások körülbelül 90 százaléka vegyes életbiztosítás.

Az életbiztosítások speciális ágát képviselik a befektetési egységhez kötött (unit linked) életbiztosítások, melyek jellegüket tekintve leginkább a befektetési alapokhoz hasonlíthatók. Ha befektetési egységhez kötött életbiztosítást kötünk, akkor utasítást adhatunk arra, hogy a biztosításhoz kapcsolódó, összegyűjtött **megtakarításainkat** milyen befektetési stratégia szerint kezeljék. Az egyes unit-linked eszközalapok a befektetések összetételében és kockázatában térnek el egymástól. Minden befektetőnek anyagi lehetőségeinek és kockázatvállalási hajlandóságának megfelelő alapot kell választania. Természetesen itt sem feledkezhetünk meg arról, hogy magasabb hozamot csak nagyobb kockázatvállalással tudunk elérni.

3. Hogyan döntünk a biztosításokról?

A mérlegelés további szempontjai:

- Az egyes biztosításoknál (főleg a vagyontárgybiztosításoknál) fontos kérdés az **értékkövetés**. A befizetett díj ellenében a biztosító által vállalt kártérítés összege és a vagyontárgyat ért tényleges kárérték az infláció, és/vagy a biztosított vagyontárgy értékváltozása (pl. ingatlan értékének emelkedése) következtében eltávolodhat egymástól. Ezért szükség lehet rá, hogy évente ezekhez igazodva változtassunk a befizetett díj mértékén.
- Kapcsolódik-e valamilyen **adókedvezmény** az adott biztosításhoz?

Bármilyen biztosítás megkötésében gondolkodsz, ezt megelőzően tájékozódj alaposan a biztosítók által nyújtott szolgáltatásokról, valamint azok feltételeiről. Részletes információkat a biztosítók internetes honlapján, valamint ügyfél-tájékoztató kiadványaikban találsz. Az egyes biztosító társaságok ajánlatai közül a számodra legkedvezőbb lehetőség kiválasztásában a www.pszaf.hu és a www.mabisz.hu honlapok is segítségére lehetnek. Ha felmerült kérdéseidre ezeken a helyeken nem találnál egyértelmű választ, lehetőséged van személyes kapcsolatfelvételre is a biztosítók ügyfélszolgálati irodáiban is.

29. Nyugdíjas évek

1. Hol van az még?....

Amikor a háztartások bevételeit elemeztük (lásd III./8. lecke), nem foglalkoztunk azzal, hogy a családok milyen életkorban milyen jövedelmekkel rendelkezhetnek. Középiskolásként bármilyen távolinak tűnik, mégis érdemes végiggondolni, hogy egy nyugdíjas korúakból álló háztartás miből él meg, milyen jövedelmei lehetnek. Gondoljuk végig, mi lenne ha már nyugdíjasok lennénk ...?

A háztartások bevételi forrásai

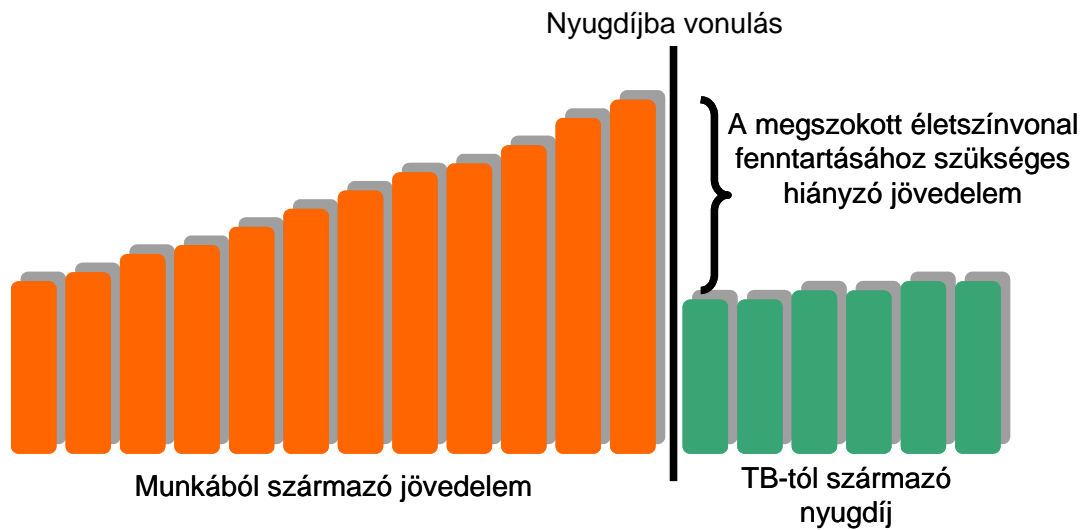
- Munkával összefüggő jövedelmek (bér, jutalom, nyugdíj, táppénz, stb.)
- Tulajdonból, vállalkozásból származó jövedelmek (kapott bérleti díj, kamatbevétel, vállalkozás nyeresége, stb.)
- Társadalmi juttatások (családi pótlék, szociális juttatások, segélyek, árvaellátás, stb.)
- Egyéb jövedelmek (természetbeni juttatás, nyeresemény, ösztöndíj stb.)

A nyugdíjas háztartások lehetséges jövedelemforrásai:

BIZTOS?	A jövedelem típusa	A jövedelem forrása
Meghatározott feltételek teljesülése esetén	Nyugdíj	Kötelező társadalombiztosításba (TB) történt korábbi befizetés
Csak korábbi saját megtakarításainktól, illetve azok hozamától függ	Járadék	Önkéntes nyugdíjpénztári befizetés
	Biztosítás	Életbiztosítási befizetés
	Befektetésekből származó jövedelem (kamat, osztalék stb.)	Korábbi évek befektetései
Ingatlan tulajdonhoz kapcsolódik	Életjáradék	Saját tulajdonú ingatlan tulajdonjogáért cserébe rendszeres havi járadék folyósítása
Bizonytalan	Munkabér	munkavégzés

A lehetséges jövedelemforrások közül a nyugdíj az, amely a munkával eltöltött évtizedek alatti legális (bejelentett) munkaviszonyból származó jövedelmünk alapján kerül meghatározásra (a feltételekről részletesebben lásd még később). Más járadék típusú jövedelmet, valamint egyéb befektetésből származó jövedelmet **csak akkor kapunk, ha erről korábban magunk gondoskodtunk**. Munkát is végezhetünk, de az életkor előre haladtával ez egyre bizonytalanabb kiegészítése lehet az időskori bevételeinknek. Azzal kell

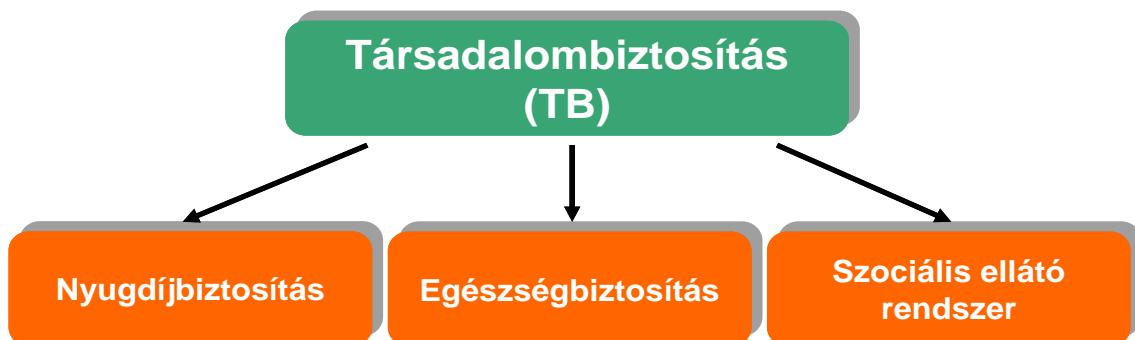
szembesülnünk, hogy ha korábban csak munkából származó bevételünk volt, a nyugdíjba lépéssel jelentősen csökken havi rendszeres jövedelmünk:

Fontos: megoldást kell találnunk a jövedelem-kiesés pótlására, ha nem szeretnénk, hogy kevesebb jövedelemből gazdálkodhassunk azután, hogy nyugdíjba vonultunk. A baj csak az, hogy **a nyugdíjról nem elegendő akkor elkezdni gondolkodni, amikor már közel vagyunk hozzá.** Magyarországon általában is igaz, hogy a nyugdíjak tervezésének sokkal nagyobb a jelentősége, mint amennyi hangsúlyt kap a mai közgondolkodásban.

2. A jelenlegi magyar nyugdíjrendszer lényege

A **társadalombiztosítás** a Magyar Köztársaság állampolgárait, illetve bizonyos – törvényben rögzített feltételek teljesítése esetében - a Magyar Köztársaság területén tartózkodó más természetes személyeket felölelő **társadalmi kockázatközösség**, amelyben törvényben megállapított szabályok szerint **a részvétel kötelező.**

A **nyugdíjrendszer része a társadalombiztosításnak**, amely tagjainak jólétét igyekszik szolgálni azzal, hogy a megélhetést fenyegető kockázatok (betegség, baleset, munkaképtelenség, idős kori elszegényedés, stb.) megelőzze, korlátozza, elhárítsa. A rendszer szabályozza, hogy kinek, mikor, milyen módon és mennyivel kell hozzájárulnia a társadalombiztosítás bevételeihez, illetve meghatározza, hogy ki, mikor, hogyan, és mennyi jövedelemtranszferre, szolgáltatásra tarthat igényt.

Nyugdíjas korunkat elérve a társadalombiztosítás **nyugdíjbiztosítási alrendszere** biztosítja számunkra a további életünkben folyósítandó járadékot, feltéve, hogy az ehhez való jogosultságot megszereztük a munkában eltöltött évek alatt befizetett járulékokkal.

A **nyugdíj** alapértelmezésben az aktív életszakaszban járulékfizetéssel megszerzett jog az időskori jövedelemre.

Magyarországon jelenleg **kötelező állami nyugdíjrendszer működik**. Működési elvének lényege, hogy az éppen aktív dolgozók adó jellegű járulékaiból finanszírozzák az éppen nyugdíjas korú lakosság nyugdíját. (ez az ún. „**felosztó-kirovó**”, **pontosabb nevén folyó finanszírozású rendszer**). Ezért különösen fontos, hogy mennyi az aktív lakosság és a járadékra jogosultak (azaz a munkavállalók és nyugdíjasok) aránya.

Az ily módon elérhető nyugdíjat egyéni döntés alapján az öngondoskodás elvén alapuló befizetések egészíthetik ki. Ezek közül talán a legfontosabb az önkéntes nyugdíjpénztári rendszer.

(A korábbi szabályozás szerint kötelezően választani kellett egy magánnyugdíjpénztárat az 1998 után a munkapiacra belépőknek. 2011-ben az új szabályozás szerint a munkavállalóknak dönteniük kellett, hogy az ún. kötelező magánnyugdíjpénztárban maradnak, vagy visszalépnek az állami nyugdíjrendszerbe. Mindenki csak az egyik forrásból kap nyugdíjat.)

A továbbiakban csak az önkéntes nyugdíjpénztárak szerepével foglalkozunk.

Állami nyugdíj (kötelező „pillér”)	Kiegészítő nyugdíj (önkéntes „pillér”)
A társadalombiztosítás által folyósított nyugdíj	Az önkéntes nyugdíjpénztárak , által kifizetett járadék
Forrása: a mindenkori munkavállalók és munkáltatóik által kötelezően teljesített járulékfizetés	Forrása: a biztosított vagy munkáltatója által önkéntesen fizetett önkéntes nyugdíjpénztári tagdíjak

Az önkéntes **nyugdíjpénztárak** a nem állami nyugdíjalapok működtetésére a törvény által felhatalmazott intézmények. A nyugdíjpénztárak a tagok (esetleg munkaadójuk) önkéntes befizetéseit név szerint elkülönített számlán gyűjtik és az összegyűjtött tőkét igyekeznek jövedelmezően befektetni (ezt láttuk a IV./18. leckében).

Az önkéntes **nyugdíjpénztárakba** történő befizetés lehetőségét törvény írja elő, a társadalombiztosítás által fizetett nyugdíj kiegészítésére szolgálhat.

Az önkéntes **nyugdíjpénztárba** tetszőleges nagyságú befizetés teljesíthető, a befizetést mi, vagy munkáltatónk is teljesítheti. **Egyszerre több** pénztárnak is tagja lehetünk.

3. Mit tehetünk a magasabb nyugdíj érdekében?

A **társadalombiztosítástól várt nyugdíjunk** az elismert szolgálati időtől, a keresetünktől és az ún. járulékkulcstól függ. A kifizetés elsődlegesen a befizetett járuléktól függ, ha tehát alacsonyabb jövedelem után és rövidebb ideig fizetünk járulékot, akkor a várható nyugdíjunk is alacsonyabb lesz. Fontos tudni tehát, hogy NEM az utolsó évek jövedelme lesz a nyugdíjszámításunk alapja, hanem a teljes életpályánk során szerzett járulékköteles jövedelmünk.

Az önkéntes **nyugdíjpénztárak** ún. **tőkefedezeti elven** működnek. Ez azt jelenti, hogy a befizetéseket a tagok számára elkülönített egyéni számlákon írják jóvá, s a felhalmozott tőke és az annak befektetéséből származó **hozamok** jelentik a járadék kifizetések fedezetét. A befektetések hozamának kell biztosítania a befizetések értékállóságát, sőt az is elvárás a pénztáraktól, hogy a tagok befizetései reálértékben is gyarapodjanak az évek során. Vagyis annál nagyobb jövedelemre számíthatunk a nyugdíjpénztártól, minél nagyobb lesz a nyugdíjba lépéskor az egyéni számlánkon nyilvántartott, felhalmozott összeg.

Könnyen belátható, hogy az önkéntes nyugdíjpénztár által történő **járadék** jellegű kifizetés annál nagyobb lesz

- minél **nagyobb összeget** fizetünk be;
- minél **hosszabb ideig** fizetünk a nyugdíjpénztárba;
- minél **kisebb költséggel** működik a pénztár;
- minél magasabb befektetési **hozamot** írnak jóvá az egyéni számlánkon.

Az önkéntes **nyugdíjpénztár költségei** azért befolyásolják a várható nyugdíjak alakulását, mert nem az összes befizetés kerül a pénztártagok egyéni számláira. A pénztárak ugyanis a befizetésekből fedezik működési kiadásait, valamint likviditási célú tartalékot is képeznek. Ezen levonások mértéke ugyanakkor behatárolt, mivel a pénztárak számára törvény szabályozza azt a legkisebb hányadot, amelyet az egyéni számlán mindenképpen jóvá kell írni. Az egyes pénztárakból várható nyugdíjak közötti különbségeket **alapvetően** az elért befektetési **hozamok** különbsége befolyásolja. Ebből következőleg saját érdekünk, hogy figyeljünk arra, hogy a választott önkéntes nyugdíjpénztárunk milyen hozamokat ér el, hiszen ez jelentősen befolyásolja a majdani nyugdíjkifizetés nagyságrendjét.

Az önkéntes nyugdíjpénztárakba nem csak mi, hanem a munkáltatónk is befizethet. Az önkéntes nyugdíjpénztárba történő befizetést **adókedvezmény** is kiegészíti, ami ezt a hosszú távú megtakarítási formát az öngondoskodáson kívül is vonzóvá teszi. (Az önkéntes pénztárak sajátossága, hogy a befizetésekből egy bizonyos várakozási idő - min. 10 év - után nem nyugdíj jellegű kifizetéseket is kérhetünk.)

Az idős korban elérhető járadék jellegű nyugdíj két eleme és az egyes elemeket meghatározó tényezők

	A társadalombiztosításból származó nyugdíj	Az önkéntes nyugdíjpénztárból származó nyugdíj
A nyugdíjat meghatározó tényezők	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Elismert szolgálati idő (+) ▪ A járadék alapjául szolgáló jövedelem (+) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A befizetés időtartama (+) ▪ A befizetés mértéke (+) ▪ A pénztár működési költsége (-) ▪ A pénztári befektetések hozama (+)
Fontos döntés		<ul style="list-style-type: none"> ▪ A pénztárválasztás, esetleg váltás. ▪ A befizetés időtartama és mértéke. ▪ Több pénztárban való tagság lehetősége

A pénztárak közti választáson túlmenően befolyásolhatjuk a nyugdíjpénztári **megtakarításaink befektetési összetételét** is. Több pénztár tagjai számára többféle befektetési összetétel (portfolió) közötti választási lehetőséget biztosít, melyek között az elsődleges különbséget a részvénybefektetések aránya jelenti.

További lehetőségek

A nyugdíjas kori jövedelmek növelésének további lehetséges módjai:

- hosszú távú befektetések (hosszú lejáratú értékpapírok, tulajdonszerzés stb.);
- élet- illetve nyugdíjbiztosítás kötése;
- életjáradék vásárlása (ingatlanfedezet mellett);
- TBSZ, azaz tartós befektetési számla nyitása
- NYESZ, azaz **nyugdíj-előtakarékossági számla** nyitása, amely szintén az öngondoskodáson alapuló nyugdíjcélú megtakarítási formák közé tartozik, a befizetéseket az állam adókedvezménnyel is ösztönzi. A NYESZ keretében történő

befektetések a befizetők döntése alapján magasabb kockázatvállalást, ezzel párhuzamosan pedig hosszabb időtávon jelentősebb hozam elérését is lehetővé teszik.

Megszívlelendő tanácsok

Bárhogyan is döntünk, néhány alapelvet mindig szem előtt kell tartanunk:

- Minél előbb kezdjük el a nyugdíj célú takarékoskodást!
- Ha elég korán kezdjük, akkor már viszonylag kis összegek rendszeres befektetésével a nyugdíjkor eléréséig jelentős vagyont halmozhatunk fel.
- Idő előtt ne nyúljunk nyugdíjcélú megtakarításainkhoz!
- Idő közben felmerülő pénzügyi problémáinkat lehetőleg próbáljuk meg más forrásokból megoldani!
- Mindig megbízható intézményt válasszunk nyugdíjcélú megtakarításaink kezelésére!